

Notes.

- 1.- Vg. més endarrere el capítol dedicat a M. Aguiló.
- 2.- Vg. més endarrere el capítol dedicat a F.P. Briz.
- 3.- Cf. p. ex. P. Bertran i Bros, 1888, Rondallística, o C. Gomis, 1884, Llitteratura oral catalana.
- 4.- No em sé acabar d'explicar la raó per la qual Gomis va insistir a publicar els seus treballs folklòrics gairebé exclusivament a les publicacions excursionistes, en lloc de fer-ho a d'altres publicacions, com L'Avens o L'Arch de Sant Martí, amb les quals col.laborà, en aquest sentit, molt rarament, tot i que hi havia de tenir més afinitats ideològiques.
- 5.- Com les revistes esmentades: L'Avens (Llitteratura oral catalana, 1884, i La lluna segons lo poble, 1884, esp.) i L'Arch de Sant Martí (Cartas sobre la Miscelánea folklòrica, 1887), i fins i tot en els seus textos didàctics (Cf. Lecturas instructivas, s.d.)
- 6.- R. Arabia in Miscelánea folk-lòrica, 1887, p VI-VII.
- 7.- Cf. G. Cocchiara, 1971, Storia del folklore en Europa, esp. p 188-205. Cf. també J.R. Llobera, 1983, La formació de la ideologia nacionalista catalana.
- 8.- I si més no, en qualsevol cas, el "color local". Sobre les col.leccions romàntiques vg. G. Cocchiara, 1971, op. cit., "Parte terza: Il folklore come strumento di politica e di dignità nazionale nel Romanticismo". Vg. també, en gral. les ref. bibliogràfiques que dono en el capítol nº 2 d'aquest treball.
- 9.- Sobre M. Müller i l' "escola mitològica" vg. G. Cocchiara, 1971, op. cit., p 307-324. Vg. també la bibliografia corresponent a les pàgines 601-602. Hom pot trobar un bon resum de les teories de Müller a E.E. Evans Pritchard, 1973, Las teorías de la religión primitiva, M., Siglo XXI, p 42-45.
- 10.- Sobre T. Benfey i l' "escola històrica" vg. G. Cocchiara, 1971, op. cit., p 325-343. Vg. també la bibliografia corresponent a les pàgines 602-603.
- 11.- Per a una síntesi (discutible) de les idees difusionistes vg. M. Harris, 1978, El desarrollo de la teoría antropológica, p 323-339, esp. p. 331-335.
- 12.- Sobre l' "escola finesa" vg. G. Cocchiara, 1971, op. cit., p 338-343. Vg. també la bibliografia corresponent a la pàgina 603.

- 13.- A. Aarne, 1910, Verzeichnis der Märchentypen; S. Thompson, 1928, The Types of Folktale, i 1932-1936, Motiv-index of Folk-literature (6 vols).
- 14.- Cf. R. Meek, 1981, Los orígenes de la ciencia social. El desarrollo de la teoría de los cuatro estadios, M., Siglo XXI. Sobre l'evolucioneisme en general vg. M. Harris, 1978, op. cit., p 93-188. Vg. també A. Palerm, 1976, Historia de la etnología II. Los evolucionistas, México, Instituto Nacional de Antropología e Historia, i 1977, Historia de la etnología III. Tylor y los profesionales británicos, México, Instituto Nacional de Antropología e Historia. Sobre el folklore evolucionista vg. G. Cocchiara, 1971, op. cit., "Parte quinta: La scuola antropologica inglese e il suo influsso negli studi delle tradizioni popolari". Vg. també la bibliografía corresponent a les pàgines 605-609. Vg. també, en aquest mateix sentit, R. Dorson, 1968, The British Folklorists, esp. p 187-315.
- 15.- Com deia Tylor: "Obsérvese al moderno campesino europeo utilizando su hacha y su azada, véase su comida hirviendo o asándose sobre el fuego de madera, obsérvese el exacto lugar que ocupa la cerveza en su valoración de la felicidad, óigase su relato del fantasma de la casa encantada más próxima y de la sobrina del granjero que fue embrujada con nudos en sus vísceras hasta que cayó en espasmos y murió. Si escogemos de esta forma las cosas que se han alterado poco en el largo curso de los siglos, podremos trazar un cuadro en el que habrá poca diferencia entre el labrador inglés y el negro de África central." E.B. Tylor, 1977, Cultura primitiva, M., Ayuso, vol I, p 24.
- 16.- Cf. E.B. Tylor, 1977, op.cit., p 81-118, esp. 103.
- 17.- L. Gomme in U. Lavín, 1957-1958, Folklore, p 534.
- 18.- A. Lang in R. Corso, 1923, Folklore: Storia, oggetto, metodo, bibliografía, p 75.
- 19.- Cf. R. Dorson, 1968, op. cit., p 13, i en general, p 1-43.
- 20.- Cf. A. Van Gennep in G. Cocchiara, 1971, op. cit., p 515.
- 21.- Cf. G. Cocchiara, 1971, op. cit., p 188-205.
Vg. també J.G. Herder, 1982, Obra selecta.
- 22.- Cf. p. ex. R. Corso, 1923, Folklore: storia, obbietto, metodo, bibliografía, p 123-136, o bé, més precisament,

P. Sébillot, 1887, Bibliographie des ouvrages français où se trouvent réunies en quantités notables les principales matières du folklore, in Annuaire des Traditions Populaires, 1887, vol II, p 167-172.

- 23.- J. Caro Baroja, 1967, Lo que sabemos de Folklore, p 13.
- 24.- Cf. J.M. Bartrina, 1881, Obras en prosa y en verso. En un escrit de 1878 recollit en aquesta obra hi diu:
"I no és solament en cuentos i en cançons i en refrans i en costums a on, gràcies a sa supervivència, podem anar buscant la veritable història antiga dels moderns pobles; en una cosa en apariència tan espontànea i senzilla com són los jocs de la infantesa, podem veure-hi transparentar restos d'estats socials fa segle perduts.
Un dels primers antropòlegs del món, l'inglès E.B. Tylor, en sa notable Primitive culture, consagra a l'estudi dels jocs de la infantesa en tots los pobles del món algunes eruditíssimes pàgines, i afirma que en tals entreteniments s'hi poden, a vegades, veure les primeres pàgines de la història de lo que se'n diu infància de la humanitat." J.M. Bartrina, 1881, op. cit. p 57.
- 25.- H. Schuchardt in A. Guichot y Sierra, 1922, Noticia histórica del folklore, p 168.
- 26.- La història del folklore espanyol, perduda en els llimbs de la indefinició disciplinària, no ha estat objecte, fins on arriba el meu coneixement del tema, d'una gran atenció per part dels estudiosos. Caldria esmentar dos treballs històrics de caràcter general, el d' A. Guichot (1922), font inesgotable de dades però també d'errors, i el de J.M. de Navascués (1931), centrat especialment en els precedents. Pel que fa als estudis particulars de les diverses zones de l'estat, la sort ha estat molt diversa. Catalunya, el País Basc, Andalusia i, fins a cert punt, Galícia, han estat, significativament, les zones en les quals s'ha prestat més atenció a aquesta mena d'estudis, si bé també cal advertir que són, correlativament, (en especial Catalunya i Andalusia), les zones probablement més riques en estudis folklòrics. A Catalunya, com ja hem remarcat a la introducció, destaquen els treballs de R. Violant (1961), J. Amades (1974), J. Prat (1980), L. Prats (1981), L. Prats, D. Llopart i J. Prat (1982) i J. Roma (1986), principalment. De la història del folklore andalús se n'han ocupat, en dates recents, I. Moreno (1971), E. Aguilar (1984) i S. Rodríguez Becerra (1986), com a mínim. Sobre els estudis folklòrics al País Basc conec els treballs de J.M. Apalategui (1981-82), J. Azcona (1981) i A. Aguirre (1986), a més a més del suggestiu treball d'A. Elorza sobre els orígens literaris del nacionalisme basc (1978). Sobre

el folklore a Galícia he consultat el recent treball (1986) de M. Mandianes, però existeixen treballs anteriors, sobretot entorn de la figura M. Murguía i el Resurximento que no he tingut ocasió de treballar.

En general, és útil la consulta del reading editat per A. Aguirre (1986), en el qual es pot trobar informació sobre la història del folklore a totes i cadascuna de les zones de l'estat, però de molt desigual interès.

Tot plegat palesa el notable desconeixement que existeix encara a Espanya (i Catalunya no n'és pas una excepció) sobre el desenvolupament d'aquest vessant de les idees antropològiques, així com la manca de coordinació i, fins i tot, l'anarquia metodològica, dels investigadors que, amb més o menys intensitat, se n'ocupen.

(Per a les referències completes dels treballs esmentats, vg. la bibliografia general).

27.- L. de Hoyos i N. de Hoyos, 1947, Manual de folklore, p 9.

28.- Sobre A. Machado y Alvarez i la seva obra folklòrica vg. I. Moreno, 1971, La antropologia en Andalucía; J. Blas i E. Cobo, 1981, Estudio preliminar; E. Aguilar, 1984, Los orígenes de la antropología en Andalucía; i S. Rodríguez Becerra, 1986, Etnografía y folklore en Andalucía. A més a més, és clar, del treball clàssic d' A. Guichot y Sierra, 1922, op. cit.:

29.- L'any 1882, p. ex., escrivia:

"Si la teoria de la evolució, señora hoy del mundo, resulta verdadera en todos los hechos estudiados hasta el día, ¿por qué no ha de ser cierta también aplicada a las concepciones y a los productos del espíritu humano? Para el eminente Tylor es ya asunto fuera de toda duda que, así como ciertos fósiles son característicos de ciertos terrenos, ciertas concepciones son también exclusivamente propias de ciertos períodos de cultura, y que así como en el mundo animal hay una cadena cuyos eslabones pueden seguirse casi paso a paso, en el mundo de las ideas existe también una cadena cuyos eslabones podrá señalar la ciencia en día no lejano. El Folk-lore, bajo este concepto, está llamado a ser un poderoso auxiliar de la Antropología. El carácter de la Sociedad inglesa /la Folklore Society/ es más científico que nacional; no es el estudio del desenvolvimiento del genio de los hijos de Albión lo que aquella procura, sino el conocimiento del desarrollo del espíritu humano en general, a través de las diversas capas de cultura por que ha pasado; por eso no es conocer el saber del pueblo inglés el fin que ella persigue, sino el saber de la humanidad o del género humano en sus diversos grados de civilización, saber representado por una multitud de vestigios que importa recoger pronto y con escrupulosa fidelidad (...)"
A. Machado, 1981, Introducción, p 4-5.

- 30.- El mateix 1882 deia, referint-se a l'Academia Nacional de Letras Populares, que va fundar a Madrid J.M. Sbarbi: "Sociedad /el Folk-lore Español/ que, sea cualquiera la opinión de nuestro distinguido amigo el señor D. José María Sbarbi, no podemos llamar Academia, porque su fin es sólo recoger materiales, collecting materials, para un edificio que no nosotros, sino nuestros hijos, comenzarán a levantar para gloria de ellos y bien de sus descendientes." A. Machado, 1981, op. cit., p 7-8.
- 31.- Cf. A. Guichot y Sierra, 1922, op. cit., p 165.
- 32.- Sendras y Burin in A. Guichot y Sierra, 1922, op. cit., p 186.
- 33.- C. Lisón, 1977, Una gran encuesta de 1901-1902, p 158.
- 34.- Cf. C. Lisón, 1977, op. cit., p 159 i ss.
- 35.- Desconec qui varen ser els corresponsals de l'enquesta per la part catalana. Es una qüestió que seria interessant d'esbrinar.
- 36.- Com he advertit en el capítol 2 respecte als precedents dels estudis folklòrics, les pàgines anteriors no pretenen constituir una història del folklore europeu en general i espanyol en particular durant el segle XIX. He tractat, simplement, de donar una idea esquemàtica de les grans línies i dels grans moments d'aquesta història per tal de poder ubicar en aquest esquema sumari l'evolució del folklore català durant el segle XIX, objecte del present estudi. La comparació entre aquesta tradició concreta i la d'altres països, de dintre i de fora de l'estat espanyol, encara està per fer i és un repte que haurem d'assumir en dates pròximes els investigadors interessats en la història d'aquest vessant de les idees antropològiques. Per a les referències bibliogràfiques bàsiques sobre la història del folklore europeu i espanyol vg. la nota nº 15 del capítol 2 d'aquest mateix treball i la nota nº 26 d'aquest mateix capítol.
- 37.- Cf. J. Prat, 1980, Els estudis etnogràfics i etnològics a Catalunya; 1981, El folklore catalán ¿ideología o ciencia?; L. Prats, 1981, L'estudi de la cultura popular a Catalunya; 1985, Sobre el caràcter conservador de la cultura popular; J.J. Fujadas, 1980, Els estudis etnològics a Catalunya, etc.
- 38.- Ibidem.
- 39.- T. Parsons in E. Verón (Ed), 1976, El proceso ideológico, Buenos Aires, Tiempo contemporaneo, p 18-19. Obviament, no pretenc entrar en l'espina problemàtica de la relació entre ciència i ideologia.

- 40.- Cf. en general els treballs citats a la nota nº 37.
- 41.- G. Vidal i Valenciano, 1867, La vida en lo camp, p 47-48.
- 42.- F. Manel Pau in La Renaixensa, 1872, p 39
- 43.- B., 1893, La llar catalana, p 2.
- 44.- B., 1893, La taula catalana, p 19.
- 45.- R. Codina Länglin, 1881, La escudella catalana, p 477.
- 46.- F. Miquel Badia in La Renaixensa, 1871, p 50-51.
- 47.- B., 1893, La taula catalana, p 19.
- 48.- J. Riera i Bertran in La Renaixensa, 1871, p 185-187.
- 49.- R. Codina Langlin, 1881, op. cit., p 483-484.
- 50.- Cf. J. Prat, Casa i família com a problemàtica interdisciplinària: L'estat de la qüestió (Inèdit).
- 51.- J. Prat, Ibidem.
- 52.- Cf. J. Prat, Ibidem.
- 53.- Ibidem. Vg. també l'àmplia bibliografia que acompanya aquest treball, classificada segons les orientacions disciplinàries dels autors que han escrit sobre aquest tema.
- 54.- J. Torras i Bages, 1981, La tradició catalana, p 33-34.
- 55.- Un exemple xocant: Víctor Balaguer, fustigador el 1866 de l' "escola innocent" perquè "s'entreté sols en fer col·leccions de poesies innocents i en contar cuentos", perquè "no viuen de la vida de l'esperit i volen matar l'esperit dels altres fent-lo alimentar-se sols de rondalles i cuentos de velles" (Cf. V. Balaguer, 1866, Apuntaments y datos, p 79-81), escrivia el 1882: "En aquells pobles (i per fortuna és un d'ells Catalunya) en què la fe viu encara sagrada i pura (...) moltes són les famílies que en semblant diada /Nadal/ es reuneixen i congreguen en la taula pairal. El vell pare, al beneir la taula, beneeix també tots els seus fills, tots els membres de la família allí congregats" V. Balaguer, 1882, La nit de Nadal a Catalunya, p 358.
- 56.- V. Almirall, 1879, Costums rancias de la terra (article segon).
- 57.- V. Almirall, 1879. op. cit., (article primer).

- 58.- J. Frigolé, 1980, Inversió simbòlica i identitat ètnica, p 5.
- 59.- El primer esbart dansaire fou creat per Aureli Capmany el 1907. La sardana, reformada durant el segle XIX per Pep Ventura, conegué un indeturable procés d'expansió a finals de segle. Per a la utilització simbòlica de les festes tradicionals vg. J. Prat i J. Contreras, 1979, Les festes populars, B., Dopesa. Sobre les sardanes vg. J. Miracle, 1980, Llibre de la sardana, B., Selecta.
- 60.- Vg. més endarrere el capítol dedicat a Briz.
- 61.- Cf. F. Alió, 1891, Cansons populars catalanas, i E. More-ra, 1897, Cançons catalanes (Té d'altres sèries poste-riors).
- 62.- Descomptant els precedents dels Cors de Clavé, que tenien una altra orientació, i algun altre com l'Orfeó Barcelonès i l'Orfeó Lleidatà, el primer orfeó impor-tant de Catalunya és l'Orfeó Català (1891). Sobre aquest tema vg. P. Artís, 1980, El cant coral a Cata-lunya.
- 63.- Vg. més endarrere el capítol dedicat a Milà.
- 64.- Diu: "¿No tenim per ventura una riquíssima i preciosa li-teratura popular? ¿Tan mal efecte farien les cançons de la terra impreses en un ventall, amb la música i tot, que en-cara que no l'entenguessin, no faltaria algu que la com-prengués i almenys s'evitaria la seva total desaparició?" G. Vidal i Valenciano, 1878, D'alguns medis pera fomen-tar la literatura catalana, p 41.
- 65.- J. Novellas de Molins, 1892, Cansons populars, p 220.
- 66.- J. E. Tort i Daniel, 1891, Algunes consideracions sobre la música popular catalana, p 81.
- 67.- Vg. més endarrere el capítol dedicat a Milà.
- 68.- J.M. Valls i Vicens, 1876-77, Algunes reflexions sobre la necessitat de la conservació y restabliment de las cos-tums catalanas, p 183-184.
- 69.- J.M. Valls i Vicens, 1876-77, op. cit., p 180.
- 70.- V. Almirall, 1879, op. cit., (article segon).
- 71.- Cf. M. Milà i Fontanals, 1888-1896, op. cit., vol V, p 240.
Cf. J. Verdaguer, 1974, Obres completes, p 455. Cf. J. Collell, 1894, Floralia, B., p 2.

- 72.- B., 1893, Lo vestit catalá, p 35.
- 73.- F.P. Briz, 1864, Choros catalans, p 111.
- 74.- J. Riera i Bertran in La Renaixensa, 1871, p 185-187.
- 75.- Berenguer de Bellesguart, 1898, Lo restabliment del us de la barretina, p 83.
- 76.- M. Urgellés, 1892, Carnestoltas, p 298.
- 77.- A. Vives, 1893, La música popular y les societats corals, p 106.
- 78.- A. Vives, 1893, op. cit., p 76-77.
- 79.- G. Vidal i Valenciano, 1878, Una joia de la literatura popular catalana, p 355.
- 80.- Vg. més endarrere el capítol dedicat a la Renaixença.
- 81.- Per a la metàfora de l'escarola de Verdaguer vg. més endarrere el capítol dedicat a Aguiló.
- 82.- T. Thos i Codina, 1894, Les sardanes, p 409.
- 83.- J. Rubió i Ors, 1877, Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas, p 175.
- 84.- G. Grilli, 1983, Indagacions sobre la modernitat de la literatura catalana, p 49.
- 85.- J. Pujol in Memòria del Primer Congrés de Cultura Tradicional i Popular, 1983, p 125.

Conclusions. Vindicació de
la cultura popular.

Arribats al final d'aquest trajecte, no és grat de reprendre'n el fil, ni que sigui d'una manera sumària. Qualsevol intent de resumir una investigació que he donat per acabada en el capítol anterior, és necessàriament enganyós, en la mesura que no pot fer justícia a la complexitat dels fets. A la llum de la investigació han aparegut certament un conjunt d'idees recurrents que imposen la seva poderosa presència, però són moltes més les que, a causa segurament de la mateixa força d'aquest corrent central, han estat desateses, i resten, tanmateix, apuntades en el treball, a vegades, potser, sense que el mateix investigador en tingui consciència. Tota investigació és un itinerari personal, i el lector, doncs, farà bé de cercar els seus propis camins en aquest esbarzerar. Pel que a mi respecte, les conclusions d'aquest treball resten exposades en el capítol anterior i les pàgines que segueixen voldria que fossin considerades com una reflexió en veu alta, uns "mots finals", si es vol, un post scriptum.

Amb el Romanticisme es desenvolupà a Catalunya la valoració de la "poesia popular" i, secundàriament, d'altres aspectes de la cultura tradicional, que s'havia desvetllat a Europa des de mitjans del segle XVIII a partir d'autors com Macpherson i Percy, entre d'altres.

El Romanticisme historicista, cristià i conservador que triomfà a Catalunya gràcies a homes com Piferrer, Milà i Rubió, i que informà el moviment de formació i definició d'una consciència ètnica hegemònica que es coneix amb el nom de "Renaixença", comportava la concepció de la cultura tradicional (en particular de la "literatura popular" i molt especialment de la "poesia popular") com a portadora de les ruines de les glòries èpoques nacionals i expressió del Volkgeist o esperit nacional, forjat igualment per la història.

La distinció entre "popular" i "vulgar", la separació en definitiva entre el poble i la seva cultura, permetia d'efectuar una selecció en favor d'aquells elements populars tradicionals que apareixien als ulls dels romàntics com a tocats pel segell de la tradició, en base a llur pretesa antiguitat i a llur correspondència amb una visió del Volkgeist, cristiana, heroica i genèricament conservadora, preestablerta. Així, les col·leccions romàntiques, enteses sovint com a veritables monuments nacionals, eren sotmeses a diferents nivells de manipulació, tant pel que fa a la selecció prèvia del material, com a les supressions, afegidures, etc., efectuades a l'hora de la publicació.

La consideració de la "literatura popular" com a manifestació de l'esperit nacional no impedia, d'altra banda, el reconeixement de la similitud estructural, i fins la identitat, de tipus i motius rondallístics, cançonístics, etc., transmesos per la tradició oral de diversos països i que traspassaven freqüentment les fronteres idiomàtiques. Herder ja havia advertit, al segle XVIII, el caràcter cosmopolita de la "literatura popular", afaïçonat més tard per les característiques específiques de cada país. Això donà lloc, en aquest camp, a una preocupació teòrica entorn de l'origen de la "literatura popular" europea, que se centrava fonamentalment en la disjuntiva entre el paral·lelisme cultural fruit de la unitat psíquica de la humanitat i la difusió històrica a partir de determinats focus originaris. El primer paradigma fou essencialment desenvolupat per l'evolucionisme britànic, mentre que l'historicisme romàntic se centrava bàsicament en els orígens i processos històrics, així com en l'autoria i mecanismes de transmissió, de la "literatura popular". De fet, l'èmfasi historicista en el caràcter nacional o cosmopolita de la "literatura popular", determinava en la pràctica dues estratègies diferents en l'estudi de la cultura tradicional. En el primer cas, els reculls de "literatura popular" apareixien com una empresa patriòtica, dedicada bàsicament a reconstruir les arrels romàntiques de la nacionalitat; en el segon, sense que la motivació anterior hi hagués de ser necessàriament absent, s'imposava el rigor positivista en la recerca i transcripció dels materials (cançons, rondalles, llegendes, etc.) , en els quals posterior-

ment es basaven les especulacions més o menys fundades i desinteressades. De tota manera, aquest segon enfocament no excloïa la mutilació de la tradició oral, en base a criteris com la peregrina distinció entre "popular" i "vulgar", l'antiguitat dels materials, la descontextualització o un tractament poc sistemàtic de les variacions tradicionals. L'aportació de variants i confrontacions eren els altres requisits que, en aquesta perspectiva, s'imposaven als reculls, a fi de poder establir, a partir d'ells, procedències, influències i parentius.

Mentrestant, a Catalunya, a l'empar d'un creixement demogràfic i econòmic que arrencava del segle XVIII, s'havia començat a produir un moviment intel·lectual que reivindicava una identitat catalana hegemònica. Aquest moviment, que germinava en el cultiu propici dels nacionalismes europeus, va trobar en el Romanticisme historicista el paradigma ideal per formalitzar-se. A partir dels anys trenta, la reivindicació d'una identitat catalana hegemònica s'associà estretament amb la recuperació idelitzada de l'edat mitjana i de la tradició popular, fortament impregnades d'un esperit cristià i conservador. Aquest moviment, paral·lelament al desenvolupament de la burgesia industrial, esdevingué hegemònic en el context de la cultura catalana del XIX, i creà i propagà una imatge essencialitzada de Catalunya i la catalanitat, que encara avui dia és el punt de referència inexcusable del catalanisme. En el centre d'aquesta imatge hi ha la vella identificació de la llengua amb la pàtria, portada pels homes de la Renaixença fins a les últimes conseqüències.

En aquest context es van produir a Catalunya les primeres manifestacions de l'interès per la cultura tradicional. Deixant de banda alguns curiosos precedents que es remunten al segle XVIII, però que obeeixen a d'altres impulsos i no tingueren continuïtat, les primeres cançons tradicionals sembla que es recolliren als anys trenta, per obra de Milà i Piferrer, segons els mateixos protagonistes. D'altra banda, Aguiló, per aquestes mateixes dates, essent encara un infant, ja anotava, segons diu ell mateix, cançons de la seva Mallorca natal. Als anys quaranta, en data imprecisa, Piferrer i Milà començaren a covar el projecte de publicar un cançoner tradicional català. L'any 1844 Aguiló arriba a Barcelona, encomanat pels romàntics mallorquins als romàntics catalans, i s'associa al projecte de Piferrer i Milà, de manera que l'any 1851 Milà podia parlar de l'existència del projecte d'un cançoner que s'havia d'intitular "de Piferrer i Aguiló", amb un pròleg d'ell mateix. L'al·lusió a aquest pròleg, que versemblantment acabaria essent la part teòrica de les Observacions, fa pensar que el projectat cançoner "de Piferrer i Aguiló" no hauria estat potser una mera col·lecció romàntica, sinó també un estudi històric i comparatiu de la "poesia popular" catalana.

Als anys quaranta, també, aparegueren els primers escrits romàntics en els quals es feia una valoració explícita de la "poesia popular" i se la vinculava d'alguna manera amb l'esperit nacional. El 1841 Josep M. Quadrado publicava a La Palma l'article Poetas mallorquines, en el qual exalçava la

"poesia popular" i entenia que aquesta encarnava la continuïtat de l'esperit nacional en els segles de decadència de les lletres mallorquines. Aquell mateix any Piferrer al·ludia elogiosament a la inspiració popular d'una òpera de Bellini. El 1843 feia el mateix, d'una manera molt més explícita, en referir-se a la música de Ribera. El 1846, en una reedició d'aquest mateix article, reblava aquest aspecte i comentava la seva intenció de recollir i publicar cançons tradicionals catalanes. Milà proposava, en un treball de 1844, una cançó tradicional, "La dama d'Aragó", com a model poètic. La sensibilitat romàntica envers la "poesia popular" estava a punt de donar els seus primers fruits.

Piferrer morí el 1848 i Aguiló anava dilatant indefinidament la recerca, de manera que el cançoner no apareixia. Finalment, el 1853, instigat segons Aguiló per un decret francès aparegut l'any anterior recomanant la recopilació de les cançons tradicionals d'aquell país, Milà s'avançà en la publicació i aparegueren les seves Observaciones sobre la poesia popular, acompanyades d'un recull de cançons no massa extens, "Romancerillo catalán", i d'una selecció de rondalles sinòpticament transcrites. Així, abans de disposar de les col·leccions romàntiques habituals, el primer resultat de l'interès romàntic per la cultura tradicional a Catalunya era, per obra de la singularitat de Milà, un estudi històrico-comparatiu, consciencios i erudit, de la "poesia popular" catalana. La petita col·lecció de cançons era gairebé donada a tall d'exemples i transcrita amb el rigor positivista de la filologia romànica. A més a més, amb aquesta obra, Milà donà a conèi-

xer a Catalunya les teories de l'historicisme romàntic sobre la "literatura popular", que constituïrien durant molt de temps l'únic aliment teòric del folklore català.

Sembla que l'obra de Milà, així com la favorable acollida que tingué tant per part dels folkloristes europeus com del públic culte del país, hauria d'haver esperonat altres autors romàntics a la recerca i publicació de la "literatura popular" catalana, però no fou ben bé així. El nivell d'erudició de Milà en aquells moments a Catalunya no tenia parangó i, en conseqüència, és probable que la impossibilitat d'emular el treball del mestre inhibís, més que no pas incités, altres recerques en aquest sentit. D'altra banda, és incert que al llarg de la seva dilatada vida universitària, Milà tractés d'imbuir l'interès per aquesta mena d'estudis en els seus deixebles, fet que potser cal atribuir a la prudència intel·lectual de Milà, que feia que només dugués a les aules els resultats de les seves investigacions quan al seu judici estaven suficientment consolidades, vinculada amb l'escassa homologació acadèmica que tenia, especialment en el nostre país, l'estudi de la "literatura popular". En qualsevol cas, cal no menystenir tampoc la provada incapacitat didàctica de Milà. Si Milà representava la línia estudiosa i erudita en el tractament de la "literatura popular", Aguiló encarnava l'ideal de les col·leccions romàntiques. Encara que no publicqués res en aquest sentit, Aguiló s'anava guanyant la justa fama de posseir, gràcies als seus escorcolls arreu de les terres de llengua catalana, la millor col·lecció de cançons tradicionals i altres manifestacions de la cultura tradicional que mai s'hagués arreplegat

en aquest país. L'afany monumental i patriòtic d'Aguiló de publicar un magne Romancer popular de la terra catalana també inhibí segurament altres publicacions. En aquest cas no es tractava, com en el de Milà, de la impossibilitat d'emular el mestre en el pla teòric i erudit, sinó en el pla mateix de la recerca. Així, hom pot afirmar que tant Milà com Aguiló provocaren un cert efecte esterilitzador en els primers temps dels estudis sobre la cultura tradicional catalana durant el segle XIX, fent que les recerques més modestes que es produïen, en lloc de publicar-se, contribuïnt així a crear un ambient propici a aquests interessos, anessin a engruixir en forma de col.laboracions llurs respectius reculls (no només de "poesia popular") esperant integrar-se en futures obres que tant en un cas (Milà 1882) com en l'altre (Aguiló 1893) tardaren molts anys a venir. Això tingué com a resultat la pràcticament total absència de publicacions d'aquest gènere durant tretze anys, si descomptem un parell d'articles breus, un de Milà i un altre de Quadrado, a mitjans dels anys cinquanta.

El 1866 aparegué un altre recull de cançons tradicionals, les Cansons de la terra de Francesc Pelai Briz. En els anys que anaven de 1853 a 1866 el moviment de la Renaixença s'havia consolidat i tenia una gran presència pública a Catalunya, gràcies sobretot a la instauració dels Jocs Florals, plataforma i caixa de ressonància del moviment, el 1859. Briz era un personatge arravatat que tingué com a principal fita de la seva vida el triomf del moviment (i en darrera instància l'autonomia de Catalunya). Per servir aquest ideal, Briz es valgué de tots els mitjans al seu abast. Donà al moviment les seves

primeres publicacions periòdiques i conreà tots els gèneres que des de la seva perspectiva (que era la del Romanticisme historicista) necessitava la literatura catalana renaixent, des de la poesia heroica i el teatre romàntic fins a la novel·la històrica; lògicament, entre aquests gèneres hi havia les col·leccions de "poesia popular". A l'entusiasme, la capacitat de treball i el radicalisme amb què enfrontava les seves diverses empreses, Briz no hi ajuntava la prudència ni el rigor, així no és d'estranyar que ni el prestigiós precedent de Milà ni l'esperat Romancer d'Aguiló el portessin a desistir dels seus propòsits de donar a conèixer un altre "tresor" de Catalunya. Coherentment amb els seus interessos, la publicació de Briz s'inscrivía en la línia de les col·leccions romàntiques; les cançons eren retocades segons el gust romàntic i, a més a més, harmonitzades per a piano per tal de facilitar-ne la repopularització. Lògicament, la influència del model milanià s'havia de deixar sentir, i així Briz féu precedir el recull d'una llarga introducció on es reproduïen i divulgaven algunes de les idees exposades per Milà a les Observaciones. Però el paradigma no era Milà sinó Aguiló, al qual dedicava el llibre. Segons sembla, aquest recull tingué un èxit de públic extraordinari, fet que provocà que Briz segurament s'adonés de l'eficàcia simbòlica que tenien les cançons tradicionals per al moviment de la Renaixença i, doncs, per als seus propòsits. Briz publicà quatre reculls més de Cançons de la terra, de similars característiques, i una col·lecció d'Endevinallas populars catalanas i, home d'apostolat com era, promogué les recerques de "literatura popular" en altres autors, singularment els seus

cunyats, Francesc de Sales i Pilar Maspons i Labrós. Amb Briz i els Maspons arribava a l'estudi de la cultura tradicional catalana una altra generació d'intel.lectuals que ja havien viscut la Renaixença, en la seva joventut, com un moviment consolidat; que eren, com deia Francesc de S. Maspons i Labrós, "fills de la idea generadora dels Jocs Florals". Aquests estudiosos confirmaven la inicial orientació romàntica dels estudis de "literatura popular", però, a la manera d'Aguiló, els entenien obertament com un instrument al servei de la causa de la Renaixença. Per a Piferrer i Milà, l'interès per la "poesia popular", tot i que servia a la construcció d'una imatge historicista, cristiana i conservadora de Catalunya, derivava essencialment de llur estètica romàntica, per als Maspons en canvi la motivació catalanista (versió Renaixença) era el primer.

El grup familiar dels Maspons dominà el panorama dels estudis de la cultura tradicional catalana durant prop de vint anys. Milà treballava en altres camps i anava preparant una segona edició de les Observaciones que començà a publicar el 1882; a part d'això, tot just donà a conèixer en aquests anys un petit recull d'endevinalles a la Revue des langues romanes. Aguiló continuava treballant més o menys intensament en el Romancer, a part d'altres empreses, però sense publicar ni una ratlla. Altres autors, com Gaietà Vidal i Valenciano i Agna de Valldaura, publicaven alguns treballs escadusserament, i molts d'altres recollien materials que aportaven a les col.leccions de Milà i Aguiló i, secundàriament, de Briz i Maspons. Francesc de Sales Maspons i Labrós fou l'autor que començà a orientar els estudis de "literatura popular" catalana cap a uns altres

viaranys. Impulsat per Briz a recollir rondalles (ell mateix ja recollia les cançons), en publicà el 1871 un primer recull amb el títol de Lo Rondallayre. En el petit pròleg que precedia aquest recull, Maspons tractava per primera vegada de donar una imatge (molt precària) de l'esperit nacional de Catalunya (la "fesomia del poble català") tal com es reflectia a les rondalles. Animat, semblantment a Briz, per l'èxit del recull, Maspons perseverà en l'empresa i n'arribà a publicar fins a quatre sèries (la darrera apareguda catorze anys més tard, amb un altre títol i sota unes altres circumstàncies). Lo Rondallayre, inicialment, era una col·lecció romàntica, com les Cançons de la terra; les rondalles havien estat retocades amb criteris literaris, el pròleg era insubstancial i les notes, variants i confrontacions, quan n'hi havia, eren estrictament anecdòtiques; però, el fet que Maspons s'intrinqués en un camp, la rondallística, que s'havia desenvolupat d'una manera notable a diferents països europeus, va fer segurament que les primeres sèries de l'obra interessessin particularment a diversos folkloristes estrangers, cada cop més allunyats de les col·leccions romàntiques i amb una progressiva consciència d'independència disciplinària, dels quals rebé crítiques i comentaris. Els resultats d'aquestes crítiques ja es començaren a acusar a la tercera sèrie de Lo Rondallayre (1874), en la qual Maspons feia protestes de fidelitat en la transcripció de les rondalles i afegia, per via de pròleg, unes encara vacil·lants notes comparatives. Arran d'aquests contactes, Maspons s'anà implicant progressivament amb el folklore científic de la seva època i agafant-ne les maneres, arribant a assolir un cert

virtuosisme en l'aplicació del mètode comparatiu, sense perdre, però, mai del tot el gust romàntic, i, sobretot, l'orientació renaixentista dels seus treballs, amb el subsegüent esbiaixament. La notable erudició que arribà a posseir Maspons en el camp del folklore (particularment palesa a la secció de folklore que escrigué a Lo Gay Saber entre 1878 i 1881) no es traduí, altrament, en una fecundació teòrica de la seva obra, que es limità en aquest sentit a aplicar superficialment algunes idees ben conegudes de l'historicisme romàntic.

En aquesta situació es fundaren a Catalunya, el 1876 i el 1878, respectivament, les primeres societats excursionistes que, lluny de constituir entitats esportives, naixien amb una declarada vocació científica i catalanista. Hom pretenia, per mitjà de les excursions, aportar un coneixement positiu del país en tots els aspectes, que fonamentés científicament l'autoestima envers la imatge de Catalunya creada per la Renaixença. La segona d'aquestes societats, l'Associació d'Excursions Catalana, que naixia el 1878 com a escissió de la primera (l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques) comprenia entre els seus objectius l'estudi i conservació dels diferents vessants del patrimoni popular, objectiu que un dels seus impulsors, Ramon Arbia i Solanas, s'encarregà particularment de què es complís. Quan l'Associació d'Excursions Catalana començà a treure les seves primeres publicacions a finals dels anys setanta, el panorama del folklore català era aproximadament el següent: Milà i Aguiló havien esdevingut, cadascú amb el seu estil, dues figures d'enorme prestigi, sempre esmentades amb reverència, però d'una presència ben poc activa en aquest camp.

El Romancer d'Aguiló era un misteri i una esperança que qui sap si algun dia s'arribaria a veure satisfeta, i els seus amics i col.laboradors es començaven a mostrar clarament impacients. Les Observaciones de Milà eren una obra segurament més esmentada que llegida o compresa, com ho testimonia el fet que es popularitzés amb el títol de "Romancerillo catalán", que corresponia al petit recull de cançons, i no amb el general de l'obra. El públic, evidentment, demandava més col·leccions de cançons, de rondalles, etc., que no pas crítics estudis. En aquest sentit, Briz i Maspons satisfecien la demanda (i vet aquí l'èxit de les seves obres), però en el cas de Briz era evident la conjunturalitat dels seus reculls i el seu desplaçament respecte del folklore europeu. Maspons, en canvi, en contacte amb els folkloristes europeus havia esdevingut ell mateix un folklorista i encara que no acabés d'adaptar-se als requisits positivistes de la nova ciència, mostrava una suficient voluntat científica i coneixement de la disciplina com per ser l'element d'enllaç entre la segona generació de folkloristes catalans renaixentistes i els nous folkloristes que apareixien a redós de les societats excursionistes. A part d'això, ben poca cosa, Maria de Bell-lloch (Pilar Maspons i Labrós) resolvia la seva obra estrictament folklòrica amb dos petits reculls publicats a principis dels anys vuitanta, el més interessant dels quals era un petit costumari i llegendari vallesà; Agna de Valldaura publicava el 1877 un aplec de llegendes religioses, i Gaietà Vidal i Valenciano, el 1879, un relativament extens treball apologètic per convèncer els reticents de la conveniència de la recopilació i estudi de la cultura tradicional

(o si més no de la seva inoqüitat).

El 1878 "antiquaris" i antropòlegs evolucionistes convergien a Londres en la fundació de la Folklore Society. Segons sembla, l'exemple organitzatiu de la nova societat es difonia ràpidament per Europa i amb ell es consolidava una denominació, "folklore", encunyada el 1846 per William J. Thoms, que tenia la virtut de nominar alhora un nou camp d'estudi i una nova disciplina. Certament, ni el camp d'estudi ni la disciplina eren estrictament nous, però la nova denominació permetia englobar manifestacions culturals diverses, sempre i quan expressessin el saber tradicional ("lore") del poble ("folk"); també permetia reunir en un mateix àmbit disciplinari estudiosos de procedències diverses i fomentar entre ells la consciència disciplinària; finalment, amb la nova disciplina s'imposava una estratègia de recerca positivista, el "collecting materials". El terme "folklore" no era oficialment acceptat a Catalunya fins al 1885, però ja amb anterioritat Maspons havia desbordat l'inicial interès romàntic per la "literatura popular" i havia fet tímides incursions en el camp del costumari i de les creences; fins i tot Milà i Aguiló, tot i que llurs publicacions es mantingueren dins el camp de la "literatura popular", també s'havien interessat per aquests aspectes.

L'estol de recercadors que apareixen a partir dels anys vuitanta a redós majoritàriament de les societats excursionistes, ja adoptaran plenament, amb rares excepcions, la perspectiva del folklore en l'estudi de la cultura tradicional. La visió patrimonialista de Catalunya i l'orientació científica de l'excursionisme ho afavorien. El 1884 Gomis publica un programa de

Lliteratura oral catalana que, de fet, és una esquemàtica guia de recerca etnogràfica de la cultura popular tradicional; el 1886 Cortils publica una petita monografia folklòrica de Blanes. Els requisits positivistes en l'aplega i transcripció dels materials poden ser aplicats amb més o menys rigor als reculls, però molt rarament són discutits o esquivats. El relleu que es produeix en la pràctica del folklore durant aquests anys a Catalunya és gairebé absolut: Milà publica la part empírica del Romancerillo catalán el 1882 i mor dos anys després; el Roman- cer d'Aguiló continua essent una etèria presència que no es concretarà fins al 1893 amb la publicació d'un volum (dels divuit projectats) de Cançons feudals cavalleresques, desfasat respecte a la pràctica folklòrica de l'època; Briz i Maria de Bell-lloch deixen de publicar treballs folklòrics el 1882; les publicacions de Maspons, que tan denses havien estat durant els anys setanta i principis dels vuitanta, a partir de 1882 seran gairebé totes elles de compromís envers l'Associació d'Excursions Catalana i, més tard, envers el Centre Excursionista de Catalunya, entitats que presideix durant molts anys. Amb tot, Maspons (principalment) i Gaietà Vidal i Valenciano (que arriba a presidir el Folklore Català) seran les figures de prestigi que beneïran les iniciatives dels "joves", però la vigorosa activitat del folklore català de les darreres dècades del segle està majoritàriament en mans de noms, joves o no tan joves, fins aleshores pràcticament inèdits, com Cels Gomis, Vicenç Plantada, Josep Cortils, estretament vinculats a l'Associació d'Excursions Catalana, o Pau Bertran i Sebastià Farnés (membres de l'Associació Catalanista d'Excursions Cientí-

fiques, però poc actius en el camp de l'excursionisme), entre molts d'altres, per no esmentar el cas excèntric del mallorquí Antoni M. Alcover.

Amb les societats excursionistes es comença a deixar sentir la necessitat de l'organització i de la recerca col·lectiva. D'una banda, evidentment, hi ha l'exemple de la Folklore Society i d'altres societats similars que s'han anat creant a Europa, introduït a la península per Antonio Machado i Alvarez; d'altra banda, la mateixa estructura organitzativa de les societats excursionistes i l'orientació patrimonialista vers l'inventari cultural del país, pressionen en el mateix sentit. Després de diversos contactes de Machado amb autors catalans, i de què apareguessin a les publicacions barcelonines alguns articles demanant la formació d'una societat folklòrica, l'Associació d'Excursions Catalana, sembla ser que sota l'impuls particularment insistent de Ramon Arbia, constitueix el 1885 una secció de folklore, oberta, amb el nom de Folklore Català. A la sessió de constitució, a més d'acceptar, no sense discussió, el terme "folklore", es fixen, en forma de socis honoraris, els ancestres del folklore català: Aguiló (Milà era mort), Briz i Bellloch (Maspons era el president de l'entitat). Els primers anys d'existència el Folklore Català mena una gran activitat, que s'anirà esllanguint amb el temps; fa seva la Biblioteca Popular (folklòrica), que ja havia començat a aparèixer l'any anterior en el marc genèric de l'associació; celebra conferències i projecta la primera enquesta etnogràfica que es dugué a terme a Catalunya, l'Interrogatori folk-lòrich (1886), molt limitat (i vague) en el seu contingut, que tanmateix obté un fra-

càs estrepitós. Amb els minsos resultats de l'enquesta i una colla d'articles esparsos dels principals folkloristes del moment integrats o pròxims al grup (Maspons, Vidal i Valenciano, Gomis, Cortils, Plantada, Bosch de la Trinxeria, etc.) publica també l'única obra col·lectiva del folklore català del XIX. El caràcter ideològicament neutral que pretengué tenir l'excursionisme català, supeditat només, teòricament, a la premissa genèrica del catalanisme, permetia que en aquest volum, i en general en les activitats del Folklore Català i de l'Associació d'Excursions Catalana, hi convisquessin signatures tan ideològicament distants com les de Cels Gomis i Valentí Almirall, d'una banda, i Carles Bosch de la Trinxeria, Maspons i Vidal i Valenciano, de l'altra. La mateixa diversitat (ideològica, metodològica i de qualitat) dels treballs publicats en aquesta obra (Miscelánea Folk-lòrica, 1887), així com el fracàs de l'enquesta i l'absència de folkloristes importants, com Farnés i, sobretot, Bertran i Bros, testimonia la dispersió d'interessos i d'orientacions del folklore català d'aquella època i la dificultat de dur endavant una empresa col·lectiva. Les millors realitzacions del folklore català dels anys vuitanta i noranta no són, doncs, el resultat d'una incerta coordinació de les recerques, sinó de la tasca i orientació personal, principalment, de tres autors notables: Pau Bertran i Bros, Cels Gomis i Sebastià Farnés.

Pau Bertran i Bros, un home ideològicament afecte als postulats del moviment de la Renaixença, va aplicar la ciència folklòrica al camp de la "literatura popular" (tot i que els seus interessos eren més amplis), produint reculls de cançons

i rondalles empíricament impecables i una reflexió teòrica temorenca però erudita, que permetia esperar d'ell una obra folklòrica sòlida i estimulante, que la mort prematura va estroncar. Tot i la diversitat de perspectiva disciplinària, cal situar l'obra de Bertran en la línia de rigor, erudició i preocupació teòrica que encetà Milà (de qui fou alumne però improbablement deixeble) el 1853. Cels Gomis, d'altra banda, era un home a l'altre extrem de l'espectre ideològic del catalanisme; federalista i anarquista, la seva és pràcticament l'única intromissió progressista en el folklore català del segle XIX. Gomis centrà la seva copiosa i extraordinària obra en les creences tradicionals; d'una banda, amb la pretensió il·lustrada de contribuir a erradicar l'error i la ignorància en benefici del progrés del poble; d'altra banda, seduït per les arrels paganes d'aquestes mateixes creences, en una contraposició explícita entre el paganisme com a religió de la naturalesa i de l'amor i el catolicisme com a religió de la mort i el dolor. Tot i l'intatxable rigor empíric dels seus reculls i la veneració que sentia per la ciència com a expressió més afinada de la raó, Gomis no adoptà cap perspectiva teòrica en els seus treballs i es mantingué tothora dintre del nivell de la recerca empírica. Sebastià Farnés treballà també en l'empresa de consolidar la visió d'una Catalunya essencial elaborada per la Renaixença, principalment en el camp del periodisme polític; la seva obra folklòrica, que donà els fruits principals ja ben entrat el segle XX, es desenvolupà sobretot en el camp de la paremiologia, a través, no només dels reculls de parèmies, sinó d'un seguit d'interessants treballs de reconstrucció pa-

remiològica, similars, però molt més rigorosos, a la reconstrucció romàntica de cançons a la que es lliurà Aguiló en l'únic volum publicat del seu Romancer. Farnés, com Aguiló, entenia el folklore com una activitat patriòtica i les reconstruccions paremiològiques com un servei de restauració i enriquiment de la llengua.

La diversitat del folklore català de finals de segle, tal com es reflecteix en aquests tres autors, sembla, doncs, notable: Dos d'ells (Bertran i Gomis) mantenen una bel·ligerant mitància positivista; mentre que Farnés (impecable en aquest sentit, per la seva pròpia orientació metodològica, quan s'aplica a la reconstrucció de parèmies) combat els "folkloristes rancis", abona el mètode romàntic d'Aguiló (del qual és incert que n'arribi a copsar tot l'abast) i presenta uns materials rondallístics ben allunyats de l'oralitat. Gomis i Farnés s'apliquen gairebé exclusivament als reculls, sense cap mena d'implicació teòrica; mentre que Bertran es mostra especialment preocupat per la teoria en el camp de la rondallística. Bertran i Farnés comparteixen una ideologia renaixentista que es reflecteix més o menys en les seves obres; Gomis és un lliurepensador anticlerical que eventualment deixa traduir les seves idees en els seus escrits folklòrics. Però aquesta diversitat és enganyosa a causa dels trets excepcionals d'aquestes mateixes figures, és a dir, de la ideologia de Gomis, de la inquietud teòrica de Bertran i de la concepció antiarqueologista del folklore de Farnés. Més enllà d'aquestes diferències, el folklore català reposa sobre unes bases ideològiques i metodològiques certes; les exigències del mètode positivista i l'herên

cia ideològica de la Renaixença han estat generalment acceptades.

Metodològicament, el folklore català de finals de segle ha arribat a una ortodòxia disciplinària, homologable amb la del folklore europeu, que ja no permet lliurar-se, sense temor al ridícol, a reelaboracions més o menys romàntiques. Una ortodòxia limitada en la seva capacitat d'evolució científica, tanmateix, per la incapacitat històrica del folklore català de constituir-se en una disciplina institucionalitzada i per la consegüent condemna a la discontinuïtat i l'autodidactisme constant a què es veu forçat. Ideològicament, el folklore català ha contribuït a confirmar la imatge d'una Catalunya pairal, que és un dels pilars mítics fonamentals de la definició de la identitat catalana que fa el moviment de la Renaixença, mitjançant, sobretot, la tria limitativa de determinades manifestacions de la cultura tradicional.

A finals de segle, ciència i ideologia han arribat a un compromís asimètric, per obra i gràcia en bona part del moviment excursionista, segons el qual la ciència fonamenta, amb la seva aparença de factualitat, la imatge essencialista de Catalunya elaborada per la Renaixença. En aquest marc, els folkloristes catalans, mitjançant una activitat pretesament científica, aporten a la construcció de la Catalunya essencial (i conservadora), les relíquies tangibles de la "tradició popular", àmbit de confluència per excel·lència de la naturalesa i la història, manifestació prístina de l'"ànima catalana" i, en última instància, producte de la voluntat de Déu.

Fins aquí el que sabem (a la llum d'aquesta investigació) sobre la història del folklore català del segle XIX. El que no sabem és molt més i té a veure principalment amb les limitacions esmentades a la introducció; és a dir, amb la comparació dels processos estudiats en aquest treball amb d'altres processos similars o paral·lels, produïts en el context de l'estat espanyol o d'altres països europeus, i, per tant, amb les influències, concurrències i divergències hagudes en aquest sentit; amb l'aprofundiment dels estudis monogràfics sobre determinats autors i grups, més enllà de les fonts publicades, i, per tant, amb l'exploració d'arxius personals (alguns d'ells perfectament localitzats) d'individualitats tan remarcables com Cels Gomis, Pau Bertran i Bros, Sebastià Farnés, Gaietà Vidal i Valenciano, Josep Cortils i Vieta o del conjunt del grup familiar dels Maspons, tan interessants tots ells per diferents conceptes; té a veure també amb el procés de formació de la imatge de la "tradició popular" en altres branques del pensament; així com, en fi, amb l'estudi de la dinàmica simbòlica de construccions ideològiques paral·leles i amb l'aprofundiment de les múltiples facetes d'aquesta mateixa. Alguna cosa s'ha fet en aquest sentit, però és molt més el que resta encara.

Encara és més gran la nostra ignorància respecte d'altres etapes de la història del folklore català i dels seus precedents. Per esmentar només algunes de les figures i moments més rellevants, no hi ha fins al moment (que jo sàpiga), cap

estudi seriós i aprofundit sobre l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya i el seu projecte de recerca psico-etnogràfica, sobre Rossend Serra i Pagès i els seus esforços per sistematitzar l'ensenyament i la recerca del folklore a Catalunya, sobre el grup ripollès dels Ragner i Vilarrasa i les seves sorprenents realitzacions, sobre Ramon Violant i Simorra i el seu desplaçament (gairebé intuïtiu) vers l'àmbit disciplinari de l'antropologia, sobre Joan Amades i les seves fonts i mètodes, per no esmentar els nombrosos nuclis comarcals o la hipotètica existència d'una "literatura dels errors" catalana. Sobre aquests aspectes, i d'altres, hi ha algun escrit escausser, projectes i algunes investigacions en marxa, però no tot, ni molt menys, el que fora de desitjar. Tant de bo en un futur pròxim atreguin l'atenció dels investigadors.

Això pel que fa a aquest vessant concret de la història de les idees antropològiques. Pel que fa a la cultura popular la situació és més complexa. Tal com ens ha estat presentada pels folkloristes, la cultura popular catalana es limitaria a determinades manifestacions culturals del món rural. Contra aquesta situació cal combatre, com a mínim, en un doble front: Restituir la diversitat històrica, social i geogràfica de les "cultures populars" catalanes; denunciar el mite de la "tradició popular" elaborat pels folkloristes.

Hi ha antropòlegs que s'estimen més disoldre les manifestacions específicament populars (és a dir, específiques i privatives d'alguns estaments subalterns de la societat) en el si de contextos etnogràfics més amplis. Tanmateix, voldria rei-

vindicar en aquests mots finals el dret i la conveniència científica de mantenir l'èmfasi en les cultures populars com a distinció analítica específica.

No es tracta certament d'estudiar exclusivament les "supervivències" de determinades manifestacions tradicionals en la societat contemporània (ni de determinats interessos i expressions "neo-tradicionals", que precisen d'altres hipòtesis), sinó de recuperar, en el marc de la ciència de la cultura, la reflexió sobre els desnivells culturals interns de les societats capitalistes, i, doncs, sobre les manifestacions culturals (certament fragmentàries, sovint escassament autònomes i insuficientment formalitzades en sistemes) situacionalment subordinades respecte a les manifestacions culturals hegemòniques sustentades pels poders; en la línia d'aquella vella i òbvia constatació de Marx i Engels a La ideologia alemanya, en el sentit que la cultura de la classe dominant és també, a totes les èpoques, la cultura dominant en una societat.

També en aquest sentit hi ha, al meu entendre, molta feina per fer.(1).

Notes.

1.- Voldria donar només, per acabar, unes breus referències bibliogràfiques sobre algunes de les qüestions que es toquen en aquestes darreres pàgines.

Sobre l'existència a Europa de processos paral·lels en la mitificació de tradicions diverses, és interessant de consultar el reading, editat per E. Hobsbawm i T. Ranger, 1983, The Invention of Tradition, esp. pel que fa al tema d'aquest treball, els articles de H. Trevor-Roper i P. Morgan. Vg. també, en aquest sentit, el treball de B. Traimond, 1985, L'effet Macpherson, així com, per a un context ben diferent, l'obra ja clàssica d'E. Marienstras, 1976, Les mythes fondateurs de la nation américaine. Als estudis existents sobre la història del folklore a Espanya i a Europa ja hi he fet referència en el seu moment, com a obres de consulta més generals vg. la completíssima obra de G. Cocchiara, 1977, Storia del folklore in Europa i A. Aguirre (ed), 1986, La antropología cultural en España (molt desigual).

El caràcter selectiu de l'obra dels folkloristes es fa encara més evident per confrontació amb determinats reculls no selectius o que insisteixen precisament en aquells aspectes que ells marginaven, tot i que treballin amb els mateixos mètodes, com p. ex. El rec del tint, 1980, o bé el curiosíssim treball de G. Janer Manila, 1980, Sexe i cultura a Mallorca: el cançoner. Tot i el décalage cronològic, la comparació és força interessant.

L'interès actual de diverses disciplines en l'estudi de la cultura popular es pot veure il·lustrat en un bon nombre de publicacions col·lectives, en alguns casos fruit de col·loquis anteriors, vg. p. ex. en aquest sentit, G. Poujol i R. Labourie (Eds), 1979, Les cultures populaires; C. Grignon i J.C. Passeron, 1985, A propos des cultures populaires; D. Llopert, J. Prat i L. Prats, 1985, La cultura popular a debat, entre d'altres.

L'intent de reubicar l'estudi de la cultura popular en contextos etnogràfics més amplis es pot trobar paradigmàticament il·lustrat en el treball de J. Prat, 1983, "Religió popular" o "experiència religiosa ordinària"? Estat de la qüestió i hipòtesis de treball.

L'estratègia marxista en l'estudi de la cultura popular ha estat principalment desenvolupada per l'"escola gramsciana" italiana, vg. esp., en aquest sentit, A. Gramsci, 1973, Cultura y literatura, així com les obres d'A.M. Cirese i L.M. Lombardi esmentades a la bibliografia general. A l'estat espanyol s'han fet algunes aportacions en aquest sentit, vg. com a reflexió més general, I. Moreno, 1981, Cultura popular, cultura de las clases populares y cultura tradicional: Hacia una redefinición de conceptos. És interessant també de consultar el treball de D. Juliano, 1986, Cultura popular, així com algunes de les aportacions al llibre La cultura popular a debat, 1985, op. cit.

(Per a les referències bibliogràfiques completes, vg. la bibliografia general).

Bibliografia general.

Advertiment.

La bibliografia que es relaciona a continuació és una bibliografia seleccionada, així doncs, no tots els escrits esmentats en el decurs de la redacció, o bé a les notes, hi consten necessàriament, mentre que, eventualment, n'hi consten d'altres als quals no s'ha fet una referència expressa. En tot cas, les referències bibliogràfiques expresses que no consten en aquesta relació han estat especificades a les notes corresponents.

Tot un seguit de publicacions periòdiques i institucions que apareixen repetidament a la bibliografia hi són esmentades en abreviatura, l'equivalència de les quals hom pot trobar a les pàgines següents. Per a totes les publicacions periòdiques amb paginació anyal seguida, les referències dels articles es donen exclusivament per any i pàgines; cas que hi hagi, però, algun factor que pugui dificultar la localització segons aquest sistema (p. ex. dos volums amb paginació independent dins del mateix any), es fa constar. Per a totes les obres independents anteriors a 1950 no es fa constar l'editorial, donat que per regla general són comercialment inaccessibles, i hom fa constar només la ciutat on han estat editades. S'ha fet alguna excepció en aquest sentit en el cas d'obres editades per institucions culturals existents encara en l'actualitat.

Els escrits anònims o de més de tres autors han estat entrats a la bibliografia segons la primera paraula del títol (exceptuant els casos en què consti director/s o editor/s de l'obra).

En alguns casos de reedició, quan la significació de l'obra i el temps transcorregut ho aconsellaven, hom ha indicat entre parèntesi al costat de la data de la reedició la data de la publicació original.

Llevat dels casos anteriorment esmentats, tots els escrits, quan no s'indica el contrari, han estat entrats a la bibliografia pels noms de llurs respectius autors, encara que apareguessin amb pseudònim o sense signar, en aquests darrers casos, però, hom ha indicat normalment aquesta circumstància al final de la referència, per a una millor orientació del lector.

Abreviatures utilitzades a la bibliografia general i, eventualment, a les notes del present treball.

1.- Publicacions periòdiques.

- AAEC Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana, B.
- ATP Arxiu de Tradicions Populars, B.
- BACEC L'Excursionista, Butlletí de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas, B.
- BAEC Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana, B.
- BOEC Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, B.
- BRABLB Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona.
- CC Calendari Catalá, B. /F.P. Briz, editor/
- EM Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, Estudis i Materials, B.
- JFB Anuari dels Jocs Florals de Barcelona, B.
- LA L'Avens /posteriorment L'Avenç/, B.
- IASM L'Arch de Sant Martí, B. /Sant Martí de Provençals/
- IGS Lo Gay Saber, B.
- LIC La Il·lustració Catalana, B.
- LP Lectura Popular, Biblioteca d'Autors Catalans, B.
- LPC Lo Pensament Catalá, B.
- LR La Renaixensa /abans La Renaxensa, després La Renaixença/ /Revista/
- LTC La Tradició Catalana, B.
- LVC La Veu de Catalunya /Revista/, B.
- LVM La Veu del Montserrat, Vic.
- MACEC Memorias de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas, B.

OGPCM	Obra del Cançoner Popular de Catalunya, Materials, B.
RC	Revista de Catalunya, B.
RDTP	Revista de Dialectología y Tradiciones Populares, M.
RHL	Revista Histórica Latina, B.
SO	Serra d'Or, Montserrat.

2.- Vària.

ACEC	Associació Catalanista d'Excursions Científiques.
AEC	Associació d'Excursions Catalana.
B	Barcelona.
BPAEC	Biblioteca Popular de l'Associació d'Excursions Catalana /després del Centre Excursionista de Catalunya/
CEC	Centre Excursionista de Catalunya.
OSIC	Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
GEO	Gran Enciclopèdia Catalana.
ICA	Institut Català d'Antropologia.
IEC	Institut d'Estudis Catalans.
M	Madrid.
MOLC	Millors Obres de la Literatura Catalana.
RALB	Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.
r.b.	Ressenya bibliogràfica.

-No esmento en aquesta relació les abreviatures més comunes, com ara: op. cit., s.d., vg., cf., p., etc.

AGNA DE VALLDAURA (Vg. VALLDAURA, Agna de)

AGUILAR CRIADO, Encarnación

1984 "Los orígenes de la antropología en Andalucía: La Revista Mensual de Filosofía, Literatura y Ciencias de Sevilla" in S. Rodríguez Becerra (ed), Antropología Cultural en Andalucía, Sevilla, Junta de Andalucía-Consejería de Cultura, p 177-184.

AGUILO I FUSTER, Marià

1862 "Discurs del senyor Don Mariano Aguiló y Fuster", JFB, p 145-149.

1867 "Discurs del senyor President del Consistori", JFB, p 29-59.

1888 "Discurs del Sr. President", JFB, p 49-59.

1893 Romancer popular de la terra catalana. Cançons feudals, cavalleresques. B.

1900 Cançoner de les obretes en nostra lengua materna mes divulgades durant los segles XIV, XV e XVI, B.

1915-1934 Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster, publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu, 8 vols., B., IEC.

1923 Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860, M.

1985 Cançonetes mallorquines, B., Barcino.

S.D. Poesies completes, 3 vols., B.

AGUILO I MIRO, Àngel

1923 "Introducción" in M. Aguiló, Catálogo de obras en lengua catalana, p VII-XI.

AGUIRRE, Angel (ed)

1986 La antropología cultural en España, B., Promociones y publicaciones universitarias.

AINAUD DE LASARTE, Josep M.

1980 "Assaig de cronologia d'un segle de cultura popular catalana" in Josep M. Folch i Torres. Per una cultura catalana majoritària, B., Fundació Jaume I, p 81-92.

1982 "1833-1933. Assaig de cronologia d'un segle de Renaixença" in Commemoració de la Renaixença, p 87-96.

- AINAUD DE LASARTE, Josep M. i MORIA, Andreu
1975 "Assaig de cronologia" in L'excursionisme a Catalunya, p 53-92.
- ALCOVER, Antoni M.
1885 Contarelles, Palma.
1896-1931 Aplech de rondayes mallorquines d'en Jordi des Recó, 12 vols., Palma.
- ALIÓ, Francesc
1891 Cansons populars catalanas, B.
1892 "Semblansas populars", LR, p 81-90.
- ALLISON PEERS, E.
1973 Historia del movimiento romántico español, 2 vols., M., Gredos.
- ALMIRALL, Valentí
1879 "Costums rancias de la terra", Diari Catalá, 18-5-79, 25-5-79, 1-6-79. /L'amich de cada festa/
1879 "Mes sobre Montserrat", Diari Catalá, 6-7-79. /L'amich de cada festa/
1887 "Consideracions sobre lo ball de gitanas en lo Vallés" in Miscelánea folk-lórica, p 78-90.
1979 (1886) Lo catalanisme, B., Edicions 62-La Caixa, MOLC n° 22.
1985 Cultura i societat, (edició a cura de J.M. Figueres), B., Edicions 62.
- AISINA ROCA, José M^e.
1985 El tradicionalismo filosófico en España. Su génesis en la generación romántica catalana, B., Promociones y Publicaciones Universitarias.
- AMADE, Jean
1924 Origines et premières manifestations de la Renaissance littéraire en Catalogne au XIXe siècle, Toulouse-Paris.
- AMADES, Joan
1974 "El folklore a Catalunya", Miscellanea Barcinonensia n° 37, p 129-182.
1979 Folklore de Catalunya. Cançoner, B., Selecta.

- 1980 "Iniciació al folklore" in J. Amades, Folklore de Catalunya. Costums i creences, B., Selecta, p 1255-1424.
- 1982 Folklore de Catalunya. Rondallística, B., Selecta.
- S.D. Bibliografia folklòrica catalana, Inèdit.
- APALATEGI, Joxemartín
1981-1982 "Introducción a la historia crítica de la producción oral popular vasca", Ethnica n° 17, p 5-47, i n° 18, p 7-25.
- 1882 "Aplech de cançons populars catalanas, recullidas per D. Cels Gomis, D. Vicens Plantada y Fonolleda y D. Joseph Cortils y Vieta, y anotadas per Don Francisco Maspons y Labrós", AAEC, p 493-513.
- ARABIA I SOLANAS, Ramon
1884 "Lo toch de mal temps y los conjurs contra'ls temporals en lo Tirol" in C. Gomis, Lo llamp y'ls temporals, p 57-69.
- 1885 "Tradicions comparadas de Carinthia y Catalunya", LR, p 145-150, 153-157.
- 1887 "Prólech" in Miscelánea folk-lòrica, p V-VII.
- 1887 "Vocabulari y notas folk-lòricas recullidas en Tortosa y la Ribera d'Ebro" in Miscelánea folk-lòrica, p 161-182.
- ARGULLOL, Josep
1878-1881 "Costums del Pla de Bages", BACEC, p 465-472, 481-485, 498-500.
- ARIMANY I COMA, Miquel
1965 Per un nou concepte de Renaixença, B., Rafael Dalmau editor.
- ARTIGAS, Miquel
1930 "El epistolario de Pablo Piferrer", MRABLE, vol IX, fasc V.
- ARTÍS I BENACH, Pere
1980 El cant coral a Catalunya, B., Barcino.
- ARÚS, Rossend
1877-78 "Quadros de costums catalanas", La llumane-
ra de Nova York, n° 32, n° 34-44.

- 1879-1881 "Quadros de costums barceloninas", La llumanera de Nova York, n° 45-48, n° 50-54, n° 56-57, 60-61, 64, 70.
- 1881 "Las costums populars", La llumanera de Nova York, n° 73.
- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR
- 1982 (1895) Rundayes de Mallorca, B., J.J. de Olañeta editor.
- 1981 Costumbres de los mallorquines. Artesanía y Folklore, B., J.J. de Olañeta editor.
- 1925 Associació per la cultura de Mallorca. Quadern extraordinari, Palma, setembre-octubre 1925. /M. Aguiló/
- AZCONA, Jesús
- 1981 "Notas para una historia de la Antropología vasca: Telesforo de Aranzadi y José Miguel de Barandiarán", Ethnica n° 17, p. 65-84.
- B.
- 1893 "La llar catalana", LTC, p 2.
- 1893 "La taula catalana", LTC, p 19.
- 1893 "Lo vestit catalá", LTC, p 35.
- BALAGUER, Víctor
- 1850 Montserrat: Su historia, sus tradiciones, sus alrededores, B.
- 1851 Manresa y Cardona: Historia y tradiciones, B.
- 1866 "Apuntaments y datos que, al mateix temps que de prólech á estas poesías, poden servir també pera la historia de la moderna literatura catalana" in V. Balaguer, Esperansas y recorts, B., p 29-86.
- 1882 "La nit de Nadal a Catalunya", LTC, p 358-359, 371-374.
- 1885-1887 Historia de Cataluña, 11 vols., B.
- 1898 Al pie de la encina, M.
- BALAGUER I MERINO, Andreu
- 1876 "Carta al Sr. D. Matías de Martino par-

- lantli de la superstició á Catalunya en lo
sigle XV", LR, 1876 II, p 281-294.
- 1878 "Lo Carnestoltes en Barcelona en lo segle
XVII", LR, 1878 II, p 54-76.
- BALARI I JOVANY, Josep
1899 Orígenes históricos de Cataluña, B.
- BALLE BLANES, Carles
1982 "Antoni Mª Alcover i Sureda. Cronologia" in
Homenatge a Mossèn Alcover, p 6-7.
- BARTRINA, Joaquim M.
1881 Obras en prosa y en verso, B.
- BASCOM, William
1975 "Folklore" in Enciclopedia Internacional de
las Ciencias Sociales, M., Aguilar, vol V,
p 20-23.
- BASSEGODA, Bonaventura
1889 "Francesch Pelay Briz", LIC, 1889, p 211.
- 1892 "Cansons populars catalanas. Recullidas y
armonisadas per Francisco Alió", LIC, p
195-198./r.b./
- BASTINOS, Antonio J.
1903 Parnaso español, B.
- BASTUS, Joaquim V.
1856 "Origen de algunos dichos y costumbres",
MRABLB, II, p 293-312.
- 1862 La sabiduría de las naciones o los Evange-
lios abreviados, 3 vols., B.
- 1862 "Costumbres populares. Dia primero de año",
RC, p 69-73.
- 1862 "Prácticas religioso-caballerescas. Misa de
ferro en ma (Misa de espada en mano)", RC,
p 120-121.
- 1864 Las festividades del cristianismo, B.
- BATISTA I ROCA, Josep M.
1971 "Els precursors de la Renaixença" in Vuit
conferències sobre Catalunya, B., Aymà, p
85-144.
- BELLESGUARD, Berenguer de
1898 "Lo restabliment del us de la barretina",
LR, p 81-83.

- BELL-LLOCH, Maria de
1874 Salabrugas. Poesías catalanas, B.
- 1874 "Una visita al Tibidabo", LR, p 97-99.
- 1875 Narracions y llegendas, B.
- 1876 "Nadal en Monmany", LR, 1876 I, p 25-33, 97-106.
- 1878 Vigatans y botiflers, B.
- 1880 Montseny, B.
- 1881 Llegendas catalanas, B.
- 1882 "Costums i tradicions del Vallés" in Certamen c.l. del Casino de Granollers, p 105-160.
- 1889 "Quatre tradicions", LIC, p 162-166.
- 1891 "Una festa consoladora", LVC, p 278-279.
- 1894 "Altres quatre tradicions del temps de la Reconquesta", LIC, p 75-76, 82-83.
- BERRIO, Jordi
1966 El pensament filosòfic català, B., Bruguera.
- BERTRAN DE AMAT, Felipe
1891 Del origen y doctrinas de la escuela romántica y de la participación que tuvieron en el adelantamiento de las bellas artes en esta capital los Sres. D. Manuel y D. Pablo Milá y D. Claudio Lorenzale, B.
- BERTRAN I BROS, Pau
1873-1874 "Corrandes populars", LR, 1873, p 39, 51, 67, 306; 1874, p 279-280, 296, 308, 319.
- 1884 "D'una cansó popular rumana", LR, p 145-152.
- 1884 "La filosofia de la filosa", LIC, p 7-10.
- 1885 Cansons y follies populars inédites recullides al peu de Montserrat, B.
- 1886 "Lo devot de St. Joseph", LIC, 1885-86, p 130-131.
- 1886 "El mitx pollet", LIC, 1885-86, p 211-214.

- 1887 La poesia popular búlgara. Notícia crítica ab mostres en llengua catalana per Un folklorista Rimáyre, B.
- 1888 "Rondallística. Estudi de literatura popular ab mostres catalanes inédites", JFB, p 177-216.
- 1892-1894 "Popularitats. (Vuyts y nous y cartas que no lligan)", LIC, 1892, p 90-91, 110, 147-148, 194, 238, 254, 286, 318, 334, 350, 366, 375. LIC, 1893, p 4, 19, 36, 78, 83, 126, 155, 174, 187-191, 238, 254, 276, 299. LIC, 1894, p 30, 46, 91-94.
- 1909 El Rondallari Catalá, B.
- 1915 "L'oracionaire popular", BCEG, p 50-51, 347-348.
- S.D. Poesies, B.
- BILBENY, Norbert
1984 Entre Renaixença i Noucentisme. Estudis de filosofia, B., La Magrana.
- BLANCO GARCIA, Francisco
1912 La literatura española en el siglo XIX. Parte tercera, M.
- BLAS VEGA, José i COBO, Eugenio
1981 "Estudio preliminar" in El Folk-lore andaluz, p V-XLV.
- BOFARULL, Antoni de
1846 Hazañas y recuerdos de los catalanes o colección de leyendas, B.
- 1880 Costums que's perden y recorts que fugen, Reus.
- BOHIGAS I BALAGUER, Pere
1918 "Milá como folklorista", Universidad n° 2-3, p 26-28.
- 1921 "Origen del folklorisme a Catalunya", Penedès, III n° 9-12, p 55-57.
- BOSCH, Vicenç
1896 "Cançons y jochs populars de Talarn", BCEG, p 120-130.
- 1897 "Cançons velles de Talarn y altres pobles", BCEG, 1897, p 21-28.

- 1897 "Cançons velles", BCEC, p 281-285.
- 1899 "Oracions per curar mals", BCEC, p 175-176.
- 1900 "Notes folk-lòriques. Bolangeres y corran-
des", BCEC, p 17-18.
- 1901 "Notes folk-lòriques", BCEC, p 213-223,
248, 316.
- BOSCH GELABERT, Josep M. del
1883 "Articles crítichs sobre algunas de las cos-
tums catalanas", LR, p 153-159, 161-175, 177-
182, 185-189.
- BOSCH DE LA TRINXERIA, Carles
1887 "Costums que's perden" in Miscelánea folk-
lòrica, p 1-37.
- 1888 Pla y montanya, B.
- 1890 De ma cullita, B.
- 1890 "Quatre cents aforismes catalans del Doc-
tor Joan Carles Amat dirigits al lector",
LR, p 193-201.
- 1892 Tardanias, B.
- 1894 "Folk-lore catalá empordanés", LR, p 209-
215.
- 1978 (1887) Records d'un excursionista, B., Selecta.
- 1979 (1889) L'hereu Noradell, B., Edicions 62-La Caixa,
MOLC n° 17.
- BRIZ, Francesc Pelai
1864 "Una anada á Provensa", CC 1865, p 118-
131.
- 1864 "Bons recorts", CC 1865, p 11-12, 22-23.
- 1864 "Choros catalans", CC 1865, p 110-111.
/sense signar/
- 1864 "Jochs-Florals de Barcelona", CC 1865,
p 32-34. /sense signar/
- 1865 "Bons recorts", CC 1866, p 17-21.
- 1865 "Jochs Florals de Barcelona", CC 1866,
p 74-81.

- 1865 Lo llibre dels Angels, B.
- 1866 Cansons de la terra. Cants populars catalans, 1^a sèrie, B.
- 1867 Cansons de la terra. Cants populars catalans, 2^a sèrie, B.
- 1868 "Cosas que se'n van", CC 1868, p 140-142. /B./
- 1868 "Cosas que se'n van", CC 1869, p 110-113. /B./
- 1868 "Del moviment literari de certas nacionalitats antigas", LGS, p 92-93.
- 1871 Cansons de la terra. Cants populars catalans, 3^a sèrie, B.
- 1871 Lo llibre dels noys, B.
- 1873 La panolla, B.
- 1874 Cansons de la terra. Cants populars catalans, 4^a sèrie, B.
- 1875 "Discurs del Sr. President", JFB, p 27-30.
- 1876 La roja, B.
- 1877 Cansons de la terra. Cants populars catalans, 5^a sèrie, B.
- 1878 "Comte de Puymaigre. Petit Romancero", LGS, p 189. /r.b./
- 1882 Endevinallas populars catalanas, B.
- 1884-1886 "Recorts. Fragments del 'Llibre de ma vida'", LIC, 1884, p 69-70, 90-91, 102-106, 123-125, 151-155, 166-170, 179-182, 202-203, 218-222, 231-235, 298-302, 311, 322-323. LIC, 1886, p 166-167.
- 1886 Quatre paraulas sobre'l llibre de D.V. Almirall 'Lo Catalanisme', B.
- BRONZINI, Giovanni Battista
1974 Lineamenti di storia e analisi della cultura tradizionale, Roma, Edizioni dell'Ateneo.

- BRU I SANCLEMENT, Joan
1886 "Tradicions populars catalanas", BAEC, p 86-90.
- 1887 "Variants de paraulas catalanas recullidas en una excursió al priorat de Scala Dei" in Miscelánea folk-lórica, p 152-160.
- BRUNET I BELLET, Josep
1885 "Los fochs de Sant Joan", BAEC, p 108-112, 158-168.
- 1887 La gorra catalana, B.
- 1889 "Origen d'algunes costúms que encara s'conservan y de frases procedents d'antigues costums", BAEC, p 72-76.
- BULBENA I TOSELL, Antoni
1915 Assaig de bibliografia paremiològica catalana, B.
- BUSQUETS I PUNSET, Antoni
1895 "Literatura popular de Les Guilleríes", BCEC, p 45-51.
- CAPELLA, Francesc de P.
1887 Leyendas y tradiciones, B.
- CARETA I VIDAL, Antoni
1889 "Don Francesch Pelay Briz", IA, p 90-96.
- 1889 "En vindicació de D. Francesch Pelay Briz", IASM, p 1346-1350.
- 1890 "Necrología de D. Francesch Pelay Briz per D. Antoni Careta y Vidal" in Sessió necrològich-commemorativa, p 4-7.
- S.D. "Carles Bosch de la Trinxeria", LP nº 51, p 481-482.
- CARMONA RISTOL, Àngel
1967 Dues Catalunyes. Jocfloralescos i xarons. B., Ariel.
- CARNER, Josep
1925 "El poeta Marian Aguiló", La paraula cristiana, p 570-572.
- CARNICER, Ramon
1963 Vida y obra de Pablo Piferrer, M., CSIC.

- CARO BAROJA, Julio
1967 Lo que sabemos del folklore, M., Gregorio del Toro editor.
- 1979 Ensayos sobre la cultura popular española, M., Dosbé.
- 1984 El laberinto vasco, San Sebastián, Txertoa.
- 1985 Los fundamentos del pensamiento antropológico moderno, M., CSIC.
- CARRERAS I CANDI, Francesc
1890 "La nit de Sant Joan a Catalunya y'l solstici d'estiu", LIC, p 190-191.
- CASACUBERTA, Josep M. de
1947-1948 "Jacint Verdaguer, col.lector de cançons populars", Estudis Romànics, 1947-48, vol I, p 89-129.
- CASAS I HOMS, Josep M.
1963-1968 "Un predecessor de Pompeu Fabra", Estudis Romànics, 1963-68, vol XII, p 51-63.
- 1967-1968 "El mestratge de Marian Aguiló", BRABLB, 1967-68, vol XXXII, p 139-187.
- CASTELLANOS, Jordi
1976 "Aspectes de les relacions entre intel·lectuals i anarquistes a Catalunya al segle XIX (A propòsit de Pere Coromines)", Els Marges n° 6, febrer de 1976, p 7-28.
- 1978 "Carles Bosch de la Trinxeria: Una concepció de la vida rural" in C. Bosch de la Trinxeria, Records d'un excursionista, p 7-21.
- 1980 "Modernisme i noucentisme", L'Avenç n° 25, març de 1980, p 26-36.
- S.D. "Cels Gomis", LP n° 174, p 513-514.
- 1915 "En Cels Gomis", LIC, p 628.
- 1915 "En Cels Gomis", El poble català, 17 de juny de 1915.
- 1915 "En Cels Gomis i Mestre", La Veu de Catalunya /diari/, 13 de juny de 1915.

- 1915 "Celso Gomis", El Diluvio, 16 de juny de 1915.
- 1983 Els cent cinquanta anys de la Renaixença, B., Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- CHAUVET, Horace
1899 Folk-lore catalan. Légendes du Roussillon, Paris-Perpinya.
- CIRESE, Alberto M.
1962 Il folklore come studio dei deslivelli interni di cultura delle società superiori, Cagliari, Libreria Universitaria Cagliari-tana.
- 1976 Cultura egemonica e cultura subalterna, Palermo, Palumbo editore.
- COCCHIARA, Giuseppe
1977 Storia del folklore in Europa, Torino, Boringhieri.
- CODINA LÄNGLIN, Ramon
1881 "La escudella catalana", AAEC, p 475-485.
- COLL I ALENTORN, Miquel
1982 "Els orígens i primers temps de la Renaixença catalana" in Commemoració de la Renaixença, p 55-84.
- COLLELL, Jaume
1899 En Marian Aguiló, B., Ateneu Barcelonés.
- 1981 Col.loqui sobre l'estudi de la cultura popular, Saifores, ICA.
- COMAS, Antoni
1963 "Segle XIX" /dins l'article "Català"/, in Gran Enciclopèdia Catalana, vol IV, p 668-669.
- 1972 "La Renaixença" in Història de Catalunya, B., Aedos, vol II, p 359-375.
- 1978 La decadència, B., Dopesa.
- 1981 Història de la literatura catalana, vol IV, B., Ariel.

- COMAS, Ramon N.
1897 "Don Francisco de Sales Maspons y Labrós", LVC, p 153-154.
- 1898 "Josep Cortils y Vieta", LVC, p 348.
- 1902 "Necrologia" /F. de S. Maspons i Labrós/, Calendari Catalá pera l'any 1902, p 28.
- 1915 "En Cels Gomis i Mestres", BCEC, p 216-220, 237-246.
- COMAS D'ARGEMIR, Dolors i PUJADAS, Joan J.
1981 "L'etnicitat. Variacions sobre un mateix tema", Quaderns de l'ICA n° 3-4, p 155-167.
- 1983 "Antropologia catalana o antropologia a Catalunya. Tradicions i nous enfocaments", Arxiu d'Etnografia de Catalunya n° 2, p 71-94.
- COMELLES, Josep M. S.D.
"Antropologia sin colonialismo. La profesión de antropólogo social y el desarrollo del estado en la España contemporanea", en curs de publicació.
- 1982 Commemoració de la Renaixença, B., Fundació Jaume I.
- COMPANY I FAGES, Pere
1894 "Costums y tradicions", LTC, p 191-192.
- 1851 Composiciones poéticas de D. P. Piferrer, D. Juan Francisco Carbó y D. José Semis y Mensa, B.
- CONDÓ I SAMBEAT, Josep
1896 "Tradicions y costums de la Vall d'Aran", BCEC, p 227-233.
- 1898 "Flors velles", BCEC, p 138-144.
- 1899 "Una conferència a la Folk-lòrica", La Atlántida n° 104, 9 de setembre de 1899, p 3-11.
- CONSELL DEL FOLKLORE CATALÀ
1887 "Respostas al Interrogatori Folk-lòrich" in Miscelánea Folk-lòrica, p 129-132.

- COROMINES, Pere
1933 "Interpretació del vuitcents català",
La Revista, gener-juny, p 20-35.
- CORSO, Raffaella
1923 Folklore: Storia, Obbieto, Metodo, Biblio-
grafia, Roma.
- CORTILS I VIETA, Josep
1882 Vg. "Aplech de cançons populars catalanas"
1884 "Les cançons populars", BAEC, p 167-173.
1886 Ethologia de Blanes, B., BPAEC, vol III.
1887 "Lo dimoni en los cuentos populars" in
Miscelánea Folk-lórica, p 98-104.
1889 "Miscelánea folk-lórica. Addició a l'Etho-
logia de Blanes", BAEC, p 208-213, 303-306.
1892 "Lo tresor del Romeu. Rondalla parabólica",
LR, p 257-264.
- CUCURULL, Fèlix
1975 Panoràmica del nacionalisme català, vol II,
París, Edicions catalanes de París.
- DÍAZ-PLAJA, Guillem
1960 De literatura catalana, B., Selecta.
- 1966-1969 Diccionari biogràfic Albertí, 4 vols, B.,
Albertí editor.
- DORSON, Richard M.
1968 The British Folklorists. A History, Chica-
go, The University of Chicago Press.
- ELIAS DE MOLINS, Antoni
1889-1895 Diccionario biográfico y bibliográfico de
escritores y artistas catalanes del siglo
XIX, 2 vols, B.
- ELORZA, Antonio
1978 "Sobre los orígenes literarios del naciona-
lismo", Saioak-Revista de estudios vascos,
año II, nº 2, p 69-98.
- 1905- ... Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-
Americana, M., Espasa-Calpe.

- ESTELRICH, Joan
1934 Fènix o l'esperit de la Renaixença, B.
- ESTEVA FABREGAT, Claudi
1980 "El folkllore en el contexto de la antropologia cultural" in La antropologia americana en la actualidad, México, Editores mexicanos unidos, vol II, p 131-164.
- 1984 Estado, etnicidad y biculturalismo, B., Península.
- 1984 "El nacionalismo visto por un antropólogo", El Ciervo nº 339, p 8-11.
- 1975 L'excursionisme a Catalunya (1876-1976), B., Fundació Carulla-Font.
- 1886 Extret de las opinions emesas sobre los volums de la Biblioteca Popular del Folklore Catalá, publicats per l'Associació d'Excursions Catalana, B., AEC.
- S.D. "F. Maspons y Labrós", LP nº 90, p 33-34.
- S.D. "F. Pelay Briz", LP nº 42, p 193-194.
- FABREGAS, Xavier
1972 Aproximació a la història del teatre català modern, B., Curial.
- FARNÉS, Sebastià
1882 "Un refran popular", LR, p 77.
- 1883 "Refrans catalans", LR, p 395.
- 1884 "Excursió á Las Guillerías (tradicions orals y literatura popular)", MACEC, p 116-127.
- 1884 "La literatura popular y las excursions", BACEC, p 305-307.
- 1884 "Lo llenguatge dels aucells", LIC, p 179-182.
- 1884 "Refrans catalans", LIC, p 75-77.
- 1884 "Refrans catalans", LR, p121-125.

- 1885 "Folk-lore catalá", LASM, p 371-372
/sense signar/
- 1885 "Una rondalla", LR, p 33-35.
- 1887 "Refrans catalans", LIC, p 122-124.
- 1887 "Recorts d'un excursionista", LASM, p 457-
459 /T.Poch de Negre/ /r.b./
- 1892 "Nadal", LVC, p 619-620.
- 1893 "La mussa popular", LVC, p 377-378, 389-391,
401-403, 413-415, 425-427, 437-439, 449-450,
461-463, 474-476.
- 1893 Narraciones populares catalanas, B.
- 1896 "Una paraula duptosa", Revista de Catalu-
nya, p 6-10.
- 1900-1901 "D'ací y d'allá", LPC, p 213-4, 221-2, 229-
30, 244-5, 253-4, 269-70, 311-2, 348-50.
- 1901 "Bon any y bon guany", Calendari Catalá
pera l'any 1901, p 5-8.
- 1901 "Próleg" in J. Guasch, Cançons populars
catalanes, B.
- 1905 Vg. La tierra catalana.
- 1913 Assaig de paremiologia catalana comparada,
B.
- 1916 "Corpus paremiològic català", EM nº 1, p
53-55.
- 1918 "Les tres gallines", Catalana, p 218-220.
- 1928-1935 "Sant Joan, bon sant", ATP nº 1, p 11-12.
- 1928-1935 "Dues cultures", ATP nº 4, p 193-199.
- 1928-1935 "Una endevineta proverbial", ATP nº 5,
p 264-266.
- 1928-1935 "Motius del Rei en Pere d'Aragó", ATP nº 6,
p 336-338.
- 1928-1935 "Veïns perillosos", ATP nº 7, p 20-23.
- 1982 Articles catalanistes (1888-1891) (edició
a cura de Jordi Llorens i Vila), B., Edicions
62.

- S.D. Rondalles, LP n° 358.
- FAULI, Josep
1981 Els Jocs Florals de Barcelona, B., Quaderns de divulgació cultural de l'ajuntament de Barcelona.
- FERNANDEZ, Roberto i SIERCO, Elena
1984 "Ensenyament professional i desenvolupament econòmic: l'Escola Nàutica de Barcelona", Recerques n° 15, p 7-30.
- FERRER, Antoni-Lluc
1977 "Els orígens de la 'Renaixença' a Mallorca" in Actes del quart col.loqui internacional de llengua i literatura catalana, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p 315-332.
- 1983 "Una mica més sobre els orígens de la Renaixença", SO, julio-agost 1983, p 15-17.
- FEU, Josep Leopold
1868 La tradición de los pueblos, literaria, filosófica y socialmente considerada, B.
- 1904 Folk-lore, Catalunya-Revista Mensual, Febrer de 1904.
- 1924 "Folklore" in Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, vol XXIV, p 261-266.
- 1981 El Folk-lore Andaluz (1882-1883), Sevilla, Excmo. Ayuntamiento de Sevilla-Madrid, Trece-catorce-dieciséiete.
- FOLK-LORE CATALÀ
1885 "Acta de la reunió convocada per la Associació d'Excursions Catalana", BAEC, p 98-108.
- FONT, Melcior
1926 "El cinquantenari de l'excursionisme català", Revista de Catalunya, p 613-626.
- FONT I SAGUE, Norbert
1901 "¿Per què Sant Jordi és patró de Catalunya?", BCEC, p 109-114.
- 1902 L'excursionisme científic, B., CEC.

- FRADERA, Josep M.
1985 "El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)" in M. Ramisa, Els orígens del catalanisme conservador, p 19-52.
- 1928 "Francesc Maspons i Labrós" in F. Maspons i Labrós, Jocs d'infants, p 7-8.
- 1889 "Francesch Pelay Briz", LASM, p 1288-1289.
- 1901 "En Francisco de Sales Maspons y Labrós", LPC, p 145-146.
- FRANQUESA I GOMIS, Josep
1917 "Pau Bertran i Bros. Necrologia" in P. Bertran i Bros, Poesies, p 6-52.
- FRIGOLÉ, Joan
1980 "Inversió simbòlica i identitat ètnica: una aproximació al cas de Catalunya", Quaderns de l'ICA nº 1, p 3-28.
- S.D. "Del fòlklore a l'antropologia cultural: Una visió històrica", Inèdit.
- FUSTER, Joan
1982 "La Renaixença: Literatura i llengua als Països Catalans" in Commemoració de la Renaixença, p 41-52.
- S.D. "G. Vidal y Valenciano", LP nº 142, p 33-34.
- GALLI, Fiorenzo
1823 "Algunas observaciones sobre la relación que pueda tener la música y el idioma de cada país con el carácter de sus habitantes", El Europeo, p 321-326. /G./
- GARCIA CANCLINI, Néstor
1982 Las culturas populares en el capitalismo, México, Nueva Imagen.
- GARCIA CARCEL, Ricard
1982 "Pau Claris: Un mite rendable", L'Avenç nº 50, p 54-58.

- GARCIA DEL REAL, Luciano
1898-1899 Tradiciones y leyendas españolas, B.
- GARI LACRUZ, Angel
1982 "Antropología social y cultural" in Estado actual de los estudios sobre Aragón, Zaragoza, Cometa S.A., p 67-107.
- GAZIEL
1962 "Una època memorable" in N. Oller, Memòries literàries. Història dels meus llibres, B., Aedos.
- GEERTZ, Clifford
1973 The Interpretation of Cultures, N.Y, Basic Books.
- GIRBAL, Enric-Claudi
1887 "Refranys i modismes locals", LIC, p 162-166.
- GOMIS I MESTRE, Cels
1869 "La revolución de setiembre", El Estado Catalán, 12 de setembre de 1869. /C.G./
- 1870 "Cuestión palpitante", La Solidaridad, nº 6, 13, 15.
- 1879 "Ollas dels gegants a la riera de Vallfogona", BAEC 1878-79, p 144-147.
- 1880 "Correspondencia de Caspe", BAEC, p 141-143.
- 1880 "Una excursió a l'avenc de Sant Pere dels Grechs", BAEC, p 211-215, 234-237.
- 1880 "Un poc de mineralogia", BAEC, p 190-191.
- 1881 "Excursió a las minas de lignit de La Granja d'Escarpe", BAEC, p 20-22.
- 1881 "Excursions per la provincia de Guadaluajara", AAEC, p 165-166, 405-423.
- 1881 "Industrias desaparegudas de Caspe", AAEC, p 486-493.
- 1881 "La mel de l'Alcarria", BAEC, p 137-140.

- 1881 "Regallo amunt", AAEC, p 317-331.
- 1881 "La turba d'Amposta", BAEC, p 94-96.
- 1881 "Valldurrios", BAEC, p 234-235.
- 1882 Vg. "Aplech de cançons populars catalanas"
- 1882 "Dotze horas a Saragossa", BAEC, p 231-237.
- 1882 "Entre Vich y Sant Joan de las Abadesas. Vint y quatre fulls del meu llibre de memorias", AAEC, p 255-266.
- 1882 "Excursió particular á Sant Benet de Pages" BAEC, p 17-22.
- 1882 "Excursions per la provincia de Guadalajara", BAEC, p 67-77, 114-120, 165-166, 175-178, 192-198.
- 1882 "Itinerari de Manresa á Berga", AAEC, p 167-196.
- 1882 "Un passeig per Las Garrigas", BAEC, p 43-53.
- 1882 "La vall de Venasch", AAEC, p 99-120.
- 1882 "Una visita al monestir de San Victorian, en l'antic regne de Sobrarbe (Osca)", BAEC, p 218-222.
- 1883 "Encontorns de Dosrius", BAEC, p 182-187.
- 1883 "Excursions per la provincia de Guadalajara", BAEC, p 14-21, 34-37, 73-78, 111-119, 157-162, 182-187, 196-198, 222-224, 250, 408-423.
- 1884 "Excursions per la provincia de Guadalajara", BAEC, 18-19, 53-54, 97-100, 129-133, 173-181.
- 1884 Lo llamp y'ls temporals, B., BPAEC, vol I.
- 1884 "Lliteratura oral catalana", IA, p 244-250.
- 1884 "La lluna segons lo poble", IA, p 164-170, 184-192.
- 1885 "Zaragoza", BAEC, p 116-118.

- 1886 El catolicismo y la cuestión social. Examen crítico de los acuerdos del Congreso Católico de Lieja, Sabadell. /C.G.M./
- 1886 "Necesidad de reformar la historia", Acracia, p 142-145. /G./
- 1886 "Una preocupación: Pretendida ganduleria de los obreros no catalanes", Acracia, p 91-94, 114-115, 128-131. /G./
- 1886 "Una rectificación", Acracia, p 140-142. /G./
- 1886 "Zaragoza", BAEC, p 48-51, 85-86, 177-180.
- 1887 A las madres, Sabadell. /C.G.M./
- 1887 "Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica", IASM, p 481-483, 504-506, 557-559, 621-624, 673-676, 745-746, 826-829, 856-858, 875-877. /G./
- 1887 "Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica", BAEC, p 106-109, 191-199, 215-222. /G./ /edició censurada/
- 1887 "Cifras elocuentes", Acracia, p 297-298. /G./
- 1887 "Costums empurdanesas: Dinars de morts, honras grassas" in Miscelánea folk-lórica, p 38-49.
- 1887 "El déficit del trabajador", Acracia, p 159-164. /G./
- 1887 "Zaragoza", BAEC, p 7-9, 24-29.
- 1888 "Impressions d'una excursió á Sant Martí Sarroca, Torrellas y Pontons", BAEC, p 266-281.
- 1888 Metereología y agricultura populares ab gran nombre de confrontacions, B., BPAEC, vol V.
- 1889 "De la vall de Venasch á Graus", BAEC, p 89-129.
- 1889 "Una visita al Monestir de Piedra", BAEC, p 288-299.
- 1890 "De Tortosa a Cardó", BAEC, p 203-219.
- 1890 "El Páramo", BAEC, p 163-164.

- 1890 "Tradicions de Cardó", BAEC, p 220-226.
- 1891 Botánica popular ab gran nombre de confrontacions, B., BPAEC, vol VI.
- 1891 "Hidrografia de la part de la conca del Ter, compresa entre la unió del Fresser ab lo Ter (Ripoll) y la desembocadura del Gés (Sant Feliu de Torelló)", BCEC, p 68-80.
- 1892 "Alguns noms topogràfichs, propis de la regió que forma la frontera de la llengua catalana en la província de Saragossa", BCEC, 1892 nº 4, p 53-54.
- 1892 "Tradicions fabarolas", BCEC, 1892 nº 5, p 59-63.
- 1893 "El triai (festa popular olotina)", IA, p 280-282.
- 1894 "De com se formá l'estany de Las Presas", BCEC, p 258-260.
- 1894 La vall de Hóstoles, B., CEC.
- 1895 "La invenció de la fanga y dels arpells", BCEC, p 168-169.
- 1895 "Gnomos y follets", BCEC, p 223-226.
- 1896 "L'arpa de Davit", BCEC, p 192.
- 1896 "Origen d'un modisme ampurdanés", BCEC, p 234-235.
- 1897 "De Sant Feliu de Pallarols a Olot, passant per la dressera", BCEC, p 158-166.
- 1897 "Folliés particulars de Fraga, de Mequinença y de Tortosa", BCEC, p 112-115.
- 1900 "La lluna segons lo poble", BCEC, p 84-91, 113-116, 153-165, 203-208, 226-232.
- 1900 Rudimentos de agricultura española, B.
- 1901 "Ciudad Rodrigo (Salamanca)", BCEC, p 241-247.
- 1901 Elementos de geografia general y particular de España y Portugal, B.

- 1901 "Literatura oral catalana", BCEC, p 12-13, 35-37, 134-137, 163-174, 185-196.
- 1901 "Medina del Campo (Valladolid)", BCEC, p 268-271.
- 1902 "En Francisco de S. Maspons y Labrós", BCEC, p 42-46.
- 1902 "L'excursionisme y el folk-lore", BCEC, p 46-50.
- 1903 "En Ramon Arabia y Solanas", BCEC, p 290-293.
- 1906 Cantares, B.
- 1907 "Nuestro propósito", Cataluña, p 1. /La dirección/
- 1907 "Valentín Almirall", Cataluña, p 4-6
- 1907 "El campo de Tarragona", Cataluña, p 13-16, 27-31. /C.E. de Campflorit/
- 1907 "Por qué escribimos en castellano", Cataluña, p 17.
- 1907 "El cementerio del Sudoeste", Cataluña, p 37-39. /C.G./
- 1907 "Lo que queremos y lo que no queremos", Cataluña, p 41.
- 1907 "La biblioteca pública Arús", Cataluña, p 44-46.
- 1908 "La uniformidad", Cataluña, p 136.
- 1910 Zoología popular catalana, B., CEC.
- 1912 "L'amor a la naturalesa", BCEC, p 58-61.
- 1912 "Folklore Catalá", Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa, p 82-89, 174-179, 191-195, 206-210.
- 1912 La lluna segons lo poble, B., CEC.
- 1913 Aubades y capvespres, B.
- 1915 "Un dijous sant a Sant Esteve de Bas", BCEC, p 74-83.

- 1932 Geografia de Catalunya, B.
- 1983 Dites i tradicions populars referents a les plantes, B., Montblanc/Martin-CEC.
- S.D. Barcelona in F. Carreras i Candi (Dir), Geografia de Catalunya, B.,
- S.D. Lecturas instructivas, B.
- S.D. La bruixa catalana, en curs de publicació.
- GOMIS, Josep A. (ed)
1966 Marian Aguiló i la 'Renaixença', a través d'un epistolari de 266 cartes a Tomas For-teza (1867-1897), B., Biblioteca Balmes.
- GRAMSCI, Antonio
1973 Cultura y literatura, B., Península.
- 1970-1980 Gran Enciclopèdia Catalana, 15 vols, B., Enciclopèdia Catalana S.A.
- GRANDO, Carles
1918 "Bibliografia folklòrica de Rosselló", EM n° 2 , p 71-75.
- GRAS Y ELIAS, Francisco
1899 Hijos ilustres de Reus, B.
- GRAU, Ramon i LÓPEZ, Marina
1985 "Sensibilitat romàntica contra erudició il.-lustrada" (El fil d'Ariadna I)", L'Avenç n° 87, p 78-81.
- 1986 "Pau Piferrer i Víctor Hugo: La llum no venia d'Alemanya (El fil d'Ariadna II)", L'Avenç n° 89, p 70-73.
- 1986 "Arqueologia romàntica: espiritualisme ver-sus materialisme (El fil d'Ariadna III)", L'Avenç n° 91, p 72-75.
- 1986 "La gènesi del positivisme historiogràfic: Barcelona revisitada (1844-1848) (El fil d'Ariadna IV)", L'Avenç n° 96, p 71-74.
- GRIGNON, Claude i PASSERON, Jean Claude
1985 A propos des cultures populaires, Marsei-lle, Cahiers du CERCOCOM n° 1.
- GRILLI, Giuseppe
1983 Indagacions sobre la modernitat de la li-teratura catalana, B., Edicions 62.

- GUASCH, Joan
1901 Cançons populars catalanes, B.
- GUBERNANTIS, Angelo de
1905 Dictionnaire international des écrivains du monde latin, Roma.
- GUICHOT Y SIERRA, Alejandro
1922 Noticia histórica del folklore. Orígenes en todos los países hasta 1890. Desarrollo en España hasta 1921, Sevilla.
- HARRIS, Marvin
1978 El desarrollo de la teoría antropológica, M., Siglo XXI.
- HERDER, Johann G.
1982 Obra selecta, M., Alfaguara.
- HERREROS, Manuela de los
1878 "Pajesos vos compatesch", LGS, p 164-165.
- 1978 Història de Catalunya, B., Salvat, vol V.
- HOBSBAWM, Eric
1984 "Introduction: Inventing Traditions" in E. Hobsbawm i T. Ranger (eds), The Invention of Tradition, p 1-14.
- HOBSBAWM, Eric i RANGER, Terence (eds)
1984 The Invention of Tradition, Cambridge, Cambridge University Press.
- 1982 "Homenatge a Mossèn Alcover", Lluc n° 705, setembre-octubre 1982.
- HOYOS SÁINZ, Luis de i HOYOS SANCHO, Nieves de
1947 Manual de Folklore, M., Revista de Occidente.
- 1979 Ictineu. Diccionari de les Ciències de la societat als Països Catalans (segles XVIII-XX), B., Edicions 62.
- IGLESIAS, Josep
1964 "Història de l'excursionisme" in Enciclopèdia de l'excursionisme, B., Rafael Dalmau editor, vol I, p 17-714.

- 1964 Els primers excursionistes, B., Rafael Dalmau editor.
- 1975 "Presència de l'excursionisme dins la cultura catalana" in L'excursionisme a Catalunya, p 9-52.
- 1982 Amb les cames i el cor, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- IZARD, Michel i SMITH, Pierre (eds)
1979 La fonction symbolique, Paris, Gallimard.
- JANER MANILA, Gabriel
1980 Sexe i cultura a Mallorca: el cançoner, Palma, Moll.
- JARDÍ, Enric
1960 Antoni Puigblanc. Els precedents de la Renaixença, B., Aedos.
- JASSO, Vicent
1982 "Pròleg" in Arxiduc Lluís Salvador, Rondalles de Mallorca, p 5-16.
- JORBA, Manuel
1977 "Pròleg" in M. Milà i Fontanals, Teoria romàntica, p 5-15.
- 1981 Manuel Milà i Fontanals, crític literari (Tesi de doctorat), B., Universitat Autònoma de Barcelona, Inèdit.
- 1984 Manuel Milà i Fontanals en la seva època, B., Curial.
- 1984 "Sobre els dos Romancerillos de Manuel Milà i Fontanals" in Miscel·lània Aramon i Serra, B., Curial, p 93-121.
- 1986 "La Renaixença" in J. Molas (Dir), Història de la literatura catalana, vol VII, p 9-39.
- 1986 "Crítica i erudició: Milà i la seva escola" in J. Molas (Dir), Història de la literatura catalana, vol VII, p 437-457.
- S.D. "Joseph Cortils", LP nº 213, p 97-98.
- JULIANO, Mª Dolores
1986 Cultura popular, B., Anthropos, Cuadernos de antropología nº 6.

- JURETSCHKE, Hans
1954 "Del romanticismo liberal en Cataluña", Revista literatura VI, nº 11-12, julio-diciembre 1954, p 9-30.
- 1954 Origen doctrinal y génesis del Romanticismo español, M., Atenea Estrades.
- 1974 "Alemania en la obra de Milá y Fontanals" BRABLB, 1973-74, p 5-67.
- KAISER, Joan
1888 "Quatre paraules sobre música popular", LR, p 9-16.
- LAMARK, F. de
1873 "Demostració de l'existència del nostre renaixement", LR, p 305-308.
- 1873 "De la naturalesa dels Jochs Florals", LR, p 2-4.
- LAVIN, Carlos
1957-58 "Folklore" in Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, Suplemento 1957-58, p 533-547.
- LÉVI-STRAUSS, Claude
1975 "Las tres fuentes de la reflexión etnológica" in J.R. Llobera (ed), La antropología como ciencia, B., Anagrama, p 15-23.
- LIDFORSS, Eduard
1878 "Lo renaixement literari català", LGS, p 273-276.
- LISON, Carmelo
1977 "Una gran encuesta de 1901-1902 (Notas para la historia de la antropología social en España) in C. Lisón, Antropología social en España, M., Akal.
- LLAGOSTERA I SALA, Francesc
1883 Aforística catalana, B.
- LLOBERA, Josep R.
1983 "La formació de la ideologia nacionalista catalana", L'Avenç nº 63, p 24-35.
- LIOMPART, Josep M.
1964 La literatura moderna a les Balears, Palma, Moll.
- 1973 "La Renaixença" in J. Mascaró (ed), Història de Mallorca, Palma, Colom, vol V, p 389-490.

- LLOPART, D. PRAT, J. i PRATS, L. (eds)
1985 La cultura popular a debat, B., Serveis de Cultura Popular-Alta Fulla.
- LLORENS I JORDANA, Rodolf
1981 Josep Robreño. El nou concepte de la Renaixença, B., Ariel.
- LLORENS I VILA, Jordi
1980 L'aportació de Sebastià Farnés al catalanisme. De l'Exposició a les Bases de Manresa (1888-1892) (Tesi de llicenciatura), Universitat de Barcelona, Inèdit.
- 1981 "Sebastià Farnés: un teòric del primer catalanisme polític", L'Avenç n° 37, p 56-58.
- 1982 "Pròleg" in S. Farnés, Articles catalanistes, p 5-17.
- LOMBARDI SATRIANI, Luigi M.
1975 Antropologia cultural. Análisis de la cultura subalterna, Buenos Aires, Galerna.
- 1978 Apropiación y destrucción de la cultura de las clases subalternas, México, Nueva Imagen.
- 1979 "Análisis marxista del folklore como cultura de contestación", Cimal 1. Cuadernos de cultura artística, enero-febrero 1979, Gandía.
- LORENZO, Anselmo
1974 El proletariado militante, M., Alianza.
- MACHADO Y ALVAREZ, Antonio
1981 "Introducción" in El Folk-lore Andaluz (1882-1883), p 1-8.
- MAGET, Marcel
1969 "Problèmes d'ethnographie européenne" in J. Poirier (ed), Ethnologie Générale, Paris, Gallimard.
- MARAGALL, Jordi
1978 El pensament filosòfic. Segles XVIII i XIX, B., Dopesa.
- MARIA DE BELL-LLOCH (Vg. BELL-LLOCH, Maria de)
1907 "Na Maria de Bell-lloch", LIC, p 87.

- S.D. "María de Bell-lloch", LP nº 70, p 513-514.
- 1966 Marian Aguiló i la 'Renaixença' a través d'un epistolari de 266 cartes a Tomás Forteza, B., Biblioteca Balmes.
- MARIENSTRAS, Elise
1976 Les mythes fondateurs de la nation américaine, Paris, Maspero.
- MARTÍNEZ-SHAW, Carlos
1985 "La història de la cultura popular en l'edat moderna" in D. Llopart, J. Prat i L. Prats (eds), La cultura popular a debat, p 15-23.
- MAS I VIVES, Joan
1975 "Tomàs Aguiló i la Renaixença", Randa nº 1, p 63-68.
- MASFERRER, Josep
1871 "Reflexions historicas", LR, p 207-209.
- MASPONS I ANGLASELL, Francesc
1907 "Carles Bosch de la Trinxeria", BCEC, p 161-166.
- 1952 "Pròleg" in F. Maspons i Labrós, Tradicions del Vallès, p 9-12.
- MASPONS I CAMARASA, J.
1902 "En Francisco de S. Maspons y Labrós", BCEC, p 65-81.
- MASPONS I LABROS, Francesc de Sales
1868 "La llegenda de Sant Jordi", CC 1869, p 102-106.
- 1868-1869 "De l'abast del pa en la ciutat de Barcelona", LGS, 1868-69, p 297-298
- 1868-1869 "Forma de govern de la ciutat de Barcelona", LGS, 1868-69, p 217-218
- 1868-1869 "Modo de celebrarse las corts generals a Catalunya", LGS, 1868-69, p 145-146
- 1868-1869 "Motí o assonada feta en lo dia de corpus de 1640 per los segadors en Barcelona", LGS, 1868-69, p 281.

- 1868-1869 "Torneigs y justas celebradas per la confreria de San Jordi", LGS, 1868-69, p 65-66, 73-74, 81-83.
- 1869 "Coronació de Donya Sibila", CC 1870, p 54-62.
- 1871 Lo Rondallayre. Cuentos populares catalans (1ª sèrie), B.
- 1872 "Del gremi de botiguers de tela y mercers de la ciutat de Girona", LR, p 32-33, 44-45, 55-56.
- 1872 Lo Rondallayre. Cuentos populares catalans (2ª sèrie), B.
- 1872 "Sant Jordi", LR, p 65-66.
- 1874 Jochs de la infancia, B.
- 1874 Lo Rondallayre. Cuentos populares catalans (3ª sèrie), B.
- 1874-1877 "Nostres poetas", CC 1875, p 96-103; 1876, p 109-114; 1877, p 96-101; 1878, p 49-58.
- 1876 "Al senyor D. Matías de Martino", LR, 1876 II, p 98-105.
- 1876 "El día de los difuntos", RHL, p 331-336.
- 1876 "La fola del muretein", RHL, p 200-203.
- 1876 "Un quento suech", CC 1877, p 51-56.
- 1876 "La scatolla di cristallo", RHL, p 225-227.
- 1876 Tradicions del Vallés, B.
- 1877 "Un casament a montanya", L'art del pagés, p 131-134.
- 1877 "Literatura popular", LR, 1877 I, p 290-306.
- 1877 "Literatura popular bolonesa", CC 1878, p 71-76.
- 1877 Per las bodas del distingit escriptor sicilià Dr. Joseph Pitre ab la senyoreta Donya Francisca Paula Vitrano, B.

- 1878 "Creencias populares catalanas", LGS, p 2-4.
- 1878 "De algunas tradiciones populares en Cataluña" in J. Coroleu i J. Pella, Los fueros de Cataluña, B., p 733-740.
- 1878 "Deixau lo dol", LGS, p 113-116
- 1878 "Endevinallas populares francesas", LGS, p 81-86
- 1878 "Literatura popular de Modica", LGS, p 209-213.
- 1878 "Lo poll y la pussa", LGS, p 17-20.
- 1878 "Quentos populares vienesos", LGS, p 65-68.
- 1878 "La tonada meravellosa", LGS, p 33-37.
- 1878 "Tradició popular. Lo molí de Sau", LGS, p 321-324.
- 1879 "Lo codich de las costums de Tortosa", LGS, p 33-36.
- 1879 "La festa dels morts", LGS, p 271-274.
- 1879 "L'home molsa", LGS, p 285-287.
- 1879 "Quentos populares dels zulús", LGS, p 213-214, 229-231.
- 1880 "Las bruixas", LGS, p 235-237, 247-249, 259-261, 271-274.
- 1880 "Los vehins", LGS, p 51-53.
- 1881 "Un cant popular hebreu", LGS, p 259-261.
- 1881 "Literatura popular italiana", LGS, p 81-83.
- 1881 "Lo Vallés", AAEC, p 84-120.
- 1882 "De Mollet á Bigas", AAEC, p 197-226.
- 1882 Tradizioni popolari catalane, Zammit.
- 1883 "Excursió colectiva á Gualba y al Gorch Negre", BAEC, p 3-19.

- 1883 "Excursió col.lectiva á Nostra Senyora del Corredor", BAEC, p 175-182.
- 1884 "Excursió col.lectiva á La Garriga, Bigas y Castell de Montbuy", BAEC, p 86-95.
- 1884 "Excursió particular á la Mare de Deu del Coll, Susqueda y Osor", BAEC, p 8-17.
- 1884 "Excursió col.lectiva á St Matheu", BAEC, p 113-119.
- 1884 "Prólech" in C. Gomis, Lo llamp y'ls temporals, p V-XXII.
- 1885 Quantos populars catalans, B., BPAEC, vol II.
- 1885 "Excursió col.lectiva á Montmany y Puig-Graciós", BAEC, p 1-9, 28-31.
- 1885 "Excursió col.lectiva á Gallechs", BAEC, p 219-223.
- 1885 Semprevivas, B.
- 1886 "Excursió col.lectiva á la conca baixa del Noya", BAEC, p 66-76, 108-111, 122-133, 165-168.
- 1887 "Ball de gitanas en lo Vallés" in Miscelánea Folk-lòrica, p 50-77.
- 1887 "Estil y forma ab que eran celebradas las corts generals de Catalunya", LIC, p 139-140.
- 1887 "Excursió col.lectiva al Farell", BAEC, p 2-5, 19-24.
- 1887 "De Sant Hilari á Santa Coloma de Farnés per la serra del Padró", BAEC, p 73-78.
- 1888 "Nadal", LIC, p 361-363.
- 1889 "Excursió particular al Gorch de Perxa Astort", BAEC, p 31-37.
- 1889 "Las montanyas de la costa de Llevant", BAEC, p 242-268.
- 1889 "Granollers", IA, p 17-24.

- 1890 "Una ascensió al Canigó", BAEC, p 2-34.
- 1890 "Costums del Vallés" in Certamen literari del Ateneo Tarrassench, vol II, p 99-131.
- 1891 "Excursió pirenaica. De Prats de Molló á Núria", BCEC, p 113-124.
- 1891 "Una visita del Centre Excursionista de Catalunya al museu arqueològich de Vich", LVC, p 555-556.
- 1893 La pagesia catalana, B, CEC.
- 1894 L'excursionisme catalá, B., CEC.
- 1895 Carácter y estensió del programa excursionista, B., CEC.
- 1895 "Excursió á Sant Jaume de Frontanyá", BCEC, p 129-143.
- 1895 "Una peregrinació á Núria", LR, p 433-437.
- 1895 Recuerdos históricos de Molins de Rey, B., RABLB.
- 1897 "Discurs del Sr. President", JFB, p 49-56.
- 1897 "Carles Bosch de la Trinxeria", BCEC, p 257-266.
- 1897 "En Carles Bosch de la Trinxeria", LVC, p 358-359.
- 1897 "La valkiria del Vallés", BCEC, p 1-7.
- 1899 "Prólech" in J. de Porcioles, Notes folklòriques de la vall d'Ager, p VII-XXIV.
- 1901 Un bandolero feudal (Huguet de Sigues), B., MRABLB, vol VII, p 445-483.
- 1928 Jocs d'infants, B.
- 1952 Contes populars catalans, B., Barcino.
- 1952 Tradicions del Vallès, B., Barcino.
- MASPONS I LABRÓS, M. Pilar. (Vg. BELL-LLOCH, Maria de)
- MASRIERA, Artur
1878 Perlas catalanas, B.

- MASSÓ I TORRENTS, Jaume
1897-1898 "Marian Aguiló y Fuster", BCEC, 1897, p 177-181; 1898, p 53-59, 95-98, 109-119.
- 1928 "Manuel Milà i Fontanals", MOCPC, vol I, fasc II, p 99-107.
- MASSOT I MUNTANER, Josep
1962 "Sobre la poesia tradicional catalana", RDTP, XVIII, p 416-469.
- 1964 "Aportació a l'estudi del romancer balear", Estudis Romànics VII, 1959-60, p 63-155.
- 1979 Els creadors del Montserrat modern, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 1980 "Marià Aguiló, col·lector de cançons populars" in Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p 287-324.
- 1981 "Marià Aguiló i la poesia popular" in Estudis de llengua i literatura catalanes II, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p 307-332.
- 1985 Antoni M. Alcover i la llengua catalana, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 1985 "Introducció" in M. Aguiló, Cançonetes mallorquines, p 7-34.
- 1985 Els mallorquins i la llengua autòctona, B., Curial.
- 1981 "Bibliografia de la cançó popular mallorquina", Randa n° 12, p 223-235.
- S.D. "La poesia popular i la Renaixença", en curs de publicació.
- MATHEU, Francesc
1928 "En Marian Aguiló. Recordances personals", MOCPC, vol II, p 243-246.
- MELIÀ, Josep
1968 La Renaixença a Mallorca, Palma, Daedalus.
- 1983 Memòria del Primer Congrés de Cultura Tradicional i Popular, B., Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

- MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino
1908 El Dr. D. Manuel Milá y Fontanals. Semblanza literaria, B.
- MESTRES, Apel.les
1895 Tradicions, B.
- 1887 Miscelánea Folk-lórica per los Srs. Almirall, Arabia, Bosch de la Trinxeria, Brú, Cortils y Vieta, Gomis, Maspons y Labros, Roca y Cusi, Segura (pbre) y Vidal de Valenciano (G.), B., BPAEC, vol IV.
- MILÁ I FONTANALS, Manuel
1844 Compendio del arte poética, B.
- 1851 "Prólogo" in Composiciones poéticas de D. Pablo Piferrer, D. Juan Francisco Carbó y D. José Semis y Mensa, p V-XV.
- 1853 Observaciones sobre la poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos, B.
- 1855 "Poesía popular", Diario de Barcelona, 24 i 31 d'agost de 1855, 11 de setembre de 1855.
- 1859 "Discurs del Sr. President del Consistori", JFB, p 21-25.
- 1861 De los trovadores en España. Estudio de lengua y poesía provenzal, B.
- 1863 "De algunas representaciones catalanas antiguas y vulgares", RC, p 19-31, 69-77, 119-128, 265-284.
- 1865 Carácter de nuestra literatura nacional (Universidad de Barcelona. Oración inaugural. Curso Académico 1865-66), B.
- 1866 "Danzas infantiles castellanas", Jahrbuch für romanische und englische Literatur, vol VII, p 180-187.
- 1867 "Anyorament", CC 1867, p 100-102.
- 1871 "Poesía popular italiana. Biblioteca delle tradizioni popolari siciliane. Vol I e II: 'Canti popolari siciliani', da Giuseppe Pitré", Diario de Barcelona, 29 de juny de 1871. /r.b./

- 1874 De la poesia heroico-popular castellana. Estudio precedido de una Oración acerca de la literatura española, B.
- 1876 "Enigmes populaires catalans", Revue des langues romanes, 2ª série, II, p 180-187.
- 1877 "Anciennes énigmes catalans (XVIe siècle)", Revue des langues romanes, 2ª série, III, p 5-8.
- 1877 "De la poesia popular gallega", Romania, vol VI, p 47-75.
- 1877 "Petit Romancero por el conde Th. de Puymaigre", Revista histórica, p 285. /r.b./
- 1878 "Catalanisme", La Veu del Montserrat, p 81-82.
- 1881 "Poesia popular", Diario de Barcelona, 25 de juny de 1881. /r.b./
- 1882 "Poesia popular", Diario de Barcelona, 13 d'octubre de 1882./r.b./
- 1882 Romancerillo catalán. Canciones tradicionales, B.
- 1883 "Joguines erudites", La Veu del Montserrat, p 2-3.
- 1883 "Discurs del Sr. President del Consistori", JFB, p 31-41.
- 1883-1884 "'Cantos populares españoles, recogidos, ordenados e ilustrados por D. Francisco Rodríguez Marín'", Romania, 1883, vol XII, p 383-393; 1884, vol XIII, p 140-153./r.b./
- 1888-1896 Obras completas del Dr. D. Manuel Milá y Fontanals, 8 vols, B.
- 1895 "Preliminares al Romancerillo catalán" in M. Milá y Fontanals, Obras completas, vol VI, p 173-202.
- 1977 Teoría romántica (edició a cura de M. Jorba), B., Edicions 62.
- 1980 Romancer català (edició a cura de J.A. Paloma), B., Edicions 62-La Caixa, MOIC n° 47.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon
1909 "Pròleg de l'editor" in P. Bertran i Bros, El Rondallari Català, p XIII-XLIII.

- 1909 "Notes de l'editor" in P. Bertran i Bros, El Rondallari Català, p 365-389.
- MIQUEL I VERGÉS, Josep M.
1934 "El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes", Revista de Catalunya n° 81, p 427-454.
- 1944 Els primers romàntics dels països de llengua catalana, Mèxic, Biblioteca catalana.
- MIRACLE, Josep
1960 La restauració dels Jocs Florals, B., Aymà.
- MIRÓ, Oleguer
1900 Aforística mèdica popular catalana, confrontada ab la de altres llengües, B., BPAEC, vol VIII.
- 1982 "Els mites de la Història de Catalunya" / dossier/, L'Avenç n° 50, p 47-66.
- MOLAS, Joaquim
1961 "Els corrents literaris. Pre-Romanticisme" in F. Soldevila (Dir), Un segle de vida catalana, vol I, p 245-257.
- 1967 "La Renaixença catalana", 80, novembre 1967, p 67.
- 1974 "Pròleg" in Poesia catalana romàntica, B., Edicions 62, p 5-14.
- 1978 "La cultura durant el segle XIX" in Història de Catalunya, vol V, B., Salvat.
- 1984 "Els orígens de 'La Pàtria' d'Aribau", Avui, 11 de gener de 1984, Suplement Lletres, p I-II.
- 1985 "Milà i la Renaixença" in Universitat de Barcelona. Acte inaugural del curs 1985-1986, p 5-27.
- 1986 Història de la literatura catalana, vol VII, /J. Molas (Dir)/, B., Ariel.
- MOLAS, Joaquim i ROMEU, Josep
1961 "Els corrents literaris. El Romanticisme" in F. Soldevila (Dir), Un segle de vida catalana, vol I, p 258-271.

- MOLAS, Joaquim i MASSOT, Josep (Dirs)
1979 Diccionari de la literatura catalana,
B., Edicions 62.
- MOLINÉ I BRASÉS, Ernest
1925-1928 "L'epistolari d'en Marian Aguiló", BRABLB,
1925-26, p 90-105, 177-186, 359-368, 415-
419, 510-520; 1927-28, 157-162.
- MONTOLIU, Manuel de
1922 Manual d'història crítica de la literatu-
ra catalana moderna, Primera part (1823-
1900), B.
- 1936 Aribau i la Catalunya del seu temps, B.,
IEC.
- 1962 La Renaixença i els Jocs Florals. Verdaguer,
B., Alpha.
- MORENO, Isidoro
1971 "La antropologia en Andalucía. Desarrollo
histórico y estado actual de las investi-
gaciones", Ethnica n° 1, p 107-144.
- 1981 "Cultura popular, cultura de las clases po-
pulares y cultura tradicional: Hacia una re-
definición de conceptos" in Col.loqui sobre
l'estudi de la cultura popular.
- MORGAN, Prys
1984 "From a Death to a View: The Hunt for the
Welsh Past in the Romantic Period" in E.
Hobsbawm i T. Ranger (eds), The Invention
of Tradition, p 43-100.
- MORERA, Enric
1897 Cançons catalanes, B.
- NAVASCUÉS, Joaquín M^a de
1931 "El folklore español, boceto histórico"
in F. Carreras i Candi (Dir), Folklore y
costumbres de España, vol I, p 3-164.
- NEU-ALFENHEIMER, Irmela
1983 "Els Jocs Florals de Barcelona", SO, ju-
liol-agost 1983, p 21-23.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís
1922 Epistolari d'en Manuel Milà i Fontanals,
2 vols, B., IEC.
- NOELL, René
1976 Essai de bibliographie roussillonnaise,
des origines à 1906, Prades, Terra Nostra.

- NOGUÉ I DE MIQUEL, Francesc
1895 "Capsanes y sos encontorns", BCEC, p 197-211.
- NOGUERA, Antoni
1893 Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca, B.
- 1952 "Nota editorial" in F. Maspons i Labrós, Contes populars catalans, p 5-7.
- NOVELLAS DE MOLINS, Jaume
1892 "Cansons populars", LR, p 225-233.
- OBRADOR I BENÀSSAR, Mateu
1875 "Sobre les épouques de la poesia popular mallorquina", Museo Balear, p 776-781.
- 1880 "Apuntacions y mostres de poesia popular mallorquina", LR, 1880 II, p 111-116, 166-173, 207-215.
- 1884 "Los tres fillis del rey", LIC, p 247-251, 268-270.
- 1893 "En Marian Aguiló y son Romancer popular de la terra catalana", LIC, p 242-245, 263-266, 291-294.
- OLIVÉ I SERRET, Enric
1985 "L'anarquisme català i la Renaixença", Avui, 17 de febrer de 1985, Suplement dominical.
- S.D. "La Renaixença vista per anarquistes i obre-ristes (1868-1895)", en curs de publicació.
- OLIVER, Miquel dels S.
1897 "Marian Aguiló. Estudi biogràfic y crítich compost per encàrrech del excm. ajuntament de Palma y llegit el dia 31 de desembre de 1897 en la sala de sessions" in M. Aguiló, Poesies completes, vol I, p 5-39.
- PALERM, Angel
1967 Teoría etnológica, México, Editorial Cultural y Educativa.
- PALOMA, Joan Antoni
1973 Milà i Fontanals, col.lector de folklore català (Tesi de doctorat), Universitat de Barcelona, Inèdit.

- 1976 Milà y Fontanals colector del folklore catalán (Resum de la tesi de doctorat), B., Universitat de Barcelona.
- 1980 "Manuel Milà i Fontanals" in M. Milà i Fontanals, Romancer Català, p 7-14.
- 1984 "En el centenario de Milà y Fontanals", El País, 16 de juliol de 1984.
- 1976 "Un curiós manuscrit del fons Milà i Fontanals de Santander, sobre supersticions i costums populars", Miscellanea Barcinonensia, XV n° 43, p 7-58.
- PAR, Alfons
1936 "Contribució a l'epistolari de Pau Piferrer i Fàbregas", BRABLB n° 110, p 145-244.
- PARCERISA, Francesc Xavier
1872 "El fundador y propietario de la presente obra á los suscritores" in Recuerdos y bellezas de España (Salamanca, Avila y Segovia), 1865-1872, p 531-536.
- S.D. "Pau Bertran y Bros", LP n° 13, p 321-322.
- PEDRELL, Felip
1892 "La música en lo folk-lore catalá", LIC, p 194.
- PELLA, Josep
1884 "La sardana", LIC, p 203-206.
- PEÑA, Antoni M.
1896 Cansons populars mallorquines, Palma.
- PEPRATX, Justí
1880 Ramellet de proverbis, máximas y adagis catalans, Perpinyà.
- PI DE CABANYES, Oriol
1984 Apunts d'història de la Renaixença, B., Edicions del Mall.
- PIFERRER, Pau
1859 Estudios de crítica. Colección de artículos escogidos de D. Pablo Piferrer, B.
- PIFERRER, Pau i PARCERISA, Francesc X.
1839 - 1841 Recuerdos y bellezas de España. Principado de Cataluña, B.

- 1842- 1844 Recuerdos y bellezas de España. Mallorca,
B.
- PIFERRER, P. PI I MARGALL, F. i PARCERISA, F.X.
1844-1850 Recuerdos y bellezas de España. Cataluña.
Tomo II, B.
- PITARRA, Serafi
1867 Cuentos de la bora del foch, B.
- 1889 Cuentos del avi, B.
- PLA I ARXÉ, Ramon
1975 "'L'Avenç' (1881-1915): La modernització
de la Renaixença", Els Marges nº 4, p 23-
38.
- PLANAS, Joan
1871 "Ensaig sobre la bellesa de les cançons
populars", LR, p 97-98, 109-111.
- PLANTADA I FONOLLEDA, Vicenç
1882 Vg. "Aplech de cançons populars catalanas"
- 1882-1895 "Costums populars del Vallés", BAEC, 1882,
p 34-36, 110-114, 178-180, 232-233; 1883,
p 13-14, 33-34, 108-111, 155-157, 217-218;
1884, p 119-123; 1885, p 48-55, 88-89, 201-
204; 1886, p 56-58, 91-93, 116-117, 155-158,
191-193; 1887, p 44-52; 1889, p 223-231,
306-310; 1890, p 235-236; BDEC, 1892, nº
4, p 50-52; 1895, p 111-120.
- 1884 "Principi d'una falsa tradició", BAEC, p
96-97.
- 1891 "Las berrugas curadas sugestivament", LR,
p 454-457.
- 1898 "Un refrá catalá", LR, p 355-356.
- 1902 "Notes folk-lóriques. Corrandes populars",
BDEC, p 261-262, 326-327.
- POBLET, Josep M.
1968 Els precursors de la Renaixença, B.,
Rafael Dalmau editor.
- 1969 Catalunya 1833-1913. Una panoràmica amb el
teatre i els Jocs Florals, B., Pòrtic.
- PONS I MARQUES, Joan
1933 "Correspondència de Pau Piferrer i Tomàs
Aguiló", Bolletí de la Societat Arqueolò-
gica Luliana, 1932-33, p 325-334, 365-376.

- PORCIOLES, Joan de
1899 Notes folk-loriques de la vall d'Ager,
B., BPAEC, vol VII.
- PORTELLA, Jaume
1982 "El mite del Conqueridor", L'Avenç n° 50,
p 48-52.
- POUJOL, Geneviève i LABOURIE, Raymond
1979 Les cultures populaires, Paris, Privat.
- PRAT, Joan
1980 "Els estudis etnogràfics i etnològics a
Catalunya", Quaderns de l'ICA n° 1, p
28-63.
- 1981 "El folklore catalán: ¿ideología o ciencia?"
in Actas del segundo congreso de antropolo-
gia, M., Ministerio de Cultura, 1985, p
110-120.
- 1981 "El folklore i l'etnologia a la premsa
catalana no diària, I", Canya! n° 0, p
7-15.
- 1984 La mitologia i la seva interpretació, B.,
Els llibres de la frontera.
- S.D. "Casa i família com a problemàtica inter-
disciplinària: L'estat de la qüestió",
Inèdit.
- PRAT DE LA RIBA, Enric
1978 (1906) La nacionalitat catalana, B., Edicions 62-
La Caixa, MOLL n° 5.
- PRATS, Llorenç
1980 "La cultura popular com a objecte d'es-
tudi", Il·luc n° 691, p 9-11.
- 1981 L'estudi de la cultura popular a Catalunya:
Els folkloristes (Tesi de llicenciatura),
Universitat de Barcelona, Inèdit.
- 1982 "Els precedents dels estudis etnològics a
Catalunya: Folklore i etnografia (1853-
1959)", Ciència n° 15, p 20-27.
- 1985 "Conèixer Catalunya amb el sarró a l'es-
patlla", El País, 18 d'agost de 1985, Qua-
dern de cultura.
- 1985 "Sobre el caràcter conservador de la cul-
tura popular" in D. Llopart, J. Prat i L.
Prats (Eds), La cultura popular a debat,
p 72-80.

- S.D. "El folklore y la etnología europea",
en curs de publicació.
- PRATS, L. LLOPART, D. i PRAT, J.
1982 La cultura popular a Catalunya. Estudios-
sos i institucions (1853-1981), B., Ser-
veis de Cultura Popular- Alta Fulla.
- PUIG I OLIVER, Lluís M. de
1983 "La consciència de catalanitat abans de la
Renaixença", SO, juliol-agost, p 9-11.
- PUJADAS, Joan J.
1980 "Els estudis etnològics a Catalunya: cer-
cant el seu futur" (Comunicació presenta-
da al Segon Col.loqui d'Estudis Catalans
a Nord Amèrica, Yale University), Inèdit.
- 1982 "Reflexiones en torno a la Paremiología",
Arxiu d'Etnografia de Catalunya nº 1, p
79-106.
- PUJADAS, Joan J. i COMAS D'ARGEMIR, Dolors
1982 "Identitat catalana i símbols culturals",
Ciència nº 15, p 23-33.
- PUJOL, Josep M.
1982 Contribució a l'índex de tipus de la ronda-
lla catalana (Tesi de llicenciatura), Uni-
versitat de Barcelona, Inèdit.
- PUJOL, Francesc i PUNTÍ, Joan
1926 "Observacions, apèndixs i notes al 'Roman-
cerillo catalán' de Manuel Milà i Fontanals.
Estudi d'un exemplar amb notes inèdites
pel mateix autor", MOCPC, vol I, fasc I, p
- PUNTÍ I COLLELL, Joan
1928 "Marian Aguiló i Fuster", MOCPC, vol II,
p 13-60.
- QUADRADO, Josep M.
1841 "Poetas mallorquines", La Palma, p 229-
234.
- 1855 "Cantos populares", Diario de Palma, 23
de novembre de 1855.
- RAMISA, Maties
1985 Els orígens del catalanisme conservador
i 'La Veu del Montserrat' (1878-1900),
Vic, Eumo.
- RAMON I VIDALES, Jaume
1883 "Breus observacions sobre la organització

- de la familia catalana", JFB, p 133-150.
- RAMON I VIDAL, Jaume de
1983 L'excursionisme, un fet social, B., Rafael Dalmau editor.
- RAMSPOTT, Anna i MALUQUER DE MOTES, Jordi
1976 "Romanticisme i saint-simonisme a Catalunya en temps de revolució (1835-37)", Recerques nº 6, p 65-91.
- 1980 El rec del tint -1. Recull de cançons populars, Vic.
- 1983 Reflexions crítiques sobre la cultura catalana, B., Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- 1984 La Renaixença. Fonts per al seu estudi (1815-1877) (Selecció de J. Molas, Manuel Jorba i Antònia Tayadella), B., Departament de literatura catalana de la Universitat de Barcelona-Departament de Filologia hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- 1986 La Renaixença. Cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa, curs 1982-83, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 1983 "La Renaixença al Principat" (dossier), Avui, 23 d'abril de 1983.
- 1981-1982 Resum de les comunicacions presentades al Congrés de Cultura Tradicional i Popular, 2 vols, B., Generalitat de Catalunya, Serveis de Promoció Cultural.
- RIBA, Carles
1979 "Entorn de les Trobes d'Aribau" in Els cent cinquanta anys de la Renaixença, p 32-35.
- RIBER, Llorenç
1930 Discursos leídos ante la Real Academia Española en la recepción pública de D. Lorenzo Ribera Campins, B. /M. Aguiló/

- RIERA I BERTRAN, Joaquim
1889 "En Francesch Pelay Briz", Diari La Renaixensa, 25 de juliol de 1889.
- 1889 "Memoria biogràfic-crítica llegida per D. Joaquim Riera i Bertran" in Travalls llegits en la sessió necrològica, p 9-23. /F.P. Briz/
- 1901 "Nota necrològica", BRABLB, vol I, p 149-151. /F. de S. Maspons i Labrós/
- ROCA I CUSÍ, Joan
1887 "Tuixent" in Miscelànea Folk-lòrica, p 133-147.
- RODERGAS I CALMELL, Josep
1951 Els pseudònims usats a Catalunya, B., Millà.
- RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador
1986 "Etnografia y folklore en Andalucía" in A. Aguirre (Ed), La antropología cultural en España, p 267-319.
- ROIG I ROQUÉ, Josep
1913 Bibliografia d'en Manuel Milà i Fontanals, B.
- ROMA, Josefina
1980 "Pròleg" in J. Cortada i J. Menjarrès, Libro verde de Barcelona, B., J.J. de Olaneta editor, p 3-4.
- 1981 "Pròleg" in Miscelànea Folk-lòrica, B., J.J. de Olaneta editor, p 5-12.
- 1986 "Etnografia y folklore en Cataluña" in A. Aguirre (Ed), La antropología cultural en España, p 161-183.
- 1893 "Lo Romancer Popular d'en Marian Aguiló", LTC, p 70-71.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep
1974 Poesia popular i literatura, B., Curial.
- ROURA, Jaume
1980 Ramon Martí d'Eixalà i la filosofia catalana del segle XIX, B., Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni
1966 Els corrents ideològics de la Renaixença

- catalana, B., Barcino.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi
1960 "Pròleg" in E. Jardí, Antoni Puigblanch, els precedents de la Renaixença, p IX-XXIX.
- 1962 "La Renaixença" in Moments crucials de la història de Catalunya, B., Vicens Vives, p 287-327.
- 1970 Breve contribución a la obra literaria de Manuel Milá y Fontanals, B., CSIC.
- RUBIÓ I LLUCH, Antoni
1902 "Pròlech" in J. Rubió i Ors, Lo Gayter del Llobregat (edició poliglota), B., vol IV, p V-LXIV.
- 1909 "Observacions sobre els orígens del nostre renaixement literari", Joventut, p 5-7.
- 1918 Manuel Milà i Fontanals. Notes biogràfiques i crítiques, B.
- 1919 "El Dr. D. Manuel Milá y Fontanals (su época y su magisterio)" in A. Rubió i Lluch i C. Parpal i Marquès, Milà y Fontanals y Rubió y Ors, B., Universitat de Barcelona, p 1-80.
- RUBIÓ I ORS, Joaquim
1841 "Pròlech" a Lo Gayté del Llobregat. Poesias. in Els cent cinquanta anys de la Renaixença, p 13-25.
- 1862 "¿Qual pudo ser la forma primitiva de la poesia popular en España?", RC, p 325-330, 389-396.
- 1863 "¿Qual pudo ser la primitiva forma del romance popular en España?", RC, p 10-18.
- 1877 Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas, B., RABLB.
- 1887 Noticia de la vida y escritos de D. Manuel Milá y Fontanals, B.
- 1898 Piferrer considerado desde el punto de vista de su intuición artística, B.
- RUSIÑOL, Santiago
1895 "Cançons del poble", LVC, p 359-360.

- SAINT-SAUD, Baró G.A. de
1880 "Costums antigas de las valls pyrenai-
cas", BAEC, p 136-139, 163-165, 186-188.
- SANCHEZ SUÁREZ, Alejandro
1986 "La burguesía catalana del siglo XIX en la
obra de Jaume Vicens Vives", Manuscrits n^o
3, p 41-75.
- SANCHIS GUARNER, Manuel
1982 Renaixença al País Valencià, València,
Eliseu Climent.
- SANTAMARIA I VENTURA, Joaquina (Vg. VALLDAURA, Agna de)
- SANTASUSAGNA, Joaquim
1949 Reus i els reusencs en el Renaixement de Ca-
talunya fins al 1900, Reus.
- SARDÀ, Joan
1874 "Prólech" in M. de Bell-lloch, Salabrugas,
p 5-11.
- 1884 Piferrer. Necrologia llegida en la vetllada
que celebrà'l 26 de novembre de 1884 la Ca-
talanista d'Excursions Científicas, B.,
ACEC.
- 1889 "Francesch Pelay Briz", La Vanguardia,
19 de juliol de 1889.
- 1871 "Les sardanes", LR, p 218-219
- SAURÍ, Maria
1985 Associació d'Excursions Catalana (1878-
1891) (Tesi de llicenciatura), Universi-
tat de Barcelona, Inèdit.
- S.D. "Sebastià Farnés", LP n° 358, p 289-290.
- 1983 Els Segadors, himne nacional de Catalunya,
B., Departament de Cultura de la Genera-
litat de Catalunya.
- SEGURA I VALLS, Joan
1879 Historia de la villa de Santa Coloma de
Queralt, B.
- 1885 "Aplech de documents curiosos é inèdits
fabents per la historia de las costums de
Catalunya", JFB, p 119-287.

- 1887 "Cansons catalanas aplegadas en la comarca d'Urgell" in Miscelánea Folk-lórica, p 105-125.
- 1887 "Noms de las partidas dels termens de Santa Coloma de Queralt, Castellàsens y Belianes" in Miscelánea Folk-lórica, p 147-151.
- 1892 "Apellidos y noms de pobles catalans", LIC, p 54-55, 66-67, 86-87, 226-227.
- 1893 "Antigualles. Antichs contractes d'aprenentatge", LIC, p 102-103, 119, 131-132.
- 1893 "Argument contundent", LVC, p 569-570.
- SENENT JOSA, Joan
1979 Les ciències naturals a la Renaixença, B., Dopesa.
- SERRA I PAGÈS, Rossend
1902 "Novel·lística popular", BCEC, p 121-148, 153-171.
- 1925 "En Marian Aguiló, folklorista", BRABLB, p 257-283.
- SERRATE, José María
1882 "Las monografías y el folklore", La Ilustración, p 130-131.
- 1885 Sessió necrològica á la bona memoria de En Mariá Maspons y Labrós, B., Centre Catalá.
- 1890 Sessió necrològich-conmemorativa del XXI aniversari de la proclamació de Mestre en Gay Saber d' en Francesch Pelay Briz, B., Centre Catalá.
- SKORUPSKI, John
1983 Symbol and Theory. A philosophical Study of Theorys of Religion in Social Anthropology, Cambridge, Cambridge University Press.
- SOBREQUÈS i CALLICO, Jaume
1981 El rei Jaume I i la Renaixença als Països Catalans, B., Rafael Dalmau editor.

- SOLDEVILA, Ferran
1926 "El Romanticisme i el començament de la Renaixença literària catalana", Revista de Catalunya,
- 1961 Un segle de vida catalana, 2 vols, B., Alcides. /Dir./
- 1963 Història de Catalunya, B., Alpha.
- SOLER, Frederic
1882 "Discurs del Sr. President del Consistori", JFB, p 25-34
- SOLER I CAMILLO, Manel
1890 "Costums del Vallés" in Certamen literari del Ateneo Tarrassench, vol II, p 131-165.
- S.P.
1893 "Sobre'l Romancer Popular de'n Marian Aguiló", L'OC, p 103-105.
- SPERBER, Dan
1978 El simbolismo en general, B., Promoción cultural.
- SUREDA I BLANES, Josep
1966 Pau Piferrer a Mallorca, B., Rafael Dalmau editor.
- TASIS, Rafael
1967 La Renaixença catalana, B., Bruguera.
- 1916 Taula general bibliogràfica de l'excursionisme català, B., CEC.
- TERMES I ARDEVOL, Josep
1965 El movimiento obrero en España. La primera internacional (1864-1881), B., Universitat de Barcelona.
- 1972 Anarquismo y sindicalismo en España. La primera Internacional (1864-1881), B., Ariel.
- 1978 "El moviment obrer des de la primera internacional fins al 1898" in Història de Catalunya, vol V, p 255-268.
- 1984 La immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català, B., Empúries.
- 1986 "Les arrels populars del catalanisme" in Catalanisme: història, política i cultura, B., L'Avenç-Xarxa Cultural, p 11-19.

- THOS I CODINA, Terenci
1866 Lo llibre de l'infantesa, B.
- 1894 "Les sardanes", LVC, p 408-410, 479-480, 518-520.
- 1905 La tierra catalana, B.
- TODA, Eduard
1887 "Cansons populars catalanas en Sardenya", LIC, p 242-246.
- TOMÀS, Margalida
1977 "Marià Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona (1859-1875)", Randa n° V, p 136-162, i n° VI p 118-151.
- 1979 "Nota sobre la Renaixença i els seus orígens", Recerques n° 9, p 133-153.
- 1986 Marià Aguiló, Palma, Ajuntament de Palma.
- TORRAS I BAGES, Josep
1981 (1892) La tradició catalana, B., Edicions 62-La Caixa, MOLC n° 66.
- 1985 L'església i el regionalisme i altres textos (1887-1899) (edició a cura de J.L. Pérez Francesch), B., La Magrana-Diputació de Barcelona.
- TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael
1966 Història de la premsa catalana, 2 vols, B., Bruguera.
- TORT I DANIEL, Jacint E.
1891 "Notícia musical del 'lied' o cançó catalana", BCEC, 1892 n° 4 p 41-49, n° 5 p 47-58, n° 6 p 18-19.
- 1891 "Algunes consideracions sobre la música popular catalana", BCEC, p 81-87.
- 1893 "Notícia musical del 'lied' o cançó catalana", BCEC, p 34-42.
- TRAIMOND, Bernard
1985 "L'effet Macpherson", Les fous de la langue, Amiras, Reperes occitans n° 13, Aix, Edisud, p 72-84.
- 1889 Travalls llegits en la sessió necrològica dedicada per la Lliga de Catalunya a la

- memoria del Mestre en Gay Saber Francesch Pelay Briz, B., Lliga de Catalunya.
- TREVOR-ROPER, Hugh
1984 "The Invention of Tradition: The Highland Tradition of Scotland" in E. Hobsbawm i T. Ranger (Eds), The Invention of Tradition, p 15-41.
- TRIADÚ, Joan
1982 "La Renaixença al cap d'un segle i mig" in Commemoració de la Renaixença, p 22.
- TRIAS MERCANT, Sebastià
1986 "Etnografía y folklore en Mallorca" in A. Aguirre (Ed), La antropología cultural en España, p 213-240.
- TUBINO, Francisco M.
1980 Historia del Renacimiento literario contemporaneo en Cataluña, Baleares y Valencia, M.
- TURNER, Victor W.
1969 The Ritual Process. Structure and Anti-Structure, Chicago, Aldine.
- 1972 Les tambours d'affliction. Analyse des rituels chez les Ndembu de Zambie, Paris, Gallimard.
- 1980 La selva de los símbolos, M., Siglo XXI.
- UBACH I VINYETA, Francesc
1877 Romancer català, B.
- 1985 Universitat de Barcelona. Acte inaugural del curs 1985-1986. Celebració del centenari de Manuel Milà i Fontanals, B., Universitat de Barcelona.
- URGELLES I DEPARÉS, Manuel
1892 "Carnestoltas", LR, p 292-298.
- VALERO MONTERO, Gonzalo
1892 "El ball de Torrent", LA, p 237-244.
- VALLDAURA, Agna de
1877 Tradicions religioses de Catalunya, B.

- 1891 "Tradicions religioses populars de Catalunya", LIC, p 10, 71-74, 115, 163, 183, 211-212, 246-247, 259, 274-275, 323-325, 359-362.
- VALLES, Emili
S.D. "Francesc P. Briz" in F. P. Briz, La panolla, p 5-10.
- VALLS I VICENS, Josep M.
1876-1877 "Algunas reflexions sobre la necessitat de la conservació y restabliment de las costums catalanas", MACEC, 1876-77, p 178-190.
- VAN GENNEP, Arnold
1937 Manuel de folklore français contemporain, vol III: Questionnaires. Provinces et Pays. Bibliographie Methodique, Paris.
- 1975 Textes inédits sur le folklore français contemporain (edició a cura de Nicole Belmont), Paris, Maisonneuve et Larose.
- VERDAGUER, Jacint
1891 "Encis del cant", LVC, p 521. /J.V./
- 1891 "La rondalla de Barbazan", LVC, p 603. /J.V./
- 1974 "Folklore" in J. Verdaguer, Obres completes, p 1371-1397.
- 1974 "Rondalles" in J. Verdaguer, Obres completes, p 1327-1370.
- 1974 "Record necrològic de l'Excm. Sr. D. Joaquim Rubió i Ors" in J. Verdaguer, Obres completes, p 1283-1291.
- 1974 Obres completes (5^a ed.), B., Selecta.
- 1958 Escrits inédits I (edició a cura de J.M. de Casacuberta), B., Barcino.
- 1897 La Veu de Catalunya, any VII, n° 30, 25 de juliol de 1897, p 241-252. /Dossier M. Aguiló/
- VICENS VIVES, Jaume
1975 Noticia de Catalunya (5^a ed.), B., Destino.

- VICENS VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat
1980 Industrials i polítics (segle XIX),
B., Vicens Vives.
- VIDAL, Pere
1885-1889 Cansoner catalá de Rosselló y de Cerda-
nya, 5 vols, Perpinyá.
- VIDAL I VALENCIANO, Gaietà
1864 "A mon estimat amich Guillem Fortesa par-
lantli del Renaixement de las lletras ca-
talanas", CC 1865, p 67-78.
- 1867 La vida en lo camp, B.
- 1871 "Lo Rondallayre", LR, p 104-105. /r.b./
- 1872 "Lo Rondallayre" (2ª sèrie), LR, p 225-
227. /r.b./
- 1875 "Al Sr. D. Francisco Maspons parlantli del
llibre Los jochs de la infancia", LR, p
26, 56.
- 1877 "Las firas y festas de Nostra Señora de
las Mercés", CC 1878, p 115-120.
- 1878 "D'alguns medis pera fomentar la litera-
tura catalana", CC 1879, p 38-42.
- 1878 "Una joia de la literatura popular catalana",
LGS, p 353-356.
- 1879 Consideracions sobre la literatura popular
catalana, B.
- 1880 La familia del mas dels salzers, B.
- 1885-1886 "Barcelona desde 1820-1840", LIC, 1885-86,
p 11-14, 19-22, 38-39, 54-55, 71-74, 86-
90, 102-103, 118-119, 134-135.
- 1887 "Notas folk-lóricas" in Miscelánea Folk-ló-
rica, p 91-97.
- 1888 El Excelentísimo Señor Dr. D. Manuel Milá y
Fontanals, B.
- 1889 "La mona de Pascua", LIC, p 115-118.
- 1889 "Lo rellotge de sol de ca'n Pausas", IA,
p 64-68.
- 1906 El món invisible en la literatura catalana,
B.

- VILAR, Pierre
1983 "Procés històric i cultura catalana" in Reflexions crítiques sobre la cultura catalana, p 7-51.
- WILLIS, R (Ed)
1975 The Interpretation of Symbolism, London, Malaby Press.
- VIOLANT, Ramona
1959-1960 "Folklore" in Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, Suplemento 1959-60, p 815-827.
- 1961 "Els estudis d'etnologia" in F. Soldevila (Dir), Un segle de vida catalana, vol 1, p 323, 663-666.
- 1961-1962 "Folklore" in Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, Suplemento 1961-62, p 521-527.
- VIVES, Amadeu
1893 "La música popular y las societats corals", LTC, p 76-78, 105-106.
- ZONABEND, Françoise
1980 La mémoire longue. Temps et histoire au village, Paris, P.U.F.

Apèndix documental. Textos
de folkloristes catalans
del segle XIX.

Nota preliminar.

La selecció de textos que es presenta a continuació com a apèndix documental d'aquest treball pretén de reflectir, a partir dels escrits dels mateixos protagonistes, l'evolució de les actituds i els pressupòsits teòrics i ideològics del folklore català del segle XIX.

La tria ha estat feta atenent a la significació dels textos com a indicadors dels diferents moments i tendències del desenvolupament de la disciplina, més que no pas a la importància global de llurs respectius autors, tot i que ambdós criteris, lògicament, coincideixen la majoria de les vegades.

A diferència de l'estructura del treball, els textos han estat ordenats de manera rigorosament cronològica, amb la intenció expressa de complementar i d'establir un element de comparació (juntament amb la cronologia exposada a l'apartat II.3) amb l'esquema generacional seguit a la resta del treball.

El primer component d'aquest apèndix havia de ser, inevitablement, l'article de Josep M. Quadrado Poetas mallorquines (1841), primera manifestació suficientment explícita que es donà als països catalans de l'interès romàntic per la poesia popular i de la seva vinculació amb l'esperit nacional.

El següent article, Necrologia. D. Miguel Ribera. Profesor de piano (1843 i 1846), de Pau Piferrer, s'inscriu en aquesta mateixa línia i evidencia la influència del romanticisme historicista europeu en l'interès per la poesia popular dels romàntics catalans.

La primera plasmació d'aquest interès en el camp de la investigació i de l'estudi reflexiu i erudit és precisament la publicació de Manuel Milà i Fontanals Observaciones sobre la poesia popular, con muestras de romances catalanes inéditos (1853), que transforma les inicials vaguetats romàntiques en una tasca positiva i esperançadora. D'aquesta obra, enutjosa en qualsevol cas de mutilar, se'n reproduueixen, com a parts més significatives, les corresponents a "observaciones generales" i a la "poesia popular catalana tradicional".

Com sabem, l'estímul de Milà no fou recollit, si més no de manera immediata, per altres investigadors, o no es traduí en tot cas en noves publicacions fins a l'aparició de les Cansons de la terra (1866) de Francesc Pelai Briz, una obra ben allunyada de l'orientació científica de l'anterior, que, si bé recull superficialment en el pròleg (que es reproduueix en aquest apèndix) la influència milaniana, s'arreglera altrament amb el model de les col·leccions romàntiques, més preocupat l'autor pels serveis simbòlics que el recull pugui prestar a la causa de la Renaixença que no pas per la investigació seriosa de la cultura tradicional.

En aquesta mateixa línia se situen altres obres impulsades per Briz, com els reculls de rondalles tradicionals de Francesc de Sales Maspons i Labrós, Lo Rondallayre, els pròlegs de les dues primeres sèries dels quals (1871 i 1872) constitueixen els textos següents. En aquests pròlegs, Maspons, més allunyat, pel gènere del qual s'ocupa, de la influència de Milà, intenta dibuixar, valent-se de les rondalles, una rudimentària

versió, summament idealitzada, del caràcter català. En el segon d'ells, tanmateix, es comença a deixar notar la pressió disciplinària que exerceix sobre els folkloristes catalans, i singularment sobre Maspons, el folklore científic europeu, que influirà en gran manera en la paulatina evolució d'aquest autor i, en conjunt, del folklore català.

A continuació d'aquests textos, es reproduueix el llarg treball de Gaietà Vidal i Valenciano Consideracions sobre la literatura popular catalana (1879). Aquest escrit es fa ressò de l'interès social envers el folklore, especialment a les files del catalanisme, i de les prevencions que encara provoca en determinats sectors socials aquesta afecció sobtada a les coses de la vellúria. És el primer treball que s'ocupa explícitament del folklore com a fenomen social a la Catalunya del segle XIX, de la "moda" de la qual es parlarà sovint durant els anys següents.

L'any 1884 és representat per tres textos històricament importants, que tenen el comú denominador de constituir tres reflexions sobre la disciplina. El primer és el pròleg de F. de S. Maspons i Labrós a Lo llamp y'ls temporals, la primera obra folklòrica independent de Cels Gomis. Com ja hem vist en el seu moment, aquesta obra senyala la inflexió entre els primers romàntics i els seus continuadors compromesos amb els ideals de la Renaixença, d'un banda, i els nous folkloristes que apareixen a partir dels anys vuitanta, de l'altra, coincidents el més sovint amb els pressupòsits ideològics dels anteriors, però inclinats decididament a la recerca positivista. Aquest text és

indicatiu també del paper de pont que farà Maspons entre uns i altres, així com de la importància que tindrà l'excursionisme en aquesta darrera etapa i del vigor amb què penetra en el camp del folklore l'autor més original de finals de segle, Cels Gomis. El segon text és un interessant escrit programàtic de Pau Bertran i Bros, La filosofia de la filosa, que prefigura la solidesa teòrica i erudita que demostrarà l'autor en els anys següents i el sentiment de necessitat de la recerca col·lectiva, que serà assumida poc després per l'Associació d'Excursions Catalana. El tercer text, Lliteratura oral catalana, de Cels Gomis, és un ambiciós programa de recerca folklòrica, d'una notable modernitat, que no podia ser atesa pel folklore català d'aquell moment.

El 1885 es funda la primera societat folklòrica de Catalunya i màxima representació col·lectiva del folklore excursionista, el Folklore Català, l'assemblea fundacional del qual es recull en l' Acta de la reunió convocada per l' Associació d'Excursions Catalana. Dia 30 de maig de 1885. Amb la creació d'aquest grup, el terme "folklore" passa a ser acceptat, com a denominació de la disciplina, per la majoria de folkloristes catalans, si bé, com reflecteix l'acta, no deixa de crear simptomàtiques reticències respecte a la descatalanització de l'activitat que l'adopció d'aquest mot pugui comportar.

El fracàs de la recerca col·lectiva que el Folklore Català intenta endegar resta palès en l'única publicació conjunta del grup, la Miscelánea Folk-lòrica (1887), la migradesa de la qual contrasta amb la vitalitat que demostrà per aquests anys el folklore català a través d'individualitats remarcables. D'aques

ta significativa obra, l'apèndix en recull el pròleg de Ramon Arabia i Solanas, el veritable inspirador, segons sembla, de la constitució del grup, en el qual s'afirma el compromís entre ciència i catalanisme del folklore català, i l' "Interrogatori Folk-lòrich", primer i malaguanyat intent de dur a terme una enquesta etnogràfica al nostre país.

El contingut de la Miscelánea Folk-lòrica fou criticat selectivament per Cels Gomis en unes anònimes Cartas sobre la Miscelánea Folk-lòrica que publicà el mateix 1887 a L'Arch de Sant Martí. Aquestes cartes, de contingut eminentment erudit, tenen altrament la virtut de constituir l'únic text publicat per Cels Gomis sobre folklore en el qual s'hi deixa translluir la ideologia il·lustrada i anticlerical de l'autor, tan excepcional en el context del folklore català d'aquella època.

El 1888 Pau Bertran i Bros publicà el millor treball teòricometodològic aparegut a Catalunya en aquest camp d'ençà de les Observaciones de Milà, de les quals ve a representar un deixeble retardat. Es tracta d'un llarg escrit sobre la recopilació i estudi de les rondalles tradicionals, Rondallística. Estudi de literatura popular ab mostres catalanes inédites, la part teòrica i metodològica del qual es reproduïx íntegra. Aquest estudi és exponent, d'altra banda, dels assoliments i les limitacions del folklore català de l'època.

El 1893 aparegué finalment el Romancer popular de la terra catalana. Cançons feudals cavalleresques de M. Aguiló, primer i únic tast d'una obra, gestada durant prop de cinquanta anys, que, malgrat la tardana data de publicació, respon plenament a la inspiració romàntica del seu autor, posada al servei del moviment

de la Renaixença. La publicació del Romancer (l'interessant próleg del qual es reproduïx a l'apèndix) és només la imperfecta culminació d'un projecte que, iniciat als anys quaranta, és present, com a mitificat punt de referència, en tots i cadascun dels moments del desenvolupament del folklore català durant el segle XIX.

D'entre els escrits que aparegueren aquell mateix any dedicats a festejar l'aparició del Romancer, l'apèndix reproduïx una sèrie de nou articles publicats per Sebastià Farnés amb el títol de La mussa popular, en els quals abona el mètode de refosa de variants seguit per Aguiló i reivindica el caràcter nacionalista del folklore català, enfront dels partidaris del folklore científic sense servituds ideològiques.

L'apèndix descriu, doncs, un itinerari circular que comença i acaba amb la supeditació de la recerca a les actituds romàntico-nacionalistes. És un itinerari que, en certa manera, es correspon amb l'itinerari real seguit pel folklore català durant el segle XIX, però que en certa manera, també, és enganyós, perquè, en el decurs d'aquest camí, el folklore català ha anat adquirint unes maneres científiques positivistes que, en l'obra d'autors com P. Bertran i Bros, C. Gomis i fins i tot S. Farnés, són ja, en aquestes dates, guanys consolidats. Tensió i compromís (asimètric) entre ciència i ideologia són les constants més òbvies que hom podrà abstréure de la complexitat d'aquests textos que es presenten com a il·lustració del treball anterior, però dels quals, altrament, es podria dir, amb justícia, que aquest treball no és sinó un llarguíssim comentari.

QUADRADO, Josep M.
1841

"Poetas mallorquines", La Palma
nº 29, p 229-234. (1)

La Palma.

SEMENARIO DE HISTORIA Y LITERATURA.

DOMINGO 18 DE ABRIL DE 1841.

Poetas mallorquines.

Cuando el hombre en sus artes y costumbres vá alejándose insensiblemente de la naturaleza, y ha agotado todos los artificios y recursos con que pretende remedarla y aun vencerla sus limitadas creaciones, vuelve á ella muchas veces por un cambio repentino, sacudiendo el fardo con que él mismo se envolvió, y despojándose de los postizos adornos que encubren su gallardía y sencillez originaria. Algo semejante sucede á la literatura de nuestro siglo, cuya admiración despierta á los ecos de la poesía nacional y primitiva. Las reacciones de los sistemas, el furor de las imitaciones, los refinamientos de la crítica que en tres siglos se sucedieron, han dejado restos en su tránsito y se han sobrepuesto unos á otros como densas capas que encubren el verdor del primer suelo y le impiden producir en su feraz virginidad; y el arte desalentada ya y cansada de sus inspiraciones, busca con ansia desbrozarle aunque no sea sino para hallar un terreno firme y seguro donde edificar de nuevo, y para recibir de la naturaleza nuevo vigor y energía. Así es que este siglo descuerra las crónicas por todas partes; evoca á los rudos *Homeros* y *Anacreontes* de los siglos medios, como amables niños llenos de verdad y de inocencia, para descargar de dudas y cuidados su arrugada frente; y harto de poetas que solo escriben tranquilos y en su aposento, ansia por alguno que faese á un tiempo poeta y cantor en el tumulto de su vida, y com-

pusiese para cantar y no para imprimir. La Alemania reproduce á miles en su populoso suelo los cantos trágicos y sauguinarios de los hijos de Armidoro; la Inglaterra medita sobre las lúgubres armonías de sus bardos; la Francia aprende y repite las conceptuosas y alegres rimas de sus trovadores; y la España recoge al par en su riquísimo romancero la historia completa de sus grandezas y los restos de un precioso monumento literario.

Estos cantos populares son los que nos enlazan al espíritu y literatura nacional, como á nuestros hogares los recuerdos de la cuna. Todos los clásicos de la antigüedad, lumbreras de un mundo que ya fué, y los mismos grandes genios del actual, como Dante, Shakespeare y Cervantes, puede decirse que no tienen patria y que no pertenecen mas á su nación, que el sol á las regiones del Ganges de donde creían que se elevaba los antiguos; pues su fama ha volado tan alto que como el sol alambra y vivifica el universo, y de cualquier parte se les vé á igual distancia. Lo que nos apega á nuestra patria, lo que con ansia echamos ménos en la ausencia, no son los grandes luminares del cielo, los grandes espectáculos de la naturaleza, es un valle, una torre, un árbol; y nos adherimos mas á un río que al vasto océano, y á un torrente mas que á un caudaloso río, porque amamos tanto mas los objetos cuanto nos son mas individuales. He aquí porque los primeros ensayos de un lenguaje aun rudo y de una musa no cultivada nos parecen ingénuos y amables como el balbuceo de un niño, derraman sobre el alma

un hitano y sosegada melancolía semejante á la de los recuerdos de la infancia, y llevan en sí un encanto de que carecen las obras más sublimes y acabadas. Así el hombre recuerda á veces con más placer los días de sus pueriles juegos que los de su gloria, y los cantos del Lirio no tienen para él la suavidad de los cantos de la niñez.

La poesía lemosina madre de la francesa y de la española, falleció al darle vida; y á pesar de su largo predominio no tuvo más período que el de su cándida y dulcísima niñez, ni adquirió formas severas y varoniles. Plantada en medio de los dos reinos, dilatada á un tiempo sus frondosas ramas sobre Francia y Aragón cuyos habitantes merced á su opulento comercio y á sus expediciones á Italia y á Grecia, ganaban mucho en cultura y en las artes de la paz á los fieros castellanos que se creían solos y aislados sobre el globo con los moros sus enemigos. Entónces se cortó en dulcísimos versos el habla ruda de nuestros abuelos, multiplicáronse en Valencia y Cataluña las academias del *gay saber*, y las damas y la poesía empezaron á estar en honor en un reino cuyo soberano más de una vez se honró con el título de *Príncipe del amor y de los trovadores*.

Mallorca los tuvo también, porque tuvo sus torneos y festines, asambleas en que los poetas eran tan necesarios, como los músicos en nuestros espectáculos; así que Jaime III de Mallorca en sus ordenaciones de palacio manda que los juglares canten todos los días al principio y fin de la comida. Un cielo y unos campos que sonrían siempre á sus habitantes, un puerto emporio entónces del comercio de Levante, al cual las naciones todas llevaban al par sus géneros y sus conocimientos, un rico idioma que sin tener los ásperos y siempre agudos sonidos del francés, ni la afirmación del italiano, hermanaba la energía del uno con la flexibilidad del otro, propio así de guerreros como de trovadores ¿qué más podía pedir el mallorquín para la poesía? Las continuas guerras en que se vieron empeñados los reyes de Mallorca, y su frecuente permanencia en el Rosellon, acaso les impidieron establecer en la isla certámenes

poéticos, pero nuestros mallorquines pasaban el mar para hacer resonar su voz en los certámenes extranjeros. En uno de los celebrados en Barcelona á principios del siglo XIV hallamos la siguiente estrofa de un anónimo titulado el *mercader mallorquí* en que el desden tan elegantemente se expresa:

Cercats dey may, ja stats bella e pros
Quels vosires pres e laurs eris plascents:
Car vengut es lo temps quem aurets menys;
Nom ançurà vostro sguard amoros
No la semblanca gayá:
Car trobat hoy
Altra qui 'm play
Sol que hoy playá
Altra sens vos porque li 'n volray ho
E tindrem car s'amor qu'axís convé. (*)

Dos grandes principios, el ascetismo y la caballería, se dividían entónces la poesía, aunque no era raro que confundiesen sus inspiraciones en una época en que la religión y el valor mutuamente se sostenían, y en que la soledad de la contemplación no estaba lejos del bullicio de las armas. De entrambos géneros poseemos fragmentos notables por la pureza de versificación y por la perfección de lenguaje. El primero es de Raimundo Lulio, genio universal que señala como uno de los más eminentes mojes el camino progresivo de la humanidad, y con el cual no más puede Mallorca presentarse con orgullo entre las madres más fecundas en hombres grandes: y le dirige á sus discípulos de Miramar que participaba á un tiempo de colegio y de monasterio.

Rey poderés de l'alta cort divina,
Qui 'l fragil hom volgues ab vos unir,
Tenu record dels qui triste ruina
De mort cruel en esta vall inespina
Volen per vos passar y sofrir:
Datslos esforç d'onrar y venerarvos
Y ab alta veu tots temps glorificarvos.
Frates menors ab veu clar argentina,
Recordats ja de qui 's volgué vestir
La nostra cara obrint del ceif la mina.
A Miramar á la gent mallorquina
Y al seu gran rey han fet prest construir:
Aquests Senyors, trán tots per loarvos
A convertir los moros en amarvos.
¡Qué larden doncis de sonar llur botzina
Los precadors que volen Deu servir,

(*) Traducción: Buscad desde hoy, por bella y noble que seáis, otro que se complazca en vuestras prendas y laureles, porque llegado ha el tiempo en que me echaréis menos, y en que no me herirá vuestra amorosa mirada ni vuestro placentero semblante: pues otra hallé que me agrada con tal que yo á ella le agrade, otra sin vos á quien querré más; y así tendremos el amor que nos conviene.

Bebes, abais, priors qui'n la fustia
 D' aquest mon trist per lor tan contramian
 Los pobres tots dexant de tan perie?
 Que fan los reys que tardan en mostravros.
 Que 'l seu trevor es sols en exacarros?
 Grans y mitjans y chics dins la cortina
 D' eprobis grans me volen escarnir;
 Y amor ab pors y greus sospirs radia
 Non esperit en vos qui sou la tina
 Del meu cos trist qui's vol en vos languir;
 L'entonment, voler en recordavros
 Anomenen ja y en tot temps desitjarvos,
 Servir donchs vell, humil Verge Maria,
 De mon poder, pués desig esperanca
 Frest m' he trames. Blanquerna i quiba sabria
 Dir hon tenu la vostra celta pia
 Perqu' heu servis l' Etern Jo sens tardança?
 Y 'l meu desig pogues tot saciaras
 En ell en qui tot sol pot alegrarse.

El otro forma parte de un epitalimio de Lorange Roselló, emparentado con los reyes de Mallorca, al casamiento de su tia Blanca con el conde de Carleua, y es de notar lo dulce y sentimental de la segunda estrofa.

A vos ja li don le Blaque doncella
 A vos ait Seyor de tant clar linatge:
 Ella es de mon uxor riques maravelle,
 De vostre nobilitat molt brillant estrelle,
 Y a vostra corona sera un adornalle
 Si donchs la tenu ab molt gran valia
 Y de ses virtuts n'estau molt preadat,
 El meu sperit, Blaque poria mia,
 El jorn que ixtiques de ma companyia
 Queda ab plor y dol del tot ofusat.
 Si armets y lausas y scuts y quoroones
 Aportas, Seyor, dels inclits passats
 Qui tombren las armas dels Foichs y Cardonas
 Que en tantas asanyas las altes personas
 Molts de sarrayns veren trespasats;
 La vostra molter ab rolljos payesos
 Y ab virtuts y meritis y 'l vostre blassó
 Y vostre nobilitat y fets gentilicos
 Ab los de lurs avis seran adornosos
 Ab barras y sauch del rey d' Aragó.

Otra singular produccion posemos aun perteneciente a la sublime poesia, atribuida a Bernardo Mogoda uno de los caballeros que siguieron a Jaime I en la conquista de la isla, aunque su lenguaje no nos permite creerla anterior al siglo XV. Creido en el instinto de vaticinar y en el influjo de las estrellas, amontona el autor en estilo biblico y oriental largas predicciones de prosperidades ó de infortunios para esta isla, y aun se remonta a penetrar los destinos y vicisitudes de la Europa cuyas potencias simboliza en las rosas ó lirios, en las águilas, leones ó palomas: pero los errores de los copiantes mas fatales que la polifía impiden restablecer su sentido. En nuestros artículos de las Comunidades citamos por epígrafes las estrofas que nos parecieron análogas á aquella

revolucion; las siguientes creemos se refieren al despojo y á la derrota del último rey de Mallorca.

Lo rey se despoja
 Ab sola una galera;
 Vindrà á la ribera
 Já destruada.
 Dient ab vos alradá:
 Lo reines per qui sona.
 Dirán: per la corona
 "Aragonesa."
 Els contraris l' han presa
 Despres de la victoria;
 Per eterna memoria
 Será perduda.
 En la plama vençuda
 Corps y volons carnatje
 Farán en lo ribatje
 Dels honores presa &c.

Al lado de esta planta indígena y floreciente de la poesia vulgar que daba ya tan sabrosos frutos no se cultivaba con ménos éxito por los raros conservadores de la antigüedad la poesia académica ó latina, que mas tarde debia casi ahogar á aquella con su frondosa pero infecunda pompa. A principios del siglo XV, cuando apenas habian perdido su voga los versos bárbaros y leoninos, escribia Antonio Geraldino sobre el sepulcro de Raimundo Lulio estos exámetros dignos de la era de Leon X.

Claoditur huc Lullii Raimondi corpus in arca
 Egregia quoniam stirpe tulit Gymnecia tellus.
 Mollis amator erat primave in flore juventutis
 Mortali implicitor cura; mox pectora mutans
 In calura tollensque oculos, peritura reliquit...
 Perque ornans errans artes calique recessus
 Edidit in toto celebranda volumina mundo, &c.

Casi un siglo despues el ilustre Nicolas de Pax uno de los mejores instrumentos de las sabias miras del gran Jimenez de Cisneros, decia del celebre monte de Randa consagrado por el retiro y vigilia de Raimundo:

Randa tenens regni centrum Balearis, ab alto
 Equor et ingentes undique monstrat agros.
 Panditur ad Phœbi radios, umbracula passim
 Prospectus varios concava saxa parant.
 Elevat ingenium, curas expectorat omnes
 Totaque vivaci pectora membra notat &c.

Raimundo Lulio era entonces la fuente que inspiraba á nuestros poetas y en que bebían nuestros sabios: en su honor y en su nombre se erigian las cátedras, en su honor se celebraban certámenes poéticos como el famoso de 1502, y la prensa mallorquina apenas ha soñado sino comentarios sobre sus obras. No era esto demasiado para un hombre que por dos siglos pudo tener por discípulo al mundo entero.

La invención de la imprenta introducida ya en Mallorca en 1485, y el establecimiento de la Universidad Luliana abrieron nuevo campo á las ciencias y en especial á la poesía, en que todas frecuentemente se expresaban. Arnaldo Desócs autor de un poema mallorquin á la Concepción de María, Miguel Verí, Esperandeo Español, Nicolas de Pax se colocaron al frente de este movimiento, segun pertenecía á su cuna y á su ciencia: y en los fastos de la literatura aparecen otra vez los apellidos mas ilustres en los de la nobleza. Pero entre todos descuella Francisco Oleza miembro de una familia de escritores, hijo de Jaime Oleza autor de un libre singular *De lege christiana et de quadruplex peste mundi* escrito en dísticos latinos, y padre de otro Jaime que escribió otro poema no ménos singular en que Jesucristo abre una justa, y como mantenedor de ella triunfa de los vicios y de la muerte. La obra de Francisco, parto de su dolor por la muerte de su esposa, titulada *Menosprecio del Mundo* anticipa la versificación majestuosa y pura de Leon y de Garcilaso que reúne á la sencillez de los trovadores. Jamás se ha estomado elegia alguna con tal ternura y suavidad:

Ab manca de plors el cel se cobria,
Y tota la terra mostrava gran dol,
Mirant d'aquest non del tot se partia
La qui de virtuts granment respaldia
Tristor senyalava la lluna y el sol.
O trista jornada! ó cruel partida!
O pèrdua digna de plor y lament!
Morir la qui era de tans bens corupida
Y de tantes gracies estava ennobrida
Que lohar ni planyer nos pot dignament.

Pero la mente religiosa del poeta le eleva sobre su dolor, y saltando sobre el sepulcro se traslada al dia de la inmortalidad, al dia del castigo ó de la recompensa esperado por todo el que sufre acá: las palabras del Juez eterno á los malos son dignas del Dante.

Per darvos lo seu vos crida y espera
De plors y sospirs ab gran stambors:
Los crils serán pífres, los flames bandera,
Yerres escuadrons de nova manera
Ab molts areabans de cruels dolors.
Dins lo fech ardent ferre ordenansa
Ab gran desconcert tot temps canviant,
Tindreu dura guerra ab tota nitansa,
De pau no tenint ja mes esperansa
Los uns contra ls altres grans en batallant.
Ni s'castaran mal los potents ministres,
Ni porán morir los qui pensarán:
Rebrán de contina espoures ministres;

Serán los jemochs clarins é ministres
Qui en tal exercit tot temps sonarán.
Miramos las nafres vui com respandexen,
Las quals mal volgués vivint contemplant
Mirau los assots quant bolls aparexen!
Mirau vui la crou que ls bons tots conexen!
No volteu la cara que bé s' de mirar.

Ni Rioja cantó mejor lo vano y fugitivo de las grandezas del mundo.

Tengam de continu en nostra memoria
Los treballs y penas de nostres passats;
Mirem los sepulcres dels rics y sa gloria,
Y las grans banderes senyals de victoria,
Aprés de tans piers bon sou arribats.
Abon son les honres que han alcançadas
Y los tants triunfos de gloria gran?
Hon las pedras fines en or engastadas,
Y las ricas robes de perlas brodadas?
Mirau vui que son, mirau bon están!
Hon son las viandas granment esquisidas
En los convits bells tats plens de delit?
Abont las grans cases ornadas, fornidas,
Y d'or y d'aur pintadas, guarnidas?
Mirau com es tot vui la preterit!
Axi son estats aquells com vosaltres
Posats en la mar dels piers y delits;
Y axi tornarem prontament nosaltres,
En terra posats com los passats altres,
Tots aprés en pots serem convertits.

Francisco Oleza dedica su obra á su amigo Benito Español tambien poeta, quien despues de animarle á publicarla, y de consolarle en la pérdida de su esposa, concluye con esta estrofa que nos manifiesta su dignidad de sacerdote.

Almunes responso feré per aquella,
Moltas oracions per ella diré,
Y ab cremants ciris en vostra capella
Ofertas y missas cantaré per ella.
Y sobre el sepulcre sovint absoldré.

He aquí la musa verdaderamente cristiana.

Las musas sin embargo ménos populares de cada dia iban concentrándose entre los sabios y tomando la manía de latinizar; y en 1562 se representó en la plaza pública una comedia latina sobre el rico epulon, titulada *Gastrimurgus*, miserable parodia de las de Terencio, con sus criados locuaces, sus desvergonzadas rameras, y sus máximas morales, pero sin númen, sin agudeza, y casi sin versificación (*). Asistían á ella dos obispos, el virrey, multitud de autoridades, teólogos y caballeros, y un concurso de 8000 personas, entre las que se contaban muchos aldeanos atraídos por el espectáculo, concurso que aun cuando la comedia no estuviera

(*) Esta comedia de Jaime Romanya interesante para la historia del arte, ya que no por su mérito, ha sido nuevamente hallada por D. Joaquin Maria Boyer, á quien debemos la mayor parte de los materiales de este artículo.

en latín, no por eso la cultivará mejor. Desde entonces, estinguida la poesía vulgar, apenas se encuentran otros versos que los que se imprimían en latín ó castellano al frente de las obras y en elogio de ellas, especie del Album en que los ingenios agotaban sus conceptos, y en que el mal gusto de la expresión igualaba casi siempre al mal gusto de la idea.

Pero á la última mitad del siglo XVII nos hallamos repentinamente con los versos de Rafael Bonet uno de los cantores de quienes la posteridad nada conoce sino la voz, según expresión de Lamartine: la de nuestro cantor era por cierto melodiosa.

Aldoa qui ets tan trista
 Y sens remol algun per ma tristiza,
 Si no cegar ma vista,
 Pús no lino altre cosa qu' aspereza;
 En un camp sens verdura
 Rabó es que jo muela: ab tal postura,
 Posat en esta aldía
 Un pobre y trist pastor se lamentava
 Ausent per sa idea
 De lo que en aquest mon mes adorava:
 Já finirá se vida
 Per no haveri en el camp cosa florida.
 Cert es, señora mila,
 Que já 'n el mes present los camps estavan
 Toti veris ab gran porfia,
 Y de eils á son temps fruits aguardavan:
 Mes ab sequedad tanta
 No heya fruit qu' esperar já de tal planta.
 Si lo temps les mudança
 Convertitse ma pena ab alegría,
 Se creu nua esperança
 De que to sech de vert se vestiria,
 Y la fivera ab flor,
 Cullint de tolas parts lo fruit millor.

Este pensamiento es el mismo que emplearon con tanto éxito Virgilio y Garcilaso, expresado con mas sencillez, pero no con menor armonía. En el poema de Bonet del *Anciano que desea rejuvenecer* domina un sentimiento y melancolía, muy del gusto de nuestro siglo, que contrasta no poco con la época del culteranismo en que nació. Pero donde agota el autor la suavidad de sus tonos, donde triunfa nuestro tersísimo dialecto es en este romance:

No te espantes que jo cant
 Perque m' en pren com al cisne
 Qui cuant já no te' esperanzas
 Cantant acaba sos dias.
 Com veix que me desventura
 De poder parlar-te ma priva,
 No es molt que ma vida acapla,
 Pús d' aliment me servia.
 Mos nits lamentan y ploran,
 Mon cor se romp com á vidra,
 Mas entrañas s' arreissan,
 Ma esperança se moesta.

Este era también el tanto del cisne de nuestra literatura, porque después del Garcilaso mallorqués no hallamos sino toscos ó ignorantes rimadores; y nuestro idioma perdida gran parte de su dulzura y flexibilidad y convertido en mezquino dialecto del castellano, no logró empleo sino en gongos y coplas de santos, ó en juguetes rísculos y sátiras mordaces, en que trasladamos á veces un resto de ánimo y de energía que deploramos no se ocupen en mas nobles y poéticos asuntos.

Sin embargo todas las tradiciones así morales como literarias hallan en el pueblo, aunque él mismo lo ignore, un fiel depositario. Cuando los sabios cierran su entrada á alguna vena de poesía ya perdida dilata esta su corriente sobre la muchedumbre, y lo que no tiene ya voz en la prensa, tiene eco todavía en los cantos populares. Quien de nosotros no ha detenido á veces la pluma en su aposento, ó sus pasos en la calle, oyendo alternar con los trabajos de la plebe canciones tan lindas como esta?

Una vida, duas vidas,
 Cuantas vidas teniu vos?
 Vos teniu la meua vida
 Y la vida de tots dos.

¿Quién no recuerda los bellos romances que le han mecido en su cuna: el de la inocente Margarita que objeto del incestuoso amor de su padre, halla sorda á sus lamentos toda su familia, y muere de sed entre las pompas de su palacio; el del príncipe disfrazado de mercader de sedas que roba es su barquilla á otra nueva Europa; el de D. Ramon muerto en la cacería por su hermano? Este último no podemos resistirnos á transcribirlo.

Don Juan y don Ramon
 Venien de la cassada;
 Don Ramon cau del cavall,
 Y don Juan qui colcava.
 Sa mara qui 'l veu venir
 Per un camp qui verdejava
 Cohint vaunas y violas
 Per curar las seuas nafras.
 ¿Qu' es sentis, mon fill Ramon?
 La color teniu mudada.
 ¿Ma mara, comat me sou
 La sstina m' hau errada.
 ¿O malhaja tal barber
 Qui tal sstina eus ha dada!
 ¿Ma mara no festicomeu
 Que es se derrera vegada.
 Entre jo y mon cavall
 Portam vini y nou llansadas,
 El cavall ne poria nou

234

Y jo totas las que faltan: obel
El cavall morirà ault, mil
Y jo á la dematloada;
El cavall l'enterrarcu
Al lloc millor de l'establa;
Y m' enterraren á mi
En el vas de Santa Eularia,
Y demunt del posaron
Una espasa entravassada;
Y si diuen qui 'ma mort
«Don Juan de la cassada»

La rapidez del dialogo, lo misterioso del suceso, lo lúgubre y al par homérico de los incidentes, forman de esta corta pieza una excelente produccion que ningun genio pudiera desdallar; y no creemos que nada de su mérito le quite su popularidad, ni los vulgares labios que lo repiten, como nada quita á la belleza y magestad de las ruinas el yacer por el suelo hasta que un curioso venga á recogerlas, y aun si fuese compatible con su conservacion, parecerían mejor entre el polvo y la yerba que limpias y ordenadas en un museo. Por otra parte, las bellezas literarias que ha perpetuado la prensa y consagrado la autoridad, pueden buscarse y gozarse siempre como las flores en un jardin, y los sonidos en un concierto: pero ¿hay nada tan bello como una rosa que aparece de repente en medio de un erial inculto; como una armonía que á deshora se levanta donde menos se esperaba; como esos rayos fugitivos de poesía que recordando el primer origen de ella, y el instinto poético del hombre, se atraviesan en medio de nuestras ocupaciones materiales, y se pierden en el aire con el canto que los produce?

J. M. Q.

PIFERRER, Pau
1859 (1846)

"Necrología. D. Miguel Ribera, profesor de piano" in P. Piferrer, Estudios de crítica. Colección de artículos escogidos de D. Pablo Piferrer, B., Imprenta del Diario de Barcelona, p 194-200.
(2)

NECROLOGÍA.

D. MIGUEL RIBERA, PROFESOR DE PIANO.

I.

Si la amistad y la estimación de cuantos prestan un culto entusiasta al Arte bastasen para immortalizar un nombre, no se perdería la memoria del amigo que lloramos, y pocos con tanta unanimidad y tan sin emulación serían con alabanza proferidos. Mas la gloria póstuma ha de cimentarse en las obras; y no puede haberla para el que bajó al sepulcro, joven, rico de virtudes y de es-

peranzas, pobre de acciones. La amistad cede poco á poco al tráfago del mundo y á los sucesos de la vida, y los que conocieron y amaron al difunto van desapareciendo de la generacion presente. Como una ola sigue á otra ola, así el tiempo llena los vacíos que abre la muerte; el hombre queda como perdido en el mar inmenso de la humanidad; pasa y desaparece; ¿y quién menciona al que no pudo en la arena de la vida dejar un recuerdo de su tránsito? Dése-nos, pues, que mientras en todos los artistas dura la memoria de Miguel Ribera y la conciencia de lo que fué y hubiera sido, le dediquemos este testimonio de amistad y justicia, tan humilde como lo fué su muerte y lo es su sepulcro.

Nació en Berga el día 6 de diciembre de 1816: á la edad de siete años fué allí monacillo, y luego pasó á serlo durante seis en la santa Iglesia de Vich. A los once comenzó el estudio del piano con el presbítero D. José Gallés, y á los quince vino á Barcelona, donde su aplicación, su constancia y su excelente gusto le fueron formando sin maestro. Alcanzó gran facilidad y limpieza en la ejecución; hizo muestra de sensibilidad extraordinaria, y no conoció en Barcelona rival en los trozos enérgicos ni en las tocatas mas robustecidas por la armonía. Fré parco y tal vez severo en el uso de *foriture*; adivinó constantemente los tiempos y el carácter de cada pieza; puso toda su mira en expresar exactamente y con la perfeccion posible la idea del autor. Faltábale experiencia, deseaba recibir lecciones y consejos de algunos de los primeros maestros de Europa: él se hubiera aprovechado de unos y otras con grande honra de la patria.

Mas su talento músico no principalmente en la ejecución aparecía, sino en sus composiciones, que fueron el verdadero reflejo de su corazón y de su alma. Aunque dotado de imaginación brillante y fecunda, su carácter era todo dulzura y delicadeza, y su modestia rayaba en timidez. Por esto jamás habló del género dramático sino con gran respeto y un cierto temor, bien como de cosa soberana y mas digna de veneración y contemplación que de profanarse con ensayos. Ese mismo retraimiento fué su salvación y fuera después su gloria, como á otros les ha sido un escollo, pues le evitó que falsease el carácter de su talento y le indujo á ser lo que Dios le había hecho. Dióse á componer waltzes y romances, y en todos huyó de ese *italianismo* y falso gusto de ópera que todo lo invade y labra la decadencia del Arte. No tuvo miras estéticas; y si sus obras respiraron una poética sencillez, si hicieron gala de extremada delicadeza y llevaron siempre el sello del sentimiento, debióse á que Ribera no hacia sino obedecer á lo que en su corazón sentía. Cuantos ven en la simplicidad y en el sentimiento los caracteres que han de distinguir á toda obra artística, jamás olvidarán aquellas puras melodías; y nosotros, que asistimos á la creación de su mayor parte, nosotros, que en la armonía del elemento popular primitivo con la corrección y la experiencia de la exposición moderna ciframos el porvenir y la esencia del Arte, las tuvimos y tendremos en mas que muchas de las producciones de los *maestros*, tan ricas de artificio y ciencia como desnudas de poesía. No nos deslumbra ese ridículo patriotismo que á todo lo nacional lo ensalza y pondera, como si las declamaciones pudiesen hacernos lo que no somos: creemos firmemente que en música la España es inferior á la Alemania, Francia é Italia; y nos avergonzamos de que ciertos nombres hayan de ser aquí lo que en aquellas naciones Rossini y Meyerbeer, bien que reconocemos en la nuestra y principalmente en Barcelona poderosos y abundantes.

elementos para elevar este ramo del Arte al rango de que goza en aquellos países, y deploramos que, por no aprovecharse ellos, no pueda la música salir del estado casi mecánico á que se ve reducida. Mas con una convicción profunda, arraigada por la reflexión, confirmada por los votos constantes de los artistas, nosotros aseguramos que Ribera hubiera sido el *Strauss* español, ya que siempre sigue de cerca la gracia, la originalidad y el perfume de poesía, que al compositor alemán le han valido justamente el renombre de primer waltzista de Europa. Y, ¡cosa notable! sus mejores composiciones son las que respiran ese gusto como alemán, y en todas las melodías ó romances que produjo suena algo que parece eco de los cantos del Norte.

Pero ese gusto, ese tinte melancólico, pertenece al país que le vió nacer: y en los cantares con que el montañés catalán hace resonar las hondonadas y las concavidades de sus ásperas cumbres, en las baladas con que nuestras madres nos conciliaron en la infancia el sueño de la inocencia, hállanse aquella ternura melancólica, aquella triste alegría, aquella gravedad solemne, aquel sentimiento que enardece el corazón y humedece los ojos, bien como si fuese eco de una vida pasada ó si explanase á nuestra alma el presentimiento de una idea hasta entonces oscura; hállase aquella elevación de las notas y tránsito á la cuarta, que es como un elevamiento y expansión del espíritu, aquella sencillez del período, aquel cerrarlo con un mismo refrán, aquella monotonía aparente, que tanto se aviene con los grandes espacios y las grandes perspectivas de la naturaleza, y que poco á poco invade todo nuestro sér á la manera con que la niebla, subiendo del valle, lentamente todo lo cubre; aquel acabar en tercera, que prolongando el sonido deja la conclusión como incierta y perdida entre el susurrar de los pinos, el murmullo del viento y los ruidos de la montaña. Las melodías de Ribera son españolas, pues no creemos que el tipo de la música nacional sea el que tan solo debería llamarse *andaluz*. La índole de los pueblos que ocupan la península aun se resiente de las razas antiguas, de su antigua organización en pequeños estados, de los sitios que habitan, y de los recuerdos y tradiciones de su historia particular; y también el genio poético primitivo brota en ellos con diferentes maneras de exposición. El descendiente de los éuskaros ama entonar en las vertientes del Pirineo los enérgicos y pintorescos versos que cuentan la victoria de los *Eskualdunac* sobre Carlomagno el del *manto rojo y plumas negras*: el catalán canta sobre tipos antiquísimos, siempre sencillos, siempre graves y tiernos aun en medio de la alegría: el valenciano plácese en las regocijadas cantatas, tan propias de su ánimo jovial y de su hermoso cielo; y en la bella Andalucía, entre el perfume de los naranjos y al tibio resplandor de las estrellas, la armónica guitarra acompaña aquellas improvisaciones brillantes y amorosas, que ruedan siempre sobre melodías vivas, redondeadas y simpáticas, llenas ora de fuego y movimiento, ora de aquella languidez irresistible que semeja el ansia del placer ó el placer mismo. El elemento primitivo, con que los rudos montañeses reconquistadores de Castilla nos conservaron las tradiciones de la antigua caballería y de nuestra restauración, ¿no es por ventura distinto del elemento lírico andaluz, en que la pasión misma muéstrase siempre revestida de las imágenes y colores que puede prestar la fantasía más brillante? Mas esta cuestión no es para meramente indicada, ni sin desviarnos de nuestro propósito podríamos desenvolverla cual deseáramos.

- 197 -

En otro lugar y con la copia de datos indispensable procuraremos resolverla, evidenciando que el genio poético también se plugo desde muy antiguo en visitar las comarcas catalanas; y que la poesía popular, purísimo depósito de candor y de sentimiento, ha esmaltado espontáneamente nuestras llanuras y nuestras montañas con las variadas flores que con vivo afecto de ternura y veneración hemos ido recogiendo.

II.

Si existe, pues, semejanza entre las melodías de Ribera y las extranjeras del Norte, atribúyase á que el tipo de estas se asemeja al de los cantos populares de Cataluña; y tan profundo es en nuestro amigo el sentimiento de su país natal, que cuando en sus waltzes adopta el movimiento voluptuoso y entrecortado, cuyo tipo se encuentra en los aires andaluces, pierde gran parte de su originalidad, como si entonces imitase un elemento extraño y no le asistiesen la espontaneidad y la fuerza de concepción que en sus demás motivos. Así el mejor de sus waltzes es el que sin disputa calificarían de alemán cuantos no supiesen que la simplicidad, el sentimiento y cierta gravedad melancólica eran las dotes distintivas de las melodías de Ribera y lo son de las populares catalanas. Mas, aun cuando la asimilación de los tipos no existiese, fuera bastante á producir aquel sabor en sus piezas la decidida inclinación á la música y literatura alemanas, que de mucho tiempo se nota en los catalanes que miran el Arie como objeto de un culto de afecto, respeto y estudio constante. De esa inclinación damos gracias á la Providencia; y con toda la fuerza y buena voluntad que pueda prestarnos nuestro amor á lo bueno y á lo verdadero, manantiales eternos de belleza, contribuiremos á que se arraigue en nuestro suelo y á que sea la dominante; porque, aun omitiendo las simpatías que pueden nacer de la índole de los pueblos, jamás inclinación alguna tuvo tan seguros fundamentos ni tan poderosos incentivos. Del seno del Norte salió aquella voz de regeneración que dió nueva vida al Arte y á la Ciencia: allí primero que en todas partes se volvió la vista al genio popular y religioso de la edad media, que es el verdadero y único pasado poético de las naciones modernas: en Alemania con su *Goetz de Berlichingen* Goethe arrancó el secreto de su existencia al último periodo de aquellas generaciones robustas; allí Schiller, levantándose poco á poco en alas de su casto genio sobre el caos del materialismo, cantó el himno de la humanidad entera, idealizó el carácter del hombre bien como la mas sublime maravilla del universo, celebró el triunfo del alma inmortal humana, grande, fuerte, bella y libre; allí Burger, Tieck y Uhland oyeron el eco de las tradiciones que á través de los siglos y por encima de las antiguas selvas germánicas enviaban las generaciones pasadas, y pulsaron con osadía enérgica el arpa de los cantos populares y del sentimiento; allí Herder, con sus grandes estudios sobre las costumbres y las instituciones de los pueblos, observó el primero el fondo de poesía que la nacionalidad atesora: allí los hermanos Augusto y Federico Schlegel, con los mas admirables y profundos recursos de la crítica, por ellos llevada tal vez á demasiada altura, han predicado el culto poético del espíritu

católico de la edad media; y si entre las nieblas de la Escocia Walter Scott alzó una voz que fué llenando los ámbitos de todo el mundo civilizado, en los alemanes bebió los principios del romanticismo, que él ha fijado y convertido en tipo de verdad, perfección y armonía. Allí Mozart reveló que la música dramática podía y debía ser algo más que meras formas externas y agradables, y mostró como han de expresarse la lucha de las pasiones y los misterios de la fantasía; allí en el sentimiento y en el elemento popular primitivo buscó Weber el desarrollo de sus ideas; allí Meyerbeer consagró su genio robusto á cantar ese pasado romántico, cuya simplicidad y carácter sorprendió no pocas veces; y de allí las melodías de Schubert, ora religiosas, ora melancólicas, ora festivas, siempre populares y *romancescas*, han venido á desterrar el amanerado tono de ópera de las canciones, que debieran ser la lírica de la música. En Alemania fué donde primero la estética afirmó que el materialismo de las formas externas y el mecanismo de los efectos no eran el fin primordial del arte; é investigó á la luz del sentimiento y de la filosofía cristiana los rutinarios códigos artísticos; allí Winkelmann derribó el feo barroquismo; allí fué saludada la arquitectura gótica como la más espiritual, la más bella y la única propia á la religión; y siempre que en Europa se discute sobre la vuelta á los principios de piedad, simplicidad y sentimiento que resplandecen en los pintores cristianos antiguos, el nombre glorioso de Overbeck asoma á todos los labios, y bien como fuente purísima de toda cosa bella y pura precede á la mención de las demás firmes columnas de la nueva escuela.

De esta inclinación no fué el menos partícipe Miguel Ribera, y ella, lejos de oponerse al desarrollo de su talento, se armonizaba completamente con aquellas dotes geniales suyas, que le hacían original, delicado y sencillo. Mas ni de ella ni de su ingenio pudo sacar el fruto que había lugar á esperar para cuando la observación y la experiencia hubiesen venido á secundar al uno y á la otra: una cruel languidez fué postrando sus fuerzas y abatiendo aquel ánimo tan manso y tan dulce, y degenerando en tisis violenta, á 5 del pasado febrero y á las once de la noche reclinó la cabeza sobre el lecho de la muerte, á la edad de veinte y seis años, arrebatado á las esperanzas de sus amigos, cuando á instancias de estos iba á poner el pié en la senda de su vida artística.

Pasó fugitivo por el mundo; vivió oscuro y retirado; desde los siete años proveyó á su subsistencia con resignación y diligencia grandes; su modestia fué mayor que su talento. Si en sus postreros años estuvo en lugar ocasionado al trato y al lucimiento, él no hizo esfuerzo alguno por alcanzarlo; fué preciso que algunos topasen con él como con un casual hallazgo, y le arrancasen de su humilde retiro á pesar suyo. ¿En qué salones se le admiró? ¿en qué festejos privados él se procuró ocasiones repetidas y lijas de hacer muestra de su mérito y de crearse la nube de constantes admiradores, que nunca deja de granjear el comercio continuo con la riqueza y el buen tono? ¿Ante quién hizo gala de sus obras? Compúsolas antes para satisfacer las súplicas de sus amigos que para ostentar ingenio; fueron las más como improvisadas; y negándose á toda persuasión de su mérito pocas trasladó al papel y la mayor parte han desaparecido con quien las produjo. Así se ha perdido para siempre aquella rica colección de sulzes, que formaba su corona artística; y solo por una imprevista coyuntura le sobrevivirán dos ó tres, cuya originalidad y elegancia harán más sensible la falta de los otros. No tuvo la conciencia de su saber; y

agradecemos á Dios el beneficio de habérsela negado. El desconuelo que tal vez hubiera sentido el artista al verse sobrecogido por la muerte en la flor de su vida y desvanecidos para siempre los sueños con que una ambicion noble y justa le prometió que no moriria enteramente, ese desconuelo no vino á emponzoñar la agonia del cristiano; y aquella ánima tan mansueta, tan pacifica y amorosa no hubo de luchar sino con los dolores y lazos del cuerpo miserable.

En nuestros dias la virtud y el talento tanto son mas estimados cuanto se van ellos mismos tras de la alabanza y cuidan de practicarse en público. La sociedad viene á ser el vasto teatro, donde el político, el filósofo y el poeta representan sus papeles, y pocos aplausos hay para quien no rompe las leyes de la sinceridad y de la modestia. El repúblico procura caer ó resistirse con efecto; el sabio crea nuevos sistemas y se engolfa en nuevas deducciones, mas atento al efecto propio á su renombre que á la sencillez de ánimo y al amor á la verdad, los cuales solo buscan la sencillez y la verdad de las cosas; y el poeta, profanando infamemente las aras del Arte, sacrifica al efecto los principios de belleza, toma de la Religion por puro efecto los tonos y las imágenes, del mismo modo que antes las tomó del escepticismo, halaga á la moda, y desde su gabinete calcula, pesa y mide las combinaciones que han de atraerle los aplausos del vulgo. Dios lee en los mas recónditos pliegues de los corazones: él sabe qué alma, chica ó grande, se anida en el poderoso que renuncia ó resiste; él ve cuales sean la humildad, la sinceridad y la sencillez del autor de sistemas *flantrópicos* y *sociales*, él presencia la oculta prostitucion del poeta, y con su mirada ahonda en su indiferentismo. Mas difícil es ejercer la fortaleza á la sombra de la miseria y del retiro, donde la esperanza en Dios y la conciencia son el único premio, bien que verdadero y el mejor, que hacer ostentosa prueba de valer ó de abnegacion en el alto teatro del mundo, á la vista de todos, bajo los estímulos del buen parecer y de la gloria. No se extrañe, pues, que rodeemos con nuestro amor y miremos con cierto respeto sagrado al que en el seno de la humildad y de la suerte mas oscura ejercita la virtud, ó rinde al Arte un culto puro y digno de su alta esencia: el corazon, mancillado por la desconfianza y el desengaño, late con fuerza y gózase en deleite dulcísimo al contemplar un hombre inocente, como latió y se gozó cuando la mañana de la vida lo tenía todo con sus bellos colores; los ojos, cansados del horror de la tormenta, aman el reposar sobre la tersa superficie del agua ó el azul del cielo. El jóven Miguel Ribera cultivó noblemente el Arte en el seno de la modestia; bajó al sepulcro conocido de todos, desconocido de sí mismo: por esto lloramos mas y mas su muerte temprana, y ahora por primera y quizás última vez queremos arrancar su nombre del olvido, en que antes le sumergió su propio retraimiento y le hundirá la falta de sus obras.

En estos dias de confusion y desenfreno se han proferido elogios indebidos sobre los restos de escritores secundarios, ó de jóvenes arrebatados á las esperanzas del público, han sido profanados los nombres de poetas, que en la marcha de la humanidad y sucesion de las generaciones usoman como puntos culminantes, como focos de luz segura, y á quienes por esto llamó *genios* el mundo; y los nombres de otros poetas nacidos ayer, en nada superiores á todo lo presente, sin haber criado una faz del Arte, sin haber desdoblado una nueva época de la vida intelectual del hombre, se han comparado y unido á los de

DANTE Y CALDERON, soles de catolicismo y poesía; cuyo rayo mas débil anonada todo el resplandor que puedan arrojar aquellos modernos satélites. El dolor y la amistad han dictado las mas de esas ponderaciones: mas ni al uno ni á la otra esto lícito hollar los límites vedados, ni contribuir á que se acabe de confundir de todo punto el conocimiento de lo bueno y de lo justo. Nosotros no inscribiremos el nombre oscuro de Ribera al lado de ningún maestro, ni podemos celebrar mas que las esperanzas, que con su muerte se han frustrado para siempre. Ningun panegírico se leyó sobre su tumba; ninguna alabanza pomposa adornará su lápida funeraria: su memoria no vivirá sino mientras la conciencia de lo que fué y el recuerdo de sus producciones duren en sus amigos.

El viento de la vida tal vez les traiga á estos á playas distintas, donde nuevas simpatías y afecciones quizás horrarán de su corazón las antiguas: las vicisitudes de los años, la suerte de cada uno acaso les engolfarán en sucesos que creen nuevos hábitos, nuevas ideas. Mas dispérselos ó manténgalos reunidos su destino, uno habrá que entre las imágenes mas amadas de su juventud constantemente recordará la de Ribera, y deplorará su pérdida como la del único hombre con quien practicó y satisfizo la mas dulce y la mas poderosa de sus inclinaciones.

(LA LIRA ESPAÑOLA. — 18 y 23 de octubre de 1846.)

MILÀ I FONTANALS, Manuel
1853

"Observaciones generales" i "Poesía popular catalana tradicional" in M. Milà i Fontanals, Observaciones sobre la poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos, B., Imprenta de Narciso Ramirez, p 5-24 i 89-98. (3)

DE LA POESIA POPULAR.

I.

Observaciones generales.

Tan fácil es distinguir y señalar los puntos centrales de un territorio, como costoso las mas veces fijar los límites que deben separarlo de los terrenos vecinos; así es que no sin dificultad probaremos á descifrar los límites del nuestro, que con otros muchos confina por varios lados y con diversas condiciones.

El género que nos ocupa comprende las poesías que para su uso componen ó modifican, ya el mismo pueblo, ya los poetas que á él se dirigen, con tal que estos no crean achicarse ó descender de su gerarquía al componer la obra, sino que á ella apliquen de lleno cuantas facultades poseen. El último requisito excluye á los que piensan hacerse populares adoptando un lenguaje llano y afectadamente sencillo, así como no se halla la condicion de dirigirse única ni principalmente al pueblo en los

- 6 -

poetas artísticos, que por eleccion voluntaria, si bien con seriedad estética y plenitud de inspiracion, han escrito poesías imitadas de las populares.

Para que á esta clase pertenezca una obra, debe tambien, además de vulgarizada, ser *poesía*, no precisamente por el mérito particular y aislado que la recomienda, sino por el sistema ó conjunto á que pertenece. Sepáranse con esto mil composiciones fútiles por demas que alcanzan valimiento entre el vulgo, pero que no se distinguen en lo esencial de las mas rastreras concepciones del habla ordinaria; y no salen tampoco mucho mejor librados varios poemas políticos, que, merced al interés vivo, aunque perecedero, de las alusiones que entrañan, adquieren curso general: poemas siempre apreciables para el historiador, pero de poca valía literaria, cuando el fondo político no se halla enlazado con el sistema de concepciones poéticas de un pueblo, empapado en su espíritu nacional ó elevado á la esfera mas permanente ó ideal de lo bello.

Finalmente el precioso timbre que distingue y acredita la verdadera poesía popular se ha de buscar en la tradicion. Eventual puede ser la conservacion ó pérdida de una obra determinada; mas si se atiende al conjunto, la transmision lenta y continua de generacion en generacion, la tradicion oral, cantada y viviente, son el mas claro testimonio de lo eficaz y verdadero de la poesía conservada y de que el pueblo la ama de veras y ve en ella consignados sus mas interesantes recuerdos y lo mas expresivo de sus afectos.

Si ahora nos empeñásemos en averiguar el origen de este género poético, ocioso fuera nuestro afán, por cuanto su existencia es un hecho sobremanera natural y concebible, que como fundado en las mismas propensiones y facultades que han producido las demas clases de poesía, tiene lugar aun entre los pueblos mas incultos y degenerados; pero al propio tiempo cabe muy bien que circunstancias especiales modifiquen esta poesía en determinados períodos, y á lo menos por lo que toca á la mayor parte de modernos pueblos europeos, puédense inves-

tigar las causas del temple que la distingue, de las analogías que reinan entre las de varios países, de sus bellezas habituales y de su fecundidad extremada. Domina en todos ellos el canto narrativo que se apellida con el nombre general de *cancion*, ó con el de *romance*, tomado del que designaba las lenguas modernas en su infancia, y las composiciones que en ellas se escribían, ó bien con el de *balada* (1), en acepcion procedente de la union de la danza con la poesía para animar la primera, ó para regular y facilitar la improvisacion de la segunda, y que se ha de distinguir de la semi-dramática *ballada* de los provenzales, y la simplemente lírica *balata* de los italianos. Verdad es que el rico repertorio de la poesía popular moderna no se ciñe únicamente á canciones narrativas y consta tambien de efusiones líricas; mas pronto se echa de ver una hermandad íntima en los giros ó imágenes habituales de unas y otras, hasta el punto de que el canto narrativo contiene en la parte monológica ó dialogada el germen de las demas composiciones que son por entero líricas ó expansivas.

Ahora bien, el principio igual ó semejante de estas poesías de los pueblos de Europa, los manantiales del jugo que les ha dado tanta vida y tantos medros, deben buscarse principalmente en otras poesías que fueron antes, no eruditas y extra-populares, sino populares y gerárquicas á la par, y que interesaban á todos ó á la mayor parte de estados de la sociedad: las cuales quedaron olvidadas despues por las clases superiores y abandonadas en manos del pueblo y de sus rústicos rapsodas. Por manera, que á ser completamente cierta esta opinion, la poesía popular de dichas naciones derivaria, no por cierto en la mayor parte de composiciones que comprende, sino en su

(1) V. Duran, *Rom.*, tom. 1, págs. LXIII y LXV, sobre la danza asturiana, y Villamarqué, *Cantos bretones*, tom. II, en la poesía intitulada: *El tiempo pasado*, que este excelente colector vió improvisar por algunos aldeanos que danzaban en el otero de una capilla, la víspera de la fiesta que en ella se celebra. Es verdad que nada semejante vemos indicado, si bien algo puede presumirse, en los pueblos del norte que se sirven de la voz *balada* en el sentido de canción narrativa.

forma originaria, en sus mas antiguos fragmentos, y tambien por lo que podemos juzgar acerca de la de los idiomas romances, en su versificacion, de otra poesia mas ilustre y respetada, enlazada con la vida pública, cultivada con mas esmero si no siempre con tanta inspiracion, ya fuese semi-sacerdotal, como entre los pueblos paganos, ya simplemente heróica, como entre los que convertidos al cristianismo conservaban un espíritu belicoso. Así la poesia popular bretona linda en sus mas remotos dias con la de los bardos galeses (2), y en una cancion improvisada en nuestra época vemos todavia mencionado y comentado un dicho de un antiguo discípulo de los drúidas (3). Por otra parte, solo por grados fueron desapareciendo en aquel país los bardos familiares y privilegiados. Si de la península armoricana pasamos á la remota Servia, notarémos que los mas antiguos cantos que allí se conservan, son rapsodias de verdadera epopeya que reflejan el esplendor y grandeza de unos tiempos en que la poesia era régia no menos que popular (4). Los primeros cantos septentrionales se confunden con las sagas de los escaldas y de los reyes del mar, y conservan la siniestra vislumbre del culto de Odino, al paso que otros integran en la epopeya germánica de los Niebelungos; y si en la tierra natal de los últimos parece rota la cadena que con ellos enlazaba los poemas mas recientes, los hay entre estos que muestran visibles rastros de la antigua rudeza (5). Anteriores á las poestas populares inglesas existian crónicas poéticas en las tres lenguas

(2) El Sr. Villamariqué ha recogido en la tradicion oral un diálogo entre un drúida y su discípulo, cuya autenticidad no admite duda, y del cual presenta una imitacion latina aplicada á verdades cristianas y probablemente compuesta por los primeros eclesiásticos que convirtieron aquella provincia.

(3) En la cancion improvisada en la danza de que se habló en la nota primera, se cita el proverbio: *la peor tierra producirá el mejor trigo*, debido á un bardo pagano del país de Gales, para desmentirlo y aplicarlo á desengaños del tiempo presente.

(4) Aludimos á los bellos cantos sobre Lázaro, último rey de los servios, venecido por Amurotes, uno de los cuales inserta Eichhoff en su reciente é interesante publicacion sobre la literatura del Norte.

(5) V. entre los cantos alemanes traducidos en la coleccion de S. Albin, la balada sublime pero esencialmente bárbara: *La sangre venguda*.

- 0 -

gaelica, sajona y normanda que se compartían el dominio de la isla (6). Entre los franceses es evidéntísimo el tránsito de los antiguos cantos heróicos á las canciones narrativas, escritas ó tradicionales, aun en lo respectivo á la versificación y á la lengua. Por fin, en nuestra España, cuando no hubiese otro motivo, se entraría en sospechas de la misma procedencia al notar que el mayor número de romances primitivos versan sobre los ciclos épicos que antes dieron asunto á los cantares de Gesta (7).

De esta suerte conservó el pueblo los restos de una poesía que se extinguió en mas altas regiones, los cuales le amaestran para tratar asuntos nuevos y aun diversos de los antiguos. Si se ha supuesto con buenas razones que las epopeyas son vastas fábricas levantadas á beneficio de los materiales dispersos que suministró una poesía primitiva y desconocida, la popular á su vez recoge cuidadosamente los escombros del edificio épico, arrastrados por las olas del tiempo.

De una manera semejante los cantos populares (si bien en menor grado que las tradiciones no redactadas) contienen imperfectos vestigios de antiquísimas y respetadas supersticiones, y reducen á equívocas hechiceras ó á feos enanos las poderosas sacerdotisas y los genios adorados por el paganismo (8). Y aun

(6) V. en los cantos fronterizos de W. Scott la nota al de *Lord Tomás y la gentil Ana*, en que se conjetura que todas las baladas romancescas son extractos de poemas novelescos anteriores; pero es justo añadir que los *lais* ó cuentos poéticos de asunto breton (de uno de los cuales procedo dicha balada) son á su vez imitaciones desleídas de cantos originales armoricanos, como demuestra el señor Villemarqué relativamente al *Lai del Ruiseñor* y á su reproducción por María de Francia.

(7) Debe exceptuarse la moderna poesía griega, que por lo poco que de ella se nos alcanza, no deja de enlazarse con la antigua poesía helénica (como se ve principalmente en la improvisación de cantos funerales, cuyo primer origen se halla en Homero), pero que debe principalmente sus creces al estado trabajoso y semi-selvático en que se ha visto aquella nación durante los tres últimos siglos. El eminente crítico Faurel y muy recientemente el conde Marcollus han publicado colecciones de *Cantos griegos*.

(8) W. Scott y Villemarqué han demostrado que las supersticiones relativas á las hadas, vestigios, etc., deben en Europa su primero y principal origen á las divinidades germánicas y celtas que se han confundido despues con sus sacerdo-

— 10 —

si buscásemos un emblema sensible de esta degradación de un antiguo orden de hechos en la poesía popular, se hallaría en los instrumentos con que en algunos pueblos ella se acompaña, tales como la zampoña, la guzla (9) y la lira de una sola cuerda, sustituidas á la noble arpa ó á la cítara de cuatro nervios.

Mas ¿cómo tales rapsodias é imitaciones de rapsodias, con su poca extensión y menor grandeza de plan, son á menudo superiores á los largos poemas que les damos por origen y modelo? ¿por qué los restos del edificio han de vencer en belleza el antiguo y suntuoso conjunto?

Nótese, en primer lugar, que así lo limitado de las fuerzas humanas al componer las obras, como lo ilimitado de sus tendencias y aspiraciones al apreciarlas, contribuyen de consuno á que nos mueva mas el fragmento que nos hace adivinar el todo, que el todo mismo, aun cuando solo en este quepa reconocer la unidad superior, lo grandioso del diseño y la graduación de las partes. Como además los poemas heróicos á que aludimos, se distinguiesen mayormente por bellezas parciales que por la disposición artística del conjunto, prestábanse buenamente á ser fraccionados, y trabajando entonces los poetas populares en mas reducido espacio, pudieron abarcar vigorosamente el hecho y exponerlo con mas decisión y seguridad. Así tambien cada verso fue adquiriendo mas peso, regularizáronse mas y mas las estancias y la expresión pudo ser mas esmerada. Influyeron tambien á veces el contacto mas habitual con la naturaleza, un sentimiento mas vivo de la vida rústica y campestre y la natural manifestación de los afectos. Finalmente, la composi-

tisas. De ahí los restos de poder y de holloza de las primeras y su aversión al culto cristiano. Como por otra parte las supersticiones indígenas se enlazaron con las de la mitología clásica (así en una inscripción de España vemos: *Baudæ* (divinidad del país) *Martis sociæ*), los genios de las fuentes y otros recibieron el nombre romano de *Fata*, del cual se formó en castellano el de *fada* ó *hada*, y en la lengua de oíl, como ha notado A. Maury, los de *fée* y *faerie*, como de *pratun præd* y *praerie*. Tampoco en las modernas supersticiones han desaparecido enteramente las divinidades clásicas, como se ve v. gr. en ciertas tradiciones alemanas sobre una montaña de Venus, etc.

(9) Sencillo instrumento popular de los eslavos.

- 11 -

cion fue adquiriendo un movimiento animado y de cada vez mas lírico, revistiéndose de mayor simetría en las formas, reclamó tonos mas variados y melódicos, dió mas cabida á la parte expansiva, y admitió á menudo el estribillo ó ritornelo que es una especie de marco fantástico que rodea el cuadro, ó follaje lírico que lo envuelve y engalana.

De esta suerte se transformó en popular la poesía heroica, no sin que á trueque de mayores halagos y de nuevas bellezas perdiese un tanto de su simplicidad grandiosa. Este carácter distingue todavía á muchos cantos heroico-populares que se recogieron en la tradicion oral, la que acaso los haya ya olvidado en los últimos tiempos (10). El fondo del argumento de tales composiciones suele ser misterioso y sobrehumano, y los personajes que en ellas intervienen, conservan el ímpetu y la decision, y á veces la fuerza destructora de los elementos de la naturaleza; ora inflexibles en sus varoniles determinaciones, ora ciegos y desapoderados instrumentos de una pasión frenética. Las figuras son gigantescas, las acciones bárbaras, el dibujo sobre manera sencillo, el tono propio de la verdadera epopeya. Costumbres patriarcales y maneras y creencias infantiles templán, sin embargo, la impresion de tales escenas, que por su fiereza repugnan frecuentemente no solo al inmutable sentido moral, sino al sentimiento de la belleza, mas indulgente y descontentadizo.

Como los cantos heroico-populares se fundan muchas veces en hechos positivos y los hay tambien cuyo fondo es contemporáneo á su argumento, no poca dificultad ofrece distinguirlos claramente de los históricos. Suelen pintar los últimos una sociedad mas constituida, hábitos mas humanos y hechos mas recientes. A vueltas de ásperos resabios, figuran en ellos personajes ya depurados por la eficaz influencia del cristianismo ó

(10) Atendimos principalmente á los antiguos cantos del Norte, como los de *Grudena*, de *Dietrik de Berna*, etc. Las primitivas poesías castellanas y bretonas y en general los mas antiguos cantos históricos, participan, en cierta manera, de los caracteres de los relatos bárbaro-heróicos.

- 12 -

por la menos fatima aunque mas fácilmente aceptada de las ideas cabalerescas; dechados de virtudes monárquicas, de noble entereza, de lealtad á toda prueba, de acendrado patriotismo (11). Poco menguan entre tanto los odios de raza, y si una cae bajo el yugo de su enemiga, colaban entusiasta al impávido foragido cuyas fechorías mira con harta complacencia el ojo indulgente ó interesado del oprimido y del patriota (12). Y aun á veces se rebaja la poesía del pueblo á cantar el denuedo y la independencia rebvática sin objeto y sin ocusa en la persona de sus bandidos, y entonces «al abrigo de la musa medran acá y allá en un terreno inculto algunas flores que son en sí mismas inútiles y silvestres (13)».

Mas no se crea que la poesía popular, expresion de los variados sentimientos que inflaman á un pueblo, se limite á cantar las sangrientas lides, pues aplicó muy temprano la tradición de la forma heroica á relatar las pacíficas luchas de los que fueron portentos de humildad y abnegacion. En la gravedad é intencion séria, manifiestan alguna vez su procedencia clerical las leyendas versificadas, al paso que muchas respiran toda la frescura de las narraciones populares. Además de los relatos religiosos propiamente dichos, hallamos, aunque con menos frecuencia, la poesía simbólica, la balada mística, y entonces sobre su materia terrestre descende un rayo de fulgor célico que la alumbrá y transfigura (14). Otras baladas son el vivien-

(11) V. muchos romances del Cid y los de acontecimientos posteriores, varios cantos bretonos desde el siglo XIII ó XIV, algunos ingleses, etc.

(12) Así sucede todavía ó ha sucedido en nuestro siglo en la poesía popular griega cuando ha celebrado los *klephtas* y en la Servia cuando conta los *heiducos*, unos y otros caudillos independientes, de vida airada y azote de los turcos; y así sucedió en la poesía inglesa cuando cantó los *outlaws* ó foragidos, enemigos de los dominadores normandos. El mismo Robin Hood, verdadero bandido, alcanzó celebridad sin igual, merced principalmente á la aversion contra el gobierno constituido.

(13) W. Scott, *Rokeby*.

(14) A esta clase perteneco *La noche buena del niño forastero*, que ha sido imitada en algunos cuentos modernos. El niño forastero se lamenta de que todos los niños tengan su arbolillo con luces y de hallarse solo y tirando de frío en medio de la calle. «¡Yo aquí que se adelanta con una luz en la mano otro niño

- 13 -

to emblema de un recóndito pensamiento general, y de allí el interés peculiar de algunos argumentos, comunes á varias poesías y que solo se diferencian en los accesorios (15). Emblema vivo, decimos, y no pura alegoría, pues la poesía del pueblo, como sus tradiciones, como en general las obras artísticas, pueden levantarse á la esfera moral ó intelectual, sin dejar de ser productos de la imaginación, libres y subsistentes por sí mismos, y sin perder nada de su atractivo estético.

Las costumbres domésticas que constituyen el fondo aparc-

vestido de blanco; acércase á él y le dice con los mas dulces acentos: — Yo soy el Santo Cristo, etc. El niño extranjero ha vuelto á su país; allí ha celebrado su santa Navidad y olvida fácilmente todos los dones de la tierra. » Balada mística es la de *La hija del sultan y el señor de las flores*. La hija del sultan desea conocer al señor de las flores. Aparece este y le dice: « Mi corazón arde por tí, por tí llevo estas rosas, que cogí en la muerte de amor al derramar en ella mi sangre. — Mi padre nos llama, Prepárate, desposada; desde largo tiempo eres mía. » Ella confió en el amor de Jesus y trenzóselo una corona. » — Por balada de la misma clase tenemos el romance de *El conde Arnaldos* que por cierto, sólo ó no, bien merece recordarse.

Quien hubiese tal ventura — sobre las aguas del mar
Como tuvo el conde Arnaldos — la mañana de San Juan.
Con un falcon en la mano — la caza iba á cazar,
Y vió venir una galera — que á tierra quiere llegar.
Las velas traía de seda — la jarcia de un conchal,
Marinero que la manda — diciendo viene un cantar,
Que la mar ponía en calma — los vientos hace amainar,
Los peces que andan al fondo — arriba los hace andar;
Las aves que andan volando — las hace á el mástil posar:
« Galera, la mi galera — Dios te me guarde de mal,
De los peligros del mundo — sobre las aguas del mar;
De los llanos de Almería, — de las costas de Gibraltar,
Y del golfo de Venecia — y de los bancos de Flandes,
Y del golfo de Leon — donde suelen peligrar. »
Allí habló el conde Arnaldos — bien oíreis lo que dirá:
« Por Dios te ruego marinero — digasme ora este cantar. »
Responsible el marinero — tal respuesta le fué á dar:
« Yo no digo esta canción — si no á quien conmigo va. »

(15). Pueden ponerse por ejemplo las varias poesías alemanas referentes á caballeros raptos y asesinos de doncellas. Intenciones análogas cabe reconocer en las de los hombres de mar, de las hadas solicitadoras, etc... Otras descubren á las claras el pensamiento, y entonces se asemejan al apólogo, conforme sucede en *La niña y el avellano*: dice á este la niña que sus hermanos quieren cortarlo y el avellano le contesta en cambio que no vaya á la danza, etc.

- 14 -

ble sobre que se destacan muchas escenas heroicas é históricas, van adquiriendo importancia propia y dando lugar á suaves é inocentes poemitas, como las canciones para hilar y las de cuna ó nodriza (16). En la poesía doméstica domina á veces exclusivamente el amor, móvil de variadas peripecias que ya en los demas géneros ocupaba un lugar privilegiado, ora fuese por la tendencia general de la poesía, ora por el influjo de los principios caballerescos. Si en muchos puntos se nota el culto hiperbólico de la pasión, no pueden dejar de preondar mil rasgos suaves y delicados, expresión directa de la naturaleza (17). No hablamos de las composiciones mas libres y atrevidas, que harto abundan en una poesía que no está sujeta á freno alguno.

(16) Mas adelante veremos un canto de cuna latino. Bello es especialmente el alemán intitulado *El reloj de la nodriza*: « La luna brilla; el niño llora, da la media noche; socorra Dios á los enfermos. — Dios lo sabe todo. Chilla el ratoncito; da la una; los sueños retozan en tu almohada. » — « Las estrellas van caminando por el cielo; dan las dos; las horas descienden una tras otra, etc. » El *Lullaby* gálico de que nos dan muestra W. Scott es guerrero, y el bello romance catalán *En el palacio del rey* narrativo é histórico. Los sencillos versos italianos que vamos á transcribir son poco conocidos y muy antiguos, como que á ellos tal vez aludia el Dante cuando en su bella descripción de las primitivas costumbres de Florencia habla de las madres que velaban junto á la cuna y usaban el idioma infantil.

Nanna, nanna,
Lì miey begli fanti,
Giamay non fu chotanti,
Tre in elamerella,
Tre in foserella,
Tre á prova del fuguolo
E tre entro el bagnuolo,
E tre entro la cuna
E graveda e saduna.

Se hallan en los comentarios del Dante por Benvenuto de Imola (*Paul. Paris M. S. S. de la Bib. de Paris*). — Poco sabemos de la poesía popular italiana; acaso la atención exclusiva á los motivos musicales ha hecho que se diese poco valor á la letra, como sucede en Andalucía. Sin embargo Pállico y Maroncelli aluden á poesías de aquel pueblo.

(17) Entre las baladas del norte se halla el poema bastante extenso de Axel y Valborg, composición que puede llamarse *belliniana* y mirarse como el trasunto de las mas delicadas y entusiastas ideas caballerescas.

— 15 —

Deben indicarse, finalmente, las composiciones fantásticas. No son estas en número tan crecido como pudiera pensarse y parece que el pueblo haya dejado generalmente á la simple relación oral en prosa lo que es ya bastante poético por sí mismo; así al menos se verifica en gran número de tradiciones locales y además en los cuentos de niños en que el elemento fantástico de puro libre y dominante se convierte en un juego arbitrario. Hay, sin embargo, poesías populares maravillosas, y aun muchísimas que no pertenecen rigurosamente á este género tienen un no sé que de misterioso y faldico, y se complacen en reflejar los vagos presentimientos, las voces indescifrables de la naturaleza, las sombras y rumores de la noche, las mágicas vislumbres de la alborada.

Con todo esto se verá que la poesía popular dista mucho de ser lo que algunos opinan, y que en sus mejores momentos puede envanecerse de prendas que no siempre ostentan sus hermanas.

Limpia como cortesana,
Gasta como labradora,
Noble como montañesa,
Y linda como ella sola.

No carece de defectos, tales como la imperfección frecuente del metro que disfrazan con la música los cantores, si bien muchas veces debe atribuirse á la infidelidad de su memoria; la incoherencia de ideas, la monotonía en la expresión y en los pensamientos. alguna vez la trivialidad y la bajeza; mas ¿dónde se hallarán aquella sencillez pintoresca, aquel adivinar lo mas preciso y significativo de una situación, aquella sabrosísima unión del giro familiar con interesantes y tal vez sublimes conceptos? Por lo que hace á la semejanza de asuntos que se adivinan desde los primeros versos, á la simétrica repetición de palabras ó de estancias enteras, á las oscuras elipses poéticas en la exposición del argumento, al uso de frases convenidas y

aun de versos ó hemistiquios enteros que ocurren á cada paso, son propios distintivos de la poesía popular y no sabemos si calificarlos de defectos ó de gracias.

No se busquen en ella los dotes de un espíritu cultivado, la riqueza de pensamientos, la variedad calculada ni los objetos hábilmente contrapuestos; pues el idioma, las pláticas y la poesía del pueblo se hallan circunscritos en un círculo estrecho, adaptado al de sus ideas y sentimientos, lo que no daña por cierto á su fuerza ó intensidad de los afectos, si bien excita un sonris desdeñoso en los labios de las personas instruidas. Si estas, sin embargo, no se hallan enteramente ajenas á las antiguas costumbres, si en los hechos de sus próximos antepasados ó en la voz de sus nodrizas han oido los últimos acentos de las épocas fenecidas, mal que peso al orgullo de sus adelantos, acogerán gustosos los cantos de sus abuelos y aun percibirán en ellos la magia de un sueño feliz y el sabor de un recuerdo grato al alma. Al pronunciar sus frases sencillas les parecerá que dispierta una fibra dormida en lo interior de su corazón y que esto se descarga del peso de la experiencia y de los negocios positivos, para entregarse enteramente á aquellas impresiones con infantil interés.

Tal es el valor poético de los cantos populares; tampoco es escaso el histórico. De seguro que en ellos ni los hechos se han de creer siempre exactamente retratados, pues pudieron adulterarlos las pasiones, ó la imaginación de los contemporáneos ó los sucesivos anacronismos y alteraciones; ni se han de buscar los datos fijos de un documento diplomático, sino algo más, es decir, cuadros de costumbres, el espíritu de los tiempos, los secretos móviles de los hechos y el reflejo de estos en los ánimos. Tampoco es decir que los cantos populares contengan una historia, si bien poética, seguida y completa, pues además de los vacíos que debe haber dejado la tradición oral, hay siempre una parte caprichosa é inexplicable en la elección de asuntos y no todos los acontecimientos tienen á los ojos de la poesía ó de los contemporáneos el mismo interés que les da la posteridad escudri-

ñadora. Y esto es tan así que los pueblos mas ricos en cantos históricos presentan solo hechos ó grupos aislados, cuando no se han completado posteriormente, segun ha sucedido en España, en vista de la historia formal y escrita (18).

Contribuye al embeleso que producen las obras de este género poético, la ausencia de todo nombre de cantor, por la cual parece que sean obra de todo un pueblo, ó mas bien, una propiedad natural al mismo pais, no menos que los árboles y las montañas. Mas la crítica se ve empeñada en deshacer esta ilusión, investigando cuáles han sido los autores de las composiciones populares: punto, sin embargo, de difícil averiguación excepto en rarísimos casos (19). Hechos hay que atestiguan que hubo poetas de profesion y que estos fueron casi siempre la misma persona que el cantor ambulante. Pero existieron los que podemos calificar de poetas aficionados sin otros maestros que los modelos anteriores que conservaba su memoria. El soldado, cuya fantasía encendieron los hechos en que tomó parte, los transmitió á los venideros (20). El mancebo exhaló sus afectos ó refirió sus desventuras. El observador cáustico dejó sátiras morales ó políticas. Las abuelas y nodrizas, público predilecto y supremo tribunal de la poesía de tradicion, pudieron sin gran esfuerzo cultivar algunas flores domésticas. Y en suma, todo el pueblo toma parte en la composición, ora dando variadas

(18) Con respecto al valor histórico existen diferencias notables, nacidas probablemente de la importancia que cada pueblo ha dado á sus tradiciones. Ocupan el puesto mas aventajado los castellanos, bretones, ingleses y serbios, mientras los rusos, segun C. Robert (*Revista de los dos mundos*) con ser de la misma raza que los últimos, poseen tradiciones históricas, pero sumamente revueltas y plagadas de anacronismos. Los alemanes, segun parece, y los catalanes conservan solo escasos vestigios históricos en medio de lo romancesco y doméstico.

(19) El Sr. Villemarqué ha distinguido en Bretaña los *kloars* ó estudiantes, autores de poesías eróticas, los *bars* ó cantores de profesion, y los molineros y otros oficiales ambulantes, sin contar los demas poetas aficionados. Entre los griegos modernos es muy comun el don de improvisar, el cual se pone en práctica en circunstancias solemnes, especialmente por los viudas en sus cantos funerarios.

(20) Así hay cantos históricos de ciudadanos-soldados de Suiza.

versiones (cuya existencia debe acaso atribuirse algunas veces á las rivalidades de los autores de profesion), ora disponiendo como de un patrimonio comun de las frases habituales y cómodas variantes, ora zureciendo retazos de diferente procedencia.

Si estos autores fueron ó no contemporáneos á los acontecimientos que narraron, cuestion es que interesa sobremanera á la apreciacion de las poesías populares, ó cuando menos á la de su valor histórico, y que en nuestro concepto no cabe resolver de una manera absoluta. Claro está que un hecho que merezca llamar la atencion de la posteridad dificilmente se escapará á la de los contemporáneos, y que las condiciones é intereses que lo acompañan cesan ó se modifican con el transcurso de los años: demás de que quien acuda á la historia escrita en demanda de acontecimientos para la poesía, trabajos tendrá en acordar su narracion con el tono del pueblo y en lograr que este la admita como suya. Razones generales y el exámen histórico de las diversas poesías de tradicion no consienten que se admita la hipótesis de una poesía popular fraguada de repente y sin anteriores disposiciones en la muchedumbre. Aun muchos poemas de forma reciente, tuvieron antes otra ú otras diversas que por medio de un hilo invisible conducen á tiempos allegados al suceso. Pero por otra parte nos parece aventurado dar por segura la contemporaneidad de toda poesía popular. Mil héroes, mil acciones han ido creciendo al paso de los años y la tradicion no redactada debió preceder en muchos casos á la en verso y cantada. Es muy hacedero que se inventen hechos ó se compongan cantos análogos á los conocidos, y que la vanidad de una ilustre familia procure dar curso á una página de sus anales abultada y embellecida. Por manera que solo granjeará una completa certeza en este punto el exámen de los datos que ofrezca el contexto de la composicion, sin desatender tampoco las circunstancias exteriores que le dieran oportunidad en época determinada, y sin que destruyan su presunta antigüedad los pormenores que se han alterado ó añadido (21).

(21) Afianzándose en la autoridad de los célebres hermanos Grimm, opina el

— 19 —

¿Cómo, finalmente, se dará razón de las singulares analogías que tanto sorprenden al que coteja los cantos de las diversas naciones? ¿Se acudirá á la explicación histórica de una transmisión real si bien desconocida, ó á la explicación psicológica de la semejanza de actos del humano espíritu cuando obra en medio de circunstancias parecidas? La necesaria simplicidad de la poesía popular, la igualdad de situaciones y espectáculos, bastaron para producir giros, imágenes y colorido semejante. Ciertos argumentos han nacido de quiera de sucesos que de quiera presenta la historia real: baste citar los cantos de handoleros que ningún pueblo ha tenido la dicha de haber de tomar á otro. Las supersticiones de las hadas dimanau de creencias remotas pero comunes, cuyos vestigios se han conservado con tanto mayor ahinco, cuando corresponden á nativas propensiones de nuestro ánimo. Y en un orden de ideas muy distinto, las leyendas antiguamente diseminadas explican la identidad de mil ideas y hechos parciales (22). Mas no cabe duda que, como un eco lejano, repiten las regiones mas apartadas tradiciones análogas que han traspasado imperceptiblemente los rios, los montes y, lo que es mas, las lenguas mas diversas. Como fecundantes semillas llevadas por el viento ó como una disposición endémica transmitida por la atmósfera, han pasado á menudo las ficciones poéticas sin dejar rastro en los puntos intermedios. Pueblos los mas extraños por hábitos, trajes é idiomas

Sr. Villemarqué que las poesías populares son todas contemporáneas á los hechos que refieren, ó bien (lo que limita ya muy mucho la proposición) á las creencias é intereses que expresan; é insinuando esta idea ha fijado con mucha probabilidad las diversas fechas de las poesías bretonas. Por el contrario de las notas de W. Scott á los cantos fronterizos se desprende que algunas de las mas antiguas poesías históricas escocesas son algo posteriores al acontecimiento. Muchos romances castellanos y aun episodios enteros de ciertos ciclos, como el del Cid, son de época reciente, pero falta averiguar si se popularizaron. El fragmento ó crónica rimada de Alfonso XI presenta algunas equivocaciones históricas que arguyen la posteridad de su composición: V. nuestra reimpression de *El conde Lucanor*, pág. XX, nota.

(22) Así hay asuntos piadosos semejantes, como los de princesas que sufren el martirio para conservar su pureza, etc. De una manera semejante se puede explicar el hecho muy divulgado de dos ramas que se enlazan sobre la tumba de dos amantes y que provienen seguramente del poema de Tristan ó Isolda.

- 20 -

se saborean con idénticas narraciones (23). ¿Qué otras causas podrán asignarse sino una antigua poesía común ó transmisiones parciales tan imposibles de negar como difíciles de concebir? Mas en este punto, y no hay que sentirlo, quedará siempre algo misterioso é indescifrable en la historia de la poesía popular.

Vaciós presenta tal historia por haberse pensado muy tarde en encomendarla á la escritura, si bien antes de la última restauracion de la literatura romancesca se hicieron ya esfuerzos aislados en pro de la poesía tradicional. Cuando el mayor entusiasmo por la antigua no logró acabar con la afición á las cosas modernas y caseras, á principios del siglo XVI. se aplicó á la conservacion de los cantos populares la reciente invencion de la imprenta, publicándolos en pliegos sueltos en Alemania y España. En la última se incluyeron tambien varios romances en medio de las composiciones líricas y cortesanas de los *Cancioneros*, hasta que en 1550 en el llamado tambien *Cancionero de Amberes* y en la *Silva de romances de Zaragoza* se dió á luz por primera vez una coleccion completa y exclusiva de cantos narrativos populares. Si en 1591 Wedel publicó los de Dinamarca recogidos con una mira histórica, ninguna nacion, excepto España, perseveró en la publicacion de nuevas colecciones ni adivinó el partido poético que de ellas se podia sacar, dando un nuevo y fecundo ramo á la literatura patria.

Además de los nuevos romances españoles, produjo otro efecto en la literatura moderna, la poesía del pueblo. Entre los varios manantiales en que bebió el drama histórico (pues no habia un caudaloso rio homérico á que acudiesen para formar su tra-

(23) No solo en la poesía popular sino en otras tradiciones y muy especialmente en los cuentos se notan estas semejanzas: V. mas adelante *cuentos infantiles* en Cataluña. Como baladas de argumento igual ó semejante citaremos las siguientes: Muertos que se llevan á su desposada como en *El hermano de leche* de los bretones, la *Leonora* de los alemanes y en la de *Constantino* de los griegos modernos. Esposos que llegan al casarse sus mujeres: la alemana del *Noble Moringer*; varios romances españoles y muchas tradiciones locales. V. además entre las canciones catalanas, *Santa Quiteria*, *D. Guillermo*, *El Barquerillo*, *Blancaflor*, *Los presos y el Romero*, etc.

gemia los nuevos Esquilos y Sófoeles) no se olvidó aquel fresco y apacible arroyo. No menos que de las crónicas, tomó el teatro español de los romances los asuntos y el espíritu, y solo de los últimos podía recibir el octosílabo asonantado y el acento poético nacional (24). Shakspeare que renovó el mundo de las hadas, no menospreció los cantos agrestes y patéticos de su patria. Como expresion del desvarío de una alma inocente se valió principalmente del recuerdo de las poesías infantiles. El repartimiento que al comienzo del *Rey Lear* hace este monarca de sus estados y la respuesta de sus tres hijas, tienen todo el aire de una balada; y en una de las situaciones mas trágicas que se han creado, hizo sonar el gran poeta como un eco plañidero de los antiguos tiempos las sentidas estancias del *Sauce* puestas en boca de la desventurada Desdémona (25).

(24) Entre los muchos dramas españoles que están, si así sufre decirse, impregnados de la poesía de los romances, pueden citarse los dos *Cites* de Guillen de Castro. Ya Juan de la Cueva había hecho oír en su *Cerezo de Zamora* aquellos versos *Rey don Sancho, rey don Sancho, no dirás que no te aviso, etc.* Luis Velez de Guevara usó y conservó preciosos fragmentos en su *Reinar despues de la muerte*.

¿Dónde vas el caballero—Dónde vas triste de tí?
 Que la tu querida esposa—muerta es que yo la ví.
 Las señas que ella tenía—yo te las saldré decir:
 Su garganta es de alabastro—y sus manos de marfil....
 —Por los campos del Mondego—caballeros voo asomar,
 Y segun ho reparado—so van acercando acá,
 Armada gente les sigue—¡válgame Dios que será! etc.

Estos últimos versos en boca de la heroína y en situación solemnó debían de producir el mayor efecto en el público que, segun suponemos, los conocía ya. Hasta el romance de Góngora, y como tal de la última época, *Entre las sueltas caballos*, etc., vemos oportunamente glosado en el *Príncipe constante* de Calderón.

(25) La traducción de *Hamlet* por Moratin nos ha familiarizado con los versos populares que canta Ofelia:

De San Valentino—la fiesta es mañana:
 Yo, niña amorosa,—al toque del alba
 Haré que me vean—desde la ventana etc.
 Blancos paños lo cubrían—como la nieve del monte, etc.

De la canción del *Sauce* que despues de Shakspeare ha inmortalizado Rossini pueden dar una idea las siguientes estancias.

Siguieron tiempos en que los mas esquisitos primores de la poesía popular se hubieran tomado por faltas de delicadeza y de buen gusto ; pero al mismo Addison, que se empeñó en introducir en su patria el gusto falsamente severo de los franceses, se debe el haber, por la vez primera, buscado el oro puro de la poesía en los cantos populares históricos (26). Peroy fue el primer colector moderno en sus *Restos de la antigua poesia inglesa*. No se tardó desde entonces en considerar los cantos populares como objetos superiores á los de pura erudicion. Ya el clásico Blair cita con aprobacion el dicho algo enfático de cierto sábio que hubiera preferido ser autor de las cántigas de un pueblo á serlo de sus leyes. Por fin, Herder dió cima á todos los ensayos y fijó las ideas en su coleccion universal de cantos nacionales, que consideró como *voz de los pueblos*, archivo de sus tradiciones, tesoro de su ciencia y expresion de sus alegrías y de sus lágrimas. Desde aquel punto se multiplicó el número de infatigables colectores que han desenterrado perdidas joyas, contribuyendo con ello á impulsar la época de creaciones poéticas que de poco acá ha fenecido. Tuvo ya predecesores Burger cuyas baladas, al menos la *Leonora*, se han hecho célebres

Al pié de un sauz llorando cada dia,
El corazon henchido de amargura,
La faz caída, en lánguida postura,
Llorar su amor continuo se la via.
Cantad el sauco y su dulce verdura.
Y mientras tanto el líquido arroyuelo
De sus suspiros en union murmura;
Sus tristes ojos lloran sin mesura
Y da á las peñas compasion su duelo.
Cantad el sauco y su dulce verdura.
¡O verde sauz, ó verito sauz querido!
Tú adornarás mi triste vestidura....
No le culpeis de mi cruel ventura
Pues yo, cuitada, su traicion olvido;
Cantad el sauco y su dulce verdura.

(26) Expresion de Niebuhr el cual se extraña de que anteriormente á la observacion de Addison pudiese Perizonius concebir las mismas ideas que él propio desenvolvió (con harta exageracion segun parecer de los doctos) acerca de la influencia de los cantos narrativos en la primitiva historia romana.

cual ninguna, por mas que se haya querido notar su estilo de mas villanesco que popular. Signiéronle Göthe y Schiller y á estos Uhland que se entregó en cuerpo y alma á este género de composicion, logrando, segun se dice, popularizarlo de nuevo y dando de él muestras que solo por el mayor arte se diferencian de las antiguas (27). Ya anteriormente el sin par Walter Scott se habia inspirado de las baladas fronterizas no solo para las que modestamente intituló *Imitaciones modernas*, sino para sus poemas tan injustamente olvidados, y hasta, segun nota Hallam, para las novelas del género histórico por él inventado: en tales composiciones debe buscarse el verdadero cultivo de la poesía de los antiguos tiempos, sin que se les tribute un culto excesivo ni se consagren sus errores. Poco se han esmerado en la balada los modernos pueblos meridionales (28); solo en nues-

(27) Como ejemplo de esta clase de poesía en la moderna escuela alemana puede citarse el *Rey de Tule* de Gothe de que da una idea la siguiente traduccion:

Hubo en Tule un rey constante
En amar mientras vivió;
Al morir su fiel amante
Aurea taza le donó.
Sin la copa tan preciada
Nunca plugo al rey comer,
Mas su faz ora surcada
De una lágrima al beber.
En sus días postrimeros
Sus ciudades numeró,
A una y otra dió herederos,
Mas la copa conservó.
En castillo levantado
De la mar en el confin,
De sus fieles rodeado
Celebró régio festín.
Allí vióse al buen anciano,
La postrer gota apurar,
Y lanzar con débil mano
La sagrada copa al mar.
Caer, llenarse, perdida
En las olas la miró
Y en sus ojos no hubo vida
Y á beber jamás tornó.

(28) A pesar de que V. Hugo intituló una de sus primeras y mejores colecciones *Odas y baladas* se atuvo poco á la forma propia de estas. De Martin, tra-

— 24 —

Ira modesta, y que bien podemos llamar mal aventurada escuela provincial, han medrado escasas pero entre ellas delicadas flores de este género.

Verdad es que graves críticos aseguran que pasó ya la época de la poesía popular y heroica y que se debe apetecer otra menos ligada con los transitorios hechos de la historia y mas afianzada en los profundos y recónditos misterios del alma humana. Ensayos mas ó menos felices se han hecho en esta direccion; pero olvidados estos, olvidada la poesía de los tiempos pasados, tan solo les ha sucedido la mala poesía de monstruosas novelas... cuando no el silencio.

ductor de los poetas contemporáneos de Alemania, hemos visto una hermosa balada do asunto escandinavo. Distinguidos poetas españoles de nuestros dias han escrito muy buenos romances, pero siguiendo el estilo de los de la segunda época.

VII.

Poesía popular catalana tradicional.

Sin antecesor alguno en esta materia, tratando de composiciones inéditas y más que desdeñadas desconocidas, que por su propia naturaleza carecen de toda indicación de fecha y de autor y cuyo lenguaje se modifica conforme al habla de quien las pronuncia, debemos ceñirnos á exponer algunas deducciones de vagos y débiles indicios. A las causas generales que dificultan semejantes investigaciones se añade la de que nuestra poesía tradicional es popular en todo el rigor de la palabra, pues ni la escritura ni la imprenta la conservan, ni los anales políticos ó literarios la mencionan, ni cantores estipendiados la custodian ni la propagan. Los ciegos, que son los actuales cantores de profesion, la olvidaron completamente por copias modernas, vulgares y faltas de valor poético: solo de algunas mendigas hemos sabido que al mismo tiempo que de recitaciones piadosas se ayudaron de dos ó tres cantos populares para excitar y recompensar la hospitalidad de las *masías*. Aun más

- 90 -

que popular es dicha poesía infantil, pues si los campesinos suelen silvar ó tararear sus tonos y cantar con alguna frecuencia las canciones más modernas, no solo para sí, sino á veces en coro y acompañándose con el agudo son de la dulzaina (1); si las mujeres en especial recuerdan las canciones con singular complacencia, habiéndolas que se envanece del ercrido número que conserva su memoria (2), comunmente solo se les da importancia para entretener á los niños, siendo las generaciones infantiles las que se las transmiten, y sonando comprendidas á medias, en sus labios inocentes, que purifican lo que aquellas poesías pueden tener de sobrado ingénuo y desnudo.

A primera vista y con aparente razón se diría que nuestra poesía popular debió su origen á los romances castellanos, ya que estos, si bien en lenguaje corrompido, alternan indistintamente con los nuestros provinciales, ya que aun muchos de los últimos están salpicados de palabras del habla nacional, y ya que en todos se usa el asonante y en varios el octosílabo y giros poéticos muy parecidos á los de la poesía popular castellana; mas no es difícil aminorar la fuerza de estos reparos, y sentando desde luego que se conservan en Cataluña antiguos romances de Castilla (V. los tres inclusos en nuestro romancillo), la influencia de los mismos y más que todo el deseo de dar á los relatos un aire heroico y peregrino, motivaron la introducción de algunas palabras castellanas la cual es las más veces accidental y arbitraria y no constante en todas las versiones de una misma

(1) *Tarota* y *alsaina* ó principalmente *gralla*, son los nombres de dos especies de clarines ó chirimías, sumamente populares y que animan las fiestas mayores, así como se han usado también con éxito en las revueltas para alistar gente. El último nombre es el usado en el campo de Tarragona y lo conviene sobre manera por el tono chillón, pues deriva del latín *gracilis* (agudo). En los antiguos poemas franceses se mencionan frecuentemente los *graisles* como instrumentos militares. Uno muy popular en Cataluña y que además de las músicas del *ball pla* (el cual desgraciadamente va olvidándose en algunos puntos) ejecuta á veces los tonos de canciones narrativas, es la gaita gallega, llamada *manza borrega*, *sae dels gemecs* y aun á lo antiguo, *cornamusa*.

(2) Como ejemplo de memoria digna de un rapsoda, podemos citar la de una buena mujer de la Espluga de Francolí que nos recitó unas cuarenta canciones, y sabía además un gran número de recitaciones piadosas, el baile ó danza dramática de la Rosaura, etc.

— 91 —

composicion, mientras que en algunas otras se perciben ciertos rasgos de lengua francesa. En tales materias antes deben admitirse el contacto y la mezcla de dos poesías que la produccion de una por otra; y semejantemente se podría notar en los mas antiguos romances castellanos algun vestigio de lengua francesa ó provenzal, sin que por esto sean menos españoles. La semejanza de maneras y giros poéticos no es tanta que no quepa reducir buena parte de ella á las comunes analogías del género; el asonante debió nacer aquí como allí del antiguo sistema de versificacion monorríma, y el octosílabo si no es tan esencial á la frase catalana como á la castellana, en manera alguna repugna á la primera, existiendo de la época provenzal algunos versos con el aire y brio de nuestras redondillas nacionales. A mas de que tenemos en Cataluña muchos romancillos de hemistiquios de seis y siete sílabas (poco comunes los primeros y enteramente estraños los segundos á la poesía popular narrativa castellana), monorrímos de nueve sílabas y otras combinaciones de hemistiquios, derivados segun todos los visos de la versificacion de los poemas heróicos y de las que dista poco la del *Mal haja qui s' en irá—encara ni encara del rey* Ceremonioso. Y nótese que como en tiempo de Bergadan y de este monarca se llama todavía *cansó* toda poesía cantada y tradicional, reservándose el nombre romanco (*romanso*) para los pliegos vendidos por los ciegos y en las esquinas. Por fin, en nuestras composiciones populares se respira indudablemente el aire provincial y sin que estén recargadas de modismos y giros locales, ostentan el corte y las maneras de decir propias y distintivas del habla á que pertenecen.

El aire provincial y el carácter del pais animan tambien su música, es decir, los tonos ó melodías con que se acompañan, y ellas solas, cuando no hubiese otra prueba, nos la darían completa de la existencia de una poesía original é indígena. Que estas melodías son del todo provinciales, lo aseguran no solo las indescifrables armonías que existen entre el templo de una música y la manera de sentir de un pueblo, sino tambien caracteres no mas reales pero mas fáciles de señalar, es decir,

la conveniencia del canto musical con la forma prosódica de las palabras, con la entonación general de una lengua determinada y con las inflexiones especiales de que se vale cada pueblo para expresar los diversos sentimientos. Nuestras melodías sobre ser propias del país, son felices, expresivas y variadas, y las hay de todo punto bellas. Recuerden sino quienes las conozcan, la espléndida al par que alegre de *El hijo del rey*, la aérea y sumamente agradable de la *La ucecilla*, la élea y solemne de *Los estudiantes de Tolosa*, las varias con que se acompaña *La dama de Aragón*, la agreste de *Las montañas de Cantó*, la sumamente viva y precipitada del *Hostal de la Peyra*, la de los *Presos de Perpignan*, y muchas otras, aun de las emparejadas con insignificantes poesías. Extremo parecerá decirlo, mas para los que desde la infancia han saboreado estas sencillas melodías, no tienen efectos comparables la música de los italianos, ya grandiosa, ya idealmente sentimental, ni los donosos y lánguidos cantares de Andalucía, tenidos por una de las glorias nacionales. No parece sino que se renueva la vida de quien tales melodías escucha; que los objetos que indica la letra, ennoblecida é idealizada al enlazarse con ellas, se alzan frescos y bellos, cual si se viesen por la vez primera ó velados con los mágicos celajes de la infancia. Si flor inmarcesible hubiese en el jardín de la Estética, serian tales impresiones: las demas se amortiguan y mueven á desear otras nuevas, aquellas solas se mantienen cual si formasen parte de nuestro aliento (3).

Mas el mérito singular de los aires de música, no ha de inducirnos á tener en poco las composiciones poéticas, que si probablemente han llegado á nuestros dias alteradas y empobrecidas, pueden algunas de ellas compararse sin desventaja á las mejores muestras del género, mientras otras mas desigua-

(3) El malogrado Piferrer, á quien lloran á la vez la historia, la poesía y la crítica y con quien convenimos en una antigua afición á las canciones y melodías populares y nos proponíamos la publicación comua de un Romancero catalan, vertió algunas ideas tan sonadas como científicas sobre dichas melodías en un artículo necrológico sobre el pianista Ribera, publicado por los años de 1843 en la *Corona* y en algun otro periódico.

— 93 —

les tienen á menudo trozos de resalto. Entre las mas modernas de costumbres abundan las de ejecución correcta y agradable, sin otro defecto que la monotonia, la cual nos ha hecho esquivar muchas que miradas en sí mismas merecieran mejor acogida.

Tratemos ya de presentar, si no un cuadro fijo y exacto de la formacion y vicisitudes de nuestras canciones, á lo menos algunas conjeturas derivadas de los censurados datos que poseemos y mayormente del contenido de los poemas. Segun aquellas la historia de la poesia popular catalana se divide en tres periodos: 1.º ó época de los juglares—siglos XIV y XV. Corriendo estos, los juglares debieron conservar fragmentos anteriores, componer otros nuevos, ó acaso tomar asuntos de otros países, y si no inventar las melodias existentes, propagar los principales tipos de música catalana. La muestra de una cancion de esta época, la mencion asaz frecuente de juglares, la de poesías profanas cantadas por los visitantes de Monserrate, se han visto en el anterior artículo. De esta época deben haber quedado aunque con cambios parciales las canciones compuestas en metros distintos del romance castellano, ó cuando menos la tradicion de estos metros; al par que algunos de los pocos vestigios históricos que no se han borrado de nuestra poesia. 2.º ó época de la influencia de los romances castellanos—siglos XVI y XVII. En esta debió generalizarse el octosílabo y componerse los romances en que se distingue un corte muy semejante á los de Castilla, así como los que hablan de cautivos, de reconocimientos de hermanos en tierra de moros, etc. Persuaden razones particulares que en esta misma época se compusieron las canciones de *S. Raimundo*, de *S. Isidro*, de *La prision del rey de Francia* y de *Serrallonga*. Segun buen discurso los poetas, los ciegos y el público de este tiempo tenían instintos mas poéticos que los presentes y alcanzaban todavía el favor comun las poesías realmente populares, con especialidad si se apoyaban en hechos ó intereses contemporáneos. 3.º ó época eminentemente popular—siglo XVIII y en parte el presente, á que pertenecen las de costumbres, incluidas las de bandoleros,

como demuestran en unas la fecha de los acontecimientos y en otras las descripciones de tragos. Fué fértil este período en canciones domésticas y amorosas, y á él tal vez se han de atribuir algunas piadosas, como la de *La intercesion de la Virgen* y la del *Castigo del Cielo*. El uso constante de cantar las demasías y muerte de los bandoleros y cuando ocurrieron los hechos históricos, como los de la revolucion de Francia, la guerra de la independendencia, la de los siete años, etc., arguye para tiempos anteriores y mas dados á la poesía, cantos históricos que se han olvidado. Los modernos que pertenecen á esta clase tocan en lo vulgar y son descoloridos y prosáicos cuando dejan la versificacion del romance, mientras si la adoptan, aunque carecen de mérito, conservan á lo menos la marcha viva y rápida y la intencion pintoresca. Lo propio sucede en los romances mas recientes que se componen para cantados y no para impresos, pues los últimos pertenecen casi sin excepcion á la poesía vulgar, es decir, á la que mas rastrera y al mismo tiempo menos ingénuu que la popular descubre pretensiones de ingenio y de artificio, y adolece, ora de completa idiotez ora de enfadosa pedantería. Creemos que al presente no produce la popular mas que algunos romances satíricos ó de afectos ó sucesos amorosos debidos á veces á las personas interesadas (4). A mas de estos romances solo circulan de nuevo los pliegos que los ciegos espenden ó malas coplas castellanas.

(4) Conocimos á una señora campesina, á quién á principio del siglo se dirigió una cancion satírica que todavia se recuerda y que se suponía compuesta por un pretendiente desairado. No hemos tenido el gusto de conocer poetas populares; los hay sí mas háidos que componen versos satíricos, á veces infamatorios, ó de costumbres vulgares y de circunstancias políticas y crean los dramas ejecutados en los bailes ó danzas. Lopes de esta escuela ó poetas de profesion (ó sin profesion) hemos visto que se preciaban de mas ingenio que arte y de sumo prestigio entre los músicos de candil y cantores de serenata. Estos poetas producen cada somostro una cancion vulgar que se vocifera por las calles de Barcelona y de ella se propaga por la provincia. Algunas de estas canciones no están desprovistas de cierta vena chocarrera, como una cuyo autor ignoramos, en que suponiendo que se desviaba á los ejércitos de la reina y del pretendiente cuando estaban á punto de toparse, se añadia el estribillo: *Pelgrina passa allí*, aludiendo á la voz que dan los mayores para desenredar las caballerías de dos carruages que se estorbaban el paso.

Todas las poesías cantadas se propagan rápidamente y aun á las más modernas se hallan por do quiera, sin exceptuar las que mencionan el lugar de la acción, según poética usanza, si bien las hay de un interés tan local que no es de pensar se canten fuera de su tierra, como la del *Mayo de Albi* y la de la *Virgen del Tallat*, en que se enumeran los apodos de varios pueblos vecinos de esta ermita (5).

El lenguaje de nuestra poesía tradicional, así como se modifica según los distritos, no suele distinguirse del más ordinario de la conversación, lo que no obsta para que se admita la antigüedad que se ha establecido, pues otro tanto acontece en los cantos populares de otras naciones. Consérvase en los nuestros alguna dición anticuada, como *nina* y *aymar*, *aymador*, en la cual puede notarse cierto resabio provenzal.

Y sin embargo, por innegable que sea la antigüedad de alguna canción según se ha dicho y sobradamente mostrará nuestro romancerillo, aun cuando se haya de suponer muy incompleto, son muy escasos los elementos históricos que comprende, no es este el único caso en que para reunir cuanto interesante y poético dió de sí un pueblo, se ha de acudir á la vez á sus cantos, al conocimiento de su país y de sus costumbres y á su historia escrita. Si bien respiramos en nuestra poesía de tradición el aire de la patria y raros nombres y alusiones recuerdan sus tiempos pasados, sorprende y desagrada que ni de una de tantas antiguas glorias se haya conservado un cuadro completo. Nada de los antiguos condes de fisonomía tan franca y tan nacional; poquisimo de los reyes de Aragón cuya historia rompe el primer estrecho horizonte para extenderse por espléndidas y afamadas regiones. Poseemos en nuestros cantares el espíritu provincial, mas sin los hechos y las imágenes.

Con raras excepciones (6) tampoco contienen estos cantos

(5) *Marc de Don del Tallat* — vos qu' en sou aquí tan alta
En vista de tot l' Urgell — de tot l' Urgell y Segarra, etc.

(6) Como la del *Comte l' Arnau*, la de *La linterna del rey moro* y acaso tambien la de la danza aérea á que están condenadas las Herodíadas por la muerte del Bautista, sobre las cuales solo conocemos el dicho común que parece principio de una canción, *Las fillas del rey Herodes ballan que mes ballarán*.

las mas bellas tradiciones de nuestra tierra: ni los castillos y ruinas frecuentados por espíritus, ni el misterioso lago del Canigó (7), ni el cazador errante cuyos ahullidos se perciben entre el mugir del viento (8), ni Otger y sus nueve barones, troncos de ilustres familias y restauradores de nuestra patria (9), ni la historia de Vifredo el Velloso y la princesa de Flándes (10), ni el conde libertador de la calumniada emperatriz (11), ni el salto de la reina mora de Ciurana (12), ni el almirante Pinós y su compañero San Cernin milagrosamente redimidos (13), ni

(7) Véase esta tradicion en Pujades, lib. I, cap. IV. Citala W. Scott como una de las varias relativas á los lagos.

(8) Hay un viento particular llamado *El viento del cazador* por nuestros aldeanos, tan íntimamente persuadidos de la verdad del castigo impuesto á este personaje como del de las Herodiadas. Es la misma tradicion de que se aprovechó Burger para su feroz cazador, y que ya en su tiempo habia observado el ministro Sully entre los campesinos de Fontainebleau.

(9) El primero que historió esta fábula heroica fué Tomich en sus *Crónicas*, y aunque se supuso que la inventó para halagar á una de las nueve familias, es de creer que existiese antes y que habia sido forjada por los juglares ó por los heraldos. ¿Acaso el nombre de Otger se tomó del héroe de Dinamarca, casi tan afamado como el de Rolando y que se supuso tenia feudos en Cataluña? Tomich enlaza su detenida relacion de la entrada de nuestros restauradores con la no menos fabulosa crónica del monasterio de Grassa, atribuida á Filomena, supuesto secretario de Carlomagno, y de la cual existe una version latina publicada en Italia y otra provenzal inédita. Posteriormente el mal afamado Barrocas dió mucho ensanche á estas fábulas, consultando ya su imaginacion, ya antiguos manuscritos, segun estamos seguros de haber leído, pero sin poder recordar dónde.

(10) Toda la historia de Vifredo el Velloso, su crianza en el palacio del conde de Flándes, su llegada á Barcelona, la manera con que le reconoce su madre, el castigo del usurpador Salomon, tales como se hallan referidos en el *Gesta Comitum* tiene visos de haber sido una narracion poética. A esto añádase lo de Fray Garin y lo de las barras catalanas.

(11) De esta hazaña de Ramon Berenguer III ó IV, que mencionan la mayor parte de nuestros cronistas, existe un regular romance castellano anterior á la época literaria.

(12) Se supone que al sitiar Ramon Berenguer IV el castillo de Ciurana, último refugio de los moros en Cataluña, la reina que los capitaneaba se arrojó con su caballo desde aquel elevado peñon al profundísimo torrente de Fobló, y se muestra todavía la huella del casco del bruto y el sepulcro de la reina, que así se llama un grande ataul arrimado á su antiquísima iglesia bizantina. Es una tradicion que vivo todavía en aquellos contornos, pero si bien alguno ha indicado que existe una cancion sobre el mismo asunto seguramente es equivocacion ó suposicion gratuita.

(13) De este bello episodio del cerco de Almería por nuestro último Conde narrado detenidamente por Pujades y Manescal ha publicado el Sr. Duran tres romances castellanos.

el vencedor del *Drach* ó Dragon, terror de nuestras comarcas (14), ni tantas otras leyendas de diversa naturaleza y origen

(14) Esta tradicion es la mas general y variada del Principado: nuestros monumentos la recuerdan, segun parece, frecuentemente, como que una lucha de un guerrero con un vestigio está representada por tres veces en un relieve de la catedral de esta ciudad que perteneció al anterior edificio, por dos veces en uno de los capiteles del claustro de S. Cugat del Vallés y además en otros del antiquísimo de S. Pablo y de la puerta dorada de Poblet. En Villafranca del Panadés el Dragon es requisito indispensable de cualquier fiesta ó solemnidad y vemos ya en la procesion de S. Rufinundo de Pobafort en 1601:

Cosa primera	De boca y nas
Viu que venia	Liansaba foch
Do compaña	Ballant un poch
Ab avalots	Tots sia plegats
Cinch diablots	Ben ouramats
Un bell dracás	Tots de cuets

Segun ciertas tradiciones fué un conde (Wifredo 1.º ó Ram. Beronguer III) el que venció al Dragon que los moros soltaron para vengarse de las victorias de los cristianos, y lo logró ya por medio de una armadura cubierta de espejos que aterraron el Dragon reproduciendo su monstruosa figura, ya por medio de un oscondrijo orizado de puntas. La tradicion oral mas entendida que es la del Vallés cuenta que despues de haber herido el conde en S. Lorenzo de Munt al vestigio, echó esto á volar, pero el conde se asió de una de sus patas y lo fué haciendo durante el vuelo hasta que los dos cayeron en el punto donde el vencedor hizo levantar despues la capilla del *Puig de la Creu*: muéstrase todavia la guarida del dragon. Otra tradicion es la de Soler, vicino de la aldea de Vilardell, cerca de S. Coloni, á quien un mendigo milagroso dejó para vencer al Dragon una espada de constelacion y de virtud, siendo la historia de esta espada lo mas auténtico del cuento. D. Pedro hijo de D. Jaime 1.º ofreció por ella 400 sueldos barc. de terno de renta perpetua á su dueño, pero el posesor no la quiso vender, antes la vinculó en su testamento, pero fué prestada asegurándola en 700 morabatinos á Bernardo de Centellas que venció en un duelo á Arnaldo de Cabrera con su auxilio, con el do cierta causa del prior de S. Pablo y con piedras preciosas y de virtud, segun consta por la sentencia con que en 1230 declaró don Jaime 1.º inválido el duelo y en la cual se dice que entre otras virtudes tenia aquella espada la de ponerse por sí misma del modo correspondiente, aunque se la dejase al rey. El infante D. Alonso hijo de D. Pedro III la poseía ya en la expedicion de la isla de Cerdeña, donde en un lance apurado le debió la vida y la victoria, y en 1283, año en que entró á reinar, mandó pagar á Beronguer de Vilardell 2040 morabatinos que es lo que faltaba para la compra de la espada. D. Pedro IV esclama en una poesia ya citada: «Pel valen de S. Coloni» y en un testamento enumera entre las joyas que se han de conservar los espadas de S. Martín, Vilardell, Tison (la del Cid), Triguera y Clarota. Su contemporaneo Eximemis habla de la espada como conservada en los archivos régios y menciona el hecho de S. Coloni. Comp. princip. Cron. de Pedro IV p. 48; *Hausfer, comtes de Urgel* cap. LX y además el curiosísimo documento que cita; *Manescau, Sermó del rey D. Jaume; Felia I. p. 323.*; *Piserver, Bellezas y recuerdos* p. 71. Se ha sospechado si el Dragon, para otros murciélagos, de la cámara de los reyes de Aragon atulía á

que engalanan nuestra historia ó acrecientan con su magia invisible los naturales halagos de los paisajes de Cataluña, recibieron ó á lo menos conservaron el lenguaje de la poesía y del canto. En nuestros tiempos se quisieran ver concentrados en una sola composición todos los rasgos poéticos: los antiguos recibían gustosos las tradiciones bajo formas distintas y variadas.

Atiéndase empero que además de haber llegado muy tarde á recoger las antiguas poesías, hemos carecido de la feliz decisión y pacientísima perseverancia necesarias para dar algo mas que un fragmento del género á que aquellas pertenecen. Añadiremos que de la mayor parte hemos podido comparar seis ó mas versiones, mientras de otras nos hemos debido contentar con una sola.

Salen pues á ver la luz pública estas modestas creaciones de la fantasía y del sentimiento de los catalanes: así se arranca una flor del fondo del valle á cuya sombra la alimentaba el rocío, para que pague el tributo de su aroma y se marchite lejos de su tallo. De los sencillos labios que las pronunciaban, de los rústicos oídos que las escuchaban, pasan á las frias páginas de un libro y á los ojos de los críticos, de los *dilettantes* y de los indiferentes. No debe olvidarse que todas las poesías pierden buena parte de su agrado al aglomerarse en una colección, y que estas principalmente deben oírse auxiliadas del canto, pronunciadas con el robusto y expresivo acento y con las indefinibles inflexiones del habla provincial, y entre el ambiente de la campiña y el estremecimiento de las ramas, ó á los compases de la cuna, ó al rumor de los husos y cabe el ahumado escaño del hogar rústico.

esto hecho. Aunque se nos ha asegurado que hubo una canción relativa al mismo, no conocemos otra que un romance vulgar sobre un dragón muerto en Jerusalem por un soldado á principios de este siglo. Además del *Drach* se habla también en nuestra provincia de la *Bibria* (de *Hidra*?). Sabido es en que son generales semejantes narraciones, ya históricas, ya simbólicas y entre ellas la mas famosa la del Dragón de Rodas. — La historia de la espada de S. Martín puede verse en Carbonell f. XXXII.

BRIZ, Francesc Pelai
1866

"Es la primera vegada ... " i "La poesia és tan antiga com la mateixa terra ... " in F. P. Briz, Cansons de la terra. Cants populars catalans, B., E. Ferrando Roca, p VII-XLVIII. (4)

Es la primera vegada que 's donan á llum cants populars catalans acompanyats de la música. Eixa ha estat recollida de la boca del mateix poble: tal com lo poble la canta, la publicuem avuy. Hi hem afegit l'acompanyament pera acabar de arrodonir una idea nostra. Pera nosaltres, catalans abans que tot, no n' hi havia prou ab estampar la tonada d' aqueixas cançons de modo que sols pogués servir pels mestres de música; nosaltres hem volgut fer cançons que, sense desmillorar, pugan esser cercadas y aprésas pels senzills aficionats al mes comú dels instruments, al piano. Nosaltres volèm que qualsevol pugui, aixís com toca una balada escocessa, tocar las preciosas cançons de nostra estimada terra. Sense acompanyament era condemnarlas á no ser mes que copiadas per quatre músichs de poca inspiració: quedavan eixas preciosíssimas melodías enterradas, aixó no es lo que desitjém. Si algú 'ns moleja perquè las hem profanadas acompanyantlas de una ratlla que no es popular, donarémli per resposta la següent. « Si tant mal d' ulls li fa la ratlla afegida, posihí al damunt lo dit y 's trobará ab la ratlla de dalt tota soleta, y, en ella, si sab de

nota, hi podrà llegir ab tota sa puresa la mateixa cansó que haurá sentit algun cop taral-lejada pels frescos llavis d' alguna ayrosa y senzilla pageseta.»

Lo nostre objecte no ha sigut altre que donar una mostra de lo que són las *Cançons catalanas*. Ne hi hem posat de tot género. No 's crega que fora de las de aquí no n' hi haja de bonicas, molt al revés. *Las montanyas de Canigó, La llúria del rey moro, Don Joan y D. Ramon, Lo compte Floris* y moltras altres mes ne quedan. Be prou que ho sab si 'n quedan ó no. En Marian Aguiló, home de llarchs coneixements en la materia, que ja fa molts anys s' hi entreté en col·leccionarlas, y que, sino estém mal enterats, aviat las farà sortir tolas plegadas.

Nos ha ajudat á fer nostre treball la obra que ab lo títol *Observaciones sobre la poesia popular* publicá envers l' any 1853 En Manel Milá, catedràtic de la Universitat de Barcelona; mes en honor de la veritat devem dir que de tots los cants que en aquella obra se hi troban, naltres ne tenim tres, quatre y fins sis versions. A fi de que cap mala llenga pugui dir que 'ns hém reduhit á copiarlos del libre del Sr. Milá, n' hi havem encaixadas en nostra col·lecció mes d' una dotzena que en lo *Romancerillo* no hi son y moltíssims mes que 'ns quedan encara pera mes endavant.

Ara sols nos toca dir que hi hem fet lo qu' havem sapigut. Se hi trobará falta de talent de segur, mes no pas de bona voluntat. Aqueixa ningú pot, ni déu duptar de que hi es.

F. P. B.—C. C.

Septembre de 1866.

La poesia es tan antiga com la mateixa terra¹. La verdadera font de tota poesia es lo cor, y á tot home, al revénirse del treball, al clavar los ulls al cel pera lloar á Deu, al empanyir una arma pera defendre sos llars, lo primer que li ve á la boca es un doll de paraulas que ben he poden anomenarse poesia. Eixa, segons que surti dels llavis d' un rústich ó d' un lletrat, es popular ó orudita. Y dihém açó, perquè per mes que 's vulla, l' home qu' arriba á ser poeta á forsa d' estudi no sab, no pot fingir aquella candidesa de las cançons de la terra, com may la flor de hivernadero tèn la mateixa aroma de la que havent pogut esbadallarse als raigs del sol, pura, fresca y regalada flayra espargeix á son entorn. Enteném per poesia popular la que s' improvisa, no la que s' escriu; la que sent y fà sentir, no la que 's pensa. Pera ella no hi ha patria, religió, ni costums determinadas, pus las tèn totas. Va d' un cap á l' altre del mon, y aquí 's vesteix de pagesa, mes en llà de dama, salta á l' Asia y es una benéfica deitat, á l' Africa preu per cau la gola de un cocodrilo, en América adora al sol, en Europa s' agenolla al davant d' una creu, en totas parts d' amor enrahona, á tot

¹ La poesia popular nax en los primitius setgles y s' arrela en la terra mes seca. (X. Marmier.)

arreu lays escampa. Aquí adorm á un xich infant que dins del bressol desansa; allá parla ab una que jau dintre la caixa. Ara es esperansa, despres desengany. Ja s' alsa fins á tocar al cel, ja rastreja pèls camps, mes sens embrutar jamay lo rich mantell al que son alat cos embolica. Passa las nits á hora de la llar, al peu d' un castell, dins d' una cova degel; pren la lluna ab lo Grech en la platejada mar, y l' sol ab lo enamorat que, al peu de la finestra de sa dolsa aymia, canta. Aquí 's corona de rosas; mes enllá de semprevivas. Se la vèu polsant l' arpa, brandint la espasa: uns li sentan cridar «*áyman*»; altres «*luyta*»; altres «*adora*.» Y l' poble al sentirla, adora, combat, y estima, perquè ella li parla ab la veu del cor y tothom dolha la testa quan surt del fons del pit la veu que á sa endormiscadament desperta. És una namorada la que 's plany? ella va y canta á sa mare:

«— Ay mares que teniu fillas
caséulas ab qui 'ls agrada
y no las farén penar
en esta vida y en l' altra.»

Es un que mor en lo camp de batalla ab lo cos ple de nafras, també troba ella paraulas pera endolsar sos darrerrenchs moments fent bullir en son cor lo entusiasme patri, sentí murmurar abans de clóurer los ulls:

«— Ves, ves cap á la platja, cap al mar; fès de tos brassos los remes, de ton pit lo timó y de ton cos llaugor la nau.

«Si Deu y la Verge 't protegeixen mentres nedas, y arribas á l' altra part, allí hont estan nostras casas,

allí hont nosaltres 'ns hi reunim pera pendre concell,
«no digas pas á mos companys que he mort! Quan
te preguntin, respontlos que m' hi casat en los tristos
camps de l' estranger.

«Digals que he prés per sogra la pedra plana, per
muller la terra ombrívola y per conyats los rochs.--»

Es un lladre lo qui duhen á morir? llavors plora
tot esclamantse:

«Tristas de las nostras mares
y quan ellas ho sabrán
de teni 'is fills per las covas
despullats y sense robas
ab manillas en las mans!»

Es lo remordiment lo qui parla? llavors diu:

«Gent que veniu al suplici
prenéu exemple de mi.»

¿Se tracta d' un perdut, d' un hom sens creencias?
á las horas crida ab to enujat:

«Agaféulo qu' es traïdor
que l' iglesia no li valga.»

També va á cercar als que reposan en las tombas,
y fins de l' infern los trau y als castells los porta, y
quan los hi preguntan:

«—¿Ahont vos han donat posada,
compte l' Arnau?»

¿Ahont vos han donat posada?
Válgam, Déu val!

Ella 'ls fa respondre:

«—Al infern me l' han donada
muller leal,

Al infern me l' han donada,
viudeta igual.

—¿Per qué allí 'ns la han donada
compte l' Arnau?....

—Per pagar mal las soldadas
muller leal.....»

Y al fer respondre aixó á la ombra que ha tret
del fons de la terra, se recorda del càstich etern que
deuhen tindre los condemnats, segons diuhen los
llibres sants, y li fa afegir tot desseguida:

«—Vos dieh no 'm feu mes l' oferta,
muller leal,

que com mes me feu la oferta
mes pena 'm dau.»

Unas vegadas comensa sos cants ab paraulas cris-
tianas:

«—En nom de Déu comenso
y del Esperit Sant.—»

Altras vegadas 'ls acaba ab versos no gayre ig-
nocents:

«Las monjas de Sant Aymant
totas en finestra están;

veuhén veni un jove galan:

—Galan, galan, busquéu Hoguer!

¿De quinas feynas sabéu fer?—

Quan vingué lo cap del any

dotze monjas tretze...

y la priora 'l mes galan.»

Ja 'ns parla de una dama hermosissima :

«A Aragò n' hi ha una dama
qu' es bonica com un sol,
té la cabellera rossa
li arriba fins als talons,

n' es filla del rey de Fransa
germana del d' Aragò
y si acás no ho volén creure
miréuli lo sabatò,
veuréu las tres flors de lliri
y las armas d' Aragò.»

ja d' una pobre nina casada ab un pastor que

«per sabatas d' una taula,
per mitjas un mesyró.....»

Unas vegadas invoca á la *Mare de Deu del Tallat*;
altras á la *creu del padrò*. Sempre viu de recorts y
quasi may d' esperansas.

Aquí n' es tot senzillesa en son dir :

«N' hi havia un pagés
que 'n tenia una filla,
no la ha volguda dar
als fadrins de la vila.

Mes avall parla ab to metafòrich y diu :

«Quan l' aurora hagué parit
lo sol que ja eixia.»

Uns cops es crédula y supersticiosa :

«Un bras de criatura
al foch ne van tirar.

Qui está despert s' adorm,
qui dorm no despertarà.»

altres desapiadada y aspro :

«—Si 's morra quo 's morra
ja 'ls enterrarán,
las tombas son novas
las estrenarán.»

Si 's mostra humil en un indret :

«Llicencia vull demanar
á la meva namorada,
llicencia d' aná á segar
á Urgell una temporada.»

no triga en deixarse portar del despit y esclama :

«—Lo mal que jo tinch, mare,
vos mateixa me 'l causéu,
malzinas mo n' heu donadas,
jo crech que morta 'm veuréu.»

Tan aviat es sarcástica y mofeta :

«Ay en Pere Pau
de Santa Coloma,
tot menjant arrós
s' es cremat la gola.»

com reflexiva y aconselladora :

«Donzellas voyéu lo cas
y si es cosa de pes,
si parléu ab algun jove
feu que no 's burli de res.
Siáu honestas
en la conversa,
no 'ls comportéu
que sois vos toquin la roba
que mes ben vistas seréu.

En una paraula, la poesia popular en tot troba que dir, en tot troba assumpto per inspirarse des de la mitologia indiana fins als senzills quadros de la vida de fora. «Es, com diu Herder en la introducci6 del *Folkstieder*, un arxivi del poble, lo tresor de sa ciencia, de sa religio, de sa teogonia, de sa cosmogonia, de la vida de sos pares, de las gestus de sa historia. Es la expressio de son cor, la imatge de sos sentiments en las alegrias y las tristesas.» Es com una criatura de senzilla, tan aviat fa parlar una planta, com un auceU, i com una montanya: ab tal de lograr lo seu fi, quo n' es lo de plaure, poch se fixa

1 En la poetica canso religiosa del rey Herodes se fa parlar a la menta que descobreix l'amagatall de la Mare de Deu.

— Vos home i bon home, — lo bon segador,
 zheu vist una dona — ab lo Redemptor?
 Ell ne responia: — «Una n' ha passat
 mentres jo m'estava — segant aquest blat.»
 Se 'n gira a n'als altres — diu: «no seran ells
 tornansen a casa — ah tota la gent.
 Lo canl qu'hem fet — no 'ns ha aprofitat,
 nos hem cansat molt — y res hem trobat.
 Quan ja se n' anavan — la menta ha parlat.
 «Sota la garbera, — n' ha dit, ella estia.»

Calla la menta xarraitre — que n'ets menta y mentras
 y mentres ve sigas menta — floriras y no granaras.

En efecte eixa planta floreix y no grana. En un altra canso també religiosa se fa parlar a tots los aucells, pera saludar lo naixement del Senyor:

Cantava lo pardal:
 «Esla nit de nadal
 es nit de gran contento,
 Lo verdum y llubé
 diuen cantant també:
 «¡Qué gloria es la que sento!»

Cantava i rossinyol:
 «Es hermos com un sol,
 brillant com una estrella.»
 La guayla y lo bitxach
 se miran al manyach
 y a la mare donzella.

XVI

en los medis. Lo mateix es classica que romantica; mes, aixó si, sempre es hermosa. Pochs trossos de la millor obra d' art en poesia tenen lo valor dramàtic de la canso catalana *lo Compte Arnau* y l'*Arpa maravellosa*, entra 'ls cants de la illa de Feroé.

Cantava i passarell:
 «Oh qu' hermes y que bell
 es l' infant de Maria!»
 Cantava alegre i fort:
 «Veuré naixé l' amor
 sol de la vida mia!»

L' estibarola diu:
 «No es hivern ni estiu
 sino que es primavera:
 perquè ha nat una flor
 que per tot dona olor
 en lo cel y en la terra, etc.

Per acabar-se de formar una idea de la musa popular, apropósit de lo que ha servit de peu a eixa nota, posém a seguiment traduida al catala una de las legends de l' Edda.

«Lo deü Thor passá la nit a dins del dit xich del guant d' un gegant. Lo deü se llevá quan cregué que l' gegant ja dormia, y ab lotas sas forsas li va pegar un cop de martell al cap. Lo gegant se despertá, se passa la ma pel front y diu: «Sembla que m' haurá caigut alguna falla sobre 'ls cabells.»

En altra legenda una filla xica d' un gegant fa una montanya no mes deixant caure la terra que du a dins del seu davantal.

Una altra de aqueixas criatures va a passejar-se per fora; veu un llaurador ab sos dos cavalls y la rella, y agafa home y Jou, y posanso al palmell de la ma corra a ensenyarho a sa mare com si fos una joguina.

En los Nibelungs lo que juga un paper dels mes importants es lo célebre Tarnkapp barret que torna invisible a tot aquell qui l' porta.

1 Eix canl que, com diu Starmier, atribueix a la poesia lo maravellós do del adivnament, se troba en tots los Indrets del Nord. Mr. Awdson l' ha publicat en sa collecci6 de baladas suecas y Sr. Walter Scott en son *Minstrelsy des Border*.

«Dos cavallers se 'n van » una casa ahont hi ha dos germanas y deman la mes xica per casarshi un d' ells.

Volén la mes xica y menysprea la mes gran.

La mes xica sab filar fil, la mes gran sab guardar los porchs.

La mes xica pot filar l' or, la mes gran no pot pas filar la lana.

La mes gran diu a la mes xica: — «Aném a la bora del mar.»

Pochs trossos de pòemes èpichs tenen la energia de las Sagas dels Nibelungs y del cant grech *La mort*

—¿Qué hi farém á la bora del mar? No tenim pas seda per emportar-noshi.
 —Com que ja 'ns sentíem, allí 'ns tornarém tant blanca t' una com l'altra.
 —Encara que tot lo dia estessis rentante, no 't tornariu pas mes blanca del que Deu t' ha fet.
 —Encara quo fossis mes blanca que la neu, per ço no 'm pendrás l' enamorad.
 La xica s' asséu sobre una pedra; la gran d' una empenta la tira al aiga.
 La pobre nina enayra 'ls brassos:—«Germana aymada, ajudam á muntar á la platja.
 —No t' ajudaré com no 'm promellis que 'm donarás ton enamorad.
 —De bon cor le donaria tot lo que tinc; pero de mon aygador no 'n poch disposar.
 —Jo cercaré per tú un altre promés y un rich vestuari.
 Lo vent del Sur bufa y empeny al cos mar endins.
 Lo vent per damunt de las blancas onas porta al cos cap á la platja.
 Lo vent del Est se deix sentir y tira al cos cap á la proa d' una nau.
 Dos pelegrins troban lo cadabre.
 Dels brassos de la nina 'n fan una arpa.
 De sos rossos cabells ne fan las cordas.
 —Aném á aqueixa casa de aquí prop hont hi ha un casament.
 Se posan al davant de la porta que mig bada y deixan sentir los acorts de l'arpa.
 La primera corda diu: «La núvia es ma germana.»
 La segona corda diu: «La núvia m' ha suort.»
 La tercera corda diu: «La núvia era mon aygador.»
 La desposada se torna encesa com una brasa.—Eixa arpa 'm posa mala.
 La núvia se torna bormella com la sanch.—No m' agrada sentir aqueixa arpa.
 La quarta corda diu: «L' arpa no callarà.»—La núvia va per ficarse al lit.
 L' arpa sona ab molta força, la desposada mort de pena.
 Quanta sombiansa no té aqueixa cansó ab la rondalla catalana coneguda ab lo non de *La canya del riu d' arenas*. Allí es una canya la que, naixent en lo mateix indret ahont está soterrat lo cos del mort, va repe-

de Diakos'; poch's cants de pòemes erudits parlan ab lo sentiment dels estudiants de Tortosa; y no gay-

int, apres de estar convertida en flayol, qui ha fet l' homey y l' perqué:
 So colgat al riu d' arenas
 per la flor del panicall,
 per la cama del meu pare
 que li feya tant de mal, etc.

1 «Un núvol negre s' acosta, negre com una bandada de corbis. ¿Lo qui ve es Klyvas ó Levento Iannis? Ni es Levento Iannis, ni Klyvas. Es Omer-Vrioni que s' acosta portant ab ell divuit mil homes.
 Diakos al saberho se commón y ab veu alta diu á son fiell:
 —Replega mon batalló, replega als pallecaros, dónals mes pólvora de la que necessiten; dónals batas á grapats. Depresa! aneusen cap á la Alamanna qu' allí hi ha un bon lloch per batrese.
 Agafan sos llangers sabres, sas pesantas carrabinas: arriban á Alamanna y prenen posteló.
 —Valor fills meus, erida ell, valor fills meus, valor. Siau valents tota vegada que son Helens, aguantaúse fermes, que son Grechs.
 Tingueren por y fugiren per entremés del bosch. Diakos se queda ab divuit pallecaros pera combatre. Per espay de tres horas lluyta contra alroyt mil homes. Son fusell se rebenta y queda fet una estella. Se trau lo sabre y 's llansa al combat, mata tants Turchs que ni contare poden: fins dona mort á set butukbaquis. Mes se li trenca 'l sabre arran del puny y Diakos cau presoner. Mil lo tenen pèl davant, dos mil pèl darrera. Mentres van de camf, Omer-Vrioni li diu á l' orella:
 —Oh Diakos, feste turch, cambia de fé, abandona la iglesia y vira á adorar á dius de la mosquea.
 Mes ell respon ab veu ronca de enuig:
 —Acabém d' una vegada! Macheida sha vostra religió y tots vosaltres lamhè. Grech he nat y grech moriré! Si volén mill monedas d' or, mil mahmoudis pera deixarme en llibertat solament cinch ó sis dias fins qu' arribe Odyseo ó Anaslasi Vaías...
 Al sentir eixus paraulas Klull-Bey erida:
 —Y jo 'us dono mil bossas y cincentas mes, simatèu á Diakos, al terrible Klephte que es home per arrabassar la Turquia.
 Llavors han agafat á Diakos pera anacto á emportar. L' atsan á plom. Ell no fa mes que mit riure, insulta llur religió, 's diu impius:
 —Si m' havéu empatal, aixó vol dir no mes un grech de menys. Mes quedant vius Odyseo y Nikitas, jay de la Turquia!

XIX

res se 'n trobarán de tanta dolcesa com *Lo fill del rey*, en la quin lo melancónich gemoch del *mes ay!* be 's pot dir que toca al cor. Y en tant es aixís que la tè eixa importància la musa popular, com que 'ls mes grans poetas li han vista y l' han regoneguda per mare, y tots, tots fins lo mateix Homer, se han alletat en ella.

II.

Hem dit al comens, que la poesia popular d' antiga ho es tant com lo mon y ja havém deixat mig veure 'l perquè ho deyam. L' home primitiu sentia la mateixa necessitat que sentim nosaltres de viure del treball y reposar de la fatiga. Per donar expressió á sos pensaments y ferlos compondre dellurs semblants inventá la paraula; eixa satisfeya las necessitats de son cos, mes la naturalesa humana d' aixó no 'n tenia prou, d' eixas paraulas no 'n feya res quan no tenint objecte que demanar ó trobantse sola, volia donar aixamplas al entusiasme ó alegria que en son cor niuhava. Las modulacions dels aucells li 'n feren vindre desitjos de imitar aquells acompassats y dolsons sons y cants: lo cant es lo pa de l' ànima. De segur que 'ls primers crits qu' llansaren sos llavis ab la intenció de ferlos armónichs, no foren altra cosa que crits ¹, mes aixó no durá gayre; prompte vingué la

1 En Agustí Duran en son discurs sobre la poesia popular espanyola, ditu entre altres cosas al tractar d' aixó mateix. «Los lenguajes primitivos son siempre mas sonoros y armonicos que los secundarios creados en cada pais.... El estampido del trueno, el ruido de los torrentes, el blando susurro de los arroyuelos, el dulce canto de las aves, el rugido de los leones; tales serian los primeros sonidos imitados por el hombre

XX

paraula á donarlos forma y gust melódich. Lo home no 'n tenia prou ab anar repetint tonadas sobre tonadas, que encara que falaguessin sas orelas, ab tot no li commovian lo cor; l' home necessitava afegirhi una cosa que donés mes varietat á aquellas: la paraula se encarregá de fer tot aixó. Gens de mal li ha en creure que eixas paraulas al principi devian ser aspras ó inconexas, emperó la melodia del cant mateix, pulintla, la subjectá á un espay reduhit mes ó meyns segons lo temps del compás y d' aquí nasqueren las rimas y 'ls metros. Tots aquestes elements feren la poesia popular. Després la illustració dels pobles feu que s' anassen arrodohint eixas formas fins á compóndre obras perfectas: llavors nasqué la poesia

para comunicar con otro las impresiones que recibia y las necesidades que experimentaba. Las lenguas salvajes están llenas de sonidos prolongados mas bien que articulados, y parecen mas propias para commover la imaginacion pintando, que para hablar al entendimiento definiendo. No sería pues extraño que los pueblos primitivos, segun la mayor ó menor benignidad del clima que habitaban, hallasen desde luego el lenguaje métrico con que en varios poemas nos han trasmitido sus tradiciones. ¿Quién sabe si existió alguna época social en ciertos países, donde bajo el influjo casi exclusivo de la imaginacion y de un lenguaje armonico y sonoro fué mas fácil ser poeta, que orador? En tot lo que ditu aquí 'l senyor Duran no hi veyém res que á nostre modo de entendre sia natural ni lògich. Nosaltres creyém que 'ls cants dels nautics foren lo patró del lenguaje del home, mes no dubtam gens de que 'l crit que es armonich entre 'l bech del au, posát á la boca del home no es mes que un crit: es, la melodia del remors de la naturalesa. L' home no té recursos ab que poderhi inflar. Per açó dihém que 'ls primers sons ó paraulas foren agudes, áspres y de gens de armonia. La sonoritat li dongué 'l cant. Si 's dupla de lo que venim de dir, tenim un exemple que oferit als que no hi cregan. Afortunadament encara hi ha rasses de homes que si he consideradas ab las primitivas son ja un xich civilizadas, cotejantlas ab nosaltres lothom confessará que son casi primitivas, me referesch á las rasses salvajes del nord d' América. Ara he, á 'l aquells pobres fills dels

XXI

erudita. Mes com eixa haguera arribat á destruir del tot la senzillesa primitiva si no hagués tingut qui s' encarregués de conservar-la, per ço es que mentres en las ciutats se feyan Atenéos, la montanya guardava son vestit poètic en tota sa primitiva puresa, puresa que entelar no podia lo bal de las grans poblacions, y mentres á dins de las ciutats naixia una poesia ciutadana, á fora anava sent la mateixa la poesia popular, que es la poesia de la naturalesa. Succehí, quan aquest cas arribá, lo que sol esdevenir ab las familias dels pagesos que envian á qualcun de llurs fills á ser senyor á la vila. Mentres lo fill que ix de una universitat aprén á esser pulit, dissimulat y complimentós, á fora los altres germans seus seguexon tan freschs y senzills com abans: no ha perdut res la

toschs á dotzenas han estat y son los quals los han vist d'aprop y lo primer que d'ells ha dit tot home que se hi ha tractat es, que son llenguatge es natural, áspre y monosilábich. ¿Se pot d' un llenguatge aixís dir qu' es armoniós y sonoró? ¿Qu' es donchs lo que devia donarli la dolcesa que ha anat putint las llengas? La música. La cadencia ha fet que á unas paraulas se las hi afegissen síllabas, á otras lletras; que 's camblessen de lloch accents pera feria de mes dolça pronuncia: la melodia del cant ha fet la armonia de la paraula. Es á dir s' ha necessitat temps pera lograr eix cambi. Tampoch estém ab lo autor citat quan diu que la paraula y la música nasqueren directament de la inspiració de la naturalesa tan ajermanadas que no 's podria dir quina d' ellas dos fou la primera en vindre al mon. Nosaltres creyém que primer existí la paraula breu, aguda, precisa, presa dels maleixos sers que voltavan al home, que eixa fou mólt inarmónica en un principi, que després volent l' home dar eixida als sentiments de son cor, volent cantar, trobá una melodia que no estava d' acord ab la rudesa del llenguatge y que llavors la primera, ab lo temps, s' encarregá de pulir a la segona. Aixó es lo típic. Es á dir creyém al revés de lo del seignor Duran: aixís com ell creu que 'ls llenguatges pèrdon en armonia, com mes vella 's va fent la soeietat; nosaltres creyém que guanyan, y la esperiencia ho demostra á cada pas.

XXII

masia, continúa sent com era. Los nets tenen que anar a voltas á casa del avi á refer sa malaltisa salut: ¿no es ben sapigut també que la poesia erudita té que anar quasi sempre, quan vol ser espontánea y forta, á enrobustirse entre 'ls cants de montanya? Si es veritat ó no, ho podrian dir tots los genis des d' Homer á Virgili, de Dant á Shakespeare¹.

Hi ha hagut épocas en que la pobre, ha estat tildada de llejta, també n' hi ha hagut en que la dona que 's tenia per mes hermosa era la que duya mes pigas postissas á la cara. Emperó perço ella sempre s' ha obert pas á través de las generacions, y sas costums mes antigas han arribat fins á nosaltres². Cambiant de vestit, cambiant de llenga ella va seguint á la humanitat y ab esta creix y ab esta avansa. Y si be sembla á vegadas que dorm, no es pas aixís, fa com aquells bons esperits de homes honrats que sols se donan á coneixe quan la patria perilla; com eixos, ella també aixeca 'l vol quan la fé la porta, ó quan

1 Los sujetos ya cantaban los romances del *salser* abans de que Shakespeare se l' apropiés. Chateaubriand preneuh del poble los cants de son *Darrer Abencerrutja*, y Goethe ha tret de Provensa la cant de loja que Margarida canta á dins de la presó, y, de la tradició, casi tot l' argument de son gran poema, exceptuant la figura de Margarida. Víctor Hugo naixí; per la *legenda dels setples* anat á inspirarse en la literatura popular general y particularment en los cants Bretons.

2 Una prova de aixó son los *prefiche* que encara 's conservan en la Illa de Sardenya y de 'ls que aquí en Catalunya també se 'n fa part, si be no tot. Los enterrats tenian á Roma sas *prefiche* (plerosas); á eixos enterrats solia seguir un menjar aliou hi prentan part parents y amichs; pus be, eixa costum se conserva encara ab lo mateix nom en la Illa citada, y aquí en Catalunya, en lo Vallés, al sortir d' un enterró se fa un dinar que es de parents y amichs al que 's dona lo nom de *dinar de mortuarum*.

XXIII

l' amor á la patria la guia. Las llegendas tradicionals religiosas demostran lo primer; pera provar lo segont tenim un fet mes fresch. La Grecia l' any 1821 s' alsá á fi de reconquerir sa independencia; ah lo moviment del poble se va despertar l' esperit poétich y en poch temps brollá una poesia popular preciosissima, mes essencialment patriótica, perque s'illa era del amor a la patria y no d' altra classe de sentiment. Quan Felip II tractava d' ofegar la revolució dels Paissos Baixos, lo que mes neguit li donava era eixa poesia popular que feya brotar soldats d' alli ahont éll pensava que sols se hi trobavan mercaders.

Ara si tractém d' endevinar quina corda ha sigut la primera qu' haurá fet bronzir la musa popular, casi, casi podém dir, la religiosa. En efecte l' home al trobarse sol en un vall, al veure la immensitat del cel, la espessor dels boschs, los núvols gegants prenent diferents formas, l' astre brillant del jorn, y encara mes la esgroguehida lluna que tot just aclareix á la endormiscada terra, devia sentir una especie de por de tot alló, se devia veure petit, devia sospitar la existencia de un Altre que podia mes qu' ell y pera mimvar lo rezel que dins del cor sentia, s' agenollaria sons dupte pera demanar á Aquell que no dèixes caure sobre d' ell lo pes de sa inmensa má, y aquellas paraulas ab que li devia parlar no serian pas cants d' amor, ni patriótics; aquellas paraulas devian eser plenas d' humiliesa, temor y apocament; mollo que, mes tart perfeccionantse, va donarnos los magnífichs cants sagrats dels llibres sants.

XXIV

Los cants d' amor vingueren indisputablement després dels religiosos.

Los patriótics no 's pot pas deixar de creure que foren los últims; pera que eixos cants nasquessen se tò que suposar la existencia de pobles ja sets, rivalitats fillas de envejas de velhins, desitjos en los que 's veyan forts de fer esclaus als débils; so tonen que suposar lluytas, y quan eixas venian, era quan pera enardeixe als joves á fi de que contents corrossen á la refrega, se deixava sentirse la poesia que duya per lema lo brau y sant nom de «patria.» Eixos cants brollavan plens de inspiració, y en aquells temps tenian lo secret de saber fer batre 'ls cors millor que 'l toch de una bocina¹.

Acabada la lluyta quan cada hu tornava á casa seva; llavors venia lo contar, als que al poble s' havian quedat, los sets mes notables de la batalla; llavors la musa popular enriquia eixas descripcions ab minuciositats poéticas que davan mes vida á la relació. Pintant als enemichs tres vegadas mes numerosos, fent als fills del pais braus y soferts, presentant als capitans ab la forsa del lleó y ab la picardia del tigre, lo poéta popular, tot sent patriótic, creava la poesia heróica. Los pobles tocats al cor ab eixas descripcions, envani son amor propi, sentintse sobre dels altres pobles que no havian pogut resistir sa destresa y valentia, pensavan en ferlos viure eternament eixos cants pera ells casi sagrats, pus portavan en sí mateixos la historia de sa gloria, y lla-

¹ Recordis lo fet de Tírtio.

XXV

vors venia l' ensenyarlos de pares á fills ; aixís nasqué la tradició. Quan d' esta tradició se 'n ampará 'l geni y posantla en pergamí, ó en altre cosa que retingués signes, no feu una obra durable; llavors la tradició, deixant de ser lo que era, passá á ser lo vestit de una musa, erudita, vestit que aqueixa portava ab mes ó menys destresa, segons era lo talent del poeta que la vestia. En lo moment en que deixant de ser oral passa á ser escrita, mor la poesia popular. La ment creadora del poeta mateix que la posa per escrit ne fa un altra classe de poesia, poesia que ben bé podem anomenar artificial. L' artífici podrà ser mes ó menys dissimulat, pero no deixa de serhi. Y quan arriba aquest cas se troba la Musa popular ab una altra cosa que acaba de matarla y es la historia. Tan bell punt están escritas las gestas tradicionals, ve lo historiador y, pera fer sa obra, destrucix tot l' encant que tenen aquellas. Pera fer son edifici, que tal volta no durará mes enllá de un ters de segle, destrucix una rica pedrera des d' ahont se podia veure al lluny del lluny paisatges de sorprendent aspecte, maravellosos quadros de la sempre fresca y encisadora naturalesa.

La poesia popular religiosa y la d' amor, per sa naturalesa han anat conservantse independentas : eixas dos no crean com l' altra, cosa que despertí la cobdicia dels quins las escoltan; la primera es filla de la religió, mes no la fa; la segona parla d' un sentiment que no tothom compren ni al qui tothom dona la deguda estima. Com los rius que brollan d' eixas dos fonts á ningú interessan, prenen lo jas que ells mateixos volen

XXVI

fins que arriban al mar ahont va tot lo que exint net de Deu, torna á Deu pera recobrar la puresa que abans tenia. Dels tres gèneros, aquests dos son los quins mes senzillesa tenen, y s' explica fàcilment. En lo género heroich, lo cantor del poble pera despertar los sentiments violents, pera fer sortir de cau l' amor á la terra, pera ferse escoltar y aplaudir, tenia que exagerar algun tant. Sortintse de lo natural se tè que recorre, á la fició, á las comparacions, als epítetos mes ó menys energichs, als adjectius, en una paraula á las exageracions ; aqueixas exageracions son fillas del art, art que serà de molt ó de poch gust segons la inspiració del poeta. En los altres dos gèneros no hi havia necessitat d' exagerar res, y res s' exagerava. Si alguna exageració hi hagué després, fou quan la influencia del cor de l' Asia 's va deixar sentir; mes aquella musa popular que res ha sentit de fora casa, no tè gota d' exageració, es senzilla fins al estrem de casi casi arribar á ser prosaica. Mes si la poesia podia prescindir de l' ajuda del art, necessitava un altra cosa que la fes ben voler del poble; eixa fou la música. Com de la música ja 'n tractarém mes avall, ara res pensém dirne. Un dels altres elements de que se ha refiat sempre per viure eixa poesia ha estat lo amor á la llenga del poble en que canta y aixís es com ha prés peu en ella eix esperit ve-

1 Sens eixa llenga la poesia popular no viuria, perquè com diu Marmier «es la llenga del cor y dels dolços records, la llenga que ha sigut ensenyada al noy sense palmeja y sens pedanteria pels llavis d' una mare, al muller al marge d' un camí, al vespre aprop de la llar; la llenga conuocadora y fuel que conta las alegrías y las tristezas de la masía, las tendres llegendas, las plidosas costum dels avis, y que es precís

XXVII

rament democràtic, que en tots sos lays se troba. Sempre està al costat del pobre contra 'l rich, del soldat contra 'l capitá, del vasall contra 'l rey; mes encara que sia demòcrata no per aixó deixa de ser justa, y sempre es agrahida ¹.

III.

Molt se n' ha enraonat de la senzillesa de la poesia popular y ab tot no á totas las composicions d' aqueix género acompaña eixa qualitat. En la llegenda del *Tocador de viola*, de la que se n' ha fet un cuento castellá, se véu ben be que no es tot en ella la inspiració de moment; se veu darrera aquella fingida

conservar ab tot cuidado, si un vol lindre la mes pura la mes poética herencia del passat. Ara cada poble té son estadi, sos homes que parlan ab propietat, sos mestres de gramática; mes, gracies á Deu, sas llicions no han encara ofegat en lo cor del poble l' amor que te á son vell dialecte y, aixís ho espero, molt de temps té de passar ans de que s' arribi á lograr eix fi si es que se logri. Al eixir de la classe abont ha sentit discorre al mestre sobre las estranyeses de la sintaxis y las supilities del particíp, lo noy, fugint alegrement d' aquella dissecació de paraulas, se posa á cantar com un aucellet, en l' idioma que ha apres sens tant de treball sota la toulada de casa seva: y quan los dias de festa y de treball lo pagés canta, no canta pas las coplas de Besaugiers y de Debraux, ni tampoch las admirables versos de Beranger; canta estrofes senzillas que ha sentit á son pare, y de las que cada hu deis que 'l voltan pot fer la tornada, perquè cada hu d' ells la ha apres sens mica de feyna y en los mes dolços moments de sa infancia.»

1. En Finlandia hi havia un rector de fora que escrigué en vers las rostums, la vida tota de aquell pobre país compost d' esculls ó illes. Quan morí, com que l' poble l' aymava, tots los poseadors cusiren al drap de sa vela una lista de roba negra en senyal de dol, y des de llavors en sá no han deixat ja may eixa dolsa per ells recordansa de una persona aymada, de la que, lo amor de tot un poble, n' ha fet una llegenda plena de sentiment y dolcesa.

XXVIII

gidacandidesa, á la poesia popular personificada en lo protagonista del cant que no trobant aculliment entre 'l poble corra á posarse baix lo amparo de la religió ¹. La preciosa balada *Lo compte Arnau* que ja havém citat y que comensa nostre arreplech de cants, deixa veure á las claras lo art que ha presidit sa formació. Los *voceri* en Italia, los dialectes entre 'l *Baztan* y 'l *Brotáer* en Bretanya, y 'ls *lehs* del Nort proban á la evidencia que no es la vera Musa del poble lo que fa la poesia popular d' est género que 'ns ocupa. Aixó 'ns diu ben bè que hi ha dos classes de poesia popular; una exida directament del poble, feta y sentida per éll; y una altra, imitació d'

1. Un tocador de viola que fa temps que segueix lo mon y maravella á l'olhom qui la escolta ab sos quentos y causerietas, arriba un dia en que 's véu tan pobre y abandonat de la gent, que no sabent á qui demanar socors se fica á dins una Iglesia y s'ajenolla al peu de un altar. En una capella hi véu á una santa Cecilia vestida ab riquíssim trajo, portant una resplendent corona y unas sabatas de plata. Com santa Cecilia es la patrona dels músichs lo pobre tocador de viola, créu que á ningú millor que á ella pot dirigir-se. Rumia, porta á la memoria sas cançons mes bonicas y las canta ab l' entusiasme ab que quan era jove las cantava al mig de las plassas estant rodejat de tot un poble que boca badant l' oia Tot d' un plegat la estatua de la santa s' anima, s' abaixa, y trayentse una de las sabatas la aplega artista. Lo músich la pren donant, a la verge de tot cor, las mes dolces gracias. Surt y se 'n va á casa d' un argenter á vendresela. La sabata es coneguda y 'l pobre véu pres y condemnat á mort per hure y sacrilego. Quan lo portan al suplici, demana per última gracia que 'l deixen ajenollarse als peus de la muleixa santa. Arriba al davant de la capella se posa á cantar ab lo mateix foch que la primera vegada y encara mes pas ara li va la vida. Lo poble la escolta ab llágrimas als ulls. Tot de un plegat jah miracle! l' estatua de la santa se belluga, se trau l' altra sabata y la dona al sentenciat. Llavors li trauen los grillons y 'l portan en triomph per la vila aixordant los ayres los crits de tot un poble ple d' entusiasme.

XXIX

aquesta, en que si hi veu poch ó mòlt art¹. A la primera hi caben totes las cansons de no gayre estensió; á la última las llegendas que ja duhen un fi y un argument del tot ben desenrotllat, en lo quin las repeticions posadas á temps, los giros de paraulas y fins l'ordre de las ideas, demostra ser fetas per homes que tenen alguna instrucció literaria. Las primeras se fan com avuy fa encara lo poble d' Aragó sas corrandas². Lo poble al cantar no preten altre cosa que ó distraures ó plorar sas penas; per fer aixó no necessita llargas tiradas de versos, ne té prou ab un ó dos pensaments y unas quantas rautias. ¿Se pot creure que las llargas vilas dels sants, qu' encara avuy se cantan per las masias, ans do ser apressas, no fossen escritas? ¿Qui serà 'l que 's creurá que los *dialectes* de la Bretanya són improvisacions? Ni haurá prou ab que 'n traduhim un sol pera que ningú dúpte de que no fou la memoria lo que primer los va donar aculliment³. Y no se 'ns diga que pot ben ser aqueixa qui 'ls haja guardat, trayent á

1 En Agostí Duran diu en lo prólech de son *romancer* «Las composiciones de esta clase se hicieron no por gente ruda ó bellada, ni por rústicos juglares, sino por personas un tanto peritas... que artificiosamente bultaban la poesía primitiva, y que afectaban su lenguaje.—Los romances de esta clase conservan las formas exteriores de los tradicionales, pero no el espíritu vivaz que produce la espontánea y directa imitación de la naturaleza.»

2. Eix género de composicions que en castellá s' anomena *cantar* també es popular en Catalunya y en la plana de Vich se 'n cantan de molt preciosas.

3 Quan en Bretanya arriba 'l dia d' un casament, lo promes seguit de sos pares, parens y amichs, y acompanyat d' un improvisador (*Bazoulan*) se dirigex á casa de sa promesa. A la porta de la casa d' ella li

XXX

recordansa lo que ja dès de molt antich se diu; es os, que se exercitava aquella per ferli aprés retedir lo que sols per la tradició devia arribar fins á nosaltres, perquó llavors, als qui aço 'ns digan, respondrels podrém, que tot quan en lo temps de la velluria s' apronia era curt y carregat de imatges dramáticas de que n' estan mancats casi sempre los cants que 'ns ocupan. Y aixó es tan cert com quo, fins las tradicions heroicas que eran las que mes devian conservar-se, tenen eixa curtetat de que hem fet menció. Vèjissen los cants heroichs del Nort y poch's so 'n trobarán que tingan gayres dotzenas de versos. Y ¿perqué 's feya aixis? Perqué 'l poble no fatigués sa memoria al

espera la familia de la noya també al son improvisador (*Brotàer*) qu' es lo encarregat de respondre al *Bazoulan*. Llavors entre 'ls dos comensa eix *dialecte*.

Lo Bazoulan: En nom del Pare, del Fill y del Esperit sant, que la benedicció sia en eixa casa y que en ella hi haja mes alegria de la que jo tinc.

Lo Brotàer: Y que es lo que 'l fa estar trist, amich meu?

Lo Bazoulan: Jo tenia una colometa blanca apartada ab un colomet á dins de man colomar, mes ha vingut l' esparver, la colometa s' ha espantat y no se about es.

Lo Brotàer: Me sembla que per estar trist vas massa ben arreglat: portas los cabells llisos com si anesses a ballar.

Lo Bazoulan: Amich meu no 't burlis de mi: ¿aurias vist ua colometa blanca? Jo no seré fells al mon fins á tant que l' haja trobada.

Lo Brotàer: Ni he vist a la colometa, ni tampoch á ton colom blanc.

Lo Bazoulan: Estas mentint. Los vells han vist com volejava per sobre ton pall y com s' ha deixat caure á dins de ton hort.

Lo Brotàer: Ni he vist á ta colometa ni tampoch á ton colom blanc.

Lo Bazoulan: Si no li tornan la companyera mon colom se morirà: vaix á veure si 'l oviro pel forat de la clau de la porta.

Lo Brotàer: Alural tu no pots mirar, hi aniré jo maleix á véureuho. (*Entra y torna d eixir.*) Hi ha entrat al hort y no hi he trobat á la colometa mes si hi he vist moltes flors, lilas, englantinas, y sobre tot una

XXXI

apéndrels y no 'ls deixés corro. Aquí en Catalunya tenim una festa popular que no es mes que una llavor de drama, á la que 'l poble anomena ball (dansa). Sóns tractar de ficarnos on si es ó no lo ball fill del país ó prés dels llatins los quins lo prengueren dels grecs; dirém d' ell que es una llarga tirada de versos que acompanyan de la acció los quins lo representan vestits ab trajos que volen ser apropiats

rosa que está oberta en un raconet, vaig á cercarla, si la vols, perquè os pòst alegre. (Entra y surt portant una noya de pòchs anys.)

Lo Bazuolan: Bonica es la flor y per posar alegre á qualsevol cor. Si mon colom fos una gola de rosada s' hi deixaria caure damunt. (Pausa.) Vaig á ton graner á veure que no hi hagues anat.

Lo Brotoer: Aturat ja hi pujaré jo. (Entra y surt ab la mestresa de la casa.) He pujat al graner y no he vist á la colometa; sots hi he trobat aqueixa espiga de la cullita passada. Pòsatela al barret y això potser te consolará.

Lo Bazuolan: Tants com grans te eixa espiga tants colomins y colomines tindrá sota sas alas un colometa quan en lo níu sia. (Pausa.) Vaig á l'hort.

Lo Brotoer: Aturat, t' embrotarias las bonicas sabudas; ja hi aniré jo en compte teu. (Fe ab l'avia.) No hi he vist cap colom; sots hi he trobat una poma, que entre mig de las fulles penjava tota arrugada. Fiquetela á la butxaca y dónala á menjar á ton colom y aixís no s' anyorará.

Lo Bazuolan: Gracias amich meu! Encara que sia arrugat un fruit no per ço deixa de ser flayrés; mes jo res finch que ser de la rosa, de la espiga y de la poma: jo sots vuit una colometa, vaig á cercarla.

Lo Brotoer: Deu meu que ets llayrés! Vina, vina ab mí. Ta colometa no está perduda: jo la finch á dins de ma cambra tanendeta dins d' una cullita de marfil que t' i reixat de fil d' or y de plata, allí s' esta alegre, quieta, hermosa y engalanada. *Lo Bazuolan es introduit dins de la casa. Se seu á taula un xich; després s' alsa y agafa lo promes. Aizís que eis entra lo pare li dona un singla que aquell posa al cos de sa desposada y mentres corda y descorda 'l singla lo Brotoer canta:*

«He vist en un prat una alegre y jove enza, que no pensava en altre rosa que en correr per la padrera, en escapsar l' herba y abeurarse als

XXXII

al objecte. Forma un conjunt d' escenas grotescas y ridicolas que entretenen al poble. ¿Créu ningú de bona fé que aquellas escenas las haja rimadas l' atzar? de segur que no. En Manel Milá en son article sobre las *representacions populars* ja deixa entrelluir aquest mateix pensament quan diu, parlant del ball dels diables: «Lucifer describe su caída en malos versos y que descubren la pluma de un versifi-

regaron. Ha passat pel camí un cavaller preciosament vestit, ab un traje brodat d' or y plata. La euga quan l' ha vist s' ha quedat maravillada, y apres s' hi ha costat apoch á poch y ha allargat lo coll per sobre de la lancea, y 'l cavaller li ha fet una festa y un pató, de lo que n' ha estat ben contenta l' euga. Y 'l cavaller li ha posat la brida, y la ha singlada, y li ha pujat al damunt y se l' enduta ab ell. (Acabat eix cant lo Bazuolan porta á la nina á sos pares y afegeix.)

«Ara, donzella, agenollávos y abaixeu vostre front sota las mans del vostre pare. ¿Plorán? Mirau á vostres pares... també ploran; sas llágrimas son mes amargas que las vestras!.. Van á separarse de la que han bressat y dut á bras. ¿Qui es lo qui no plorará al trobarse en son lloch? Mes eixos plors tenen que lintr. Pare, la filla está agenollada al teu davant ab los brassos calguis. Pohre mare, aixeca y plega las mans... digas una oració y beneheix á la filla que se 'n va...»

Lo pare y la mare. S! s!

(La donzella abraça á sos pares: Tots tres ploran.)

Lo Bazuolan: Ara prou. Ja havén fet lo que Deu mana. Noya despedeixte de tos pares perquè ara pertencixes á un home. Abans de acabar demanaré permís perquè puguh ballar en las bodas los germans y germanas dels que 's casan. També demano als que son padrins de bastejar dels dos promesos que mirin de bon ull son casament y que ringan á la festa. També convito á tots los que m' escoltan. (Se treu lo barret.) A n' aqueils que han mort y que m' eran parents no 'ls convido perquè sots lo anomenarlos farien pujar las llágrimas als ulls á molta gent! Mes que tothom se tregul lo barret y rost per la salvació de llur ánima: de profundis, etc.

(Tots repetixen á poch á pocheix himne que 'l Bazuolan reza en veu alta: després la nucia, portant al bras tants galons de plata com mil franchs de orl porta al nuvi, y se 'n va cap á l' esglaya seguida de tothom.)

XXXIII

raider letrado. » Pus bè, eixas cançons dialogadas, en rahò de ser tan llargas, pochs las saben y volen retenir á la memoria y quan ve 'l dia en que 's tenen quo representar, se fa lo que en una comedia nova, se copian y reparteixen los papers entre 'ls que la volen apendre, y 'ls estudian. Una volta acabada la festa, se llansan los papers y ja ningú so'n recorda'. Entre 'ls tan celebrats cants bretons se conservan los diálechs que precedeixen als casaments, tots ells son mòlt bonichs, preciosos si 's vol, mes no sont fets per la musa dels camps. En ells hi ha tot un drama que 'l tè d' haver pensat un cap sol, com l' ha feta un sol enteniment la escena d' una comedia. De bonichs ho son molt; emperó ¿son naturals? Llegescas lo quin hem posat per nota mes endavant y 's podrà fer judici. Pera fer resaltar mes la diferencia entre eixos dos gèneros de poesia compresos baix lo nom general de popular, hem pres per exemple 'ls cants dialogats; lo mateix, ab tot, se pot dir dels cants sacros, alguns històrichs y de eixas interminables rondallas que prenen vis de capitol de llibre de cavalleria.

Queda pus probat que hi ha dos fonts de poesia popular; una es la inspiració, l' altra l' art. De la primera n' ix la que es verament filla de la terra y com á tal estimada del poble; l' altra per esser un xich artificiosa no es gayre ben vista de la gent de las masias. Aixís s' explica perquè tothom sab á tu

1 Nosaltres mateixos al voler posar per nota al poema catalá *La Noxia dels amors*, la letra del ball de Rosaura, tinguerem de delxarho corre pus no trobarem qui la sapigués.

XXXIV

bora de la mar n'hi ha una donzella y pochs coneixen las cançons tradicionals que tenen massa llargaria.

IV.

Ja dès de temps antiquíssim se coneixian homes que anavan de un poble al altre cantant las tradicions de sos respectius llars; mes com en aquella época las vias de comunicació no existian ab las condicions ab que despres nasqueren, los quins cantavan seguint sa propia inspiració y 'ls recorts de sas terras se reduhian á ferho en un sol país, en sa patria y no mes. Emperó las conquestas, quan ja las societats foren grants, portaren los soldats á llunyas terras, y á las horas també s' escamparen eixos cants que fins á llavors s' havian vist obligats, vullas que no, á viure á casa seva. La llenga en que 's componian, en rahò de ser local, privava que fossen coneguts mes enllá dels termes de una raça. Mes quan un poble se tornava conqueridor y aixamplava sas fronteras no sols imposava als vençuts lleys y costums sino que, á mes, los feya apendre sa llenga. D' aquí venia que 'l poble conquerat al poch temps coneixia la vida interaa de son dominador y cantava com ell. Mes com ell també 'n tenia de cançons, resultava d' aixó que 'l que havia anat á imposarli lleys, las escoltava y d' ellas ne treya lo que mes li agradava, y ab ellas ne componia de noves, ó be senzillament las aprenia de cor, y, un pich eixas apresas éran, no tardavan en repasar la frontera y 'l poble dominant llavors se feya tributari y admirador del poble es-

XXXV

clau. Aixís s' explica com entre 'ls galos se recitaven llargas tiradas de versos grechs, y com los grechs se feren imitadors de la poesia india.

Eixa costum de corre de un poble al altre se conservá tant y tant, que fins molt mes tart, quant ja la poesia contava ab grans poetas, eixos no tenian á menys, ans ho ab tota fe y passió ho feyan, d' anar á cantar si no ja al davant del poble, al davant dels poderosos que llargament remuneravan sas cançons. La mateixa Odisea 'ns ho diu ben clar. Eixos cantors delrichs, que s' anomenavan rápsodos, vingué una época en que foren numerosíssims y tingueren la mania d' emprendre peregrinacions llarguíssimas; però han arribat fins á nosaltres cants preciosos d' aquells vellíssims temps. Aixís s' explica perquè totas aquellas rasses que ab contacte ab los grechs han estat, tenen per qualitat primordial de sos cants populars eixa senzillesa de espresió y gran sentiment; mentres las rasses del Nort que independents s' aguantaren no sentint ni la influencia d' aquell poble, ni de cap altre de la antiga civilitació, han conservat en llurs cants eixa asperosa en la forma eixa energia propia d' un poble que dormia sobre una pell ab la llansa al costat.

Com la poesia popular segueix la vida d' una nació, creix ab ella y ab ella mort, d' aquí es que al comens de l' era Cristiana y destrucció del imperi Romá, casi, casi estigué á punt de morir. Emperó un

1 La poesia del Nort es aspre y salvatge com los costums que canta y 'ls homes pera qui ha estat fet... Es una poesia que grollerament conta las cosas que sab. (X. Marquer).

XXXX

nou y terrible sacudiment feu renaixer tots los elements de que 's manté la Musa del poble. La invasió dels pobles del Nort li dongué héroes que cantar, un preciós doll de idéas per ella desconegudas, facilitat de comunicacions que ja s' anavan perdent, y sobre tot un mon nou que lloar, mon que naixia brau, potent, heróich d' entremig de la runa de una civilitació corrompuda. La invasió de Europa feta per tota aquella gent que venia del cor de l' Asia á fi de pendre un lloch entre nosaltres, feu commoure totas las rasses del mig de la Europa: las unas se tiravan sobre las otras, las que venian empenyent als que arrelats de temps en lo pais estavan, los feyan sortir de sas casas y tirarse damunt d' altres pobles: si de bona fé 'ls uns eixian de sas cabanas, en cambi d' altres las defensavan ab sanch y ferro. Tot alló, que fou la bugada d' una época corrompuda, despertá d' una manera gran lo sentiment patrióich y nasqueren eixos cants heróichs que, encara avuy, son la admiració de la gent que estima la vera poesia, eixos cants, dels quins deya Göthe, que ningú te dret á dir que no 'ls coneix. Llavors vingué al mon la era d' or de la poesia. De tot alló 'n nasqué lo feudalisme, y digas lo que 's vulla lo feudalisme ha sigut la época mes poética, la en que han campejat mes tota classe de sentiments, la que 'ns ha fet eixa literatura cavalleresca que no te preu, la que 'ns ha portat á eix punt de la civilitació en que 'l pensament pot realisar fins alló qu' apar un impossible, la que ha fet brollar de l' aspra penya de l' esclavitut la font de la llibertat. Se necessitava un pon

XXXVII

per passar de la civilitat de Roma que feya á un home propietat del altre , á la civilitat moderna que fa á tothom germá ; eix pont fou lo feudalisme.

Las novas costums d' aqueixa nova era afavorian; lo que no 's pot dir, lo creixement de la muesa popular. En ella fou quan per medi dels trovadors y jutglars, lo cant del Sueco fou conegut del catalá, y quan aprengui 'ls cants catalans lo irlandés, y los d' Italia 'l fill de la boyrosa Albíó. Llavors fou quan existí mes facilitat de comunicacions. Llavors fou quan los trovadors corregeren vers aquella munió de palaus y castells en que cada senyor era sobirà, pera cantar sos lays ab la esperansa de una ullada de mel per recompensa ó be de un rich present per paga. Al igual dels temps heróichs se cantaren les gestas de la patria, empero lo que ab mes foch va fer brunsir las arpas dels trovadors fou lo amor. Co no es voler dir que no cantessen la fo, eixa fo que, per fer lluhir mes pura y descativarla de las mans dels moros, ells mateixos anavan á cercar en los plans de Palestina; no, també la cantavan y d' aquells temps alguns preciosos hymnes ne quedan.

La major part d' aquells esclaus de las dolsas lleys d' amor dictadas per encisadoras bellesas eran nobles y cavallers, y quan lo toch del corn al combat los cridava, ab l' arpa al coll á la lluyta corrian baix la bandera de llur senyor. Aixó feya que seguissen mon, y que ab l' afany de fer cansons novas que immortalisassen llurs noms, aprenguessen de per tot hout pasavan llegendas, cants ó historias d' amor que ó be trasplantavan á sa patria sense tráuren una lletra,

XXXVIII

ó be conservant l' idea, la vestian á la manera de sa terra. A voltas despres de la lluyta se feyan amichs los trovadors d' una encontrada ab los del cayre enemich y llavors tenia lloch una altra cosa mes profitosa per la literatura, qual cosa no era mes que una cambia de cansons; lo un deya las que sabia al altre y al tornar á llurs respectivas patrias cada trovador venia ab doble provisió de cansons de las ab que sortit n' havia. Lo mateix feyan los jutglars¹. Aixis fou com s' escampá per tot lo mon la poesia; aixis com arribaren á Catalunya los melancóichs cants de la Irlanda. Empero los trovadors componian sas obras en un llenguatge que 'l poble no l' entenía, en un llenguatge que

1 Du Breule en lo *Teatre de los outgólats d' Paris*, Pág. 998 diu: «En dia de Septiembre de 1828, dos homes estavan entrahonant sentats en lo banch de una casa del carrer de Sant Martin-deles-Champs en Paris, quan veren arribar una dona á qui tothom deya la Fleurie, qual dona estava lenda á dins d' un carretó que la duya alínd volia y 's guanyava la vida captant. Eixos dos homes se conogueren, compraren á la abadesa Montmaestre un tros de terra d' aprop del convent, hi feren alzar un hospital y 'l primer hit fou per la pobre lúida que allí morí. Aquels dos homes un era de Pistoja (Lombardia) y 's deya Jaume Grere, (a) Lapp, l' altre vingut de Lprena se deya Hucl de Guette; 'ls dos eran jutglars. Co a mes de probar que 'ls jutglars eran gent que corrian mon, demostra també que eran tot ra cor y anima del poble, y que se interesavan per llurs desgracias. Pergó 'l poble 'ls pagava ab amor l' amor que ells li duyan, y en lloch de atendre al rich trovador qu' arpa de plata puntejava, li plavia mes escollar los dolsos acorts del locador de xirimia ó altres instruments dels jutglars coneguts. En la obra *Los trovadores en España* en Manuel Múá parlant d' un tal Perdigós, se diu: «Perdigós fo Joutlar...» Apres el qual ab los prínceps d' Aurenga en Ga de Baus, el ab Folquet de Marsella, *evésque de Tolosa et ab l' abal de Cistel*,... e 'n murrí lo rey P. d' Aragó ab mil e-cavallers devant Muriel e pus de XX mil altres. E á totz aquels faltà fou Perdigós e 'n les presticauca en cantant per que se crozéron.

XXXIX

sols satisfeya à la gent dels palaus; l' escampament de las ideàs presas á otras terras y á diferents literaturas feta en aquella llonga, en lloch de protegir la creixensa de la musa popular la haguera aixalat de tal manera que pocas forsas li haguoren quedat per empendre la mes curta volada, à no ser los jutglars, eixos pobres cantors del poble contra los quins lo cèlebre Gerard Riquier escrivèaquella famosa *supplicatio* que dirigí al rey de Castella¹ y á la que 'l rey Añfos de Aragó, respoguè ab un fallo en vers². Mes eixos pobres als qui 's condemnava à dir lo nom de *bufó*, que no muntavan als palaus, que 's sentian contents en poder cantar al mig d' una plassa y al davant de *bassas* gentes, que á vegadas eran soldats que perdut havian sa juvenesa servint à la patria y que per tot allí hont passavan recullian piadosament los cants que escoltavan pera guanyars³hi 'l pá repetintlos en los portals de las esgleyas ó en las cras de las Masias³, perdonant las ofensas que 'ls

1. Jeu me teneh à mallrag
e' us homs genes saber
ab solil captener,
si de calqu' estrumen
sab un pane à prezen,
se n' ira el tocan
per carletras cercan
et querre e' hom li dó;
e antra ses razó
cantará per las plassas
vifmen et en gens bassas...

2. Se 'ls que fan sautar
simis à boex ó eas,
o que fan lurs joex vas,
si cum de bayastels,
no contrafan nucels,
ó tocan estrumens,
ó cantan entre gens
bussas per pauch d' aver
que non devon eaber
lo mon de joglaria....
Hom los apel *bufós*
eo fa en Lombardia.

3. Eixa costum encara 's conserva en Catalunya: si be avuy no 's canta ab acompañament de xirimia ni d' altre instrument com á las horas. Los cants que mes sovint en la porta de les masias se dihen son los

XL

etjegava lo cantor de las damas y cavallers regalaren à eixos la popularitat que tal volta no haguoren jamay tingut, si ja no sos noms, almenys llurs trobas. Lo poble sentia traduidas pèl jutglar á sa llenga los cants que en llenga savia s' havia escrit lo trovador, y aixis com en aquella llenga no 'ls entenia, en la seva 'ls escoltava ab un pam de boca oberta.

Lo trovador á vegadas prenía dels llibres² la inspiració que en son propi cap no trobava, llibres escrits en otras llengas no compresas del jutglar. Emperó, totas las ideas y fins gust d' estil y novetat de pensaments que al trovador per medi del llegir li venian, també 's retratavan en los cants del jutglar, perquó eix esperava à que aquell haguès donat forma à lo llegit en altra idioma, y com qu' eixa forma era escrita en un llenguatge per éll molt conegut, en rahó del aprop que vivian una d' altra eixas dos classes de cantors, res li costava, al traduhir ó imitar lo cant en llenga vulgar, inclourehi lo que mes li

que tenen per objecte contar la vida de un sant. Als cants *patriòtics* y *en rusa* no 's fau entrar en sa memoria los qui desempenyan avuy la parodia dels jutglars antics.

1. Los cants dels trovadors era una poesia aristocratica, convencional, escrita en una llenga savia que jamay ha estat parlada y que sols fou compresa per la societat que habitava 'ls castells, poesia que, exceptuant los *sirventes*, jamay esguardá à las cosas baix lo punt de vista de la realitat, y que á semblansa dels pintors bizantins, representava un mon convencional ab colors y formas consagradas. (D' ARBAUD. *Chants populaires de la Provence*.)

2. Los autors de cançons, en la edat mitjana, usavan à inspirarse en documents escrits en llenga vulgar, ó en erònics escrits en una llenga morta, en llatí... Moltes poesias d' aquella época dihen clarament d' hont han sigut tretas pèl autor: Aixis veyem per exemple que

VII

plasqués de las novas ideas apuntadas en los lays ó sirventesos del que á vegadas era son amo¹. Veuse aquí com la literatura antiga tenia influencia sobre 'ls cants del jutglar, cants que ab poch esforços passavan á esser poesia popular.

Exemple d' aquesta infiltració del gust antich en las obras d' aquella época y posteriors, es una obra que sent feta pèl gran poeta bucòlich grech Teocrit, ha arribat fins á nosaltres, si be un xich desfigurada á causa d' haver passat per tantas mans y mes que tot tan diferentas llengas. Tothom coneix lo idili: «*Dafnis y la donzella*»²; pus bè, ni ha prou ab lo senzill fet de llegirlo per veure que es lo verdader pare del dols cant popular que 's coneix en Provenza ab lo nom de *Las transformations*, cant ab que ha enjocilat á sa hermosa Mireya lo fill de Mayana³. En

l' autor del *Roman de Roucousvoux* mes d' un cop invoca la autoritat de llibres escrits.

«Il est escrit au Set-Sains en Bretagne.....»

«Il est escrit au Saint-Denis moulier.»

Fins lo nom de la llenga en que escribian trabeix lo origen de sas inspiracions, roman no vol dir altra cosa que traducció. (E. de Laveleye. Introducció á *La saga dels Nibelunchs*).

Y á mes á mes de tot lo dit, tenim tots los trovadors catalans que foren deixebles en tot y per tot dels provenzals, y en ells se hi troban, y ells no 'n negan, á cada pas traduccions ó imitacions no solament de llatins, si que també de grechs, italians y fins francesos.

1 La jutglar era pèl regular un músich que cantava 'ls versos del trovador, y que, sense hindre talent per compondre'ne (en tot hi ha excepcions), sayta donarlos mes lluhiment al recellarlos, ó sols al acompanyarlos ab l' armonia d' son instrument. Lo jutglar era pèl trovador lo que un palze per un cavaller. (Fons d' OUVRE. *Le troubadour*).

2 Vejis l' llibre K Z.

3 Mistral.

VIII

Catalunya també es conegut aquest cant pèls pagesos de l' alta montanya¹.

Ab lo desastre dels *Albigesos* morí la literatura mare de nostra poesia popular, moriren tots aquells elements feudals que tant havian protegit (tot volentla matar) á eixa pobre Musa que vivia en las pradas; mes ab sa mort no comalalti ni tant sisquera la poesia del poble. Com que sempre hi havia hagut divorci entre las duas, d' aquí es que la mort de la germana rica no feu caure ni una llàgrima dels ulls de la germana pobre. Eixa visquè alegre y aixerida corrent per las fonaladas, y si be no cantá del temps passat tot quant cantar devia, ab tot lo cant d' *Artur, de la dama d' Aragò, La tornada de En Guillem*, provan que en son recort algo hi quedá d' aquell temps en que jutglars y trovadors ensemps peljavan la terra. Poch á poch la centralizació prengué tota la vida als estrems pera durla al cor, y llavors si que la pobre musa del poble se 'n ressentí. Mes ab tot, ana cantant, fins qu' ara, pobre de recorts y faltada de vida, apres de tant temps de esperar que algú li donés la mà, casi casi está agonejant en los recons de las montanyas, no cantantue cap de totes aqueixas grans invencions que la matan, fugint de las vilas grans, del vapor, d' eixas llengas oficials que cercantla van, pera, ab l' escusa d' oferirli 'ls brassos, donarli una abrassada que la deixi sens alé y erta, allunyantse d' eix esperit analítich ó investigador de las societats d' avuy dia, que per tot hont la troba la moteja. La pobre ja no es aquella musa

1 En la present col·lecció se hi trobará ab lo títol *La esquerpa*.

XLIII

festiva y senzilla, l' han feta tornar mal pensada los mals passos que li han jugat, y, un xich aspre, l' abandono ab que s' es vist: y ara si canta, ó he es pera refilar uns goigs als peus de las finestras de las ninas lo dia de Pasqua, ó he per plorar las malas venturas de homes que ompliren d' amarchs recorts la terra que 'ls vejà eixir del ventre de llurs mares.

V.

La Espanya ha sigut lo país en que mes elements ha tingut la poesia popular pera arribar á una gran alsaria, en primer lloch perquè ella, en lo temps de la poesia, estava en contacte ab tots los pobles y de tots ells ne rebia inspiracions. Los alarbs, ab los quins se batia, li ensenyavan sas serenias y eixa ampulositat d' estil qu' encara guarda la poesia castellana; los catalans li feyan conèixer lo estil dels trovadors¹; y los francesos li duyan la galanteria y lo bell dir: tot això maridantse ab l' esperit nacional y ab la alivesa castellana, engendra 'l romans que fou la primera forma de la poesia popular castellana. Empero aquellas composicions que allí 's feren ab lo nom de poesia popular, se 'ns presentan no mes que ab un dels dos caracters que deuben acompanyar y acompanyan á la poesia de eix gènero en tots los demés païssos y que son música y cant². Los romansos cas-

1 Anxias March que 's vejà traduhit per Garrilaso y Boscá que introduhí lo endecasillau entre 'ls metros castellans, son una prova d' això.

2 En tant es cert que la música es una condició essencial y casi imprescindible de la poesia popular, com que Villenarque, lo col·lector

XLIV

tellans semblan fets pera esser recitats solzament; aixó es lo que 'ns fa creure que la verdadera musa popular en Castella no era la que feya 'ls romansos, y si la que componia eixas estrofas curtas que, acompanyadas de una tonada mes ó menys bonica, canta encara avuy dia lo poble per plassas y carrers. Per nosaltres la vera poesia popular son eixas redondillas que glosavan tan be poetas com Lope de Vega y Góngora, y que modernament han inspirat á un Retrat de las Provincias que 'ns ha fet una obra mostra ab son *Libro de los cantares*¹. Los romansos castellans pertencen mes be al gènero de imitacions popular, que no al de poesia verament filla de la terra. Y aixó es clar; la condició essencial de tota poesia que ha sigut mantinguda per tradició, es la de haver anat acompanyada de música. ¿Hont es pus la tonada que ha conservat, fins á poder ser escrits, eixos romansos tant artistichs que encara avuy poch s'hi trobaria que esmenar? Eixa poesia ha saltat del cap al paper: no es aquella musa que eixint d' un mas, reb de mans de tots quants la troban ó he un concell, ó he una flor, ó he una penyora que la fa mes salagueria y aixerida. La vera poesia popular en Espanya se troba en las provincias; en eixas llengas que la

dels cants Bretons (Barzar-Breiz), diu en lo prólech d' eixa obra. Lo cant entassat ab la paraula es la expressió de la vera poesia popular. La seva unió ab la música es tant íntima, que si 's perd la tonada de una cansó, també s' oblidan las paraulas. D' aixó n' hem fet experéncia á dotzenas de vegadas: dotzenas de vegadas hem vist al qui 'ns duya un cant matarse en va pera poderens donar la lletra de una cansó, no recordarsen fins á tant que s' ha recordat de la tonada.

1 Antoni de Trueta.

XLV

oficial moteja de *dialectes*, en eixas llengas que han vingot al mon abans que ella y que, per ser mes antigas, han arribat encara á temps pera recullir lo alé á la poesia de la edat mitjana quan eixa respirava amor y vida, no quan, ajupida pèl pes dels anys, per sobre la terra anava rastrejant com l'áliga que présa cerca.

De totes quantas llengas provincials existeixen en Espanya, la catalana es la que ab mes orgull pot aixecar lo cap, y aquí no 'ns esforcarem en probarho, pus ben conegut es de tothom lo que ha estat lo poble catalá, mes sí lo que dirém es que la poesia popular de Catalunya es la mes rica, es la que mes preciositats tè, ab tot y que no ha tingut la sort de véures recullida ni afelegada per los que á las musas populars dels altres paissos umplian de manyagosas caricias. Mes ella ray, es com aqueixas noyas que no necessitan alabansas y qu' ab deixarse veure 'n tenen prou pera encativar á tots quants se las miran. Si fins ara no se 'n ha parlat (se enten á fora de Catalunya¹), de segur que un pich se conega á fons poch serán los quins vullan negarli un lloch de preferia entre totes las literaturas populars fins aquí coneguda.

VI.

Al tractar de definir la poesia popular, la hem presentada baix quasi tots los aspectes que sol pendre y havém citat per exemples trossos catalans; ço

1 En Manel Milá en son *romancillo* nos ne dona una prova de que aquí en Catalunya se 'n ha parlat y he.

XLVI

ha estat fet per dos motius: 1.º perquè sembla natural ferho així, tota vegada que 'l llibre aqueix es un aplech de *Cansons catalanas*; 2.º pera fer veure que en Catalunya eixa classe de poesia havia pres tal vol que no 's mostrava escasa en cap género y savia cantar en qualsevol tó. En efecte aventatja á totes las altrás fins en la varietat de metros y sobre tot en la música. Una cançó catalana es pèl poeta y 'l músich una armonía del cel, una cosa que remou totes las fibras del cor; á semblansa de las baladas escocesas de las que tan bè 'ns parla W. Scot, deixa l'ánima commosa y melancónica com la contemplació d' una posta de sol. La música tè una cadencia prolongada, sumament melódica, y á voltas certas inflexions que despertan de cóp las idees mes funerarias y sobrenaturals: ço no vol dir que nó tinga tonadas joganeras y festivas, res d' aixó. Al costat de *ls estudiants de Tortosa* (exemple de las primeras) hi tenim cansons tan aixeridas com *L' aucellet* y *Lo petit baylet*, y tan frescas y armoniosas com *La pastoreta* y *La dama d' Aragó*. Mes tant las unas com las altrás conservan aqueix carácter especial que las distingeix de totes las de las altrás nacions.

Deixant la música, de la que molt se 'n podria dir, passém á una altra cosa.

Lo que es d' estranyar es que no 's trobin entre 'ls cants del pais las tradicions heroicas propias d' ell mateix: mes aixó se explica molt be. No hi ha pas dubte de que hi foren eixos cants, pus tot poble lo que canta ab més anhel es sa historia mateixa, pus lo ferho satisfá son amor propi y eixa veu secreta del cor

XLVII

que 'ns anón à deixar quecuna cosa de naltres en esta terra en la que no mes fem que passarhi. ¿Perqué no 'n queda casi cap, se 'ns preguntarà llavors? ¿Per qué? Per la mateixa rahó que tampoch ne quedaria cap de grega, espanyola ó francesa, sino haguessen vingut tres poetas á encarregar-se de immortalizarlas teixintlas unas ab altres y fentne una *Iliada*, un *Poema del Cid* y un *Cant de Roland*? Per nostra desgracia lo que casi tots los pobles han tingut, á naltres nos ha maneat. Ja sia perqué no hem hagut poetas de prou forsa per ferho, ja per eixa especie de reserva y poca estima de sí mateix propia del catalá, lo cert es que en est género som pobres. En cambi, en cants religiosós y d' amor ben poch nos guanyan.

VII.

¿Quina forma métrica es la propia de la poesia popular catalana? La de un vers únich que conté un pensament ó be part d' ell. Lo vers está trencat per una cessura generalment á la séptima ó quarta sílaba¹. Eixa cessura es aguda quan lo vers es breu:

¹ Aquella cessura podria ser que hagués pres naixement de las obras dels trovadors, las que casi sempre presentavan llurs bardos trencats per cessuras tan pronuncadas, com los de las nostras cançons populars. Qui vulla enterarse ab profit de las formas métricas dels trovadors, llegesca la obra que ab lo títol de *Reseña histórica y crítica dels antichs poetas catalans*, deguda a la ilustringada ploma de En Manuel Múla, fou premiada en los Jochs florals de 1865 ab una medalla d' or.

XLVIII

A la bora de la mar—n' hi ha una donzella
y al revés

A Aragó hi ha una dama—qu' es bonica com un sol.

De vegadas cessura y acabament tot es breu,

Ay adou ciutat de Málaga—ciutat rica y abundanta!

Mes açò succeeix no gayre sovint y son versos que 's troban barrejats ab altres que segueixen la ley constant citada en los dos exemples de mes amunt. Altres cops cessura y fi tot es breu

Aqui á dalt—á n' aquest prat

Eixa es la forma métrica mes usual. Ab tot també son conegudas de la poesia popular las combinacions métricas de la poesia erudita lirica, emperó las citadas son las mes características y propias de la poesia popular tradicional.

Ara deixém cantar á la mateixa musa.

F. P. Bruz.

Barcelona 23 d' Agost de 1866.

MASPONS I LABRÓS, Francesc de Sales
1871 "Prólech" in F. de S. Maspons i Labrós,
Lo Rondallayre. Cuentos populars cata-
lans (Primera série), B., Alvar Verda-
guer, p V-X. (5)

PROLECH

Lo gran amor que porto á las cosas de ma terra, m' ha mogut á publicar aqueix libre de rondallas, que si he bonicas en lo fondo, no sé si totas ho serán prou ab la forma ab que son posadas. Perque jo be sé que la sencillesa es lo que millor las hi escau, com á fillas del poble, en lo qual mestres ne son los germans Grimm de l' Alemanyia, mes lo desitg de fer lluhir un poch la nostra llengua, ha fet qu' en algunas hi posés la forma literaria. No per aixó perden res de la sua naturalitat perque hi so posat esment; fillas del poble, dehuen esser com ell, naturals y sencillas, propias pe 'l mateix, que las entenguí y coneguí y no com las de Perrault, que arregladas al gust de l' época en que varen colleccionarse son gaire he, com casi totas las colleccions francesas, novás rondallas y en las que, com diu Beauvois en sa collecció de cuentos noruegos, finlandesos y borgonyons, transformant las Princesas, eraldas y conegudas pe 'l poble, en veritables Princesas, modificant los caracters y llenguatge al gust de l' época y societad en que vivia, cambiant arbitrariament l' element mistich y maravellós de las señas ronda-

- VI -

llas, tot ho tenen menos lo esser populars. Lo qual es grossa falta; jo potser so peccat pe'l estrem contrari, pus las he posadas tal com las he sentidas contar. Així es que no es estrany que en algunas, com per exemple, y principalment, en la de Joan de l' os, s' hi trobi certa incoherencia y que otras com *Xixarandona*, que no es en aquest tomo, *lo Castell del Sol* y *Florida Blanca*, *lo Taronjer* y *lo Castell d' irás y no hi recurís* en part semblin una variant las unas de las otras; la veu mateixa del poble me las ha dictadas y no he fet mes, salvo en algunas vegadas la forma, que transcriurelas de la mateixa manera com me las son ditas. Podria haberlas arregladas un xich, mes no haurian tingut llavoras son caracter propi, que es lo que mes me plavia servir; además no so prou pera serho, pus com dihen molt be Ashjærnsen y Moe en son prolech de *Norske Folkeeventyr*, seria precis que tingués coneixement profundo del poble, de sas costums, de sa manera d' esser y de pensar y en una paraula de sa vida intima. Jo sols m' he proposat conservar en lo que fos possible, los quentos populars nostres tal com se contan y dihen; ja que ab la facilitat de comunicacions, ab lo mes comunas que son entre uns territoris y altres y ab la mudansa de costums y de creencias, qu' es d' allí ahont naixen, se van los mateixos perdent. Algú ab mes estudi y coneixensa, ne podrá publicar altres potser mes acabats y rodons, mes jo hauré complert per ma part l' objecte que 'm proposava, de donar á coneixe, en quan me fos possible, una part de la literatura popular. Tan de hó que de sa lectura y del estudi de los altres que 's publiquin, ab la bona concixensa del poble que donguessin, ne nasqués una nova literatura popular, ja que l' una cria l' altra.

Las tradicions populars, com diu un conegut escriptor (1) encara que no espressin ab tota fidelitat la veritat dels fets, son una escullit element pera la interpretació histórica, ja que reve-

(1) Feu. *La tradicion de los pueblos literaria, filosófica y socialmente considerada.*

— VII —

lan en tota su muesa las creencias, los sentimientos morales, las costums, los temors, las preocupacions, l' ideal poètic y artistic, en una paraula, tots los ressorts interns de la societat á que 's refereixen; los pobles qu' estiman y respectan la historia troban en son propi caracter, en sa espontaneïtat la manera de realisar tots los progressos illegitims, y jo que crech que aixó es cert y que 'ls pobles sols coneixentse á si propis poden esser grans; per aixó es que me he donat pressa á publicar nostres quentos ja qu' ells, com es ben sabut, no son mes que la expressió íntima idealisada del poble, tramesa á través dels sigles per la tradició oral.

Nostres quentos, com tots los altres de totes las nacions, tenen una base comuna y altre peculiar de la terra ahont son nats. Fills los quentos populars del poble, no es estrany, que en mitj de lo marvellós y poètic nascut d' una imaginació viva y espontánea, tinguin un esperit justiciós y recte, que fa qu' en tots s' hi trobi la virtut premiada, la veritat vencedora y tots los bons sentiments eixint en be sempre dels malevols. No hi fa res que 's presentia obstacles, y que eixos signia dels mes difícils; que, com diu molt be lo citat Beauvois, « la Providencia fa miracles, pera salvar l' ignoscencia y socorrer l' infortuni », sempre te á ma lo marvellós y sobrenatural pera vencels. Per aixó no es estrany, com diu mon benivolgut mestre D. Mance Milá en son *Romancerillo catalá*, que unas rondallas, que han atravesat generacions enteras, que lliures de tota forma métrica semblan esposadas á mil canbis y en las que 's diria que tot es accidental y capritxós, se trobin iguals al menos en lo fondo, en diferents territoris. Y tant es cert que per exemple *las Fadas* de Perrault son casi *la Fillastra nostra*, *la Cendrosa*, *Pell d' ase* y *Linda y la Fera*, del mateix autor, *la Ventafocs*, *la Gavia d' or* y *lo Trist* nostres; *Joan de l' os* ab que comensa aqueixa colecció té una part exactament parecuda ab *los Sis companys que van per lo mon*, dels Germans Grimm; la cansó slovaca *lo Soldat* (1) conté la mateixa

(1) *Cants heroics y cansons populars dels slavos de Bohemia*, per Lluís Llozer.

— VIII —

idea de la senyal de la mort de sos héroes que *lo Castell d' irás* y *no 'n tornarás* y *lo Turonger*; *lo Rich marxant Pere* de la colecció noruega de Asbjørnsen y Moe es igual en part á *Las tres plomas de la qua del dragó de Dybenfurt* y *las preguntas que fan al qui va á cercarlas*, que *los Tres cabells del dimoni* y en part ab *lo Castell d' irás y no hi veurás*; *la Leallat* y *la Desleallat* de la colecció finlandesa de Rudbeck publicat per Beauvois, ab *lo Traginer*; *los Dons del diable* de la mateixa, ab lo popular nostre en que lo só d' un instrument salva al protagonista del suplici; la idea del tan bonich de *la Flor del Penitencat* qu' es troba en casi tots los pobles del indret del Nort, es lo mateix pensament de la sublime balada *l' Arpa maravillosa* dels cants de l' illa de Feroe: se troba aixi mateix en la colecció de baladas suecas de Awidson, en lo *Minstrelsy des Border* de Walter Scott y en un dels cants heroics dits, coleccionats per Llozer; *lo Bon company* y *la Hermosa fillastra* nostres son casi 'ls mateixos de la colecció de Grimm *lo Fidel Joan* y *Blancaneu*; y aixis molts y molts d' altres que seria may acabar si 'ls volguessem dir tots.

Pero á mes d' eixa cosa comuna que tots los quentos tenen, mostran un distintiu peculiar del poble hont han nascut ó viuen que fa que tot desseguit se distingueixin de tots los altres; los slavos per exemple tenen una grandiositat de concepte que ha arribat á fer suposar á son colector Chodsko, qu' eran nascuts de las Teogonias ó grans poemas de la India, y los finlandesos y noruegos ab *los Esperits de Sandflesen*, *la Dotze prínceps convertits en anechs silvestres*, *la princesa convertida en granota* á qui van á ajuular sas germanas tornadas en hermosos y blancs cisnes, provan be que son del pais dels mars y dels llachs. Los nostres, fills d' un poble actiu y emprendedor, valent, acostumat á tots los perills, cortés y caballer y sobre tot justiciós y recte, mostran una valentia y grandesa al ensemps que caballerositat que poch tenen. Aixi *Joan de l' os* es l' home mitj llegentari, casi os, casi persona, que ja desde petit vol alisar la llosa que á n' ell y á sa mare tanca y que sols per

- IX -

gegants pareix esser feta; es l'home que vens al ós ó siga á la forsa bruta que 'l tenia subjecte y á quans davant d' ell se posan, y que s' uneix ab heroes, l' un dels quals, per exemple, ab un cop de ma gira una montanya entera. Ab lo cual guanya y de molt á son parecent de la colecció de Grimm, *los Sis companys que van per lo mon*, en lo quin se recorra á accions purament artificials, com lo de girarse una mica mes ó menos lo sombrero pera que 's produexhi un vent que tot ho arrabassi; en lo nostre tot es pres de la naturalesa y per aixó presenta mes grandiositat; així es en *Buñm, bufaina*, qui, posat dalt d' una montanya, ab son buf fa anar los nuvols allí hont li dona la gana. Mes al ensemps qu' es així, se 'n va desseguida á la hidalguia y caballerositat que 's den á la dona y Joan de l' os, deixa á sos companys pera trobar una dama encantada y lliurarla del perill en que era.

En *la Gavia d' or*, es un home que pera lograr sos malvols intents, cerca sos fets també en la naturalesa y remou montanyas enteras y las escarba fins al seu fondo, cassa de tots los aucells que pe 'l aire volan y pesca de tots los peixos que per la mar ne viuen, mes al mateix temps un princep es escuder de la ignoscencia y salva de tot perill á la noya fins á ferla reyna en premi de sa virtut y honradesa. En *la Perera*, també es un jove que salva á una princesa encantada, mes no sens tenir de lluitar ab mils obstacles. Y sobre tot en *lo Castell d' irás y no 'n tornarás*, un jove sens coneix á la noya, y per deber sols de hidalguia, 's posá á lluita ab una fera que tot ho tenia espahordit y ab qui res ningú hi podia y no obstant ell la subjuga y mata sens gran esforços y ab molta ventura. Y aixís podriam dir de molts altres quentos; al costat de la valentia y grandiositat s' hi troba sempre lo respecte y amor á las damas, la hidalguia propia de nostra terra.

La gracia també campeja en altres quentos com per exemple *lo Clavellet*; lo sentit moral en altres com *lo Camí del Cel*, *Barba d' or*, *la Flor del penical*, *la Ventafuchs* y altres; lo desitg de lo desconegut fill de nostre caracter actiu y empre-

- X -

nedor y de nostras conquistas, en *lo Fill del pescador*, per exemple, *lo Castell d' irás y no 'n tornarás*; de *irás y no hi veurás*; y *lo del Sol*.

Y aixís en tots los quentos si de un en un se volen examinar, s' hi trovará la mes alta idea de moral, al mateix temps que d' ardidesa y valentia y de totas las bonas y grans qualitats que son propias del poble nostre. Una cosa 's veu en ells que 's bastant digne de pararshi y es que son casi tots ó la major part iguals ó semblants á nostras llegendas y llibres de caballeria; qui d' ells va esser primer y qui concriá als altres difícil es dirho, mes la segona part de *Joan de l' os* y la del *Fill del pescador* ab la dama encantada que s' adorm y li cau una gota de cera al pit, son en lo Partinobles; la mort del dragó á qui tenian que donarne cada dia una noya del regne, del *Castell d' irás y no 'n tornarás* es exactament igual á la llegendas de San Jordi y á la de Provensa que conta 'n Mistral; y la noya que no vol consentir ab los sentiments impudichs de son pare de *la Gavia d' or*, te també paritat y semblansa ab la historia de la filla del rey de Hungria publicada ab los documents ineditos del arxin de la corona d' Aragó.

Altras qualitats y semblansas podriam trobarse en los nostres quentos, si lo desitg d' abreviar, no m' ho fessin escursarho. La lectura dels que poso en lo present llibre, crech que plaurá á quants siguin amants de la nostra terra; així solsamment cerco; donar á coneix alguna de las cosas de la patria meva, tan rica en tradicions y llegendas y ferhi trobar gust en sa coneixensa. Si així ho logro seré ben content, y crech que 'ni seré perdonat, si no ho fet be, l' alt atreviment que m' ha mogut á treure y á donar á coneix part de l' arca santa de nostras ricas y may prou veneradas tradicions y llegendas.

Altras qualitats y semblansas podriam trobarse en los nostres quentos, si lo desitg d' abreviar, no m' ho fessin escursarho. La lectura dels que poso en lo present llibre, crech que plaurá á quants siguin amants de la nostra terra; així solsamment cerco; donar á coneix alguna de las cosas de la patria meva, tan rica en tradicions y llegendas y ferhi trobar gust en sa coneixensa. Si així ho logro seré ben content, y crech que 'ni seré perdonat, si no ho fet be, l' alt atreviment que m' ha mogut á treure y á donar á coneix part de l' arca santa de nostras ricas y may prou veneradas tradicions y llegendas.

MASPONS I LABRÓS, Francesc de Sales
1872 "Prólech" in F. de S. Maspons i Labrós,
Lo Rondallayre. Quentos populars cata-
lans (Segona série), B., Alvar Verdaguer,
p V-XVII. (6)

PRÓLEGH.

La bona acollida que ha obtingut ma primera série de rondallas, fa que m' decideixi á donar á llum la segona, de lo qual ne so ben content, no tant per mi, com per la gloria que s' esdevé á ma sempre amada terra.

Lo mateix que en la primera, so posat esment en esser tant exacte á la tradició com m' ha estat possible: conto las rondallas, tal com m' han sigut contadas; no hi poso, ni hi trech.

Perque jo he sé, qu' aquest genero de literatura, molt al revés de lo que succeheix ab altres, especialment en la poesia lirica, es tant objectiu, com que no admet gens ni mica lo traslluhirshi la personalitat del autor ó de qui las colecciona, sino solsament pendrel tal com en sí existeix; que sigui 'l verader espill del poble que li dona vida. Es cert que aixó es difícil y que costa molt al qui escriu lo despendres del tot de la personalitat seva pera refundir-la en la comuna de la nació ó encontrada per qui publica: si no es l' amor propi, es lo gaudiment que causa la manifestació de la vida íntima ó del esperit, quan no, (lo que es pitjor) lo desig d' esmenar lo que segons son modo d' entendre no es ben posat ó be es digne

— VI —

d' esmena. Per aixó, tant poch es lo qui al publicar las tradicions ó cuentos, á la tradició pura se contrahen; digno sino Perrault, Hamilton, Le-prince de Beaumont, Genac-Montcaut en sos cuentos de la Gasconya y altres y altres. Lo poble s' hi deu coneixe, s' hi deu trobar en tola sa ingenuitat y poesia, hi deu veure la expressió de sos sentiments mes íntims, y així coneixentlas y trobantshi, las estima y conserva, via ab ellas, fins se fixa en sos exemples, pren á sos héroes per modelo, y al valor poetich de las rondallas pot anyadirshi lo valor moral que en tal alt grau ne tenen.

Mes, per altre costat poden també mirarse; per son valor históric. Si son la expressió íntima del poble y mostran en tola sa pureza son modo de pensar y entendre, clara cosa es, que mostrarán també lo que 'l poble valgui, lo que fou un dia y quinas son sas aspiracions y esperansas. Narracions tan senzillas son un tresor pe 'l poble que las guarda, y de condondre fora, que de tan bonicas com ne te Catalunya, s' anessin perdent, fins á no quedarne rastre.

Per aixó jo poch á poch las vaig arreplegant y aixís que se m' esdevé las vaig donant á l' estampa, creyant fer un be á la patria meva. En mitg del trafec que lo sigle porta, d' aqueixa continua agitació en que 's viu, que ni moment de reposada dona, ¿ á qui no plaurá ab dolcíssim goig de l' ánima, fer vibrar alguna d' aquellas fibras del cor, que tant lo complagueren en los anys de sa infantesa? Sembla que 'l cor s' aixampla portant á la memoria recorts d' una ingenuitat y pureza incomparables, d' una hermosura que á cap iguala, d' un benestar que difícilment torna.

Apar que no, mes es lo cert; encara que á primera vista no 's diria sino que 'ls interessos materials tot ho avassallen y que la incredulitat ó indiferencia son las que imperan, la vida del esperit encara s' obre plassa, y fins aquells mateixos, que 'n renegan, quan se 'ls hi presenta ocasió oportuna y poden despendres de son esperit fort que son obligats á voltas á tenirne, s' alegran y rejuveneixen y ab goig corcan aquells ino-

- VII -

cents recorts y gustos que son los únics que del tot amplexan nostra ànima. Per això encara que hi hagi algú que sembla que 's mosi de las rondallas, en lo fondo del cor he las estima y gens li desplaïhen. La prova es, que apesar de lo que 's treballa en contra de tot lo que tingui una aspiració elevada, viuen las tradicions y rondallas y viuen ab vida exuberant y plena.

Jo bé he ho puch dir, quan en curt temps se pogut arreplegar rondallas pera ferne una segona sèrie y fins quedarmen per una terça, y no valentme d' esforços extraordinaris, com aixís ho tingué de fer lo Dr. Elias Lænrot, editor del *Kalevala* y del *Kanteletar*, á qui fou precis, pera arreplegarlas, lo vestirse d' home del poble y anar per entre mitg d' ell fent sas costums ó vida; ó com M. Rink que pera recullir las tradicions y cants populars esquimals, tingué de manar que tots los que 'n sapiguessen anessin á contarlashi, ó com Grandvíg, lo collector dels vells recorts danesos, cants, tradicions y cuentos, que tingué de fer que 'ls mestres d' estudi, en llurs escoles, fessin escriure per sos deixebles, los cuentos que sapiguessen. Hes d' aixó, cercant bonament y encara en mitg de nous carrecs y ocupacions precisas, se pogut arreplegar aqueixas rondallas, y recordo ab goig, l' ardiment, la vera fe, que ab ull viu y 'l cor plé d' entusiasme, algunas d' ellas per noyas montanyesas m' han sigut contadas, y la calma, l' actiuitat reposada al ensemps que viva, que ab la alegria de llurs bells recorts á l' ànima, altres per alguna vella m' han sigut ditas.

Per suposat que nostras rondallas han de tenir lo caràcter que las condicions de la terra y la historia los hi donguin. Y ja que en aquest llibre dono mostra d' algunas y vaig ja donarne á coneixe d' altres, ho es que mostri aquí sa particular fesonia y son propi caràcter, pera lo qual, precis será fer coneixe llur origen y las viscidituts perque han degut passarne.

Sí es cert, rom diu lo sabi y sempre meu ben volgut mestre D. Manel Milá y Fontanals, en son *Humancrillo catalá* (1),

(1) Barcelona, 1853. Imprenta de N. Ramirez.

- VIII -

que la poesia popular porta origen d' altre mes ilustre ó respectada, que va interessar á tots ó la major part dels pobles, no ho es també menos que las rondallas ó cuentos populars debuen son origen á una tradició remota, antiquíssima en los pobles y tant comuna als mateixos que todas las tradicions y per consegüent rondallas, siguin de la terra que 's vulguin, tenen principalment en sos punts mes capitals, en los que la poesia mes hi campeja, en los mes brillants y hermosos, punts de paritat y semblansa. Pobles que no han tingut may cap relació, que ni sisquera s' han arribat á coneixe, enterament deslliats de aficions y creencias, tots tenen tradicions parecidas si no del tot exactas. ¿Será cert, com diu Beauvois (1), que pera trobar lo veritable origen de las rondallas fora precis remuntarnos á la época en que nostres pares formavan una sola familia? Jo no ho sé pas, mes es lo cert que la grandiositat del temps que á aquella época va seguirne, la tradició revelada, la universalitat de certs fets que hoel lingueren; tots crearen una originalitat comuna de tradicions, com la del diluvi per exemple, que no hi ha poble que no la tingui. Després, quan los pobles s' esparramaren, cada un s' endugué part de las tradicions que existian, las quals portadas á diferents climas prengueren cambials diversas, fins á crearne de novas, pera venirne á donar fons á Grecia emporç de la civilisació antiga y mes endavant á Roma quan aqueixa va avassallarla. ¿Qui no s' estranyaria d' altre modo, de trobar la tradició de Psichis y Cupido, qu' en son *Ase d'or*, tant bé Apulejus nos conta, en pobles tant distints y desconeguts del romá, com los Malayos, Lapons, Samoyedas y Kalmukos? Las mateixas *Metamorfosias* d' Ovidi, ¿qu' altre cosa no son, que las tradicions que pel poble corrian, vingudas la major part del poble greci y dels qa' aquest va conquistarne?

(1) *Cuentos populares de la Noruega, Finlandia y Borgonya* Paris, 1862.

- IX -

Quan á impuls de la invasió del Nord, l'imperi romá quedá desfet en mil trossos, no per aixó quedá rompuda la tradició antiga, com molts han volgut creure. La Iglesia, llas d'unió com diu molt be Mr. Guizot en sa *Civilisació Europea*, entre la societat antiga y la que 's creava, estava massa interessada en servir tot lo que pogués d'aquella pera edificarhi son esplendor y poderío, la base de sa grandesa. Lo vescomte Hersart de la Villemarqué en sa *Llegenda celtica* (1) ho conta; « las imatges, diu, las figuras, los símbols tant estimats del poble, eran retinguts per los apostols de la fé á fi de servir á las inspiracions cristianes; aixís apoyadas en las vellas costums nacionals las noves inspiracions, agradavan mes y la nova religió prosperava; los homes se podian fer la ilusió de crences trasportats als dias de sa juvenesa y creure per exemple, celebrar las virtuts del *cordó monástich* ab las mateixas fórmulas, sobre 'l mateix ritme y 'l mateix aire que en la *Cintura mágica*; » lo mateix autor ho afirma en son *Barzas Breiz*. (2) quan estableix que la poesia cristiana no pogué sustraure enterament á lo passat y que 'ls bisbes de la Galia alsaren la fé de Cristo damunt la aisina dels Druidas, de la que no destruiren pas las barbas dels antics bardos, si solsament hi cambiaren algunas cordas. Annezeuil en sas *Llegendas bretonas*, pág. 179 (3), també ho demostra y aixís altres autors. Y si prova 's vol ben certa, no hi ha mes que comparar nostras actuals festes ab las festes paganas: La vinguda dels Sants Reys, ab sos cors y atxas encesas, no es mes que la festa dels romans celebrada també ab cors y atxas, gaudintse de la creescuda del dia y eixintlo á relbre; la festa d'any non ab sas estrenas, no es mes que la continuació de las festes Sigil-lars romanas, lo Carnes-

(1) Paris, A. Durand, 1859.

(2) *Cants populars de la Bretanya*. Llibreria de Didier y C.^a, Paris, sexta edició.

(3) Paris, Libreria de Hempt, 1863.

- X -

voltes de la de los Baranals, las festes d'Ignoscents ab sas hermas de la de las Saturnals, y aixís d'altres.

La tradició, donchs, no fou rompuda; sobre la antiga servada per la Iglesia, se creá la nova y 'ls pobles del Nord, ab cors de ferro, com diu un ilustre escriptor, y cor de cera, prompte s'adaptaren á ella, modificantla, anyadiuhli ó cambiantla ab lo nou y poderós germen de vida que portavan. Heus aquí donchs la tradició en son origen y en la nova fase en que entrava al comensar la etat mitjana.

La Iglesia ab sas ideas de virtut y pau cristiana, ab sa forsa moral apoyada únicament en conviccions, sentiments y creencias, ab la dolura de sa doctrina, ab son sistema de castichs y recompensas, ab sas ideas de resignació y triunfo de la vera creencia, devia produhir las tradicions d'esperit enterament cristiá, del orgull castigat, de la virtut premiada y de tota aquella rica doctrina que tant serveix pera consol en eix mon de nostra trista ánima. Per altre part los pobles salvatges, errants, indómits, ab la idea de llur forsa material, obrant á impuls de llurs inclinacions ó caràcter, sens idea de justicia, ab llur caràcter d'entera independéncia, habitant en lo mitg de las frondosas é isardas selvas, ab llurs sacerdotses y deesas devian produhirne d'altres enterament noves, que portessin tot l'impuls de una potencia avassalladora, tota la forsa é impetuositat del geni que las creava, de fidelitat, d'accions heroicas que tant son de admirar en algunas, fillas de las que ells de sos paisos ja portavan.

La tradició pagana cristianisada per la Iglesia, que á la vegada ne creá una de nova; la Iglesia endolsint la germánica y aquesta fent mella en las altres per sa forsa y grandesa, heus aquí 'ls germens de la tradició qu'avuy viu entre nosaltres. Llavoras, ab aquesta sava, plena de vida, s'estengué esplendorosa la tradició per tot arreu, á lo que la ajudá l'estat de civilizació de la época. Lo poble romá nudrint poderós lo germen del municipi, se cuidava únicament de la Ciutat, sens esmentar pera res lo camp ó la montanya; ni poblats ni ca-

- XI -

mins en ells hi havia, sols en lo camp alguna quinta cuidada per esclaus servia de distracció al patrici, mes camins transversals fora de las grans vias que de ciutat á ciutat se feyan, no s' en coneixian; aixís es que 'ls boscos eran desconeguts y frondosos y quan las noves rasses ab lo predomini de llur element individualista que davant hi entraren ocupanyadas encara de sas antigas preocupacions, pera fundarne mes tart lo feudalisme, barreja d' accions bonas y dolentas, de virtuts y malvestats, ferint la imaginació del poble donaren lloch á tal canal de tradicions que 's pot dir qu' es aquella la época mes rica d' ellas y d' allí ahont nos pervenen la major part de las que coneixem en nostra época. Llavors també lo poble al veure aquells immensos boscos plens de feras, sentint adotar lo vent per tot arreu, per entre mitg del frondosos arbres, creá los vestigles y ser sobrenaturals; al trobarse ab las divinitats germánicas, ab sas sacerdotsas tan poderosas entre mitg de son poble celebrant sa religió sota dels arbres ab sas cinturas d' or y vestas blanques, creá las fadas, y per aixó demostren Walter-Scott y lo citat Villemarqué ser eixas fillas dels pobles de la Germania (si be que també podrian tenir origen las fadas de las sílfides y altres ninfas dels romans); al trobarse en paradys sols, ab castells enladrats damunt espedadas rocas, dictant desde allí sos senyors lleys á tothom, sentse obelhir mes per sos capritxos que per la justicia, inventá los gegants que tot ho avassallavan, que 's menjavan á tothom, que tenian á donzellas encantadas y que sols un poder sobrenatural podia vencels; y pera venjarse de sas injusticias los feu venec sempre per la virtut representada en un jovencel pobre y desprovehit de totes armas; y aixís aná creant segons son modo de sentir y li dictava son clar entendre y ànima generosa. Cito per exemple la del famós *Barba blau* que no reconeix altra origen que 'l venjarse del despotich senyor de Retz.

Es donchs aqueixa sa millor época; y adunats los tres elements, l' un per sa antiguitat, l' altre per la sublimitat de sa doctrina y l' últim per sa forsa, formaren un conjunt grandíós

- XII -

al ensemps que moral y tan nou y atractiu que fa que sempre cautivin l' ànima.

Desde llavors s' han anat estenent, modificant, canviant-ne un poch segons lo pais qu' han anat á habitarne, y aquest es l' estat en que avuy 's troban. Per aixó al mateix temps que hi ha tantas semblansas entre las de tots los diferents països, hi ha també capdals diferencies y variants entre ellas mateixas. Entre 'ls que las obuen contar, endescó segons sas inclinacions ó gustos se fixa mes ó menos en un detall ó s' impresiona de prompte per alguna idea, y al convertirse ell en narrador, servant sempre 'l conjunt de la rondalla, se deté mes ó menos en aquella idea y surt una rondalla que essent la mateixa apareix distinta. Fins mes pot arribar á esser; pot donarse tal predomini á la part aquella, que sent oblidar molts vegadas detalls y accessoris de la rondalla, se 'n arribi á coneriarne una que potser á primera vista serà nova. Y aixó que tot d' una pot apareixe un defecte, no ho es en cap manera, donchs qu' en res perjudica al fondo de la tradició, ja que la idea moral, l' esperit que va eriarla se presenta sempre intacte. Tal es la tradició, una pero variable, may fixa, ni quieta, com la mar que essent la mateixa, cada onada es distinta y variable, hermosa, igual en lo fondo, mes cambiada y múltiple en la forma. Així no es estrany que 's trobin tantas de variants en totes las rondallas, y de segur, que tant las que poso en eixa segona série, com las de la primera, haurán sigut sentidas contar ab alguna cosa cambiada; jo mateix m' hi so trobat, y m' ha estat precis lo desferme ab greu d' alguna canviant, pera posarne solsament la que m' ha semblat mes bonica. Lo qual es verdadera mostra de riquesa d' imaginació en lo poble, al mateix temps que d' exuberancia de sentiments y plenitut de vida y caràcter propis: allí ahont eixas condicions se trobin, com mes sigui 'l grau que tinguin, mes augmentarà la forsa d' iniciativa y per consegüent lo número y varietat d' ellas; per aixó Catalunya 'n te tantas y tant bonicas, tant variadas y caracteristicas. Se pot dir, donchs, que existeix sempre, sobre tot en rou-

- XIII -

dallas, una renovellada; renovellada que serà menys torta en las grans ciutats y en los pobles ahont la vida material predomina, pero que poch mes ó menos existeix sempre; l' aspiració á una millor vida, lo desitj de justícia, la immensitat que per tot arreu nos rodeja, lo vuyt continuo que sent lo cor, poch mes ó menos sempre deixarán sentirse y tindrà necessitat lo poble ab sa senzillesa d' expressarlas. Ara, criarne d' enterament noves, ah la forsa, vitalitat é intenció de las antigas, aixó ja es mes difícil; cambiadas las institucions y costums de un poble, cambiat son modo d' esser, la imaginació popular de sí impresionable, se fixará mes en lo que passa, que no pas en lo que fou desconegut per ella, y en lloch de crear rondallas com las antigas, ne contarà de hadres, d' ardidesas d' algun home á qui tindrà per molt viu, per exemple en la rondalla catalana de lo *Xisclet de Caldas*, que no es en aquesta sèrie, ó contarà las desgracias qu' á algun cart d' enteniment succeheixin, com en lo *Brueyt*, catalana, ó en *Cristofol lo ximplet*, irlandesa, ó en una paraula contarà quentos en que los fets maravillosos, com diu lo dalt citat Beauvois, siguin cambiats per aventuras cómicas, combinacions ingeniosas, ó agudesas, com *Lo bon matrimoni*, *Lo Capità de Hadres*, *Lo doneta*, noruechs, *La Manífussera*, irlandes, *Joan lo tonto*, borgonyó, *Joan lo afortunat*, de Grimm, tan semblant al primer dalt dit noruech; aixó quan no estigui tan abatut moralment que ni aquestos paga crearne y sí sols quentos rastres ó xavacans y plens de malícia.

Catalunya ah sa fe religiosa y bondat de sentiments qu' encara conserva, ah sas altas montanyas, caudalosos rius, jemals plans, y frondosos boscos, es tota plena de tradicions y rondallas: las quals si per un costat demostran la unitat d' origen y adonament dels tres elements pagá, cristiá y germánich que á dalt he dit, com en la rondalla del *Castell d' irús y no'n tornatús* que trobantshi lo dragó de la faula de Andromada y Perseo, s'hi trova també la espasa ó bastó pasat al mitg del lit per servir la honra del senyor ó germá de las Sagas Escandinavas, en la del *Fer-*

- XIV -

rer, *Lo Rahim* y altres en que hi apareixen la Mare de Deu, Sant Pere y fins Nostre Senyor Jesucrist, al costat del *Flucid encantat* que conté lo mito de Orfeo, etc.; proban per altre costat també, com vaig á dir, lo caràcter propi qu' han pres y que las fa distintas de la dels altres pobles.

Així com per la invasió dels pobles del Nort y las persecucions que sofrí la Iglesia, molts cristians se refugiaren en la Bretanya, y de aquí, unit ab la preponderancia de sos Druidas y de sos successors los Monjos, l' esperit eminentment cristiá qu' encara aquest país conserva en sas tradicions y cants, així també quan la invasió agarena invadí l' Espanya, refugiante los que d' avall eran impelits, en las nostras montanyas pera servir llur religió y creencias nos deixaren un esperit eminentment cristiá, que si malagnanyadament no ah tanta forsa ni té se conserva en las ciutats, es encara viu en la montanya; per aixó no es estrany l' esperit religiós de nostras tradicions y rondallas; no hi ha mes que compararlas ab las d' altres terras; així mentre que á Alemanyia lo mito del drach, en lo cuento dels *tres gossos* (1), es com un incident secundari, en Catalunya es la base de la rondalla y dona lloch, tant en eixa com en la llegenda de Sant Jordi, á una alegoria sublime, qual es la de la religió venent á la materia ó paganisme; així mateix, lo cuento *Jaume y sas camaradas*, irlandés, lo dels *Quatre companys*, publicat per A. Fernandez de los Rios (2) y l' dels *Musichs de Bremen* de Grimm en los que se juntan quatre bestiolas, en lo primer pera descobrir un hadre y tornar lo robat á son amo, en lo segon pera netejar una encontrada de hadres y en lo tercer pera recompensarlas de la ingratitut que ah ellas han mostrat llurs amos, que després de servirsen tan com han pogut, quan son vellas las volen matar, pren en Catalunya un caràcter religiós y son las quatre bestias, en *Lo gat de la qua daurada* que malgrat á la maldat podon continuar son sent pelegrinatge fins ar-

(1) Colecció Marnier. *L' arbre de Nadal*. París, 1852.(2) *Tesoro de cuentos*. Madrid, 1864.

- XV -

vibar à Roma; així també en lo cuento de *Lo rey dels metalls* de la dita colecció de Marmier en que l'orgull y la set d'or, son castigats ab lo mateix or y orgull condemnant à la heroïna à estar tancada dins una montanya y à no menjar ni beure mes que or; en la rondalla *Barba d'or*, catalana, la orgullosa es llasada dins de l'infern, d'ahont tot cristià sap que may mes ne podrà eixirne: y així d'altres, que seria llarg de comparalas totes. Aixó sense las eminentment religioses que tant abundan.

De la mateixa manera, com vaig dir en lo prolech de ma primera sèrie, tenen nostres rondallas una valentia y grandesa propias de un poble actiu y emprendedor, acostumat à tots los perills, al ensemps qu'una caballerositat en que pocas d'altres terras las igualan. No linch que repetit ho perque allí ho vaig demostrarho, mes lo fill d'un país montanyós, d'un poble treballador en que tanta importancia adquiriren desseguida las ciutats contrarrestant lo feudalisme, que fou rival de las famosas repúblicas de Pisa y Génova, y qu'estengué tant son comerç per l'Orient, no es estrany que tingui rondallas en que l'heroïa se llenshi en mitg la mar pera fer fortuna com en *Lo fill del pescador*, ó li agradi la vida aventurera y cerqui lo desconegut com en *Lo Castell d'irás y no'n tornarás*, ó de naixement humil per sos merits adquireixi tots los honors de la terra com en *Lo nuy afortunat*, y legendas, com *La filla del rey d'Hungria* ó *l'Partinoples*, que se'n vagi à lluyas terras, entri à castells encantats y sigui pres de moros en Damasco y lo vencedor del torneig, etc., etc.

L'amor no hi pot pas faltar tampoch en nostras rondallas y mes fácil que lo altre me seria demostrarho, sobre tot quan tants fets de caballerositat é hidalgua s'hi troban, mes may acabaria. De totes maneres, tenen nostras rondallas una fesomia propia y qualitat que las fan apreciabls y dignas de conèixe. No hi ha mes que llegir las d'aquesta sèrie pera convencense donchs n'hi van de totes classes y menas. Hi va *Lo estudiant*, tan completa y bonica que senyala be la época de

- XVI -

naïvensa. *Lo Babin* ab son final tan heruós y que com à religiosa es de las mes bonicas; com à religioses també *La montu y el gaitx*, *Lo cistellet*, *Las Peras*, la tendre y bonica de *Lo sach de farina*, la terrible de *Lo mort* y la intencionada de *Lo sarronet d'anius*. Hi van també *Lo Ferrer* qu'es comuna à Provensa y à Alemanha, *Lo nuy petit* comuna à Alemanha y semblant à *Margarida y Joan* de la colecció de Marmier, *Lo bon criat* igual al *Fidel Joan* dels germans Grimm, *La hermosa fillastra* pariona de la *Blanca neu* de Marmier, *Lo vestit de perlas*, *La pell d'ase* igual à la de Perrault, la de *Las tres rosas* de tan hermosa alegoria; la delicada de *La Espigueta de mill*, totes morals: hi van *Las tres taronyetas*, *Nizaranoneta* y *Lo desertor* fantastics y caballerivolas, y avi d'altres, totes hermosas y bonicas y en las que s'hi trobarán una perfecció literaria tal en sa composició que s'pot dir ben be ab Baudry, quan parla dels cuentos de Grimm (1) que tot hi es en ells hàbilment calculat y previst, los accidents hi son portats de lluny per circumstancias ben escollidas, lo sobrenatural mateix, per dirho així, hi es conduit naturalment, la simetria, las antitesis, las repeticions perfectament ben calculadas y tot es acabat y perfet. Per aixó crech qu'agradarán à qui las llegixi, y estudiantlas y apreciandlas en son just valor, farán que veyent lo poble que son buscadas y estimadas, procurarà guardarias à despit d'aquells que ja completament materialisats se lurlan de tot lo que à la vida del esperit se refereixi, y donarán à las rondallas la importancia que tenen ya que tant poden servir pera moralisar y donar idees de verdader valor al poble. Quan no, 'ns portaràn records y afectes sempre agradables, y 'ns farán despectar las fibras del cor à un benestar que hen necessari es en los temps de tràfex y agitació que avuy dia corren, ajudant també à conèixer nostra terra, que tan y tan digne haix tots conceptes es d'esser estudiada.

(1) Cuentos escollits dels germans Grimm.

XVII

Fet ja aquest prólech s' ha esdevingut venir a nós -més- mans la excelent Revista *Romania* publicada en París per Paul Meyer y Gaston Paris, la qual s' ocupa de la primera série de "mas rondallas. Regraciant en molt la distinció feta á mon llibre, no puch menos que desvanexo la contradicció que segons dits senyors sembla que hi ha en lo prólech d' aquell. Lo fondo de las rondallas no lo so tocat gens ni mica, com dich qu' alguns altres colectors han fet: « las narro tal com m' han sigut contadas, salvo en algunas vegadas la *forma* », y si « he se que la sencillez es la que millor las hi escau... lo desitg de fer lluir un poch la nostra llengua ha fet qu' en algunas hi posés la *forma* literaria », aixá donchs es lo que en algunas me só permiss tocar, mes la essencia, 'l caràcter, lo fons de la rondalla, gens ni gota la so tocada, ben clar ho dich, quant apoyantme precisament en un autor francès, Beauvois, asento que alguns autors tocantlas en los personatjes, arreglantlas al gust de la época en que vivian, las feren desconegudas quasi del mateix poble que las havia creadas y que jo no só fet tal y que las conto tal com son. En quant á las diferencias que 'ls quentus catalans tenen ab los dels altres països, apesar de sa comunitat d' origen, ho trobarán dits senyors mes esplanat en lo present prólech. Per lo demás los hi agrabeixo en l'ànima la honrosíssima distinció que s' han servit fer á mon llibre, ocupantzen en sa important Revista y 'ls en repeteixo las gràcias.

VIDAL I VALENCIANO, Gaietà
1879 Consideracions sobre la literatura popular catalana, B., Jaume Jepús. (7)

PROEMI

O voi ch' avete gl' intelletti sani
Mirate la dottrina che s'asconde
Sotto 'l velame degli versi strani.
INF. IX, 61.

INDECISOS estabam respecte del assumpto al qual debiam donar la preferencia, entre los que bullian dintre nostre enteniment, pera escriurer un ó dos articles que, feya temps se 'ns habian demanat; quan reberem una carta d' un de nostres mes estimats condeixebles, en la qual se troban varias apreciacions y judicis relatius á la *Literatura popular* en sas diversas manifestacions.

X

LITERATURA

Debem confessar senceraament, que no 'ns sorprengueren poch ni molt, sortidas de la ploma de nostre antich company; puig dedicat exclusivament á l'exercici del Dret, en una població ahont no existeix ni sombra tant sols de moviment literari, y tenint per tota distracció, en los breus moments que l'hi concedeixen sas moltas y peremptorias ocupacions, la lectura d'algunas obras ciássicas, mes aviat castellanias que catalanias, res te d'estrany que no haja esment de lo mòlt que avuy se estudia la literatura filla del poble, y fins consideri tasca indigna d'inteligençias superiors, lo emplearse en investigacions y treballs á ella pertocants. Mes com se vulla que de esta opinió participan no poch, que en situació prou diferent se troban de la de nostre amich ben volgut, resolguerem aprofitar la ocasió que la casualitat nos oferia pera

POPULAR CATALANA

XI

eixir del compromís aludit, emetent algunas consideracions sobre est assumpto, respecte del qual tant diversos son y contradictoris los parers.

Y puig fou una carta la que 'ns traigué de dupte y posá la ploma en nostres dits, creguerem que era lo millor publicarla traduhida fidelíssimament, be que disfressant noms propis de personas y llochs; y publicar ensems la contestació que á la mateixa donarem, ja que per alló de *á tú t'ho dich filla, entenho tú ma nora*, al dirigirnos al autor d'aquella, parlam igualment ab tots quants en situació molt diferent, participan de son criteri y sostenen idénticas opinions.

Causas ajenas á nostra voluntat impediren la publicació en la *Revista*, en la qual pensabam al ocuparnos en semblant treball. Llegidas mes tart, primer á la «Academia de Bonas Lletres», pera omplir un vuit, y des-

XII

LITERATURA

pues á la «Associació d' Excursions Catalana,» de la qual forem pregats, meresqueren general aprobació. Obhint are á repetidas instancias, nos hem resolt á publicarlas, ab greu temor, no obstant, de que, llejidas en las fredas pájinas del llibre, 's vejan y noten los defectes en que indubtablement abundan, y que pàssan desapercibuts del tot, quan, en virtut de pública lectura, per l' oido penetran y no pe 'ls ulls.

PRIMERA

A EN GAYETÀ VIDAL.

ESTIMAT amic: Mes apreciat y benivol-
gut de lo que realment merech, hau-
ria ja jirat la clau á la porta del meu estudi,
si no m'espantás la consideració de que, á
la curta ó á la llarga, m'aburriria en est po-
ble, que tant escassos recursos pot oferir á la
gent desenfainada.

Gracias á Déu, ab lo que més pares me
senyalaren; ab lo que 'm portá ma estimada
muller y ab lo que he economisat en vint
anys de treball, no 'm falta lo necessari pera
passar tranquilament la existencia, y fins
pera arriscarme á majors empreses. En aquest

no deuen esser tant costosas com jo presumesch, quan las afrontan altres que, materialment, poden molt menos que jo. Mes, francament: Barcelona que tant m' agradaba mentres sigui estudiant; aquell *Liceo*, aquell *Principal* y aquell *Circo*, avench ahont anaban á parar tots los dinerons que la pobre de la meua mare 'm remetia, —fent veurer que d' amagat del pare; pero ab son coneixement, puig saps quan estimaba est. á tots los seus fills, be que tingues la pretenció de passar per home ferreny y poch tendre de cor; —aquells carrers, aquells cafés y aquells passeigs, sisquiera millorats en ters y quint, no tenen pera mi un tant sols dels atractius dolcíssims, que en aquells temps hermosos, á dojo m' oferian, y que fins me feyan mirar ab repugnancia, mesclada de terror, lo moment en que, termenada la carrera, deuria venir á tancar-me en est recó de mon. Totas las meas aspiracions quedan avuy reduhidas á millorar lo meu patrimoni, y á arreglar lo *Mas*, rodejantlo de quantas comoditats me sia possible, pera que lo dia que 'm descidesca á despedirme de *Pandectas*, *Partidas* y *Constitucions* y á tirar á un recó lo *Codich penal*, la *Lley de enjudiciament* y la

col·lecció de las *Sentencias* y *Decisiones* del Tribunal Suprem, puga passar en lo camp llargas temporadas, aixis com are sols hi puch estar brens dias, y experimentar lo que hi haja de real en lo

Beatus ille qui procul negotiis

que tant felisment parafrasejá lo dolcíssim Luis de Leon quan digué:

Que descansada vida

La del que huye el mundanal ruido.

Mes ¿ podré ferho? La veritat es que l'home forma projectes, sens recordarse de que *ell proposa y Deu disposa*, com diu lo refran, y de que, la major part de las vegadas, un accident imprevist desbarata los plans mes ben combinats. Pero ¡ qué hi farem si aixó está en la naturaleza humana! ¡ Qué fora del home si limitat á contar ab si mateix, prescindís dels altres factors que deuen entrar en tot problema, y adhuch en lo que á ells se refereix, recordás incessantment que aquella que *aequo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres*, que digué 'l profá, pot venir á tor' hora á recordarnos que l' instant es arribat d' empendrer lo gran viatge! Pagant donchs á la

naturaleza lo general tribut, y tenint en compte que Dèu no m' ha concedit masculina successió, fomentant, mes be que creant obstacles á certa inclinació y mutua simpatia que, á mon entendre, existeix entre mon nebot y fillol Lluís y la major de mas fillas, creguí que, si termenada la carrera de Jurisprudencia, resolia constituir lo fonament d' una nova familia, continuació de la meva, ell podria ocupar ab profit la cadira de mon despatx, y jo realisar ab verdader plaher l' ideal bellissim de las mevas aspiracions.

Tú concixes á mon nebot, puig que te 'l tinch recomenat com amich que m' ets y ab motiu de la professió que exerceixes: tú saps que no 'ns ha donat lo mes insignificant disgust per motius de estos que son propis de gent jove: tú saps, finalment, que segon fill de mon germá gran, — que 's consagra exclusivament al cuidado del patrimoni de nostres passats, — no content ab seguir la carrera del foro; entussiasta per tot lo qu' es bell; y considerant que tenia probadas las assignaturas que 'n deyam nosaltres d' ampliació, que forman part de la Facultat á qual profesorat pertany, ha volgut estudiar y está es-

tudiant las demás, ab intent de graduarse de Llicenciat. Fins aquí, res hi ha que no sia digne de lloansa, si 's prescindeix de que 'l foment de semblants aficions pot proporcionarli algun desengany, ja que l' exercici del dret te mes de prosa que de poesia, y que en un cap de partit mes aviat es mirat ab prevenció que ab respecte lo que cultiva las letras, per so que los clients consideran qu' un advocat sols deu entendre de lleys y de portar plets, errada opinió que explotan en profit propi, los que son fusta del mateix fus.

Ab tot, aixó res me feya, puig sempre creguí que valia mes que 'ls moments que l' hi deixassen lliures las suas ocupacions, los empleás llegint nostres classichs, com jo mateix he fet, que jugant al billar ó al tresillo en lo cassino, ó ficantse á politich de café, que es de tots los mals lo mes dolent. Mes es lo cas que sas aficions s' han extremat de tal manera, que ratllan en mania; y la veritat, tinch por de que esta mania no sols desbarate los meus plans, que son ja los de tota la familia, sino també de que 'l perjudiquen á ell mateix. Saps també que mon germá, fill com jo d' una antigua casa de pagés, y per nostre

pare cridat hereu, no te mes ciencia ni mes lletras que las que ha menester pera administrar lo patrimoni, y llegir lo *Diari* y alguna que altre *historia* en las llargas nits d' hivern. Per est motiu y perque en Lluís s' estima mes estar en esta que en la casa payral, probablement per las rahons que avans te he indicat, l' hi consent aquell, despres que ha passat en sa companyia la primera quinzena de las vacaciones, que vinga á casa meva, persuadit com está de que, debent esser advocat, pot apendrer mes aprop meu, que presenciant operacions agricolas en la casa solana, entremix de mossos, bailets, conresadors y aparcers.

Donchs be: est any, com de costum, vingué en los primers dias de Juliol; mes aixis com en los passats quasi be s' estava en casa tot lo dia, y fins m' ajudaba, encara que no fos mes que servintme d' escribent,—ab lo qual anaba adquirint práctica,—est any es tot al revés, puig no para en ella un sol instant, com no sia en las vetlladas, sens que pugan mantenirlo en la mateixa los encisadors encantats y agradable conversa de ma filleta estimada.

No ha sortit encara 'l sol, y ja me'l tens

corrent per estos mons de Dèu, y de Mas ca Mas, de Parroquia en Parroquia, no hi ha recó que no furgue, ni afrau que no escorcolle en esta vila y sos contorns á tres horas al voltant. L' un dia ve, y son goig no te limits, dientme que ha trobat dos *hachas célticas*, que feyan ofici de contrapés en la porta del pastadó d' una coneguda casa solana, y pera convencerme me posa de manifest dos pedras com llonguets, de estas que los pagesos ne diuen de llamp, y que á mon entendre no son altre cosa que mandrons que, arrastrats per las ayguas, han pres aquella forma ab lo transcurs del temps. Es inútil que l' hi fassa estas observacions, puig si persistesch, despres de haberme fet observar cosas que ell veu y que, si 't tinch de dir la veritat, jo no se veurer, me surt ab que no he estudiat la ciencia prehistórica, y per consegüent no es meva la culpa si no conech los monuments de la edat de pedra. Un altre dia, despres de haber recorregut tots aquestos andurrials, compareix ab un libre vell, mitj menjat de ratas y corchs, y diu qu' es un *incunable* de gran preu, pel qual donarian no se quantas onsas, si no estés tant mal tractat.

En lo del sant de ma filla, quinze d'Agost, pretengué obsequiarla, com es de lley entre enamorats: mes en compte de donarli algun llibre elegantment enquadernat, un necesser pera brodar, d'olorosa pell de Rússia, ó un sencill ram de flors, com hauria fet tú y jo en nostres bons temps, li doná... ¡May ho endevinarias! li doná, un aspi y una filosa, y á mes un clauer d'argent, que, segons va dir, pogué pescar en una casa de pagés ahont ho tenian arreconat, en cambi de dos mocadors de pita que doná á las fillas de la mateixa. Y es lo cas que al ferne donació á sa estimada, mes regositjat que si l'hi hagués fet mercé del mes preuat joyell, li deya que aquells objectes no solament tenian gran valor per sa antigüetat y primors artistichs—y en aixó no l'hi faltaba del tot la rahó, puig la filosa principalment, está plena de figuretas y ornaments de gran preu —sinó per lo que significan, puig si lo clauer representa los drets de la mestresa, la filosa y los demes trastos indican quals deuben esser sos debers. Aquí dech advertirte que, prenent peu de semblant motiu, nos expeté un discurs sobre las einas del treball y son progrès, que, francament, m' hauria donat gust sen-

tirlo, si soptadament no m' hagues vingut á la memoria lo que respecte del segle ó edat d'or, ab motiu de una almosta d'aglans, dirijí l' Heroe de la Manxa als admirats cabrers. La noya embadalida l' escoltava sens perdre paraula.

Finalment y pera no cansarte. No fa molts dias comparegué boig de satisfacció, acompanyat d' un pobre jayo, que atravessada damunt d' un ase portaba un' arca vella, bastant mal tractada, pera pagar la cual me demana vint y cinch pessetas, que l' hi doní, y tant bon punt estiguerem sols, me digué que per cap baix valia un centenar de duros,—lo cual me feu esclafir en una gran riallada,—y de dins d'aquella tragué lo que 'n diu fruit de las suas excursions, y consisteix en una bacina de llautó, de cixas que serveixen pera captar en las iglesias rurals; un plech dels *goigs* dels Sants, Santas, Mares de Déu y Sant Cristos que 's veneran en las Parroquias, capellas y hermitas de estos voltants; un fragment de retaule gotich que, segons sembla, per lo poch que resta de la pintura, representa lo martiri de San Sebastiá; un full de pergami que degué formar part d' algun vell misal ó llibre de cor; un parell de

pistolets que calsan bala d' onsa; y un vestit de pagesa compost de faldillas y jipó de tapiceria, corbata blanca brodada d' anticuelas, ret de seda color de rosa, mitjas y mangots.

Sa satisfacció no tenia límits: saltaba y brincaba com una criatura á qui haguessen donat un munt de joginas, y en mitj de son entusiasme 's regositjaba pensant la enveja que suscitaria la sua bonaventura en tots los membres de las associacions «artística y arqueológica» y «de excursions científicas,» á las quals diu que pertany, axís com á altres que 's dedican al conreu de las arts y las lletres catalanas.

Yo 'm creguí en lo deber de observarli que no participaba de las suas opinions: que debia ferse compte de que en los pobles petits tot s' explota quan se tracta de posar en ridicol una persona: que destinat á viure en esta població, debia concedir alguna cosa á la opinió pública, y que per lo tant convenia que tingués á ratlla las suas aficions, si no volia que 'l motejassen dientli, com ja algu l' hi diu, per mal nom, *En trastos vells*. ¡Qué vaig haber dit! Una filípica 'm fulminá que encara 'l sento. «Aqueixas preocupacions, deya, ¡qué n' han causat de mal en

»nostra terra! La primera generació del present segle, amestrada per las lliçons de la »derrera del passat, sols se cuidá de destruir. »Costums, institucions, monuments artístichs y literaris, tot he enderrocá, mirantho »com antigüalla despreçiable y sentne objecte de menyspreu, y mentres tant extrangers »mes sabis é il·lustrats recorrian las nostras »encontradas, arreplegant á poca costa y ab »poch treball objectes de tota mena que son »avuy preuat tresor de Bibliotecas y Museos. »¿Per qué s' ha de fernos un carrech de que »esmersem la nostra activitat en salvar las »escasas reliquias que restan de tanta riquesa?» Y pera mes persuadirme parlaba de no se quina historia en que diu que intervingueres, sent construir per encarrech de un personatge de Madrid, no se quants parells d' arrecadas de pagesa, per un dels museos de Lóndres. ¿Es veritat?

Lo cert es que sentintlo qualsevol l' hi donaria la raho; mes també 's dona al Héroe de la Manxa, que sol parlar com l' home mes experimentat y rahonable, mentres no l' hi tocan lo registre de sas desventuradas caballerias. Y francament, que aixís com la monomania de la creació de Cervantes eran las

empresas caballerescas, ho es la de mon nebot tot lo extravagant y extraordinari, estich á dos dits de creurerho, y fins temo que ensems ha de esser la seva desgracia, la de la meva filla, que 'm sembla que s' está ja contajiant del mateix mal, y la de tota esta casa, que si aixó resultás cert, veuria enfonzat en un moment tot l' edifici de las suas esperanzas.

Perá que vejes que no exagero, vaig á donarte compte d' un altre fet. En lo nombre del meus clients s' hi troba una pobre dona, que te en mi de tal manera depositada sa confiança, que no pren una sola resolució sens comunicármela, pera que l' hi donga consell. Viva, discreta, un si es no es de maliciosa y desconfiada, y ab molta ciencia d' aquesta que s' apren ab lo tracte del mon; ningú diria que 'l mon está per ella reduit al tros de cel que 's veu desde la casa solana ahont nasqué y viu, de la parroquia ahont fou batejada y probablement la enterrarán, y dels carrers y plassas de esta vila, ahont sol venir en los días de mercat. Sab mes refrans dels que enclou lo diccionari de Labernia; te un aforisme ó ditxo expresiu per cada cosa, y un quiento ó exemple pera cada

cas. Donchs be, lo meu nebot, valentse del nom d' un dels personatjes del teus «Quadros de costums,» l' hi diu *la Pubilla del Mas de Dalt*. Y no es aixó lo pitjor, sino que s' ha fet molt amich d' ella, y segons he sabut, l' hi fa frequents visitas, pera que l' hi diga quientos y l' hi cante cansons, y mentres se está ella al meu estudi, s' está ell ab la ploma als dits apuntant refrans, transcribint modismes y bestraentli conversa pera que enrahone, y com ella, donantli corda, es capas d' enrahonar un any seguit, resulta d' aquí, que ab gran perjudici de la meva feyna, se fan interminables las sessions.

Si anem á paseix y veu criaturetas qu' estan jugant, s' atura, 'ls pregunta con se fa 'l joch y apunta las paraulas que diuhén y la cantarella ab que las acompanyan. Encara no sent cantar una vella, que tot fent ballar lo fus, sondrolla un bressol, ja me 'l tens ab la llapidera als dits, transcribint los versos de la cansó baldament sia esta un reixit de disbarats. L' altre tarda ab ocasió de haber passat un parell de días en lo *Mas*, anarem á veurer una xarmada ahont estaban cobrint. De promte cixí una serpeta no tan groixuda com un vimet: la noya s' espantá, puig li fan por:

en Lluís, volent donar á ma filla una prova de galanteria y una mostra de valor, posá lo peu demunt la serp y l'hi xafá 'l cap, y com ab tot aixó encara 's retorcia y caragolaba, agafala ab la punta del bastó, y la tirá dintre de un formiguer que acababan de fogar. Un dels mossos de l'hisenda á qui diuen lo *Francés*, perque son pare estigué emigrat á França, ab motiu d'haber militar en l'exercit carlista durant la guerra dels set anys, l'hi digué que en lo rotllo ocupat per lo formiguer ahont la serp s'estaba cremant, no hi naixeria gra, y vethel aquí ab lo llapiset apuntant lo dit en la cartera. Y com es viú y compregué d'una sola ullada que 'l *Francés* se las pica d'entés y saballut, y que 'l millor medi pera ferli dir tot quan sap es la contradicció, comensá á contradir-lo ab lo qual alcançá lo fi que s'havía proposat. En resolució, que s'ha fet gran amic d'ell y mercés á una corbata molt virolada ab son anell de similor, y uns botons pera las mànegas de la camisa, que dessota d'un vidre tenen unas tortugas ó calapets de moviment que l'hi ha regalat, l'hi ha fet buidar tot son caudal de extravagancies y preocupacions, del que está contentíssim, dihent que pochs

lauran fet tant bona requesta com ell l'ha feta en est estiu.

Y ¡quinas preocupacions! Millor ¡quinas bestiesas! Pera que te 'n pugas fer cabal, vaig á citarten algunas que m'he pres lo treball de copiar dels quaderns que, degudament ordenats y subjectes á una especie de classificació, ab un munt de llibres francesos, italians y catalans, te sobre la taula del aposento ahont dorm.

«Si 's cups s'ensetan en dimars ó divendres, lo vi ix terbol y may s'arriba á clarificar.»

«Si 's porta en la butxaca una pell de serp, trobada á sol post, en diumenge, se guanya á tots los jochs.»

«Quan un bufadorats negre zumb en la orella esquerra, iu-nova malastrugancia: si es de color y zumb en la dreta, vol dir que tot anirà bé.»

«En l'any de traspás las favas tenen la cella cap á vall.»

«En dits anys lo blat se torna orp si no s'ha comensat la sembrada en dijous.»

«Si á mitja nit canta la gallina com si los gall, senyala la mort del amo de casa.»

«Quan los gossos udolan á sol post, es que senten la mort d'algú.»

«Si 's tiran escopetadas, ab balas benchidas, als nuvols que portan la pedra, s'escampa la nuvolada y fuig la tempestat.»

Y ¡qué 't diré de las cansons! Entremitx d'algunas que tindrán mes ó menos merit;

pero que, francament, no crech que mereixen conservar-se y passar á la posteritat, he llegit aquella enrestinada de desatinos y disbarats, escrits en un llenguatge que no pertany á cap idioma, y que si alguna cosa te que la fassa notable, es la singularitat de no poderse dir mes extravagancias ab menos paraulas. Es aquella que 's cantaba quan tu y jo erem nins, me sembla que pel temps de la *Camancía*, puig recordo que aquí la portaren fujitius de Barcelona, y que deya

« Qu' ets calent teixidó,
 Que te'n dono de fil
 Tu t'estàs á la gabia
 Y jo m'estich divertint.
 Rempújame la.
 Mal andando que soy
 Zapatero me voy
 Remendando per baix
 La peñabra me das
 Dasimula que no
 Y un solito solito
 A la guerra voy yo.»

També hi trobí aquell' altre que tant furor alcançá en la época en que nosaltres estudiabam, que corra parellas ab la anterior, se cantaba ab la inspirada música del duo

final de la ópera *I Màrtiri* de Donizetti, «*O santa melodia*,» may tan villanament profanada, y comensaba :

No vayas tan deprimida
 Quèl sielo está nublado
 A la puerta de la iglesia
 Hi venden bacalao.
 Un Pau, dos Paus, etc.

La qual, si no m' es infiel la memoria, reconeix com motiu de inspiració las lluitas de las collas que dónaban balls en los embeñats, que 's distingian ab los noms de *Paus* y *Gitanos*, y á las quals han succehit, en estos temps, las comitivas de S. Mus, que s' honran ab noms tan triats com lo de *Xatos xics de la bandera nova*, y altres no menos cults, poetichs y altissonants.

Francament, no volgi veurer mes: lo copiat bastaba y sobrava pera que mes pregondament arrelás en mon pit la presumpció y creencia de que mon pobre nebot está tocat de l' enteniment. ¡Pobre minyó, pensaba entre mí, y pobre fileta meva, y pobres de nosaltres!

En est punt entrá est en l' aposento ahont me trobaba, y vehentme ab lo quadern en la

ma, entre satisfet y orgullós me digué: — ¿Qué tal, oncle, que l' hi sembla dels materials que tinch recullits relativament á la Literatura popular? — ¿Y de que 'n dius tú literatura popular? — De tot lo que contenen estos quaderns: de las rondallas, las canciones, las preocupacions, las ditas, los refrans, las endevinallas, los jochs de noys. — ¡ No ets tu mal noy! ¿Y d' aixó 'n dieu are literatura popular? No ho entench. En mon temps, quan jo estudiaba, est nom se donaba especialment, si no estich equivocat, als *romances*, en qual género tant rica y abundant es la literatura castellana, no faltantne tampoch en la de esta terra, tant que com á mostra 'n donaba 'l Sr. Milá lo de la *Dama d' Aragó* en l' Arte poética que 'ns servia de text; mes d' alló á aixó, ¡ quina diferencia! Allí hi ha art, sentiment, inspiració, pintura de costums, veritat històrica; mes en aixó que he llegit y en aixó que 'm dius, ¿qué s'hi troba? ¿que es tot ell sinó un sens fi de baujanadas sens cap, ni peus, ni sentené? — ¡ Ay oncle, com se concix que vosté no es prácticich en estas materias! De lo contrari veuria clar com la llum, que tot aixó son manifestacions genuinas de la musa del poble; que tot

aixó constitueix, si aixis podem dirho, la mostra patentíssima y admirable per sa ingenuitat, de lo que es lo sentiment poètic en mans del poble incult, de la sencilla é ignoscent infancia, y de la gent vella que, si careix de lletres, es rica en experiència y fets d' observació. Vosté ab tot y no viurer divorciat del tracte de la literatura — com fa la inmensa majoria dels que converteixen en ofici de *pane lucrando* la noble profesió del dret — no está al corrent del moviment literari de la época, y no pot saber, per tant, lo que en est concepte han fet y están fent las nacions mes cultas d' Europa, que en est punt, com en molts altres, com en tot, marxan devant en lo camí de la civilisació. Alamanya, Inglaterra, Fransa, Italia, fins las apartadas Suecia, Norega y Dinamarca, fins la llunyadana Russia, contenen nombrosas pléyades de lliterats respectabilíssims, que se han fet una reputació envejable y un nom universal en la república de las lletres, publicant aplechs de rondallas, romansos y canciones: donant á llum, degudament ordenadas y classificadas, ab explicacions oportuníssimas, plenas de esquisida erudició, las preocupacions vulgars de determinadas comarcas:

col·leccionant ab esperit crítich y fins trascendentals los jochs de noys, los usos y costums, las creencias dels pobles, los refrans que revelan la que 'n podriam dir filosofia del sentit comú; las endevinallas, testimoni de la sutilesa y finíssim enginy que caracterisa determinadas rassas. Y avuy que s' esbrina tot; avuy que tot s' analisa; avuy que s' posan á contribució las arts y las lletres y las ciencias, pera conèixer quins foren los camins que emprengué l' humanal llinatge, quan pera castigar son infundat orgull, suscitá Dèu la confusió de Babel, eixas manifestacions insignificants y fins despreciables á primera vista, son element poderós pera avansar en est ordre de investigacions y adquirir datos preciosíssims respecte de la etnografia de las diferents familias. A vosté l' hi semblará que aixó no es possible, y per est motiu no compren que semblants matrias pugan constituir elements importantíssims d' aqueixa rama de las lletres que 's distingeix avuy ab lo nom de literatura popular. Mes, ¿qué diria si l' hi demostrás com dos y tres fan cinch, que moltes de nostras vulgaríssimas rondallas, transmesas sols per la tradició oral, derivan llur origen dels an-

tichs pobles d' Orient, y que en ellas s' hi barrejaren despres las manifestacions de la civilitació pagana, y mes tart encare, las creencias y preocupacions dels pobles del Nort? ¿Qué diria si sabes que, fa poch temps, un lliterat, no 'm recorda si francés, belga ó almany, escrigué á D. Manuel Milá, y aixó ho se per l' amich de vosté Sr. Vidal, preguntantli quantas formas tenim en Catalunya pera dir qu' un home está borratxo, anyadintli que ell ne tenia ja recollidas mes de cent, cosa que no m' estranya, puig sens sortir de casa solem dir: «te la pinya,»—«está pitof,»—«ha alsat lo colzo,»—«porta una mantellina,»—«te un perdigó á l' ala.»—«está emboirat,»—«va de tort,»—«ha mirat los estels,»—«fa esses,»—«está mix,»—«ha agafat lo gat,»—«ha aixecat lo porró,»—«te 'l pet»...—Al arribar á semblant punt, marejat per est abundós fluix de paraulas y sens poder contenir mes temps los impulsos de mon pit, que feya estona pugnaban pera esclatar, ab veu de tro l' hi diguí:—Donchs si aixó es també literatura, 't diré que no ho entench, no ho entench, y no ho entench; y que no ets tu sol, com pensaba, sinó molts y molts los que 's troban contaminats de eixa mania,

que si be en altre terren, te no poch's punts de semblanza ab la de D. Quixot». — Y pegant una rabolada, eixí del aposento deixant-lo sens paraula que contestar.

Are be. ¿Comprends, amich estimat, la situació del meu esperit? Coneixent com coneixes los antecedents, basa de mons plans y de las meas esperanzas ¿no endevinas mon desconort, vehentlas á punt de enderrocarse com s' enderroca un edifici sens fonament? Y ab tot, no puch renunciarhi: eran pera mí tan dolsas y falagueras, y ab ellas estava ja tant familiarisat, que 'm resistesch á veurerlas esvehidas, com s' esvehcix en l'aire una glopada de fum. ¡Qui sap! Pot ser en Lluís exagera; pot ser impresionable com jove qu' es, y dotat de gran sentiment, hi ha en son procehir mes del entusiasme dels poch's anys y del desitg de distingirse als ulls de sos amichs y consocis, que de manía y enfermetat del enteniment. Sols tú pots traurem del dupte: de lo que 'm digas depen que renaix en mon pit la esperanza, ó morian ditre ell mas il·lusions mes estimadas, y ¡ay! pot ser també las de la meva filleta, que s' ha acostumat ja á veurer en son cosí son esdevinador marit.

Est se trobá al present en companyia de son pare, del qual es anat á prender comiat avans de comensar lo nou curs. Durant ell, puig concixes las meas intencions, vijilamej; apartal de malas companyias, pera que 'l mal no fassa en ell mes estragos: pot ser qu' encare hi siam á temps. Ets pare y aixó basta pera que comprendas la situació en que 'm trobo; pera que t'expliques la present y pera que disculpes la molestia que ab ella t' haurá causat y pot encara causarte, ton invariable y verdader amich y condeixible.

F. LAVID.

.... 20 Septembre 1878.

SEGONA

A EN FRANCESCH LAVID.

MON estimat amich: ¿Dech ocultarho?
No, que es nostra amistat prou verdadera, pera que puga parlar-te ab lo cor en la ma. Donchs be, la teva estimada del 20 de Septiembre, que rebí en mon Mas, quan feya los preparatius pera venir á esta á empendrer la tasca del nou curs, me proporcioná un dels ratos mes agradables que fa molts anys he disfrutat. Basta lo dit pera que compregas que no participo de las tuas opinions respecte del estat mental de ton fillol y nebot: de lo contrari ja pots compendrer, apreciante com t'aprecio, que habentme do-

nat compte de tos plans pera l'esdevenidor, la teva discretíssima carta, lluny d'haberme donat goig y plaher, hauria estat sols motiu de dol y pregonda commiseració.

No: en Lluís no es un mono-maniach: es sols un de tants joves que, habéntse aprofitat de lo que han apres, y, diguemho tot, pagant tribut á la moda que avuy regna, ab l'entusiasme dels pochos anys y no tenint felisment altres mals de cap, s'ha entregat ab totes las sevas forsas á la agradosa ocupació de col·leccionar, que compta al present no curt nombre de devots.

Cada época 's distingeix per una fal·lera especial: los nostres avis vestian de frares á llurs fills; á nosaltres nos enjiponaban nostres pares l'uniforme d'aquells milicianos que 'n deyan *Cristinos*; nostres fills á quinze anys usen *frach* y corbata blanca com lo diplomatich mes enfaristolat, y aixis com aqueills jugaban á fer capellas, y nosaltres empleabam lo temps parodiant militars exercicis, la joventut del dia, donantse aires de judiciosa y experimentada, juga á fer l'home d'enteniment, y en academias, societats y associacions, católicas y pera catolisar, discuteix ab tota formalitat y com si de la sua

decisió dependis lo ben estar del mon, las qüestions mes intrincadas de la ciencia social, asatjan la comedia de la vida, en la espectativa d'esser un dia los membres que las componen, homes públichs, diputats, ministres de la corona ó presidents del consell. Joves hi ha, que mes modestos en llurs aspiracions, ó endressant per altra via los seus passos, á la política y á las ciencias preferixen las lletres y las arts, y, ó be 's reuneixen pera executar música, que 'n diuhen clássica, pera lo qual constitueixen societats de *cuartetos*; ó be coltivan las arts de la vista produhint quadros al oli, acuarelas y terras cuitas que exposan en establiments particulars ó en públicas exhibicions; ó escriuhen composicions literarias, que mercés al gran nombre de periódichs que avuy se donan á llum, poden contemplar en lletra de motllo, ab sa firma al peu, satisfacció que en altre temps sols estava concedida á talents privilegiats. No 'n faltan alguns entre aquestos; pero son los menys, que enamorats de lo que fou, y convensuts, ó comprenent per instint, que lo progrés marxa per la senda de la tradició, seguint las petjadas de llurs mestres, treballan en la obra lloable de reconstituir-la.

Al nombre de estos pertany ton estimat nebot. Deixa qu' haja probat los desenganys y amarguras de la vida, que per desgracia venen mes aviat del que 's pensa y d'ahont menys podrian esperarse; deixa que ab lo titol d'advocat en situació 's trobe d' ocupar la cadira que tant has honrat y estás honrant; deixa que 'ls debers d' espós y de pare l' obliguen á pensar en la prosa de la vida, y veurás com tots eixos entusiasmes mimaban, y s'apaibagan totes eixas aficions. ¿Haurias preferit que sentse lo jurisconsult, quan no compren encara los fonaments del dret, hagués descidit *ex cátedra* sobre qüestions de gran trascendencia pertocants á la familia, á la propietat y á la successió, repetint, mal digerit, lo que 'l dia avans hagues escoltat de boca dels seus professors; que pegant-selas de filosof, s' hagués fet redactor de tal qual periódich polítich, y ab la orgullosa pretenció de demostrar que may, fins al present, han estat qual correspon compresos los principis fonamentals de la vida dels pobles, no hagués vascat en posar en tela de judici las veritats mes absolutas, y ab lo satánich proposi: de redimir la humanitat, hagués sembrar llavor de odís y envejias, fent inso-

portable la existencia á aquells que, sens rahó, 's creuen desheretats; que volent contraurer mérits y presumint enganyar al mon, sentse 'l gata-moixa, lo timorat y l' escrupulós, finjintse exaltat per elevadíssims sentiments, en farsas ridícolas y moxigangas repugnants, parodiás autos de sé ab llibres que ni pel forro conegués, aplicantlos lo foch, tal vegada, ab las mateixas mans pecadoras ab que, mitjora avans, las feya saltar demunt lo tapete vert; que donantse, finalmente, tota la importancia d' un *esperit superior*, embestint totes las qüestions per mes arduas y complicadas que sian, en cercles y ateneos, las hagués resoltas, ab punible lleugeresa, tal com son flach mají y escassa competencia l' hi donás á entendre, sens encomanarse á Déu ni al diable, y fent cas omís de sentencias, censuras y excomunionis? Francament, de quantas direccions, donadas las tendencias del jovent d' avuy en dia, ton nebot podia empendrer, segur pots estar de que ha elejit la mes ignoscent, y fins diria la mes abundant en positius resultats, si no temes que, impresionat encare per los actes d' en Lluís durant lo passat estiu, me creguesses tocat del mateix mal.

Ja t'ho he dit; avuy la moda es de fer col·leccions. Donchs col·lecció per col·lecció, ¿no val mes que emplee la sua activitat en lo que la emplea, que en ferne de sellos de franquex, anuncis comercials, cubertas de capsas de mistos, ó tarjetas-programas de sarau? Recollint lo que tú, ab to despreciatiu, ne dius *trastos vells*, pot salvar de la destrucció obras singularíssimas de las arts d'altres temps, que ensems demostran la carencia de rahó dels que predican en tots los tons, que en las épocas que 'n diuhen d'oscurantisme no existiren las puras manifestacions del esperit, y que no 'n tenen mes los que, verdaders *laudatores temporis acti*, condemnan aquestos en que vivim per considerarlos contaminats de tot vici y corrupció. Bo y dolent hi ha hagut en los temps passats, y dolent y bo hi ha en lo present: treballen donchs en posar las cosas en son verdader punt, que deber tenim de fer justicia lo mateix á lo dolent y á lo bo del present, que á lo bo y á lo dolent del passat.

En aquells anys hermosos de nostra existencia, anys que fujiren pera no tornar, quan á punt de veurer nostras carreras termenadas, ple lo cap d'illusions, y sobre-

xim de nostres cors la esperanza, ho veyam tot de color de rosa; y trobantnos, ab curta diferencia, en la situació d'animo en que avuy se troba en Lluís; en nostras passejadas pels voltants de Barcelona ¿no habiam convingut y estat conformes moltes vegades--- y aqueixa conformitat d'opinions feya mes fermos los lassos que á tú y mí 'ns unian y eran motiu de que formaram llinatge á part respecte de tots los nostres condeixebles,— no habiam convingut, donantnos també ayres d'home experimentat, en que procehiren ab poch seny los qui, en odi á lo que de viciós existia en passadas institucions, tancaren los ulls, ó no volgueren veurer lo que de bo tenian, y á fi y efecte de destruir lo dolent, no compregueren que ensems arrebassaben lo bo? ¿No conveniam igualment en que no es bo de bell tros tot lo modern; que encara que molt n'hi haja, també, per desgracia, enclou no poch de censurable, que per serho se deuria rebujar? Y la síntesis de semblants disquisicions, com se diu en la moderna fraseología, ¿no venia á esser: pendrer lo bo d'allá ahont sia y anatematissar lo dolent d'hont se vulla que vinga? Dochs en rigor, ¿quin es sinó aquest lo mó-

vil que impulsa á ton nebot y als que com ell pensan y proceheixen com ell? ¿No es lo mateix sentiment que á tú y á mi nos impulsaben, lo que á sos llabis posá las següents paraulas que llegesch en la teva carta, y que venen á esser lo símbol dels que pertanyen á semblant apostolat? «La primera generació del present segle, amestrada per las lliçons de la derrerera del passat, sols se cuidá de destruir. Costums, institucions, monuments artístichs y literaris, tot ho enderroca mirantho com despreciable antigualla y objecte de menyspreu...» ¿No diguerem lo mateix tú y jo á dotzenas de vegadas, enardida nostra imaginació ab la lectura de las obras de Capmany y Piferrer? ¿Y donchs, per qué extranyas que ton nebot pense com tú?

Dirás que ell ho extrema y que son punibles ó quan menys ridículas las exageracions; mes tampoch tindrás rahó. *Distingue tempora*, te diré valentme del aforisme jurídic y farás justicia. Los nostres amors, si axis podem dirho, eran merament platónichs: estimabam á la senyora dels nostres pensaments sens haberla vista, com l' Héroe de la Manxa á Dulcinea del Tobós: la en-

jendrarem en nostra fantasia y nos donabam per contents y satisfets planyentnos de la sua ausencia y sospirant per son retorn. Donchs be, la generació que 'ns ha succehit, mes animosa y mes descidida, convertint en substancia nostres dolos y nostres sospirs, está explanant lo camí pera que torne, y com está dotada de fé y de perseverancia, y no li faltan bons desitjs y ferma voluntat, logrará abressarla y si ella no, la que la succehesca, ab tot y que deu lluitar, — seguesch la comparanza — ab tots los malandrins y fellons que per mil medis posan destorps en son camí.

Si, amich estimat, no ho poses en duple: cada nou esforç, per insignificant que á primera vista semblarte puga; cada nova manifestació de eix intent, per mes que sia petita y fins ridícula, y tal volta despreciable, es un nou cop de picot donat en la senda per ahont deu apareixer aquella cobejada hermosura. ¿Per ventura 't maravellas de que s' hajan creat las *Comissions de monuments* pera la conservació dels arquitectónichs? Pera mi, lo únich que en aixó hi ha de maravellós, es que s' haja pensat en conservar las ruinas y no 's pensás en convertir en tals

los monumentos. ¿Y donchs, perqué consideras privats de judici ó malalts d' enteniment als que inspirantse en lo mateix desitj, incorporacions constitueixen pera conservar y restaurar los monumentos literaris y artístichs que, fills del poble, nos ha llegat la tradició? Paguem nosaltres errors y faltas que inconscientment nostres avis y nostres pares cometeren: si volem que nostres fills ó nostres nêts tingan millor vida, es indispensable que aprofitantnos de lo bo que nostres pares han sembrat, restaurem tot lo bo que tingueren nostres avis. En aixó s' está treballant, y en aixó, ab tot y las espessas nuboladas, que ab mes frecuencia de lo que voldriam, impedeixen que fins nosaltres arribi clara la llum del sol, veig jo senyals indubitables del bon temps, que 's disfrutará en un esdevenidor que no se quan, pero que tost ó tart te d' arribar.

Que hi ha exageració; que 's cau de vegadas en lo ridícol; que la pasió ratlla en monomanía. ¿Y aixó 't sorpren? ¿Has vist tú cap enamorat de debó, que no haja arribat á semblants extrems, y patit idénticas debilitats? ¿Per' ell, no son bellas fins los defectes de sa estimada? ¿Pera mes obsequiarla, no comet actes impropis del home serío y

formal? ¿Los moviments tots de la sua existencia, no responen per ventura á una especie de sobreexcitació que domina son pensament? Mes á semblant estat patològich, succeeix mes tart lo período de remissió com dirian los metjes: la febra mímica y llavors ab fredor y calma 's discerneix y s' escull ab ferm judi y claredat de potencias. Entre un apassionat y un indiferent, me quedó ab lo apassionat: aquest creu; l' altre es un tros de glas. Avuy lo teu nebot se troba en lo período febril: enamorat de lo vell; vivint en lo passat, tot l' hi sembla bo y digne de estima, ab tal que lo sejell de lo passat porte demunt, y per aixó tot ho vol, tot ho recull y aixis enriqueix las suás colleccions ab objectes curiosos y artístichs, testimoni de la vida íntima de las familias catalanas en épocas que foren, com engroixeix los seus quaderns ab exemplars dels diferents géneros de la que avuy dia s' anomena *literatura popular*.

Y no deus duptarho: los quíentos, las rondallas y las cançons; los refrans, las endevinalas y las ditas; los jochs de las criaturetas, las costums populars y fins las preocupacions, constitueixen altres tants elements de

dita literatura y venen á esser, si aixís podem dirho, lo germen ó embrió dels gèneros literaris propiament dits. Y sinó evoca tos recorts, ja que ab profit cursares la asignatura de literatura general, y veurás que en molts dels jochs de nostra infància existeix un verdader poema dramàtic, tant rudimentari com se vulga; mes poema al fi, ab sos elements principals de exposició, nus y desenllás: que los quèntos y rondallas, cançons y romansos tenen representació perfecta y acabada en los gèneros líric y épich: y que en los refrans, ditas y endevinallas se poden veurer los primers indicis del didàctic ó doctrinal. No t' sorprènga donchs que, com diu ton nebot, en totas las nacions de Europa existescan personas eminentes que s' dediquen especialment á recullir de llabis del poble eixos restos importantíssims, que á pesar de las lluitas de encontradas pretensions é interessos, que son patrimoni dels homes, conservats per la tradició, han arribat fins nostres dias, passant per entre las grans conflagracions que en sa historia registra 'l llinatge humá; ni t' admires de que se 'ls fassa objecte de pregon estudi y detinguda meditació, aixís pera buscar la filiació que

portan, com pera analizar los elements que en ells se troban. Nosaltres mateixos podem enorgullirnos ab noms tant importants com lo de nostre benvolgut mestre 'N Manel Milá, y los de 'N Marian Aguiló, 'N Francesch Pelay Briz y En Francisco Maspons, que ab son *Romancerillo* aquell, y los altres ab lo *Cansoner*; las *Cançons de la Terra*, la *Panolla* y la *Roja*; lo *Rondallayre* y los *Jochs de la Infantesa*, han demostrat que no son desconeguts en Catalunya los estudis que ab tant profit han ilustrat é ilustran en Alamanya los germans Grimm, Liebrecht y altres molts: en Fransa, Marmier, Perrault, Mme d' Aulnoy, Damás Arbaud, Luzel, Gaidoz y Rolland, directors d' una revista anomenada *Melusine*, dedicada exclusivament á la literatura popular: en Italia, la Sra. Coronedi Berti, Imbriani, Pitturé, la marquesa Colombi, de Governatis y Mattia di Martino: en Anglaterra Croker y Keightley; en Dinamarca, Andersen y Reinsberg-Duringsfeldt; en Suecia, Absjoernsen y Lidforss: en Russia, Ralston y Chodsko; y en Espanya, Trueba, Fernandez de los Rios y la il·lustre dama, coneguda en la república de las lletres ab lo nom simpàtic de Fernan Caballero.

Comprenc com tu mateix, que, considerades á primera vista, moltes d' estas obras, fillas del humanal enginy abandonat á sas propias forsas, per lo aspre é incult de sa forma y per son fondo contrari al sentit comú, semblan pur disbarat y sian fins repugnants. Mes ¿de que 'n diem sentit comú? Parat un moment á reflexionar, y considera si en los anys que portas d'exercir la abogacia has trobat moltes personas que judiquen de las cosas segons las que 'n podriam dir reglas del sentit comú. ¡Lo sentit comú! ¿No confon la apariencia ab la realitat? ¿Quins esforços no has degut fer pera convencert de que no es lo Sol lo que 's mou, sino la Terra, y ab ella nosaltres, la que jira al seu entorn? Donchs digasho als pagesos que conresan la teva hisenda, y sopusant que no 's burlen de tú, gracias á que haurás conseguit que 't consideren y respecten, de segur no lograrás que participen de las tevas opinions. En cambi manifestals com explicació á qualsevol fêt lo que tu 'n dius un disbarat, y ho creuran á ulls cluchs. ¿Has oblidat per ventura que 'l poble 's fia mes de curanderos que de metjes y que als advocats de títol universitari l prefereix los de peu de marje ó de secá? ¿Y saps perquè?

Perque inclinat per naturaleza á tot lo meravellós, per aixó que per medi de causas meravellosas ó sobrenaturals pot explicarse fets, que d' altre manera foren per ell inconcebibles, puig l' hi faltan coneixements científichs pera alcansarho; creu mes, per exemple, als que acompanyan los remeys ab paraulas y prácticas misteriosas, que als que 'ls ordenan valentse d' un bocí de paper. ¿Per que en tota obra atrevida hi sopuso la intervenció de forsas y essers sobrenaturals? ¿Per que 's troban per tot arreu ponts del diable? Perque 'l poble es lo mateix per tot arreu, y acostumat á veurer la sencillez ab que eren construidas sas rústegas cabanyas, no podia capir que l' home per si sol, capás fos y forsas tingués y coneixements, pera mouer aquellas rocas tant pesants y formar ab ellas aquells archs tant lleugers com atrevits.

Y no es aixó tot: las creencias no s' esventan soptadament, per mes que aixis ho pretingan certs reformadors de la societat, que deurian haber adquirit alguna experiència, en los resultats que donaren las probas fetas en los ultims anys del derrer segle. No, avuy, despres de dinou que 'n van trascorreguts desde 'l dia en que 's comensá á predicar la

doctrina de Jesucrist, y apesar dels esforços fets en tots temps per la Iglesia, no s' han desarrelat completament moltes de las costums, ideas y crencias de la pagana civilisació, y aixó explica que existescan preocupacions que nos semblan verdaderas baujanadas quan las consideram sens concedirlos la deguda atenció, y que s' expliquen satisfactoriament quan s' ha arribat á esbrinar la sua procedencia. ¿Ignoras per ventura lo dels dias *fastos y nefastos*; lo que significan los noms dels dias de la nostra setmana; la repugnancia ab que acceptá lo poble la Reforma Juliana, repugnancia que 'l conduhí al extrem de repetir en l' any de traspás lo dia *sext* avans de las calendas de Mars, considerant que de esta manera, repetint lo dia, mitj amaganilo, si aixís podem dirho, no se 'n donaria compte de la reforma la divinitat que presidís aquell any? Donchs aquí tens l' arrel y explicació de algunas de las preocupacions que citas per via d' exemple, entre las moltes que te reunidas en sos quaderns ton diligent nebot, tals com las del ví que ix terbol si s'entetan los cups en dimars ó divendres, y la de las favas que portan la sella dessota en los anys de traspás.

Ja se jo que devant de semblants consideracions, no faltará qui diga que si tot aixó es perjudicial y contrari á la ilustració y progrés del poble, lluny de trevallar en conservarho, deuria perseverarse en la tasca de destruirho, ab l' afany y la constancia que se emplean en extirpar las hervas de mala lleavor. ¿Mes per ventura perque 's conserve y s'imprimeixi, formant col·leccions, pera us y profit de la gent estudiosa, 's fomenta la sua conservació entre 'l poble? No, no es aquest lo camí que deu empendrers: las tradicions, com las penyas despresas del bell cim d' enlayrada montanya, que conduhidas per las ayguas á rodolons, se van gastant y esdevenen perdudas en lo trascurs del temps, s' esvecixen, moren y desapareixen quan han fet lo seu camí, quedant de ellas petitas reminiscencias tant sols, com de las rocas formidables, fragments insignificants que jauen enterrats dessots la sorra dels torrents. Sabut es que tota revolució porta com consecuencia precisa una reacció á ella proporcionada: l' entusiasme que al present s' es despertat per esta mena de trevalls é investigacions, no es mes que 'l resultat natural, lo contracop dirijit als esforços que en altre temps se

feren pera destruir totes eixas sensillíssimas manifestacions del esperit en èpocas anteriors. ¿Que succehí quan malvestats los sentiments que las mateixas entranyan, lo poble que, con los aucells, deu dir cantant lo que per ell passa y lo que sent en son pit, volgué expressar los que ab mes forsa 'l dominaban? Que habent perdut los medis de que avans se valia, sens haberse apropiat los que se l'hi volian donar, sortí ab extravagancies tant absurdas com las que testimoni patent del estre poétich de la generació passada, transcrius en la teva carta, copiadas dels quaderns de 'n Lluís.

Dirás que semblants composicions no mereixen per cap estil lo títol de literarias; que es inferir á la literatura ofensa greu, per mes que se la anomene popular, feria responsable de semblants extravagancies; que lluny de esforsarse en posarlas de manifest, deuria deixárselas abandonadas en lo recó del oblit ahon jauhen, pera que en éll s' anassen consumint fins desaparèixer complertament. Prescindint de que la sua existencia es testimoni eloqüent del resultat que donaren las prácticas empleadas pels nostres *regeneradors*; sens donarlos mes valor del

que tenen realment; sens pretendrer que s'empleás lo temps en col·leccionar semblants pessas, si totes las produccions de la poesia popular pertanyessen al género de las duas que 'm transcrius, — y tú saps be que son ellas verdaderas excepcions, — encara 't donaria una rahó que vindria á abonar, ó quan menys fora explicació satisfactoria al procehiment dels cultivadors, ó mes ben dit, col·lectors y restauradors de las obretas que constitueixen la literatura popular. Sempre donant á lo que n' he dit moda, la part que á dreta lley l'hi pertany, — que fins las modas tenen llur rahó de esser, y apareixen quan deuen venir, — abona, com he dit, semblant procehiment, la situació en que 's troban los referits cultivadors, situació que fins á cert punt pot compararse, per lo que á nostra terra 's refereix, á la del que amant de ca seua, enderrocada hagues trobat la casa payral.

Tú ho ets ¿no es veritat? Donchs judica per tú mateix lo que farias, si despres de molts anys de no poderla contemplar tant sols, llibertat te donassen pera reconstruirla y salvar de total destrucció los restos mutilats que d' ella quedassen. Las pedras

mes petites, las despallas mes insignificants recullirias ab respectuosa veneració, posat l'esment en aprofitarho, y descidit á rebujar després lo que per impropri, desfet ó maltractat no pogués prestarle utilitat alguna. Donchs be, aixó es lo que fan nostres collectors: avuy es ocasió de recullir y salvar lo que resta; demá triarem y veurem lo que 's pot y deu aprofitar.

Y si be en esfera distinta, ¿creus per ventura que no treballas tú mateix en esta obra de restauració? Abans t'he dit, que si be ab menys frecuencia y abundancia de lo que voldria, senyals veig per tot que anuncian un esdevenidor mes felís. Eixa ta resolució, de que 'm parlas en la teva, de passar en la Masía llargas temporadas, es un dels aludits senyals. ¿Hauriat passat tan sols pel enteniment trenta anys enrera, si trenta anys enrera t'haguesses trobat en la situació en que 't trobas avuy? No hi ha pas perill. ¿Y saps per qué? Perque aqueix projecte que constituix avuy lo terme de totas las tevas esperanzas; aqueix plan, qual realisació acaricias al present, ab tant plaer com en los anys de ta joventut acariciaves las mes embaidoras de tas illussions, fins al punt de temer

que qualsevol aconteixement inesperat puga esser obstacle pera que en fet positiu se traduhesca, t'hauria proporcionat de part d'aquells que coneixensa n'haguessen tingut, una calificació parescuda á la que tú feres de ton pobre nebot. Y se compren, puig no desarreladas del tot las malas costums, introduhidas en temps de Carles IV, de fujir las gents dels camps, pera fer en las ciutats y grans centres de població la vida crapulosa y disbauxada que 's portaba en la Cort; y no oferint per altra part las poblacions rurals y casas solanas la seguretat necessaria, mercés á la existencia de lladres, malfactors y demes gent de vida airada, producte natural de nostras guerras y revoltas, haurian cregut que no tenias en son puesto l'enteniment, los que no haguessen participat de las tevas opinions. Avuy es punt diferent: avuy modificadas un bon tros las circunstancias y convenuts los propietaris de que es impossible que hi haja agricultura y per tant riquesa, continuant l'absentisme que tants mals ha produhit, procuran esmenar, mentres hi son á temps, los errors comesos, y disposant llurs masos y casas solanas, los uns pera passarhi ab la familia los mesos d'estiu, altres pera

ferhi mes llarga estancia y tots animats del desitg de que prospere la riquesa agrícola, treballan, com avans he manifestat, en la obra de restauració á que ton nebot y com ell, altres molts se dedican, y sens escriurerlos en llurs quaderns; pero portantlos impresos en la memoria, posan de manifest la ciencia que s' enclou en aquells refrans y aforismes populars que 's sintetisan en lo que diu *peus del amo, fems á la terra.*

Resumint; puig encara que no t' he dit tot quan voldria, la present ha pres tant desmesuradas dimensions, que temo 't produhesca 'l mateix efecte que una sentada ab la *Pubilla del Mas de Dalt* en presencia de 'n Lluís, es dir destorbarte en tos afers. — La que tú 'n dius mania sens solta ni volta, cap, peus ni sentenê, te una importancia y transcendencia major de lo que á primera vista 's pot presumir. Las falsas ideas que respecte de la vida política y social que en épocas passadas enaltí als pobles, donant peu á las ampulosas declamacions á que tant aficionados se mostraren los homes del segle darrer, produhiren lo daltabaix dintre 'l qual habem tingut de viurer. Pera que la exaltació febrosa y lo constant mal estar que al present

experimentam fassan lloch á la calma, acompanyada de activitat degudament dirigida, que deuen proporcionar al home lo ben estar compatible ab la sua imperfecció, durant sa breu estancia en esta vall de llàgrimas; es indispensable que 's vajan sedimentant los diversos elements que integra la societat. Revolts aquestos y sotsmoguts per aquellas falsas ideas, se troban en situació parescuda, permetme la comparació, á la que tenen dintre las bôtas nostres vins, quan en lo período 's troban de fermentació tumultuosa: turbols, espesos, de mal sabor, ningu diria mirantlos, que poguessen esdevenir, transcorregut aquell período, los licors perfumats y delicadíssims, que, com espurnants rubís y topacis, omplan las ciselladas y argentinas copas en la taula del festí. Avuy la societat se troba també en período de fermentació tumultuosa: terminat aquest, — y podem y debem treballar en escursarlo, com, artificialment, podem abreviar la fermentació tumultuosa del mòst, — quan las maras hajan anat á fons; quan las ayguas enterbolidas per la forsa de las grossas torrentadas hajan tornat puras y cristalinas, farà de mes bon viurer en est mon. Aixó no ho veurem

nosaltres y pot ser tampoch nostres fills; mes no ho duptes, está en la consciencia de molts, y ab verdader coneixement per part d' uns, inconscientment, pot esser, per part dels mes, molts, y qui sap si tots, treballem y treballan en la obra d' escursar lo perfodo tumultuós. De mi puch dirte que fins en los que agitan las societats, sisquera per altres móvils se deixin influir, no se veurer mes que agents que, aixís com lo químic experimentat remou la mescla continguda en sos matrassos, pera que mes prompte's sedimenten y precipiten los elements destinats á anar á fons, s' ocupan en l' obra de la general reconstitució.

Donchs be; en mon concepie, totas eixas ideas y sentiments per las quals tant entusiasme mostra ton discret nebot; com certas associacions que avuy se constitueixen, pera evitar los inconvenients que han pervingut de la disolució inconsiderada dels antichs gremis; com lo general clamoreig que revela lo desprestigi en que 's troban determinadas institucions, fa poch, de sobras encomiadas; com lo cambi que se está realisant respecte del judici que s' havia format de varias cosas d' altres temps, no mes que per que á altres

temps pertanyian; com moltas mes, en fi, que te'n podria citar, — son altres tantas manifestacions que aferman lo meu pensament y fortaleixen la meva esperanza. Deixa donchs que en Lluís col·leccione refrans y costums, jochs y cansons, rondallas, goigs y romansos; deixa que omple la casa de *trastos vells*; quans mes ne tinga millor. Ja veurás com ab las despullas dels vells segles, degudament restauradas, y ab los mobles y artefactes del segle present, y ab las plantas que generosa proporciona la Terra nostra mare, sabrá engalanar la casa en que resolga establirse, y sembrar de flors lo camí que dega petjar, portant del bras á ta filla estimada: ja veurás com ab la filosa que, ab lo cortové de tapicería guarnit de randas d' or, engalanaban nostras besavias, y lo ganxet que dins riquíssim estotx d' olorosa pell de Russia, regalem nosaltres á nostras fillas, fa de ta casa, pera sa estimada, un verdader paradís.

No l' apartaré donchs de malas companyias, com en la teva carta 'm demanas: no l' exortaré pera que abandone semblants aficions: procuraré sols tenir á raiilla lo seu entusiasme, pera que, com esdevé frecuentment als arqueólechs, no desprecie lo nou

62 LITERATURA POPULAR CATALANA

per lo vell: evitarré en quant puga—mes en est punt no responch del resultat—que's pose en ridicol, volent fer l'home formal y l'académich xeruch, quan deu contenirse dintre los limits propis del jove entusiasta y del mer aficionat; y, en una paraula, faré tot quant de mí depenga pera dirigirlo degudament, segur de que de esta manera contribueix á la teva ditxa, ja que no hi pot esser mes gran per los pares, que veurer felisos á aquells á qui dona 'l dolcís nom de fills, y 't dona una nova proba de ferma y lleal amistat, ton afectíssim

G. VIDAL.

Barcelona 15 Novembre 1878.

MASPONS I LABRÓS, Francesc de Sales
1884 "Prólech" in C. Gomis, Lo llamp y'ls
temporals, B., Alvar Verdaguer, p V-
XXII. (8)

PRÓLECH.

GENERAL es en Europa l' estudi de la literatura popular. No hi ha nació gayre bé, per petita que sia, que no se'n ocupi, y en algunas com França y especialment y de un modo notable Italia, te pot dirse, que ja no cada departament ó provincia sino cada comarca, té son escriptor especial dedicat á tant important materia. Sembla que tant com més los concixements científichs se difundéixen, las comunicacions son més fácils, més comú lo tracte y un esperit de expansió y comunitat tot ho arassalla, més tendeixi á desaparéixer lo que es propi y característich de cada poble, á esborrarse lo que fou un dia sa vida intima, lo que constituhi sa especial fesomia; de aquí, avuy que uníversalment ja's reconeix que en los elements constitutius de cada poble deu buscarse la verdadera historia, l' impuls que han rebut eixos es-

VI

PRÓLECH.

tudis populars y l' afany ab que tot lo que al poble se refereixi, se indaga y busca.

No es aquí lloch de mentar los noms de tots los qui en l' estranger s' han ocupat de tant honrosa tasca; fora mon treball interminable.

Catalunya que sempre s' ha distingit per sa activitat, no podia quedar enrera en ella. Si com es cert, entre mitj del soroll de sos tallers may en vaga y del fum de sas xemencyas, la vida del esperit s' hi alsa espléndida, y la literatura, las arts y ciencias per tot arreu campejan, no podia ménos d' ésser que no deixés d' ocuparse de un estudi com lo de la literatura popular que tant grat devia serli á sa memoria com á son cor afecte.

Ja en 1853 lo venerable D. Manuel Milá ab motiu de son llibre Observacions sobre la poesia popular, doná á conéixer ab lo nom de Romancerillo Catalan una série de escullidas cançons y de cuentos de nostra terra. Lo infatigable D. Francesch Pelay Briç, á qui tant déuhen las lletras catalanas, y á qui sols una malaltia crudel y llarga ha pogut deturar en son esperit de propaganda, comensá en 1866 una col·lecció de Cançons de la terra, aplech de cants populars catalans, del que n' han eixit fins á 1877, cinch tomos.

Lo qui escriu aquestas ratllas publicá en 1871 lo primer volum de son Rondallayre, cuentos populars catalans, que seguí en 1872

ab lo segon volum y en 1875 ab lo tercer; en 1874 publicà també sos Jochs de la infanciay en 1876 sas Tradicions del Vallés. D. Francisco Llagostera sa Aforística catalana; D.ª Maria de Belloch en lo certamen científich y literari de Granollers del any 1882, una col·lecció de Costums y Tradicions del Vallés, que li meresqueren un premi; en lo propi any lo esmentat don Francesch Pelay Briç publicà son llibre de Endevinallas populars catalanas; en lo ANUARI de nostra ASSOCIACIÓ del meteix any, va publicar eixa una col·lecció de cançons populars, y en lo propi any D. Manuel Mitá va reimprimir son dalt dit primer llibre en la part de cançons tradicionals, mostrant una erudició, una investigació y paciència à tota proba, tant es lo número y variants que posa de ditas cançons. Apart de aixó, D. Terenci Thos y Codina publicà en 1866, un preciós llibre titulat Lo llibre de la infantesa: Rondallari catalá, que es una col·lecció de cuentos formats dels principals elements que privan en los populars catalans: y lo repetit senyor Briç obrí una secció especial en la ilustrada Revista catalana que dirigia, titulada Lo Gay Saber, sobre tradició popular.

Mes los esforços individuals no bastan per sí sols pera dur á cap una tant important com costosa obra, per més que valguin los qui á ella se dediquin, y tinguis en compte que no parlo per mi. Lo camp es vast, inmensament vast,

més de lo que sembla; lo temps potser una mica tart y la tendència à borrar tot lo passat si fa no fa un xich massa nivelladora. Per aixó se requiréixen la aunació de voluntats y la unitat de esforços, lo treballar en comú; y ningú podia empèndr'ho millor que la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA.

Es un de sos principals objectes lo rebórrer Catalunya y estudiar y conéixer tot lo bo que la meteixa guarda; té delegats escampats per tota ella y Delegacions que l' ajudan, y tot aixó fa un núcleo de forsas apropiadas pera lograr l' objecte que 's proposa. Per altra part tots sos socis, actius y emprenedors, donats à tota lley de investigació y estudi, res deixan perdre que puga servir pera enaltir la nostra terra, ni que conduheixi à desentranyar y fer conéixer tot lo rich tresor d' amor, fé y poesia que 'n guarda.

Si probas se 'n volguessen y permétissem la petita digressió aqueixa, no hi ha més que pensar lo curt temps que relativament porta de vida y lo molt que en ell ha fet. A més de sa vida interna, de sas sessions y conferencias, visitas y excursions, publica cada mes un Bulletin en que van totas eixas detalladas, plé de datos, relacions y noticias propias pera 'ls excursionistas, que forma un volum anual de dúas à tres centas páginas, y cada any un Anuari, llibre compacte y nutrit de materia, ab nom-

brosos y escullits grabats y heliografias, de més de siscentas pàgines, que ha merescut tant y tant bona acullida aixís en Espanya com en lo estranger, que la ASSOCIACIÓ no pogué ménos, eixit lo primer volum, que consignar en un folletó apart un extracte ó resúmen de las opinions emesas sobre dit llibre, timbre de honor y gloria ab que se honra y molt, la ASSOCIACIÓ. Pero á més y com si de aixó no'n tingués prou, ha donat á llum una sèrie de publicacions, de las que sols cito las més principals, que son las següents: Veïllada necrológica pera honrar la memoria dels catalans ilustres morts durant l'any 1878: Conferencia internacional dels Clubs Alpíns á Ginebra, per D. Ramon Arabia y Solanas; Catàlech dels objectes presents per la ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA en la Exposició regional de Vilanova y Geltrú, (en qual Exposició li fou adjudicada una medalla de primera classe); Veïllada literaria en obsequi al Excm. Sr. D. Víctor Balaguer; Un estudi de Toponomástica catalana, per D. Salvador Samper y Miquel; Catàlech de la Flora de la Vall de Nuria, per D. Estanislao Vayreda y Vila, etc.; tenintne d'altras á punt de publicar, entre ellas la Fauna de dita Vall per lo meteix Sr. Vayreda, y sa Geologia per lo Revnt. P. D. Jaume Almera, que vindrán á constituhir ab la Flora, la historia natural de tota dita comarca.

Ab tals precedents no hi ha cap dupte de que la ASSOCIACIÓ podrà y sabrà dur á cap de una manera cumplerta la tasca que s' imposa, publicant una biblioteca que vingui á ser lo conjunt de tota la tradició popular catalana en totas sas variadas formas.

Al ferho no pot ménos que saludar afectuosament al Folk-lore andalús, y á son fundador Don Antoni Machado y Alvarez, que escriu ab lo pseudónim de Demófilo, entussiasta propagandista d' eixos estudis; al Folk-lore Bèitich-Estremenyo, fundat á semblansa d' aquell; y al Sr. D. Fermin Canella Secades, qui ab lo títol de Saber popular, — Folk-lore asturiano, acaba de publicar un programa ó projecte de interrogatori, com ho titula, referent á la tradició popular, pera repartir entre los Rectors, Mestres d' estudi, Metjes titulars y demés personas influyents dels Consells, pera que'l contestin, programa que proba lo molt competent que dit senyor es en la materia.

De entre los traballs que la ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA tenia preparats ja de temps pera comensar la Biblioteca que avuy dona á llum, ha escullit pera formar lo primer volum un treball del senyor Gomis titulat « Lo llamp y 'ls temporals. »

Qui hagi seguit pas á pas lo Bulletí de la ASSOCIACIÓ; qui hagi llegit los Anuaris publicats; qui hagi saborejat lo llibre de dit senyor,

publicat per la il·lustrada Revista catalana « L'Avens » ab lo títol de La lluna segons lo poble; qui hagi vist també son programa de tradició popular, que coincidint ab lo del Sr. Canella Secades, ha comensat a donar a llum pública en la referida Revista « L'Avens » (n.º 27, any III); li bastarà la sola enunciació de son nom pera convèncers' del bon acert que ha presidit en la Associació al escullir un dels treballs de dit senyor pera comensar la Biblioteca. Després ne vindran d'altres de diferents socis, dels que no 'n parlo per havern'hi algun del qui escriu estas ratllas.

«Lo llamp y 'ls temporals» es un aplech nutrit y ben interessant de la major part de las creencias populars que viuen encara en Catalunya sobre dits fenòmens atmosfèrics, dels remeys y oracions que contra d'ells té 'l poble y dels diltcos y pronóstichs que 'n deduheix y conserva, acompanyat tot ab tal munió de datos comparatius y notas, que fan de son treball un llibre curiosíssim.

Lo llamp es encara avuy objecte de terror pera tothom; no li ha ningú per despreocupat que sigui, que, al veure creuhar 'l espay per aquella ratlla de foch vertiginosa, inconscient, que no se sap ahont anirà a caure, a dur potser la desolació y espant, que al sentir després de tot alló lo gran terratrémol que produheix y fins devegadas estremir tot lo del seu voltant,

no se senti impressionat y plena de terror la sua ànima. Si aixó succeheix entre nosaltres, pobles ja civilisats que punt per punt nos doném rahó del perquè de tot alló, y coneixém, mercés als grans avensaments de la ciencia, lo que es lo llamp y 'l tró, las lleys a que obehéixen, y quinas son las sevas causas; ¿qué devia succehir a n' els primitius, posats en mitj de una naturalesa selvatge y desconeguda; sols y aislats, desprovistos de tot coneixement científich, ignorants de tot, sense que ningú 'ls pogués donar ni la més petita idea de lo que 'l llamp y 'l tró eran?

Las grans lluytas de la naturalesa, donchs, devian ser de lo que primer los ferí sa imaginació y lo que al ensemps los va fer créuer en un poder sobrenatural, ocult, omnipotent, contra 'l que rés hi podian, ni sa voluntat ni sa forsa, que 'ls flagelava quan ménos s' ho pensavan, que 'ls aturdia, que se 'ls imposava, sense que pogués en cap manera contrarestarlo, y de aquí la divinissació del llamp y de la tempestat, en todas las creencias idòlatras antigas.

Creat lo mito, sapiguda es la marxa que en tots los pobles lo meteix va seguirne. En tots se veu, efecte de la naturalesa humana, una tendència marcadíssima a cambiar la condició primitiva, ideal, de las potestats ó poders divins, ab alguna cosa més material, més tangi-

ble, més semblant al home, y de aquí la creació dels deus, tots ells ab las metelxas passions d' aquell, de que 'n fou mestre la mitologia grega; y dels deus la creació del héroes ab totas sas bonicas llegendas. Es à dir del mito va à la llegendia heròica, que seguint després lo camí emprès s' esderé lo cuento ò fábula.

Es induptable donchs la materialisació del mito: ja no s' adora lo llamp, p. e. per si meteix, sino per un ser que té à dintre, per lo geni poderós, encarnat dins lo núbol, que mou y agita à aquest, y li dona forsa pera llensar aquella espaventable arma.

Segons una tradició védica lo cel es un arbre ab sos fruyts de foch; lo mito del tró pren cos en la rassa Aria ab lo nom de Parjanya; y lo deu creador del mon es Agni (Ignis), que vol dir també deu del foch. Escampada dita rassa, no es estrany que tots los pobles que 'n naixéren, tingúessen també lo seu deu del foch; aixis p. e. en Persia crea lo deu Masdesma, en Grecia à Hephaisiós, ó sia Vulcano, en Roma à Júpiter, en la Scandinavia al deu Thor, etc.

Aixis també se troba en los pobles de altrassas, lo qual prova que perteneix à aquell ordre de idees comunas à tot lo género humà, no à un poble ó rassa determinada. En lo Perú ténen també com si diguéssim, son Júpiter, que es Catequil, qui pren tres noms al ensemps, Chuquilla, ó siga 'l tró, Catuilla, ó siga 'l llam-

pech y Intiallapa, ó siga 'l llamp; en la Araucania pren lo nom de Pillan; en los pobles Quichés de Guatemala, lo de Thiol, qui té altres deus inferiors, que son Avilix, lo llampech, y Hacavits, lo llamp; en Méxich tenian lo gran deu Tlaloc, entre altre de quals atributs tenia també lo de llensar lo llampech que enlluherna y lo llamp que estremordeix y mata; en las Tribus de la América, los Teo-Chichimachs ténen també lo deu del foch, que anomenan Camaxtli; en Nicaragua tenian també lo meteix deu, que pintavan baix l' aspecte de pedras productes del tró, y aixis de altres pobles; havent hi alguns que encara homaterialisann més, com alguns pobles de América que hi véuhen en los llamps grans serpents de foch; los negres del Congo que hi véuhen un home horrible llensant lo foch; los Pell-rojas, grossos aucells d' amplas alas que també van llensant-lo, etc., etc.

Es à dir, en tots los pobles s' hi veu eixa personificació ò materialisme; ¿qué de estrany donchs que avuy en dia, à pesar dels avensaments de la ciencia y de las ensenyansas de la religió verdadera, lo poble, com encarnat en sa naturalesa propia, tendeixi encara à materialisar lo llamp de una manera ó altra?

Per aixó troba lo senyor Gomís, com à subsistent encara, la creencia de considerar lo llamp com à cos material y tangible.

Aquest cos es una pedra. Y coincidència notable: en Nicaragua, com he dit, son deu del foc son las pedras producte del tró; y més notable encara, los pobles Quichés dalt anomenats, personifican son referit deu Thiol per medi de un ganivet ó destrat de sílex, es à dir, per las pedras que'n diuhen del llamp.

Sens dupte que degué cridar la atenció de nostres antichs avis lo trobar, al remoure las terras; gran nombre d'eixas pedras prehistòriques, y conservant encara en-si, potser, alguna reminiscència de aquells mitos ó deus de la mitologia pagana, esmagentant per altra part, com he dit, que no podia ser una cosa palpable una cosa de tant poder com lo llamp, se aculliren à la idea, de que aquest no era altra cosa que aquellas pedras tant negres regularment y punxagudas, enterradas tant fondas à terra, y de aquí desde llavoras la denominació que comunment se 'ls hi dona de «pedras del llamp.»

Y'ns trobem ja ab un altre mito, aquest, de la nostra primitiva rassa Aria. Los números tres y set jugan un gran paper en ella; no hi ha més que recordar, com p. e., las tres Gracias, las tres Parcas, las tres Furias, las tres Gorgonas, ó bé, 3×3 , las nou Mussas, etc.

Al trobarse donchs nostres antepassats ab aquellas pedras sempre enterradas y fondas ó bé sortint à la superfície per algun moviment

de terras, s'aculliren també ó recordàren dit mito y buscàren los dalt dits números consagrats, sostenint que aixís que ditas pedras cauen del cel s'enfonzan set canas sota terra, y tardan set anys en reparèixer. Y no es eventual ó de pura casualitat eixa creencia en dits números: podria citar una porció de cassos en que encara s'hi acull nostre poble; aixís, no hi ha pagés en Catalunya que no creguè que la mel de un rusch nou se ha de treure precisament lo dia que fa vint y un, es à dir, 7×3 , ni un més ni un ménos, perque si hi va un dia avans, encara no es feta, més si hi va un dia després ja es cera.

Nascudas donchs eixas pedras, segons lo poble, del poder de Deu, naturalment no pòden atacarse las unas à las otras, allí hont n'hi ha una, no hi pot anar l'altra; de aquí la creencia tant comuna, de que la pedra del llamp guarda à la casa en que la conservan de que n'hi cayga un'altra. Per aixó troba lo senyor Gomís lo ofany en los pagesos de guardarlas, lo posarlas sota la teulada, lo penjarlas los pastors com à batalls de las campanas del manyach, lo trèwelas à la finestra quan fa tempestat, lo durlas algunas personas sempre à la butxaca, etc., etc.

Per la meteixa rahó y per ser fillas del foc, com ho es lo llamp, rés pot dit element contra ellas, y encara més y tot, no sols aixó, sino

que fan incombustible quant à ellas se adherixi: de aquí l'altra creencia popular que consignava lo senyor Gomis de que si's posa una pedra del llamp al foch, lligada ab un cordill, aquest no's crema gens ni mica, creencia tant arrelada aquí en Catalunya, com que jo he sentit à dir à més de un pagés que quan se troba una d'eixas pedras pera conèixer si es ó no veritable del llamp, no hi ha més que lligarli un cordill y llenarla al foch: si ho es, lo cordill no's crema; si no ho es, desseguida desapareix.

Ab eixas creencias acaba lo Sr. Gomis son primer capítol. Molt podria extèndrem sobre ellas, si anava à buscar la teoria del culte ó veneració de las pedras, no tant antiga, ni potser tant apartada del naixement de la creencia de las pedras del llamp, quan sa adoració fins tingué que ésser prohibida per un concili, com fou lo de Nantes, celebrat en 658; y de la adoració ó teoria del culte del foch, que fa que à aquest se li dongui vida material, capàs de voluntat propia, pera fer lo bé ó mal que se li aparegui; de aquí p. e. que 'ls Tártaros creguin que no's pot ficar un ganivet al foch, ni d'altra manera tocar aqueix ab un ganivet, ni remenar ab est la vianda que's cou en la marmita, ni tallar ab una destrat res de prop del foch, donchs créuen que si's fa aixó se pot tallar lo cap del foch y per lo tant esdevenirse tota lley de desgracias à la casa; de

aquí las Vestals romanas, guardadoras del foch perpétuo, com lligada sa conservació ab la prosperitat de la patria; de aquí lo foch conservat en los pobles indios de la Nova-Méxich, entre 'ls cafres, qual custodia estava encarregada à las fillas dels principals jefes; de aquí també iguals Verges ó donzellas encarregadas en los pobles Slavos de la conservació del foch sagrat (znitch) y del foch destinat à las probas judiciales (plamen pravdozvesten) es à dir del foch que senyalava al culpable, y res feya, portat de son esperit justicier, al qui era ignocent; de aquí que entre los Egipcis fós considerat lo foch com un animal, una bestia viva; de aquí que à Dahomey, pásin un gerro ó vas plé de foch al mitj de la casa pera que Zo, ó lo deu del foch, essent dintre d'ella, no la destruhéixi, aixó es, ab lo llamp no la encengui; de aquí que la pedra del llamp sent dintre de la casa la guardi de que'l llamp la aterri. Mes tot aixó me portaria massa lluny y me trauria del meu objecte.

Conegut lo llamp, y donat compte de las creencias que sobre d'ell lo poble encara'n guarda, s'ocupa lo Sr. Gomis en lo segon capítol, de las tempestats que son las que l'acompanyan. Y entra de plé en los temporals y las pedregadas y ab ells en la creencia vulgar y extesa de la bruixeria.

Dificil li es al home despèndres' de sas pre-

ocupacions y creencias, que fillas de sa intel·ligencia limitada, li absorbéixen sempre son esperit temerós y perdut en mitj de sa insuficiencia. Per això quan lo cristianisme ab sa llum divina, borra tota aquella munió de deus del paganisme, l'home substituí tots los que en aquella antiga mitologia li representavan lo mal, ab lo diable, lo esperit del mal de la nova creencia; se despregué de tot allò, que rés deya ja ni á son cor ni á sa inteligencia, mes conservá la preocupació inherent á la limitació humana y de aquí que cregués que 'ls temporals, de fosca nubolada, de remors y terratrémols pahorrosos y espantables, fössen fills del diable y de sos satélits los bruixots y bruixas, y de aquí també que en cada grà de calamarsa hi troki un pel de cabra, ja que com es sapigut, se personifica devegadas lo diable en lo boch ó cabra.

Curiosas y detalladas son las preocupacions que sobre eixa intervenció lo Sr. Gomis hi posa, y del còm y perquè las bruixas forman las tempestats y lo mal que causan. De segur que 'l lector hi passarà ab ellas un entretingut rato.

Després dels temporals han de venirne los remeys pera desvanéixe'ls, y aixó es lo que fa lo Sr. Gomis contant quins son los més comuns y apropósit; per aixó s' exten en la costum tant general encara del toch de bon temps, dels ob-

jectes benehits y dels arbres y plantas que 'n lliberan.

Qui compregui que la religió Católica té remeys sempre á má pera totas las desgracias del home, que un dels principals es la oració y més que tot la pregaria en comú que á Deu es tant grata, y que fa que aixis en los dols com en las alegrias, aixis comuns, com particulars, sigui la campana de la iglesia la que avisi á tothom pera que pregui ó s' alegri, no s' estranyará de que en cas de temporals, al meteix temps que lo capellá exposant al Santíssim, es á dir á Deu en lo més elevat misteri, resa en bé de tots sos feligresos pera que Deu los salvi, avisi á eixos per medi del toch de campana, pera que á una alsin son esperit al Salvador á fi de que 'ls lliuri de la desgracia que se 'ls esderé á sobre. Héus' aquí lo perquè del toch de campanas.

En quant á encendre ciris en lo moment de la tempestat, es á dir, fer llum al Deu omnipotent pera invocarlo y fersel' propici, es costum tant extesa que á més dels pobles que lo Sr. Gomis cita, puch esmentar entre altres, uns de tant lluny com los de la Lituania en que quan ne ve una tempestat, encenen també un ciri benehit (gromniza) com á medi de salvarse del llamp y la pedregada.

Per lo meteix motiu se tiran balas de cera benehida á la tempestat; es opinió comuna de

que los tiros desfan lo núbol, y si á n' aqueixos tiros s' afegéixen trossos de ciri que hagi sigut benehit ó exposat en lo Monument, la fè y la pietat créuhen que han de produhir doble efecte.

En los pbles del Sud d' América, destituhits de tota civilisació, hi ha los Payaguas, que reconeixent també la necessitat de fer alguna cosa devant la tempestat, se llensan á ella ab teyas encesas y donant grans cops de puny en l' ayre.

En lo últim capítol se fá cárrech lo Sr. Gomis de gran munió de ditxos populars á Catalunya sobre 'l llamp y dels pronóstichs que d' ells se deduhéixen, capítol, que com lo anterior, que tracta de las oracions particulars que s' acostuman á dir contra 'l llamp, está nutrit de datos á qual més importants y curiosos, que proban, com tot lo llibre, la habilitat, la paciència y afició del col·lector.

Lo Sr. Gomis se distingeix per això: actiu, observador sempre, dotat de un gran esperit de investigació, no 's cansa may de demanar y recullir; així sempre verás y exacte, ho conta tal com ho sent ó li diuhen, qualitat altament recomendable si no necessaria en estudis d' eixa mena.

Per aixó sos traballs, com lo present llibre, son tant complets y dignes d' apreci.

Com apéndice, ha cregut la Associació que

devia afegirhi una traducció feta directament del alemany, per D. Ramon Aralia y Solanas, de un treball de I. C. Maurer sobre 'l llamp y 'ls temporals en lo Tirol. No hi ha més que llegirlo pera quedar-se admirat de la gran semblansa de las preocupacions y creencias que hi ha sobre ells en dita comarca, ab las de nostra Catalunya. L' estudi es ben escrit y la traducció ben feta y escullida. Tot aixó farà que sigui llegit ab gust, y es apéndice que té la seva importancia y pot servir pera fer un estudi de mitologia comparada.

FRANCISCO DE S. MASPONS Y LABRÓS.

BERTRAN I BROS, Pau
1884

"La filosofia de la filosa", La Ilus-
tració Catalana, vol V, p 7 i 10. (9)

LA FILOSOFÍA DE LA FILOSA

Ea est eolus philosophia, ut dicunt.
LEONICUS VIRES — *Colloquia*

Verament fa gotx de veure aquesta bella florida de la literatura popular qu' esclatada ara de poch en lo camp científich, ja llampuga per tot arreu y ab més vigor y ufana cada dia. Cansons, rondalles, llegendes, supersticions, usances, refrans, endevinalles, dites, jochs, tot lo que constitueix lo ranci saber del poble qu' ell meteix s' ha tret y ensenyat y après sense adonársen gayrebé, tot axò que se 'n podria dir ab un sabí que se 'n reya, *filosofia de la filosa* (1), tot s' arreplega y estudia avuy ab un afany y amor imponderables.

Fins ara que ja va declinant y sentse fonedissa, no se n' havia fet cas d' aquesta cultura del poble que 'l tebi guspiretx de la llar, no apagat pas encara per la llum de l' època que per tot se fica, cria y manté calenta; però no es pas gens estrany que s' hagi tardat tant en reconexer son valor, que ara, axís com lo campaner no sent gayrebé les campanes que tot lo dia toca, 'l meteix poble tampoch n'

hi dona, y 'l varal del poble d' abans era infinitament més ample que 'l del poble d' ara. S' ha trigat, es cert; mes la girada ha estat valenta y, en bona part, soptada, y altrament ben natural y propia d' aquesta època de microscopi y desficiosa escorcollamenta.

De part de tramontana vingueren les primeres empentes: á Inglaterra, després que 'l clàssich Addison hagué trobat per primer cop «l' or pur de la poesia en los cants populars històrichs,» y Macpherson hagué encetat lo capdell de les tradicions gaèliques, Walter Scott ab ses *Cansons fronterisses d' Escocia* (1800-1803) entrá de ple en la tasca ja ensajada per Pepys, Roxburghe, Allan Ramsay y Percy, y omplí y tot ses celebrades noveles (1814...) de llegendes populars que li valgueren pu' 'l dictat de «bruxot del Nort;» mentre á Alemania 'ls célebres filòlechs germans Grimm, enfonzant les petjades que tot just havian senyalat sos grans poetes ab obres llayroses de tradició popular y Muscus Herder y Tieck més que ningú potsen, descubrián tot un tresor de *Rondalles d' infants y de la vora del foch* (1812-1814) que ben aviat foren conegudes de tot lo món: mes uns y altres s' enamoravan de la tradició popular gayrebé no més que per son aspecte estètic ó son valor històrich, no vegenthi pas tota la immensa mina de riqueses que duya amagada, á la qual l' anglès William J. Thoms (per pseudònim Ambrós Merton) que fou dels més amatents

(1) Lluís Vives, lo famós humanista valencià del sigle seize, escriu en ses *Diàlechs per exercitar-se en la llengua llatina* (*Colloquia, seu Dialogicorum lingue latinæ exercitament*), diàlech *Los xarxaptes* (*Caricaturas*):

Graculus.— Esculta, ¿quin' hora es?

Ango.— Cap, porque ara la finen la campana de les hores: ¿hi has estat?

Graculus.— No he gnat, porque diu qu' es cosa perilleusa.

Ango.— Jo hi he estat y he vist que forsa dones greuyades passavan per sobre de la canal de la fúnelicó, qu' está amagada sota terra.

Turdus.— He sentit á dir que axò es saludable per elles.

Graculus.— *Exò, segons diñhen, es filosofia de la filosa* (Ea est eolus philosophia, ut dicunt); però jo voldia saber quin' hora es.

à explotar-ne les primícies, batejà (en la revista *The Athenæum* del 22 d'agost de 1846) ab lo nom de *Folk-Lore* (de *Folk*, gent, poble, món, y *Lore*, lliçó, saber, doctrina de la vellura) que val tant com *Saber tradicional popular* y que, mal sa procedencia, ha tingut la sort de guanyar plassa en totes les llengües, encabint-hi un neologisme més que ab curtesa y precisió expressa als iniciats tot lo cabal del vell saber dels pobles, sa vida íntima y xamosa ab l'importancia que va prenent als ulls de la crítica novíssima; deguent-se á n' ell també principalment la fundació á Londres (1878) de la *Folk-Lore Society* que « té per objecte la conservació y publicació de les tradicions populars, balades llegendaries, dites locals, refrans, supersticions y antigues costums (ingleses y estranjerres), y demés materies á n' axò tocants, » feyna que ja á soles anavan sent (però ara més que may, resultat sens dubte de l'agrupació) les més notables inteligencies ingleses; mentre part d' allá del Rhin Max-Müller, Bensley, Köhler, Liebrecht y altres sabis mestres axamplavan y perfeccionavan l'obra dels Grimm ab admirable novetat científica que s' enfila més amunt cada dia, y mentre esclatava, en fi, per tot arreu la llebor nova que trobava pu la terra llatina ben agradosa y sahonada.

II

Catalunya no fou pas tardana en l'estima y cultiu de la literatura popular. Ja en 1853 D. Manel Milá y Fontanals, lo docte catedràtic de l'Universitat de Barcelona, publicá ses *Observacions sobre la poesia popular* acompanyades d'un *Romancerillo catalan* (de 70 cançons) y notícies d' una vintena de *Cuentos infantiles*, obra plena de erudició y la primera que d' una manera general mostrá la riquesa de la poesia popular catalana, y que reimpressa darrerament (*Romancerillo catalan. Can-*

ciones tradicionales — Barcelona, 1882), refeta y aumentada que no sembla ella (conté 349 cançons ab variants de moltes, 237 notícies ó fragments d' altres y 46 tonades), es un veritable prodigi d' investigació pacienta y sabia. Prou conegudes son també y ben notables, sobretot perque van acompanyades de les tonades que, com l' inolvidable Piferrer deya, « l' catalá canta sobre typos antiquíssims, sempre senzills, sempre graves y tendres en mitx de l' alegría y tot » les *Cansons de la terra* (Barcelona, 5 vol. 1866-77) de D. Francesch Pelay Briz, qui ademés d' haver decantat bona part de ses nombroses obres cap á la tradició popular á la que obrí y tot una secció especial en sa revista *Lo Gay Saber* (2.ª época), ha publicat darrerament un llibre d' *Endevinallas populars catalanas* (Barcelona, 1882) qu' entra de plé en lo varal del modern Folk-Lore. De rondalles, que anys enrra D. Terenci Thos y Codina ja 'n feu un bonich llibre (*Lo llibre de l'infantesa. Rondallari catalá* — Barcelona, 1866) en bona part popular, n' es una interessant y rica aplega *Lo Rondallayre* (Barcelona, 3 vol. 1871-1875) de D. Francisco Maspons y Labrós, qu' en sos *Jochs de la Infancia* (Barcelona, 1874) y en ses *Tradicions del Vallès* (Barcelona, 1876) ha acabat de posar de relleu sa maestría en aquesta mena d' estudis. Fora llarga finalment la tasca de retreure tot lo que tocant á literatura popular s' ha fet de bo á Catalunya, que si pera ser considerada com á altra capítost de la creuada nova no 'n tingués prou encara ab tota la vàlua que ha desplegat á la llum del dia, be 'n tindrà pu de sobres tan bon' hora (no llunyana, si Deu vol) D. Marian Aguiló y Fuster, l' ilustre bibliotecari de l' Universitat de Barcelona, tregui de l' arximesa tot aquell poder de be de Deu que hi guarda, fruyt d' una pila d' anys d' escorcollamenta per tots los cataus de la nostra terra.

A Castella ó, millor dit, á la terrá de la llengua castellana, ahont ja ve d' antich l' afició al *Romance*

(fet que tal volta ha tingut son ressò en lo despertament del Folk-Lore), y á les *Coplas de D. Preciso*, D.ª Cecilia Böhl de Faber (per pseudònim Fernan Caballero), ab mires més morals que científiques, però sense fer gala per xò de surgir y retocar á gratient com Don Antoni de Trueba les *Ipsissima verba* del narratore comensà espigolant á Andalusia una galan garba (*Cuentos y poesías populares andaluces*, Sevilla, 1859) qu' engrustá més tart (*Cuentos, oraciones, adivinas y refranes populares é infantiles*.—Madrid, 1877); havent sigut segurament aquesta honorable escriptora qui ensenyá 'l camí á D. Emili Lafuente Alcántara pera recullir son important *Cancionero popular* (Madrid 2 vol. 1864); y dexant apart obres de pura critica literaria y filosofica sobre la poesia popular castellana de tanta valua com la de D. Manel Milá y Fontanals *De la poesia heróico-popular castellana* (Barcelona 1874) y la de D. Joaquim Costa *Poesía popular española y mitología y literatura celtio-hispánica* (Madrid 1881), pera venir á caure al dia d' avuy, creix que 's veu ja de per tet lo soch encés á Sevilla principalment per D. Antoni Machado y Alvarez (per pseudònim Demófilo), entussista folklorista, colector d' *Enigmas y adivinanzas* (Sevilla, 1880) y *Cantos flamencos* (Sevilla, 1881), ab la fundació del *Folk-Lore Andaluz* (Novembre de 1881), que ha aplegat com en una llar payral lo floret de la sabiesa y valua andaluses, essentne bona mostra la galana revista que fa consagrada fins ara de poch á la literatura popular d' Andalusia (*El Folk-Lore Andaluz*.—Sevilla, 1882-1883) y d' aquí en avant á la d' Extremadura y tot (*El Folk-Lore Bético Extremeño*.—Sevilla, 1883) que té també á Fregenal son *Folk-Lore*, y los *Cantos populares españoles* (Sevilla, 3 vol. 1882-1883) d' altre de sos fundadors, D. Francisco Rodriguez Marin, obra no intaxable, però abundós arxiu del saber poètic del poble d' aquella terra.

No 's quedan pas parades tampoch les demés re-

gions espanyoles, sobre tot les que tenen llengua particular seva com Galicia y la patriarcal terra vascongada, provantho bellament los estudis sobre literatura popular gallega de D. Manel Murguía y les llegendes vasques publicades per D. Joseph Maria Goizueta; mes ara surtint d' Espanya y pegant un cop d' ull á ran de ses fites; quin bellugueta no s' hi veu! Per un cantó la germana Provensa ab son *Armana Prouvençau* (Avignon, 1855-1883) qu' es tot un pa de literatura popular que cad' any fan més gros los valents felibres, y ab belles aplegues de cançons populars com la d' Arbaud (*Chants populaires de la Provence*.—Aix, 2 vol. 1862-1864); per l' altre Portugal, ahont Garrett, Braga, Coelho, Pedroso, Vasconcellos, Acevedo y Pires ja han cuydat á treure gayrebé tota la mel de la bresca.

Però ahont la sahó ha enfonzat més ha sigut segurament á Italia y Fransa. Italia, composta encara més qu' Espanya de terres de dessemblant llureya y qual civilisació no 's gronxá pas en lo meteix bressol, ve á ser un jardí plé de tota mena de flors pe'ls amadors del saber del poble: allí Avolio, Bernoni, Casetti, Comparetti, Corazzini, Dalmedico, D' Ancona, De Governatis, De Nino, Di Martino, Ferraro, Finamore, Gianandrea, Guastella, Imbriani, Ivo, Lizio-Bruno, Marcolli, Nigra, Piré, Rubieri, Sabatini, Salomone-Marino, Tigri, Tommaseo, Vigo y tants altres be n' han cullit y 'n cullen cada dia de xamosos poms, si diferents de color, tots de dayre tradicional esquisida; acabant d' omplir la cullita italiana la importantissima revista *Archivio per lo studio delle tradizioni popolari* (Palermo, 1882-1883) que, desde 'l hoch que dexa buyt la *Rivista di letteratura popolare* (Roma, 1877-1879), cada tres mesos compareix ab la falda plena de galanes troballes, no d' Italia solament, sinó de tots los payssos de llengua románica.

La bullida de Fransa es també poderosa, y ho diu prou sense necessitat de citar noms que farien la llista massa llarga, l' haver sigut allí ahont ben prime-

rench se feu una bella revista (*Les Mésines*—Paris, 1878) dedicada á la literatura popular, que ha dexat un galan fill en l' *Almanach des traditions populaires* (Paris, 1882-1883); ahont ja ha surtit lo setze volum de l' escullida biblioteca *Les littératures populaires de toutes les nations* (Paris, 1882-1883); ahont cada mes de l' ivermada fan á Paris los folkloristes plegats uns fraternal dinar (Le diner de Ma mère l' Oye) qu' es més llarch y gustós cada vegada, y ahont, en fi, s' ha de celebrar aviat (al 29 de juny de 1884) lo primer Congrès universal de folkloristes.

Y á Belgica, á la Suïssa romana, á la Rumania, á tot arreu, per tot s' ha calat lo meteix foch, bo y fent semblar tament á la Europa llatina (y á la que no es y tot, y al món enter): com una inmensa llar d' una metexa familia que canta y conta y creu y diu y fa l' meteix, filant plegada la metexa *filosofia de la filosa*.

III

Ara be, ¿qué s' hi troba de bo á n' aquesta *filosofia de la filosa*? S' hi troba l' poble d' ara tal com es en sa vida material psicológica, lo que fa, lo que pensa, lo que sent, lo que vol, y es ben clar que, com l' arbre de la tradició arrenca ses arrels de l' antigor més fonda traspasant ab nova filaments totes les èpoques, s' hi ha de trobar igualment la imatge veritable del poble d' abans: podentse també axis estudiar, grahó á grahó de l' escala del temps, l' origen y descapdellament de les ideyes que per anys y panys han anat filantse pera surtirne al fi bon tros de l' herinosa tela de la civilització humana, y fonamentar la veritable historia, no solament dels reys y guerristes y sabís, que venen á ser lo cap de l' humanitat, sinó de son cor y tot, que l' poble segurament representa. Ademés, com moltes vegades la metexa tradició s' troba á diferents pobles, sia per sa comunitat d' origen, sia que

per relacions hagudes hi hagi passat, sia perque axis com á tot arreu tenen bech les oques, á tot arreu tinga l' poble l' meteix sentit y hagi esclatat independentment y á soles les metexes produccions: veus aquí un ample camp ahont la nova axada folklorística s' enfonza galanament, buscant en la tradició popular lo qu' es de producció comunament originaria, la propia de cada poble y la que s' hi ha encabit de fora, la que s' pot explicar per igualtat de forsa productiva: les lleys generals de la producció y transmissió y de l' apropiació ó alteració segons les condicions de cada poble; d' ahont y quan y com s' operá la transmissió si n' hi hagué, y quins foren, si percas, los elements primitius de la tradició trasmesa: problemes tots qual solució interessa en gran manera á les ciències antropológicas y socials, ara més que may valentes y atrevides.

Axò es lo que s' hi troba principalment y lo que dona importancia y tò als novells estudis: fora d' altres riqueses de tanta valua com son, entr' elles, la d' engrandir considerablement lo cabal literari y sahonar sempre ab bona sahó de belleses naturals y espontànies les literatures erudites, mes ufanoses y galanes com més se n' amaran: la d' ajudar poderosamente a la filologia en son ja pasmos camí, y la de mostrar l' origen y fonament de les mes altes inspiracions estètiques, puix Homer, Dante, Shakspeare, s' ajupiren uns al poble coronantse de gloria.

Y si tant interés té pe'ls sabís la tradició popular, no es pas tampoch cap nin de falornics pe' l' poble, com s' ha pogut creure: puix baixant á consideracions més de sa mida, ¿no trobarem que cançons y rondalles, a més de poder contribuir a desenrollar les facultats estètiques y la memoria y tot que s' axampla valentne retenir devogades de llargues y complicades, ajudan a passar y alegran la vida del que la passa de mans a la feyna? ¿que l' veiran es, com s' ha dit, un evangeli escusat y de gran preu, sobretot en la vida practica? ¿que les endevinalles, fent rular, contribuïhexen al desenrollament de la

inteligència: ¿que 'ls jocs infantils donan agilitat y forsa, així com les joguines de paraula llatinesa a la llengua?

Prou interessants y agradosos, donchs, son aquests estudis pera apagar totes les rialles despreciatives y moure cap a n' ells totes les voluntats enamoradisses de la veritat y la bellesa: mes no dexan, perxo, de merèixer algunes censures, donchs certament fa llàstima de veure com devegades s' estira y masega y cargola la tradició pera ferne fuets que fíblin les creencies catòliques, del forsa que s' arribi fins a la idolatria en l' estima de la literatura popular alsant-la tota, fins ses manifestacions més pobres y esmerades, a dalt de l' altar de l' adoració, en menyspreu de la erudita, y quisables interpretacions legendaries fan venir devegades a la memoria aquella famosa disertació que, perseguint en broma l' metodu de crítica usat pe'l dinamarqués Niebuhr en la historia romana, demostrava que Napoleon I no havia may existit, que son nom era una corrupció d' Apollon, y que la seva historia y la de sos mariscals no era més que una alegoria del sol y de les constelacions celestes.

Malgrat a aquestes taques que 's fondrán segurament sense dexar rastre, l' obra del Folk-Lore va crexent cada dia y fentse més bella y forta, com pot ben notarse aquí a Catalunya meteix, ahont ja no hi ha certamen /; y tants que n' hi ha / en que la literatura popular no hi tregui sa xamosa cara.

Feyna llarga queda a fer, n' obstant, als amaders de nostra rica literatura popular pera completar y arrodonar l' obra, y l' que fa segurament més falta y crida més pressa son materials, que 's trobaran bé prou escorcollant principalment los vells costons de Catalunya, cullites de tradició abundoses y de totes ses varietats y menes, puix ni de cap s' ha arribat al fi, ni d' algunes se n' ha tocat res encara.

Prou ha fet y va fent l' iniciativa individual, però ¿no faria més la colectiva? Sobretot si hi havia al-

guna cosa de la germanó y l' estil de treballar d' aquella sabia y memorable institució Beneditina-Mauritana que, desde les primeries del dissete sigle, en que 's fundá, tantes obres admirables produhí, en la qual cada frare tenia senyalada sa tasca coneguda de tots los altres, y tot lo que algun trobava en la escorcollamenta propia que no feya per ell, ho tirava, per un forat espressament fet a cada porta, a la celda del germá a qui podia ser útil: de manera que així no 's perdía may res y tot resultava profitós al estudi general de la Comunitat.

Ile es veritat que de les associacions, sobretot de les sabies, se n' ha bescantat molt, y ab raho potser, tocant a diligencia: mes de la que se 'n podria dir, si l' neologisme no feya escrupul. *Folk-Lore Catalá*, que no hauria de ser pas tampoch tota sabia, es ben bé de creure, tenint en compte la novetat de la tasca, si dificultosa a voltes, sempre agradable y meritòria, que no s' en pagessin retreure per aqueix cantó y per tots los altres sino mostres d' agrahiment de casa y alabances generals de fora, principalment del món literari, donchs, quan no altres excelencies, d' aquesta abundosa pedrera de la tradició popular n' han d' exir, si Deu vol, los palaus de gloria de les modernes literatures.

PAC BERTAN Y BROS

Novembre de 1883

GOMIS, Cels
1884

"Lliteratura oral catalana", L'Avens
nº 28, p 244-250. (10)

LLITERATURA ORAL CATALANA

No es tan fácil com á primera vista sembla lo recullir los inagotables tressors de poesia y d' imaginació escampats y perduts en los mes llunyadans recóns de nostras encontradas.

Lo pagés catalá es desconfiat per naturalesa: quant un *senyó* li fa alguna pregunta, lo primer que se li ocorreix es que 's vol burlar d' ell, idea que costa molt tréureli del cap. Pera arrancarli lo secret de sas tradicions, pera arriuar á coneixer totas sas preocupacions, es precis familiarisarse ab ell, tractantlo ab freqüencia, portar la conversa al punt ahont un vol, sense fer semblant de ferho; en una paraula, es precis apoderarse d' ell per sorpresa. ¡Quántas vegadas sentat entre mitj d' ells en las llargas vetllas d' hivern, tot escalfantnos en la alegre flamarada dels sarments ó be al caliu de groixudas estellas de roure, he tingut que comensar per inventar alguna rondalla pera obligarlos á contarme lo que jo volia!

¿Y de las criaturas, qué 'n dirém? Son lo mes esquerpas que 's pot un imaginar. Costa no poch treball amanyagarlas. Te un de comensar per posarse á llur nivell, parlar com parlan ellas, deixánlashi pendre algunas llibertats ab un, ser un lo primer en dírlashi alguna endevinalla, proposárlashi jochs, despertar llur interés donántloshi ja quartos, ja llepolias, pera arriuar á treure d' ellas alguna cansoneta infantil, algun ditxo ó be alguna de las intencionadas endevinallas que tant sense malicia diuhen eilas (1).

(1) No so del parer d' En Francesch Felay Beix ni del d' En Justin Pepratx.

Diu lo primer es lo prolech de sas *Endevinallas populars catalanas* (2) que en las equivocass' ha permés cambiarhi alguna paraula de las que ferian la orella ab son doble sentit ó sentit recte. Preciamment lo que distiogeix la major part de nostras endevinallas, lo mateix que nostras folias,

Y si difícil es obtener alguna cosa dels homes y de las criaturas, encara ho es mes treure res de las noyas fadrinas. Aquestas tenen una pila de prácticas pera saber quant se casarán y si un jove las estima ó no; tenen gran aplech de folias amorosas ó burlescas; un sens ff de modismes que sols entre ellas se trovan. Mes ¿quí las hi fa dir?

Res pinta tan be 'l carácter de nostras fadrinas de montanya com aquesta folia:

La vaig veure á la finestra
que estava rentant los plats,
li vaig dir cara de rosa
y ella á mí, morros de gat.

Ja es molt mes fácil entendres ab las vellas. Aquestas os deixarán escoltar las cansons ab que acompanyan lo moviment de gronxar una criatura pera ferla dormir, no posarán cap reparo en explicarvos los mil y un remeys casoláns que forman llur repertori, y, per poch que hi poseu de vostre part, podreu treure d' ellas la revelació de totas llurs supersticions.

Recullidas ja las preocupacions, los aforismes, las tradicions, cansóns, etc. que componen l' inmens tresor de nostra lliteratura oral, queda encara un gravíssim inconvenient que véncer, y es la propensió que generalment tenen los coleccionadors de modificar, ja en lo fons ja en la forma, lo per ells recullit.

La lliteratura oral no admet correcció de cap mena, puig de ferli no serfa ja una mostra de lliteratura popular lo que 's publicués.

Tots quants á aquesta mena de treballs se dediquin deuen tenir en compte la adverténcia que ha posat al frente de son *Romancerillo Catalan* (1) D. Manuel Milá y Fontanals, persona que, lo mateix per sos coneixements que per son carácter y edat, no pot ser sospitosa á ningú.

Per ma part confeso que he seguit al peu de la lletra lo consell de nostre gran mestre y que sempre he fet tot lo possible pera conservar

son las frases de doble sentit, y no pot contizar lo carácter de nostre lliteratura oral qui desconegui aquesta circumstancia.

Lo segon, en sos *Ramellots de proverbis, máximas, refrans y adagis catalans* (b), altera la construcció de nostres aforismes pera donarli una forma rítmica, ab lo cual ells hi treu la espontaneïtat, que es lo que mes principalment los caracteriza.

Jo crech que ningú te dret á alterar ni puch ni gens las produccions populars, si las vol donar com á tals, puig no es adulterantia com arribarém á conceixer la lliteratura oral del nostre poble.

(a) Barcelona, 1831.—Llibreria d' Àlvar Verdaguier.

(b) Perpinyà, 1880.—Llibreria de Cètilos Latrobe.

(1) Barcelona, 1882.—Llibreria d' Àlvar Verdaguier.

fins lo meteix llenguatge d' aquelles personas de qui he recullit los diferents retalls que forman mon aplech de literatura oral, sense espantarme lo mes mínim de las paraulas mes ó menos equívocas que en llurs relacions hagi trovat.

Avuy no 'm proposo mes que doner una mostra de lo que en las diferents-brancas de nostre literatura oral por recullirse, á ff de que servesca de pauta á tots aquells que vulguin dedicarshi ja que es necessari 'l concurs de tots si 's vol arribar á tenir alguna cosa mitj complerta sobre 'l particular.

Si 's vol fer un feyna profitosa deu comensarse pera establir un plan, que podria ser lo següent, saivo lo parer de personas mes il-lustradas que jo en la materia:

I

TRADICIONS

A.—*Tradicions mitològicas*

<i>a</i> —Llegendas de carácter mitològich.	<i>d</i> —Adoració dels animals.
<i>b</i> —Adoració dels astres.	<i>e</i> — id. de las plantas.
<i>c</i> — id. de las forsas de la naturalesa.	<i>f</i> — id. de las pedras y metalls.

B.—*Tradicions religiosas*

<i>a</i> —Sobre Deu, la Verge y 'ls sants.	<i>c</i> —Sobre objectes del culto catòlich.
<i>b</i> —Sobre fundació de iglesias, ermitas y convents.	<i>d</i> —Sobre institució de festas votivas.
	<i>e</i> —Sobre 'l diable.

C.—*Tradicions históricas*

<i>a</i> —Fets anteriors á la Reconquista.	<i>c</i> —Desde la Reconquista fins á la unió de las coronas d' Aragó y Castella.
<i>b</i> —Reconquista. Guerras de moros y cristiáns.	<i>d</i> —Sobre l' moviment separatist.

ta de Catalunya en temps de Felip IV.	<i>g</i> —Guerra dels set anys.
<i>e</i> —Guerra de Successió.	<i>h</i> —Trabucayres. —Jamancia. —
Matinés.
<i>f</i> —Guerra del any VIII.	<i>i</i> —Derrera guerra civil.

D.—*Tradicions locals.*

<i>a</i> —Sobre noms ó fundació de poblacions.	<i>b</i> —Sobre noms d' accidents topogràfics.

II

SERS FABULOSOS

<i>a</i> —Personatjes fabulosos llegendaris.	<i>d</i> —Encants.
<i>b</i> —Gegants.	<i>e</i> —Follets.
<i>c</i> —Donas d' aygua.	<i>f</i> —Animals fabulosos.
	<i>h</i> —Aparicions nocturnas.

III

CIÈNCIAS OCULTAS

<i>a</i> —Esperitats.	<i>d</i> —Endevinayres.
<i>b</i> —Bruixas y bruixots.	<i>e</i> —Curadors de gracia.
<i>c</i> —Encortadores.	

IV

CIÈNCIAS NATURALS

A.—*Astronomia*

<i>a</i> —Lo sol.	<i>c</i> —Estrelles, planetas y cometes.
<i>b</i> —La Lluna.	

B.—*Meteorologia*

<i>a</i> —Modos de fer pronóstichs.	<i>e</i> —Fret y calor.
<i>b</i> —Meteorologia topogràfica.	<i>f</i> —Temporals y pedregadas.
<i>c</i> —Pluja.	<i>g</i> —Meteorologia agrícola.
<i>d</i> —Vent.	

C.—Zoològia

a—Mamífers	{	1. ^{er} doméstics.	c—Reptils.
		2. ^{oa} silvestres.	d—Peixos.
b—Aus.	{	1. ^{er} casolanas.	e—Mariscos.
		2. ^{oa} de bosch.	f—Insectes.

D.—Botànica

a—Nomenclatura popular de las plantas.	b—Ditas, preocupacions y folias sobre las mateixas.

V

AGRICULTURA

Prácticas, ditas y preocupacions sobre la mateixa.

VI

MEDICINA

a—Prácticas medicinals supersticiosas.	b—Remey casoláns.
	c—Higiene privada.

VII

GEOGRAFIA TRADICIONAL

a—Antigas encontradas catalanas y llurs subdivisions.	orográfics.
b—Pobles que formavan aquestas encontradas.	e—Noms dels masos, masias ó casas de pagés pertanyents á cada terme municipal.
c—Pobles desapareguts.	f—Dictats tópics.
d—Noms dels accidents topográfics de cada localitat, aixís hidrografía com	g—Motius de pobles. Origen de aquestos motius.

VIII

PARTICULARITATS DE LLENGUATJE

- a*—Vocabulari de paraules especials de cada localitat.
- b*—Diferències de pronunciació.
- c*— id. de terminació.
- d*—Diferències de accent.
- e*—Giros de frases.
- f*—Modismes locals.

COSTUMS

A.—*Relligiosas*

- a*—Bateigs.
- b*—Casaments.
- c*—Enterros y honras.
- d*—Festas, profesóns, etz.
- e*—Aplechs.
- f*—Rogativas.
- g*—Festas anyals.

B.—*Socials*

- a*—Festas majors, festas de barri y festas de carrer.
- b*—Firas y mercats.
- c*—Aubadas, serenatas y camarellas.
- d*—Diversas.

C.—*Privadas*

- a*—Festeigs.
- b*—Casaments.
- c*—Embrassos y parts.
- d*—Naixements.
- e*—Dinars.
- f*—Vetlladas.
- g*—Festas anyals.
- h*—Malalties y morts.

X

JOCHS POPULARS

A.—*De la infantesa*

- a*—Jochs gimnástichs.
- b*—Jochs intellectuals.

B.—*De adults*

- a*—Jochs gimnástichs.
- b*—Jochs intellectuals.

XI

RONDALLAS

- a—Rondallas maravilloses.
- b— id. morals.
- c—Rondallas pera riurer.

XII

MÚSICA Y POESIA

- a—Cançons infantils.
- b— id. religiosas.
- c— id. llegendarias y caba-herescas
- d— id. històricas.
- e— id. polítics.
- f—Cançons de lladres y assessins.
- g— id. amorosas.
- h— id. de costums.
- i— id. burlescas.
- j—Correndas, ballets y folias

XIII

APORÍSTICA GENERAL

Aforismes mes usats en cada localitat.

XIV

PREOCUPACIONS

Las particulars á cada localitat.

CELS GOMIS.

(Seguirá)

1885

"Folk-lore catalá. Acta de la reunió convocada per la 'Associació d'Excursions Catalana'. Dia 30 de maig de 1885", Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana, 1885, p 98-107. (11)

FOLK-LORE CATALÀ.

ACTA

DE LA REUNIÓ CONVOCADA PER LA «ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA».

Dia 30 de Maig de 1885.

En la ciutat de Barcelona y en lo local que en lo *Fomento de la Produccion Española* (Gegants, 4, 1.º), ocupa la ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA, á día 30 de Maig del present any 1885 y hora de las 9^h 30 del vespre, se reuníren, convocats per la esmentada ASSOCIACIÓ, entre molts altres individus no pertanyents á la meteixa que no donáren llur nom, los Srs. *Aguiló*

- 99 -

y Fuster (M.), Andreu y Serra (R.), Company Fages (P.), Falguera (F. M.^o), Prim y Magrind del Bosch (M.) y Vila y Lletjós (F.) y á més los socis Srs. Almirall, Ambrós, Arabia, Arnet, Aymami, Badia (S.), Barcon, Briu, Gencuer, Pió, Valls, Verdagué (A.), Vidal de Valenciano (E. y G.) é infrascrit Secretari.

Com á acte preliminar, se doná lectura de una carta del President de la ASSOCIACIÓ, D. Francisco de S. Maspons y Labrós, manifestant que no essentli possible assistir á la reunió á causa de la mort de son estimadíssim germá (q. e. p. d.), rogava á son consoci y company de Directiva, D. Ramon Arabia y Solanas, iniciador del pensament, que s' servís presidir la reunió y excusar sa falta de asistencia.

En sa virtut, passá á ocupar la presidencia lo Sr. Arabia, y després de dedicar algunas sentidas frases á la memoria del malhaurat D. Mariá Maspons y Labrós, feu llegir per lo infrascrit Secretari la circular de convocatoria pera la present reunió, la qual diu aixís:

ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA. — Barcelona — de Maig de 1885. — Sr. D.... — Molt Sr. nostre y de nostra més distingida consideració: en vista de la importancia cada día creixent dels estudis folklòrics, cultivats avuy ab afany en tot lo mon civilisat per verdaderas eminencias científicas y literarias, y atenant al camp vastíssim que als meteixos ofereix nostra estimada terra, la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA, que prácticament ha demostrat sempre tenir eixos estudis en gran estima, ha cregut que era ja arribada la hora de agrupar los molts y valiosos elements que pera cultivarlos existéixen entre nosaltres, á fi de doná'ls hi per tal medi poderós impuls, rápida publicitat, y per lo meteix, més efectiva transcendencia.

Es evident que l' esforç individual no es prou pera alcansar en aquest sentit un resultat satisfactori. Se necessita la acumulació de forsas que dona tant sols una col·lectivitat compacta y ab orientació segura, y per aixó la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA, ab sa sólida organizació, sas nombrosas é importants relacions dintre d' Espanya y en l' estranger, sas acreditadas publicacions, sa nutrida biblioteca y sos elements de tota classe, ha cregut que lo mellor concurs que podia oferir á la obra patriótica del *Folk-Lore Catalá* era lo crear dintre de sí meteixa una secció especial ab aquest nom, que aprofitant inmediatelement totas las ventajás de un organisme preestablert y en plenitut de vida, pogués prescindir de las enfadosas dilacions de tot período constituyent y concentrar desde lo primer día tota sa activitat en las materias que han de ser objecte de sos estudis.

A fi de conseguir que en lo més breu terme possible se forme lo núcleo vi-

- 100 -

gorós que ha de realisar sos propòsits, la Associació, que tenim l'honor de representar, ha acordat cridar á una reunió magna á totes aquelles personas de nostra capital que per sas aficions, significació ó autoritat en lo camp catalanista, vénen indicadas pera cooperar á la obra projectada.

En tal concepte tenim l'honor de invitar á V. pera la reunió que s'celebrará lo dia 30 del corrent, á las 9 del vespre, en lo local de aquesta Associació (*Fomento de la Producción española*, Gegants, 4, 1.er), en qual acte se llegirán las Bases acordadas per la meteixa y s' donarán tots los demés detalls que s' cregan oportuns.

Ab la fundada esperansa de que s' dignará V. assistir y adherirse al pensament, autorisantnos á encloure son estimable nom en la llista de socis, nos repetim de V. ab la major consideració atents y afectíssims S. S. q. b. s. m.
— *Lo President*, FRANCISCO DE S. MASPONS Y LABRÓS. — *Lo Secretari*, SIMON ALSINA Y CLOS.

Seguidament, prengué la paraula lo esmentat *Sr. Arabia* y manifestá que en 29 de Abril últim presentá á la Junta Directiva de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA unas *Bases*, que aprobadas unánimement per la meteixa, ho fóren també ab lleugeras modificacions per la ASSOCIACIÓ en Junta general extraordinaria, convocada al efecte, lo día 1.er del corrent, en la forma que llegiría lo infrascrit *Secretari*, y es la següent:

FOLK-LORE CATALÁ

BASES APROBADAS EN JUNTA GENERAL DE 1 DE MAIG DE 1895

PER LA

ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA.

1.º)—Se crea en la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA una *Secció* que s'anomenará *Folk-Lore Catalá*.

2.º)—Aquesta *Secció* tindrà per objecte fomentar y desarrollar los estudios folk-lórics en Catalunya y comarcas vehinas, tal com ho prevé lo article primer del Reglament de la Associació, mes donant á eixos estudios tota la amplitut que comportan modernament dita ciencia sociològica y la índole de nostra Associació, segons se despren de son Reglament y de sa historia.

3.º)—A fi d' exteriorisar més l' activitat que desplega la Associació en aqueix sentit, de aquí endavant tots los traballs de caràcter exclusiu ó principalment folk-lóric que s' vénen publicant en son BUTLLETÍ MENSUAL, anirán á una *Secció* especial que s' anomenará *Secció de Folk-Lore* y los volums successius, á comptar desde lo segon que está en premsa, de sa *Biblioteca popular*, portarán també lo epígrafe *Folk-Lore Catalá*.

- 4.º) — Pertanyerán á dita secció de *Folk-Lore Catalá* tots aquells actuals socis, aixís residents com delegats, que aixís ho demanen, y á més tots aquells que, al ingressar en la Associació, manifesten voler inscriures'hi al firmar la sollicitud de admissió.
- 5.º) — A fi de que lo més prompte possible puga alcansar dita *Secció* tot lo desenvollop que convé, la Junta Directiva cridarà en breu plasso á una reunió pera exposar estas Bases é invitar á ingressar á totes aqueilas personas de aquesta ciutat que per llurs coneixements y circumstancias especials se judique probable que vulgan adherirse al pensament.
- 6.º) — Tant bon punt lo nombre de socis inscrits en la *Secció* arriba á cinquanta, se reunirà aquella pera nombrar un President y un Secretari d' entre los individuos que la compongan, en elecció secreta y previa convocatoria al efecte, los quals junt ab un Vocal que nombrará la Junta Directiva de la Associació d' entre los individuos de son propi seno, constituhirán lo *Consell del Folk-Lore Catalá*.
- 7.º) — Las atribucions de aquest Consell se reduhirán á estudiar y proposar á la Junta Directiva de la Associació totes las disposicions y providencias que pogan afavorir lo desenvollop del *Folk-Lore Catalá*, aixís com á executar totes aqueilas que haja aprobat la Directiva y aquesta encarregue á sa gestió y concurs.
- 8.º) — A fi de que s' facilite en un breu terme la entrada de nous socis y puga aixís adquirir lo *Folk-Lore Catalá* tot lo desenvollop é importancia que convé, queda facultada la Junta Directiva pera suspendre fins al dia 30 de Juny prop vinent improrogablement la quota de 10 pessetas que com á dret d' entrada se imposa segons Reglament á tot nou soci al ingressar en la Associació.
- 9.º) — Al expedir lo nomenament als socis que ab til franquicia ingressen en la Associació, la Junta Directiva ls invitará á adquirir las publicacions de la mateixa, ó al menos part d' ellas, aixís com á suscriures al Butlletí mensual.
- 10.º) — Sían quins vulian los acorts que prenga lo *Consell del Folk-Lore Catalá* y encara que no tingan caràcter executiu, sempre han d' estar d' acort ab lo Reglament general de la Associació y singularment ab sos articles 1, 2, 38 y 39.
- 11.º) — Lo soci que s' inscriga en lo *Folk-Lore Catalá* pot pertanyer á qualsevol altra secció que s' crega oportá crear y queda en tots conceptes equiparat als demés socis que no formen part de aquella.

Llegí també lo infrascrit los citats articles del Reglament, á saber:

EXTRACTE DEL REGLAMENT.

«Art. 1.º) La ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA es una societat que té per objecte recórrer lo territori de Catalunya y comarcas vehinas pera estudiarme y ferne conèixer las bel'esas naturals y artísticas; las tradicions, monuments y antiguetats; las costums típiques, cants populars y particularitats de llengua, y en sí, las produccions de tota mena, aixís las de avuy en dia com las que s' hajan perdut y las que convinga restablir ó introduhir.

Art. 2.º) Los medios de que s' valdrá la Associació pera realisar son objecte, son: las excursions particulars y col·lectivas; la publicació de traballs científichs, artístichs y literaris, com també de noticias y estudis de carácter práctic y de aplicació inmediata; las reuniones y conferencias públicas ó privadas; lo establiment de delegacions hont convinga, y las gestions oficials ú oficiosas que sían convenientes devant las autoritats, corporacions ó particulars segons los cassos.

Art. 38.) No essent polítich ni religiós l' objecte de la Associació, queda terminantment prohibit obrir discussions sobre dits extrems, aixís com saltar de qualsevol altre modo al esperit de aquest article.

Art. 39.) Lo llenguatge oficial de la corporació es lo Catalá, lo que no impedirá per tant qu' en cassos especials se admetin traballs en castellá y otras llenguas neo-latinas, com també que la metelxa Associació se servezca d' ellas quan sia convenient, á juhi de la Directiva.»

Continuant los Sr. *Arabia*, digué que á tenor de lo previnut en la 5.ª de las precedents bases, se havían passat convocatorias al Srs. Adjunts dels Jochs Florals, individus de Societats literarias y otras personas significadas en lo catalanisme, publicantse además en los principals periódichs locals, anunciant tant pera la present reunió á totas aquellas personas que s' interessessen per la idea y no haguésen rebut la circular més amunt transcrita.

Amplificant luego lo Sr. *Arabia* los conceptes en aquesta continguts, indicá que la ASSOCIACIÓ havia tingut poderosos motius pera adoptar lo pensament baix la forma proposada, es á dir, pera no promoure la organizació de una nova societat ans bé crear dintre de sí meteixa una secció especial. Aquestos motius eran: 1.º) lo formar ja los estudis folk-lórichs part integrant y preferent de son programa desde lo primer dia de sa existencia corporativa, com ho aeredita lo article 1.º de son Reglament, aixís com en lo terreno de la práctica la preferencia que tals estudis li han merescut sempre, segons ho demostran sas nombrosas publicacions y en especial los volúms que fins ara han eixit á llum y los que té anunciats y en preparació, de sa *Biblioteca popular*; per quals rahons no li ha dubte de que la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA es avuy per avuy aquí en Catalunya la més indicada pera servir de llás de unió y donar vigorós impuls als moltíssims y valiosos elements que escampats existéixen entre nosaltres, mes que per lo meteix troban en llur recíproch aïslament l' obstacle més poderós á llur complet des-sarrollo; 2.º) la forsa y prestigi que la assimilació de tots cixos

elements podria donar a la ASSOCIACIÓ, moral y materialment; y 3.º y principal) lo perill de que, donada la creixent importancia que van adquirint en tota Europa y fins en América los estudis folk-lórichs, y lo molt solicitadas que vénen sent ja fa temps las personas que a eixos estudis se dedican en la nostra terra pera formar aquí un centre folk-lórich, no vinga aquest a constituhirse més ó ménos tart, trayent elements de vida a la ASSOCIACIÓ nostra y desnaturalisant tal volta lo esperit essencialment catalá ab que aquesta ha cultivat fins ara eixos estudis y ab que creu que han de seguir cultivantse sempre entre nosaltres.

Y en quant a las personas que poguésseu tenir interés en que s' creés en Catalunya un centre folk-lórich, com a medi de fer valer y estimar més aqueixos estudis, també 'ls tenia més compte la organissació proposada que la creació de una societat independent. En primer lloch, pera tenir una reunió previa y exposar lo projecte, una Associació podia pendre la iniciativa sens que ningú s' ofengués, y per lo tant s' evitava ja lo entorpiment natural que fins ara, pera no ferir tal volta susceptibilitats dignas de respecte, havia impedit a la iniciativa particular donar aquest primer pas indispensable, a pesar dels grans desitjos que aquí latents existían ja fa temps pera constituir lo *Folk-Lore* (com n' era prova lo numerós de aquella meteixa reunió). En segon lloch y per igual motiu, tota dilació produhida per los inevitables trámits de discussió y aprobació de Reglament, elecció de local, gastos de instalació, etc., etc., quedava suprimida y ab ella los disgustos y entrebanchs que aquells portan moltes vegadas. Finalment; fins suposant tota la respectabilitat, unitat y activitat possibles en los elements constitutius de una nova Associació, havia de passar molt temps avans que pogués disposar aquesta de una biblioteca tant important y establir cambis de tal valor¹ com los que possehia y desde aquell meteix moment posava a disposició dels qui s' adherissen, la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA. Lo nom honorós que aquesta se havia sapigut guanyar per tot arreu, y lo molt respectada y considerada que era dins y fora d' Espanya, eran també circumstancias

¹ Nostres lectors coneixen ja per aquest *Butlletí* lo gran y escullidíssim aplech de cambis nacionals y estrangers ab que compta la Associació, y en aquest meteix Núm.º (pág. 134) podran veure lo considerable augment que han tingut aquest mes, de resultas de la constitució del *Folk-Lore*.

que sens vanagloria podia atrevir-se á presentar com alicient als qui volguéssen ajudar-la en aquesta nova fassa de sa patriòtica activitat.

A més, pera aplanar lo camí y allunyar destorbs, havia acordat suspendre per un breu espay de temps, la quota d' entrada.

Quedava una sola qüestió, qüestió delicada y complexa, mes que reduhida en sa aplicació als límits de distintiu purament extern de una secció, havia perdut ja molt de sa importancia: tal era la qüestió de nom. *Folk-Lore* realment es paraula estrangera, mes que totes las llenguas y nacions han adoptat, porque no n' han trobada altra de propia que traduhs exactament tota sa significació ó tot lo valor que convencionalment se li ha donat. Fins en la dolsa Italia ha pres carta de naturalesa la paraula anglo-saxona. *Folk-Lore* significa donchs per tot lo meteix; dalo que val la pena de tenir-se en compte. Paraula catalana que traduheixi aquest nom, en lo sentit precís y complet que s' ha convingut tácitamente en donarli, no n' hi ha, com no n' hi ha de castellana, ni francesa, ni italiana, ni alemanya; en tot cas hauríam de acudir al grech y formar la paraula *demologia*— de δῆμος (poble, *folk*) y λόγος (discurs, *lore*),—ó *demopsicologia* en que alguns la transforman ab l' aditantment de l' arrel ψυχή (esperit, ánima), es á dir *estudi del esperit popular*, mes veniat á establir sempre una paraula tant estrangera y tant poch *popular* com l' altra, ab lo inconvenient de no ésser admesa per tothom. La ASSOCIACIÓ donchs no volta singularisarse ni esmenar la plana á tantas eminencias com han discutit y resolt la qüestió, y per lo meteix no havia duptat en admetre la paraula *Folk-Lore* com denominació genérica de la nova secció.

Lo Sr. *Falguera* (Felix M.) manifestá que tot lo exposat per lo Sr. *Arabiá* mereixia sa més completa conformitat, excepte lo referent á la qüestió de nom. Pera una cosa tant catalana y tant popular emplear un nom tant poch inteligible y ab tanta fortor d' estrangerisme, li repugnava. No voldria que contribuhs-em á generalisar la invasió de termes bárbaros ó estranys á nostra llengua; basta y sobra ab los *steeple-chases* y *handicaps*, *paddocks* y *turfs* que las carreras de caballs han posat de moda entre 'ls *gentlemen* y *ladies* de la *high-life*. Ademés que ell no veyá pas que 'ls estrangers emplecésen noms nostres pera anomenar las sevas cosas. Demanava per tant que s' traduhs al catalá lo nom proposat.

Lo Sr. *Vidal de Valenciano* (G.) respongué que en aixó pre-

cisament estribava la dificultat. Que si aquesta traducció fós fàcil, ja la haurien feta los francesos, italians, alemanys ó portuguesos. Que la traducció de *Folk-Lore* per *saber popular* no era exacta ni complerta, per deixar fora de lo que ella significa moltes cosas que en sentit natural y recte may s'entendrán per tal saber y que no obstant cáuhen de plé dins del *Folk-Lore*, com son: costums, trajos, etc. Que aquesta paraula realment no es tant difícil de pronunciar ni té aspecte tant exòtich en catalá com sembla á primera vista, puig entre nosaltres son comuns y freqüents l'apellido *Folch* y la paraula *l'hora*, quina pronunciació poch se aparta de la de las dúas sílabas que compónen lo nom de referencia. Y que si pera los somniadors en lo llenguatge universal, una paraula com aquesta, universalment admesa ab idéntich significat, era digna de tots llurs sufragis, pera los altres mortals, no partidaris de tant hermosa utopia, no pot negarse que es una ventatja consagrada per altíssimas autoritats de las principals nacions, massa gran y massa significativa pera menysprearla, originantse en cambi, de ferho aixís, una grossa dificultat, la de trobarli traducció adequada, traduhible á la vegada adequadament á las demés llenguas europeas.

Lo Sr. Aguiló y Fuster (M.) declaró que ell acceptava lo nom de *Folk-Lore* com un signe purament extern, com una divisa ó escarapela, pera reconéixe'ns y ésser reconeguts immediatament per tot arreu; mes entenent que la manera de treballar, de investigar y de exercir de *folk loristas*, no havia de calcar-se servilment sobre lo que s'fa en lo estranger, sino inspirarse sempre en un esperit essencialment catalá y en un viu amor á la patria catalana.

Lo Sr. Almirall (V.) intervingué en la discussió, pera observar: 1.er) que lo nom de *Folk-Lore* no 'ns venia com imposició castellana, ni d' en lloch; que tothom *de motu proprio* l'havia acceptat per las ventatjas que en ferho hi havia y que per lo tant nosaltres, al acceptarlo, no 'ns sometíam á cap influencia més ó ménos humillant, sino que acatíam lliurement un elevat acort internacional; 2.^{on}) que aquest horror exagerat á lo estranger nos impedeix veure moltes vegadas que las paraulas que tenen per més catalanas son las que més s'apartan del llatí; tals son p. e. lo verb *llucar* (mirar), en ingl. *to look* (sax. *logan*); lo nom *brou* (brou de pá, etc.), en ingl. y sax. *broth*, de hont lo italiá *brodo*; y altres y altres, quinas arreís no s'pot dubtar de que provénen de llenguas del nort, no podent multiplicar las

citas per no venir preparat, mes recordant també de pas que moltes locucions y giros dels que tenim per més castellsos se troban exactament en alemany, com v. g. las frases *à ran de terra, à sopluig* y altres; 3.º) que si accepta lo poble las paraulas *tramvia, wagó*, etc., bé podém adoptar nosaltres la de *Folk-Lore*; 4.º) que creya del tot errada la traducció de aquesta paraula per las de *saber popular*, puig *Lore* més aviat significava, á son entendre, *investigació, estudi*, que *saber*; 5.º) que tot acceptant la denominació estrangera, li semblava que resoldria totas las dificultats y conciliaria totas las opinions, lo feria anar seguida de una traducció ó paráfrasis catalana en tots aquells cassos en que aixís se cregués convenient.

Després de rectificar varias vegadas los esmentats senyors, resumí la discussió lo Sr. *Arabiá* exposant: que efectivament *saber popular* era una mala traducció, puig *Lore* (del verb saxon *laran*, en inglés *to learn*, aprendre) lo meteix que *Lehre* en alemany, equivalen á la terminació grega *logia* y signifícan *doctrina, discurs, lliçó*; y la primera component, ó sia *Folk*, si bé igualment saxona, tenia la satisfacció de manifestar al Sr. Falguera que era ben parenta nostra, puig no era més ni menos que la paraula llatina *vulgus*, apocopada la final idiomática *us* y transformadas la gutural suau *g* en sa forta corresponent *k* (per venir á trobarse aquella en fi de dicció), aixís com la llabidental *v* en sa aspirada corresponent *f* (per ser aquesta inicial (cf. *Volk*, poble, en alemany), seguint lleys de transformació molt comunas. Lo cambi de vocal també es freqüent. Que per lo tant, donada la inversió constructa propia de las llengüas del nord y lo valor etimològich dels elements components, *Folk-Lore* podia traduhirse aproximadament per: *doctrina de lo (pertanyent al) vulgo*, y parafrasejantlo: *estudi de tot lo que fa referència al home constituït en societat y no modificat per la educació*.

Que també podíam tenir la satisfacció, contra lo que havia manifestat lo Sr. Falguera, de que 'ls estrangers nos prengan paraulas y se las assimilén quan ne ténen necessitat: aixís trobém avuy empleada en inglés (Estats Units) la paraula castellana *cañon*, ab la particularitat de que en castella quasi s' ha extingit ja la accepció metafórica de accident topogràfic ab que la introduhíren en América los primers conquistadors espanyols. Entre los escriptors francesos que parlan de las vessants espanyolas del Pirineu es freqüentíssim també lo ús de las paraulas

- 107 -

castellanas *barranco, río, etc.*, alguna de las quals va entrant cada dia més en lo fondo comú del lliçona.

Que per lo demás li semblavan molt atinades las consideracions exposadas, y que en sa conseqüencia admetia per sa part la idea del Sr. Almirall y opinava per tant que sempre que s' eregués necessari, debía aclararse lo titol ó lema proposat afegintli una traducció ó paráfrasis catalana; acceptant sobre tot y com ja havia manifestat al comensament, las indicacions del Sr. Aguiló, de que nostre *Folk-Lore* fós sempre genuinament catalá, podent assegurar als presents que sa més gran satisfacció seria que, aixís com en nostre excursionisme s' hi ha transparentat fortament un esperit patriòlich que fins los estrangers no han pogut menos de descobrir y senyalar, també nostre *Folk-Lore* vingüés á mostrarse tant impregnat, tant saturat de amor á la terra, que fós aquest un caràcter distintiu seu que no permetés confóndrel ab cap altre.

Després de lo qual preguntá lo Sr. *Arabia* si s' acceptavan las *Bases* llegidas y las manifestacions que com á resúm de la precedent discussió acabava de fer, havent recaygut per unanimitat acort afirmatiu.

Seguidament lo infrascrit *Secretari* doná lectura á dúas entusiastas cartas de adhesió enviadas per los Srs. Vallés y Ribot y Apeles Mestres, aixís com á la llista de personas fins aquell moment inscrites en la nova secció.

Havent invitat lo Sr. *President* á que després de alsada la sessió se dignéssen deixar llur nom totes aquellas personas que desitjéssen inscriures, manifestá que en la llibrería de D. Alvar Verdagué se deixaria també oberta la llista de inscripció per uns quants días, á fi de que pogués obtenirse lo més prompte possible lo número fixat en las *Bases* pera procedir á la elecció de cárrechs y á la constitució definitiva de la Secció.

Terminá l' acte ab la repartició del programa del concurs al premi de música (popular) del any acadèmic de 1885-86, ofert per la Real Academia de Bellas Arts de S. Fernando, de Madrid.

Eran dos quarts de dotze de la nit.

Barcelona, 30 de Maig de 1885. — Lo *Secretari*, RAFAEL TINTORÉ Y OLIVERAS.

(Aprobada la present Acta en la sessió inaugural del FOLK-LORE CATALÁ, celebrada lo dia 18 de Juny de 1885.)

ARABIA I SOLANAS, Ramon
1887 "Prólech" in Miscelánea Folk-lórica, B.,
Álvar Verdaguer, p V-VII. (12)

PRÒLECH.

Pera compondre aquest llibre, s' han escullit de entre los treballs llegits ó presentats á la «Secció de Folk-lore de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA», no los millors, que pera fer tal lita no 'ns creyém autorisats ni 'ns avindríam á ofendre als respectius autors, sino aquells que pòden donar millor idea de la constant y secunda activitat de la esmentada Secció y de la importancia y varietat dels estudis á que s' dedica. Per lo demés, en las planas del «Bulleli mensual», que publica la ASSOCIACIÓ, hi ha oberta una secció especial de Folk-lore, arriu també d' interessants articles y curiosas notas d' actualitat.

Las comarcas á que s' referéixen los treballs que conté lo present volúm, comprénen las d'ías vessants del Pirineu catalá; l' alt y baix Empurdá (provincia de Girona); l' Urgell y Tuixent (pr. de Lleyda); lo Vallés (pr. de Barcelona); Santa Coloma de Queralt, lo Priorat y la Ribera d' Ebro (pr. de Tarragona); es á dir, tot lo Principat y més á més lo Vallespir, á l' altra banda de la frontera. Aquest resultat se deu indubtablement á l' organissació y funcionament especials de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA, que si per medi de sos delegats extén sa acció d' un modo permanent á tot

Catalunya, per medi de las excursions que practica y que li donan movilitat suma, pot recullir en breu espay de temps numerosissims datus sobre tot quant pot interessarla.

L' excursionisme y lo folk-lorisme se campenetrau naturalment, y per haverho comprés aixís desde lo primer dia los fundadors de la Secció sobredita, es perque lo «Folk-lore català», després d' haver intentat en vè mil vegadas constituhirse independentment, sols després d' empellarse en la soca excursionista ha lograt, no ja constituhirse, sino arrelar fondo y donar fruyt abundant.

La influencia del excursionisme es evident en la majoria dels treballs continguts en lo present llibre, puig ab excepció de dos de caràcter general y de teorització, los demés son fills directes d' una ó de més excursions. Aixó dona un aspecte especial al folk-lorisme català, subordinat com lo meteix excursionisme del qual tant essencialment participa, á est moviment general d' estudi, depuració y reivindicació de tot lo nostre, al qual auomeném «catalanisme.»

Per lo meteix, si entre los qui cultiroan en l' estranger la nova ciencia (tal se l' ha volguda auomenar ab excés de pretensió tal volta), hi pot haver, y efectiuament hi ha, dubtes y discrepancias sobre l' alcans y jurisdicció de la meteixa; entre los folkloristas catalans s' ha establert sens previ acort y de bon comensament intuitiva conformitat en apreciar sos limits, funcions y objectiu. Entre nosaltres, la ciencia, si ciencia es, no s' estudia exclusiuament «per se», sino per lo que pot contribuir al esclariment y solució de la qüestió catalanista. Aquí encarna sempre una intenció patriòtica y per lo meteix comporta sens violcularse cert subiectivisme en uns y cert esperit crítich en altres, que li

donan fesomia propia y característica y dels quals se trobará abundant mostra en lo present volúm.

Cridém sobretot l' atenció del lector sobre la part relativa al Interrogatori folk-lòrich. Tothom pot cooperar á donarli resposta: las que á continuació d' aquell se transcriuen aclararàn qualsevol dubte que algú pogués tenir sobre lo que s' demana y convenceràn á tothom de que la obra completa á que aspira la «Secció de Folk-lore de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA», sols pot aixecarse col·laborantli tots, cadascú en la mida de sas forsas. Cap, per petita que sia, es despreciable; cap, per gran que fós, podria empèndres' ho sola; únicament ajudantnos los uns als altres podrém veure realizat nostre ideal.

R. A. S.

Barcelona, 1 de Maig de 1887.

CONSELL DEL FOLKLORE CATALÀ
1887

"Respostas al interrogatori folk-lòrich"
in Miscelánea Folk-lòrica, B., Àlvar
Verdaguer, p 129-132. (13)

EN Juliol de 1886 dirigí lo **CONSELL DE LA SECCIÓ DE FOLK-LORE CATALÁ** á tots aquells delegats de la **Associació** y altres personas de Catalunya que cregué més indicadas, la Circular que al revers se continúa. Avuy, ab ocasió de publicar lo present volúm quart de nostra *Biblioteca popular folk-lórica*, creyém oportú comensar á traure á llum també las respuestas rebudas, esperant que aixó animará á tots aquells, que encara no las han donadas, á ferho lo més aviat possible. Entretant, just es fer públich nostre més viu agraïment als qui han correspost als desitjos del **CONSELL**, enviant las respuestas que transcribim á continuació.

A ellas ha cregut lo infrascrit que podia agregar també un petit vocabulari, fruyt de sas excursions per las voras del Ebro, que extrau de la relació que de las meteixas té feta, per creure que será aquest lloch més apropiat y en vista de que altres consocis han presentat llistas consembiants. Si ab aquest exemple, los delegats que están escampats per tot Catalunya s' animan á enviar vocabularis de llurs respectivas encontradas, gran será la ventatja que aixó podrá reportar al futur **Diccionari de la llengua catalana**.

Barcelona, 1.er de Maig de 1887.

Lo Director de publicacions,

RAMON ARABÍA Y SOLANAS.

CIRCULAR.

Barcelona de Juliol de 1886.

Sr. D.

Molt Sr. nostre y de nostra més distingida consideració: ab l'objecte d'estudiar tot quant se refereix á la vida íntima de nostre poble en lo que té de més peculiar y característich, s'organís fa poch més d'un any en la Associació d'EXCURSIONS CATALANA una Secció especial, denominada de Folk-Lore Catalá.

Entre 'ls treballs que de bon comensament s'imposá dita Secció, figura en lloch preferent l'arreplech de materials, que, degudament ordenats y entre sí comparats més tart, pugan donarnos perfecta idea del especial modo de sentir y de pensar de las diverses encontradas de nostra estimada Catalunya.

Basada en l'amor á la terra y en lo lloable desitj de ferla conèixer en tot lo que val

als propis, als estranys, á la posteritat,

com nos senyala Aribau; no hi ha cap dubte de que la tasca que 'ns proposém ha d'èsser profundament simpática á tots los qui de cor s'interessen per nostre renaixement y regeneració.

A ells donchs apelém ab la major confiansa; á totes aquelles personas de bona voluntat, que per trobarse escampadas per tot Catalunya y en contacte continuu ab lo poble, poden mellor que ningú apreciar eixas manifestacions genuínas del sentiment y saber populars y consignarlas d'un modo fidedigne y autèntich en ordenat aplech.

A est fi va endressat l'adjunt interrogatori, es á dir, á introduhir cert ordre y unitat en los treballs. Com la materia es molt vasta, pera comensar no havém considerat convenient enclourehi tots los extrems. Sols hi figuran donchs los que havém cregut més interessants ara per ara

ó bé de resposta més fácil y breu. Aixó no vol dir, no obstant, que no pugá V. donar també datos sobre altres capítols análechs, si aixís pot ferho y ho creu d'interés pera l'objecte exposat; com tampoch, al formular nostras preguntas, preteném exigir que s'responga á totes y cada una d'ellas. Cada hù que fassa lo que bonament pugá; per poch que sia, molt n'hi será grat per part nostra y de nostra mare Catalunya.

A mida que 'ls datos recullits ho permétian, se 'ls hi donará publicitat, valentnos pera aixó d'a'gun dels nombrosos y acreditats medis ab que compta la Associació d'EXCURSIONS CATALANA, especialment en sa Biblioteca popular, dedicada exclusivament al Folk-Lore Catalá, de la qual van ja donats al públich tres volums, rebuts ab la més favorable acullida. Excusat es afegir que la Associació contrau desd'ara lo compromís de fer constar sempre y en lloch de preferencia lo nom de tots los col-laboradors que hajan volgut secundarla en sos propòsits.

Complant á V. entre aquestos, nos permeterém encara recomanarli que fassa conèixer l'adjunt interrogatori á totes aquelles personas d'eixa comarca, entusiastas é idóneas, que crega V. pugan cooperar al objecte, y qual nom y adressa, en cas necessari, li estimarém que 'ns fassa saber, á fi de poder invitarlos també directament á pendre part en nostra tasca.

Pera tot quant se refereixi á la present, pot V. dirigirse al domicili oficial de la Associació d'EXCURSIONS CATALANA ó al del Director de publicacions de la mateixa (Portaferrissa, 13, 3er, dta).

Anticipantli las grácias més expressivas, nos oferim de V., ab aquesta ocasió, atents y afectíssims S. S.

q. b. s. m.

Lo Consell del Folk-Lore Catalá:

GAYETÁ VIDAL DE VALENCIANO, President.—RAMON ARABIA Y SOLANAS, Vocal per la Directiva.—MANUEL GIRALT Y VILA, Secretari.

INTERROGATORI.

1.er—NOMS QUE PORTAN LAS PARTIDAS D' EIX TERME MUNICIPAL

Se farà constar si dits noms provénen d' accidents del terren (montanyas, rieras, torrents, etc.), ó d' haver tingut efecte en ellas algun fet históric ó tradicional, ó d' existirhi algun edifici important (convent, ermita, monastir, hostal, etc., etc.)

2.^{on}—COSTUMS POPULARS.

Comprén est capítol las festas majors, ab las cosas més características de las meteixas; aplechs, vots de pobles ab los motius perque fóren establerts; ceremonias típiques ab que s' celebran los bateigs, casaments y enterros; festas de barri, costums que s' observan en las épocas de las principals cullitas, cançons que s' cantan, etc., etc.

3.er—LITERATURA POPULAR.

En est capítol van compresas las rondallas, cançons, proverbis, refrans, ditas, corrandas, comparansas y narracions de fets reals ó imaginaris que s' han perpetuat per medi de la tradició oral.

4.er—JOCS DE LA INFANCIA.

Es dir, aquellas en que s' entreténen los noys y las noyas en los primers anys de la vida, consiguant lo nom que portan; describint la manera cóm s' executan, y acompanyant las cansonetas que s' cantan mentres se fan.

Nota.—Si es possible acompanyar la música ab que s' cantan ditas cansonetas y las cançons populars, s' agrahirá en gran manera.

G. (14)
1887

"Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica",
(15) L'Arch de Sant Martí n.º 267 p 481-
483, n.º 269 p 504-506, n.º 273 p 557-559,
n.º 280 p 621-624, n.º 285 p 673-676, n.º
291 p 745-746, n.º 299 p 826-829, n.º 303
p 875-877, n.º 306 p 856-858. (16)

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLEM IV DEL FOLK-LORE CATALÀ

I

La Associació d' Excursions Catalana, quinas publicacions son de tothom conegudas, acaba de donar una nova mostra de sa vitalitat publicant lo volumen quin títol acabem de estampar.

Son tan importants y variats los travalls continguts en las 182 planas de aquest llibre, que creyém déurer tractarias ab la atenció que 's mereixen,

raho per la qual preferim á fer un judici d' ells, ferhi los aditaments y observacions que 'ns semblin pertinents.

Costums que s' perden, es lo titol que ha donat l' incansable escriptor C. Bosch de la Trinxeria, al primer de aquestos treballats, en lo que passa revista al *contrapás llarch*, á *La Mort*, á la *Professó de Pasquas*, á *La Mare de Deu de la Candelera*, á *Sant Nicolau*, á la *Caritat de brenas en los santuaris dels Pirineus*, á *Sant Tomàs cau*, á *La cansó Rossellonesa «Montanyas regaladas»*, á la *Cansó dels dallayres*, *Ninon*, *L' últim dia de Quaresma*, *Lo mati de Sant Joan* y *Festas majors montanyesas*, bonichs quadros de costums tots ells de nostras xamosas valls pirinaicas.

Moltas son las versions que corren sobre l' origen del *contrapás llarch*, ball que alguns suposan no es mes que una reminiscencia dels balls guerrers de la antiquitat, versió que creyém molt encertada, sobre tot tenint en compte la poca afició que l' ver ballador del contrapás y de las sardanas té á deixarhi pendrehi part á las donas. Per altre banda, no fa pas gaires anys, quant encare hi havia tanta animositat entre los diferents pobles de la encontrada empurdanesa, los balladors tenian la precaució de anarhi armats de garrots,—que deixavan al mitj de cada rotllo respectiv,—y rara era la festa en que 's ballavan contrapassos llarchs ó curts, ó sardanas, que no acabés á garrotadas, haventhi alianzas ofensivas y defensivas entre 'ls veuhins dels diferents pobles y jay de aquell que pretendia ballar ab los que no eran de la seva colla!

Aixó 'ns fa creure que no está en lo cert lo senyor Bosch de la Trinxeria no posant l' origen del contrapás llarch mes entllá de la Edat Mitjana, aixis Com tampoch hi está lo senyor Pella y Forga al atribuir la transformació del contrapás en sardanas al popular compositor Ventura, puig de tothom es sabut que fou deguda al empurdanés Pardas, germá del elegant sabater de la Rambla de Santa Mónica de nostra ciutat.

Lo que hi ha es que la lletra ab que 's balla 'l contrapás llarch, y de la qual ne dona duas variants lo llibret que 'ns ocupa, degué ser inventada per la excessiva devoció dels nostres vesabis, que 'ls feya barreijar la religió en tot, fins en aquellas cosas que,—com lo ball,—més lluny n' estavan, puig —com tots sabém,—aquest ha estat sempre anatematizat per lo catolicisme que may ha volgut que l' home considerés aquest mon com un lloch de plaher y sí sols com una *vall de llágrimas*, com un lloch de espiació, comdemnant en conseqüencia totas las expansions naturals del home, ben al revés en aixó del antich paganisme grech que las divinisava.

Aquesta es una nova mostra de que lo ball no ha estat inventat en los temps de fanatisme, sino que, ans al contrari, s' ha conservat al través d' ell y ben malgrat seu perque la natural y rahnada tendencia del home á disfrutar y á divertir-se ha pogut més que l' empenyo posat pel catolicisme en anular tots los impulsos propis de la naturalesa humana.

Altra prova del empenyo del catolicisme de allunyar al home de tot lo de aquest mon recordantli sempre que ha sortit de la pols y que ha de tornarhi, es entre altres la costum de fer anar un jove vestit de *mort* á la professó de

Setmana Santa, costum que esmenta també lo senyor Bosch de la Trinxeria, y que no es pas exclusiva de las valls del Alt Empurdà. Recordem haverla vista establerta, entre altres llocs, á Cervera, en la provincia de Lleyda,—fa ja d' aixó prop de quaranta anys,—y encara avuy á Saragossa portan al davant de tot de la professó del Dijous Sant una calavera de debó sentada damunt de un tabernacle. En altres llocs de Catalunya entre 'ls molts símbols que en aytals professons figuran, n' hi ha un equivalent al de la mort: un jove vestit ab vesta porta un plat plé de cendra en la ma esquerra y lo senyala ab l' indice de la dreta posat verticalment damunt d' ell, posició extremadament fatigosa y que 's procura conservar ab la més gran immovilitat possible,

Mes com aquesta carta 's' es allargat ja massa, fem punt y fins á un altre.—G.

Barcelona, 1.er de Juliol de 1887.

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLUM IV DEL FOLK-LORE CATALÀ

II.

Seguint l'ordre dels articles del senyor Bosch de la Trinxeria 'ns trovem ab la *Professo de Pasqua*, que dit senyor descriu ab tot l'entussiasme de un veritable creyent.

Aquesta professó estava abans molt generalisada. A Barcelona també la feyan, sortint la de la *Verge* del convent de Santa Catarina y la del *Ressucitat* del convent de Sant Francesch, si la memoria no 'ns es infiel. D' aquesta professó de Pasqua 'n deyan vulgarment la *Professó dels enamorats*.

També se 'n fa una d' igual á Vitigudino,—provincia de Salamanca,—ab las mateixas ceremonias que la de Prats de Molló, inclosa la de llevar l' manto de dol á la Verge y quedar aquesta ab llampant vestidura de festa.

A Vitigudino mateix ne fan un' altra de professó semblant: la de la visita de Maria á sa cusina Isabel, ab la particularitat de que la primera porta tra-je de camí, barret rodó y carteta de viatge de las que estilém nosaltres.

Anys enrera encara feyan á Saragosa la *professó del encuentro*, que també era casi igual á la de Prats de Molló, y, segons diuhen, doná lloch á un suc-sehit que 'ls aragonesos contan ab molta gracia y ab termes fals que no hi ha ploma que pugui escriurels.

En totas aquestas professons hi ha ó hi havia alló de las tres reverencias y demes particularitats que tan be descriu lo senyor Bosch de la Trinxeria, —quin desitj de que aytais costums se conservin estém lluny de compatir, per mes que siam partidaris de recullir y consignar tot quan hi fassi referen-cia per lo que pugui servir al estudi de la marxa de las preocupacions al tra-yes de la humanitat.

La parodia de la carrera del ós,—que l' autor descriu en son article. *La Mare de Deu de la Candelera*,—no podria tenir origen en la preocupació—molt estesa per cert en los pobles del Alt Empurdá—de que si per la Candelera está sere, l' ós surt de la cova? No es natural que, existint aquesta creencia, l' anessin á cassar en tal diada, quan encara no tenia prou forsas pera resis-tir als cassadors?

Aquestas casseras se representavan també en mitj del apogeo de la civili-sació grega com un recort dels temps en que l' homé sols de la cassa vivia, figurant 'ls homens vestits ab pells de diferentas bestias, aquestas festas eran consagradas als deus Baco y Pau, mes aixis com las de aquell ó bacanals se celebravan,—segons lo *Calendari de Numa*,—lo XVII del *idus* de Mars, las de aquest,—conegudas ab lo nom de *Supereals*,—teniañ lloch lo XV dels *idus* de Fevrrer, més que era considerat entre 'ls antichs egipcis com lo millor de l' any mentres que entre nosaltres es considerat com lo pitjor, com ho pro-ban los ditxos

Fevrer lo curt
més brau que un turch,

... **Fevrer** ... al cap ó á la cua l' ha de fer.

Per lo demés aquestas festas, com moltes altres que encara s' celebren, son reminiscencias de la de l'antich paganisme, y la Iglesia,—digui lo que vulgui el senyor Bosch de la Trinxeria,—lluny de deixar al home la llibertat de divertir-se,—ha fet tot lo possible pera destruírlas, anatematísntilas, com ab lo carnaval, per exemple, sense lograr mes que despullarlas de tota la poesia ab que las havia revestit la riallera imaginació dels pobles orientals.

Altra costum que l' autor descriu es la de anar los estudiants y escolanets demanant caritat lo dia de Sant Nicolau, costum que s' estenia quan menos á tot Catalunya, haventhi diferents variants de la cansoneta de que 'ns dona copia, entre altres la següent, que es del Camp de Tarragona:

Virulet Sant Pere,

virulet Sant Pau,

que ha vingut de Roma, que porta corona de Sant Nicolau.

Excusem dir que 'ns sembla un bon xich aventurada la explicació que preté donar á la tal cansó.

En l' article *Caritat de brenas en los santuaris dels Pirineus*, en son afany de voler donarse la explicació de costums que l' ver folk-lorista no deu fer mes que *fotografar*, pera dirho aixís, á menos de estar ben segur de llur origen, lo senyor Bosch de la Trinxeria cau en un grave anacronisme posant la reunió dels anacoretas en comunitat (benedictins) despres de la invasió dels alarbs, que tingué lloch en lo primer ters del sigle VIII, quan es ben sabut que en los Pirineus hi havia ja monestirs de benedictins en la primera mitat del sigle VI, ó sia uns dos cents anys avans de la invasió alarb, que per cert fou de molt curta durada en tota la banda Nort de la nostra Península, ahont hi arribá sols com una onada que pega al rocam y s' retira casi ab la mateixa pressa ab que s' vinguda sense deixarhi cap rastre del seu pas. L' únich monument que d' aquesta invasió trovem en la banda Nort de Catalunya son los *Banyes alarbs* de Girona, y encara podrian molt be ser posteriors á aquella, puig no foren lo primer edifici fet per mestres de casas alarbs en plena dominació cristiana.

Y,—á propósit de la invasió alarb,—no deixa de ser peregrina la teoria del senyor C.,—crítich de *El Diluvio*,—que ocupantse de aquest mateix assumpto diu que *sols los lladres y assassinos tingueren que fugir á las montanyas*. Es molt cert,—com diu lo senyor C.—que 'ls got's representavan en aquella época la barbarie, mes no ho es menos que llavoras los alarbs no representavan encara la civilisació ni la tolerancia: aquestos en los primers moments no foren mes que un torrent que ho arrasava tot, y 'ls poseedors del territori—que estavan molt lluny de saber que 'ls invasors havian de ser

506

mes tant tolerants y civilisats en los realms de Toledo y Valencia, y mes particularment en los de Granada, Córdoba y Sevilla,—es natural que fugisin devant d'ells, com fugian los francesos devant de la invasió alemana l' any 1870, y aixó que 'ls alemans son ja coneguts de temps com á poble mes civilisat que 'ls alarbs del sigle VIII, que eran completament desconeguts pera 'ls pobles de l' Europa Meridional y Occidental.

Res se 'ns acut dir sobre 'ls articles *Sant Tomas cau*, com no sia que 'ns fa riure la rondalla de la anada de Sant Tomas á la India (que suposan es l' Assiática), ni sobre las cansons del *Canigó* y *dels dallayres*, y deixarem pera la setmana vinent lo titolat *Ninou* y 'ls altres que completan lo bonich aplech de costums empurdanesas de que 'ns venim ocupant.—G.

Barcelona, 10 de Juliol de 1887.

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLUM IV DEL FOLK-LORE CATALÀ

III.

En son article *Ninou* lo senyor Bosch de la Triuxeria conta la costum que tenen las criaturas en los pobles del alt Vallespir de correr desafortadament pels carrers cridant: *Ninou! Ninou! l'esquella del bon*, costum que correspón á la francesa de cridar en igual diada: *Au gui l'an neuf!* quin origen es lo següent:

Los antichs Galos tenian gran veneració pel *gui* (1). sobre tot pel que naix

(1) Es lo *resch* catalá, 'l *unértago* castellá, lo *riscain* *Linneo* dels botánichs.

558

en las brancas de la alsina, llur arbre sagrat. Lo dia en que comensava son any, que corresponia al solstici d' hivern, los druidas acompanyats del poble anavan á cullirlo ab una podadera d' or y fent grants ceremonias que acabavan ab un dinar campestre. Durant totes aquestas ceremonias lo poble cridava: *Au qui l' an neuf!*

Lo nom de *aiguillan* que s' dona als regalos de cap d' any en certs departaments del Nort de Fransa, no es més que una corrupció de aquell crit, com ho es també indubtablement la paraula castellana *aguinaldo* que serveix pera designar las estrenas ó regalos que hi ha costum de fer lo dia de Nadal.

Las farsas que s' feyan, — y que d' any en any se van perdent, — lo dia dels Ignocents son una reminiscencia de las *festas dels boigs*. No fa pas tans anys hi havia encara á Xerta una singular costum que 'm sembla no 'ls hi desagradará coneixe.

La vigilia dels Ignocents los fadrins treballadors anavan á las casas dels richs y gent acomodada y 'ls hi posavan una contribució, tenintlos á la presó tot lo dia següent si no la pagavan. Al endemá ells eran los amos de la vila, tenian llur batlle, regidors, rector, etc., y celebravan una gran funció á l' iglesia, ahont hi anavan tots ab sochs y fen un soroll de mil diables. Lo que feya de rector, ó *retor* com ells dihuen, deya la missa, — que tenia més de una conexió ab la *del burro* que l' autor sols esmenta, — portant ell y llurs acollits casullas d' estora, de quina materia eran també las bandes dels regidors.

La *fiesta del Jou* lo dia de Sant Joan evangelista, de que 'ns parla lo senyor Bosch de la Trinxeria, en lo mateix article, correspon á una costum de Quinto, en la provincia de Saragossa: la de que fa esment aquest cantar que he sentit més de una vegada en los pobles riberenchs del Ebro en aquella banda de Aragó:

Barbáros de Quinto
barbáros serán,
que llevan un toro
delante San Juan.

Aquest toro, segons noticias havia de ser blanch. Semblant costum recorda segurament la dels antichs sacrificis y presentallas als deus del paganisme, com també la recorda y molt la següent:

A Entre-peres, sufragánea de Sadernes, al Nort de la provincia de Girona, hi ha una capelleta dedicada á Sant Grau, Gerardo en castellá, qu' es lo patró de las bestias en aquella banda com Sant Antoni Abat ho es en lo restant de Catalunya. Lo dia de sa festa, — que es lo 13 de Octubre, — hi van tots los pagesos de més de tres horas al entorn, y pera obsequiar al sant li ofereixen una pila de bous de terrissa, més ó menos ben fets, que 'ls hi llogan en la mateixa capella mitjantsant la quantitat de dos rals per cada hú.

Aquell dia totes las bestias de treball fan festa. ¡Ja se n' guardan prou los pagesos de ferlas treballar en aytal diada! De segur que las pobres tindrian alguna desgracia.

Quan un bou, una vaca, ó be algún badell ó badella está malalt ó ha pres mal, llurs amos fan prometensas á Sant Grau pera que 'ls hi *gureixi*, com diuhen en aquella encontrada.

De segur que aquest sant ha pres lo lloch de alguna divinitat gentilica. Aquesta costum de encomanar lo bestió boví á algún sant y fins á Mare de deus es molt general á Catalunya. Las parets dels santuaris del Munt y de Bellmunt, en la nostra provincia, están cubertas de collars y esquellas á manera de *ex-votos*. La creencia que 'ls nostres pagesos tenen en la eficacia de lo interseció dels sants y santas pera curar las malalties de llurs bestias es habilment explotada pels ermitants, que de temps en temps venen las esquellas, y fins pel mateix clero, puig d' altre modo no hi hauria en los goigs de la Mare de Deu de Bellmunt aquestos versos:

Fins los *bous* ab competencia
Vostre patrocini imploran;

sent com son impresos á Vich ab *Ulicencia de la autoritat eclesiástica*.

En l' *últim dia de Quaresma* 'ns conta l' autor que abans en los pobles del Ampurdá 's dejunava tota la Quaresma, amagrintse de una manera llastimosa 'ls que á aytal tractament se subjectavan.

Que l' dejuni com mesura higiénica es saludable en una época com la Quaresma, en que la sanch comensa á fer moviment, per aquells que poden menjar y menjan bons bossins, es indubtable, com ho es també que es un bon régimen pels pobles que viuhen en un clima arдорós la abstenció de menjar tocino y beure vi impozada per Mahoma á llurs sectaris. Mes fer dejunar á una gent que, —com los pagesos y treballadors,— están molt lluny de poguer satisfacer las necessitats de llur ventrell, no m' sembla pas gaire caritatiu.

Lo senyor Bosch de la Trinxeria 's lamenta de que aquest dejuni s' hagi perdut; més la costum que no s' es encara perduda, —per més qu' ell sembli donarla com á tal,— es la de anar lo capellá ab sobre pellis y estola, acompanyat de dos escolanets que portan un coba, fent lo *salpás* de masia en masia, recullint en cambi ous y diners, puig no fá pas encara quatre anys ho he vist fer á Navata y á Borrassá.

A Crespiá y altres pobles de aquella banda de la provincia de Girona, recullen ous pera la Mare de Deu durant la Quaresma, ous que després se jugan á cartas á la porta de la taberna, destinant á aquella 'ls quartos que n' han tret.

No s' pot pas donar mes gran barreja de lo profá ab lo rel·ligiós.

Deixarém pera la carta vinent lo *Mati de Sant Joan*, que be s' mereix carta á part la més gran de las festas que 'ns ha transmes lo paganisme, y que 'l senyor Bosch de la Trinxeria tracta molt de passada.—G.

Barcelona, 17 de Juliol de 1887.

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLUM IV DEL FOLK-LORE CATALÁ.

IV.

Aucells, flors, perfums, amoretas, aixó es tot lo que l' senyor Bosch de la Trinxeria ha vist en *Lo Matí de Sant Joan*. Son article sobre aquest assumpto sembla un idili, una geòrgica de Virgili. Aquí no tracta ja de anar á buscar l' origen de una festa que arrenca de las tan celebradas de solstici d' Istiu en la antigüetat pagana, ni tan sols esmenta las fogueras que encara s' fan

avuy y que 'ns recordan l' antiquíssim culte del foc, representació del Sol, principi fecundant y vivificador de la naturalesa.

Lo Catolicisme, malgrat tots llurs esforços, no ha pogut desarrelar del cor humà l' amor á la vida y als plahers, lo desitj de satisfacer las naturals passions. Los boscos de primas columnetas, los archs apuntats de llurs góti-gas catedrals, no han pogut fer perdre al poble la afició als flairosos boscos de teyosos pins ó de robustas y capsudas alsinas. Lo perfum del incens no pot impedir que aquell anyori la flayre de las sejolidas y romanins, dels es-pígols y farigolas, de las salvias y orengas que formant verda catifa de dife-rents matissos cobreix las vessants de las montanyas y turóns. Y s' com-pren; dins dels nostres temples l' esperit rebota contra las nauis y no pot en-layrarse: al mitj de la naturalesa l' cor s' enxampla y l' home s' trova ale-gre y satisfet com lo nen que jau á la falda de sa carinyosa mare. Per aixó lo poble será sempre pagá, per aixó estimará sempre á la Naturalesa per lo que aquesta en sí y sense enlayrarse poch ni molt á las primeras causas, que no compren ni li parlan als sentits; per aixó jamay oblidará las festas de la in-fantesa de la Humanitat, com jamay oblida l' home 'ls jochs de sa primera edat.

Mes ara me n' adono de que jo també sense voler me n' vaig á la part poética y es ja hora de que torni á la realitat de la festa de aytal diada, fent esment de las moltas y diversas prácticas que en ella tenen lloch; mes aixís com lo senyor Bosch de la Trinxeria parla sols del *matí de Sant Joan*, jo comensaré per la vetlla, puig, com es sabut, totas las bonas festas comensan la vigilia y la de Sant Joan mes que cap altre.

La mes notable é important de las costums de la nit de Sant Joan, aixís com també la més estesa per tot arreu, es la de fer grans fogueras en memo-ria de la antigua adoració del foc com á representació del Sol, ó sia del prin-cipi actiu y fecundant de la terra.

En lo *Dietari* de casa de la Ciutat s' hi trova mes de una vegada la cos-tum de fer en semblant vigilia.—aixís com també en la de Sant Pere—una foguera dalt del campanar de la Seu. (1).

Lo foc ha estat sempre considerat com purificador, y de aquí la costum de fer saltar á la gent y al bestia per damunt de las fogueras de la nit de Sant Joan pera que s' purifiquessin, costum que conserva encara la maynada á casi tot Espanya.

(1). També feyan los concellers una gran cavalcada, com se pot veure en las següents notas presas de dit *Dietari*:

«Diumenge a XXIII J Juny MDCII—En est dia festa del gloriós Sant Joan, los senyors concellers al matí acompanyats de molts cavallers y ciutadans á cauall feren la cavalcada com es acostumat quiscun any.»

«Dissabte XXIII J Juny MDCVI—En aquest dia festa de Sant Joan al matí los concellers se juntaren al born y á cauall y prepeynt lo conceller ab sas massas passeiaren la ciutat com es de inmemorial costum.»

Etc. etc.

A Espinavesa, a la provincia de Girona, creuen que la cendra de aquestas Fogueras te la virtut de lliurar de tot mal las parts del cos tocadas ab ellas, y de aquí la costum de fregárselas pels peus y mans y fins per la cara.

A la Alta Bretanya guardan los carbons de aquestas fogueras com entre nosaltres los ciris del Monument: pera que 'ls lliuri de llamps en los dias de tempestat.

L' aigua te també una gran virtut en la nit de Sant Joan: la de curar tots los mals del cos y de l' ànima. Per aixó está tan generalizada la costum de banyarse al mar ó als rius ó de anar é rentarse á las fonts abans de sortir lo sol. Los que no poden anarhi se consolan ab rentarse á casa seva ab aigua posada á la serena.

Totas las herbas del camp adquireixen també virtuts especials aquella nit: cullidas en ella, pocas son las que no curan de algun mal ó no tenen algun poder mágich. Per aixó al Empurdá' quan una cosa es molt difícil de lograr, solen dir que *vol totas las herbas de la nit de Sant Joan*.

Los nostres pagesos tenen bon cuidado de anar á cullir abans que surti l' sol las *floretas de Sant Joan* pera posarlas ab oli y ferne un balsam de gran virtut curativa; en los pobles de la ribera del Cinca van á cullir la ruda borda, pera que 'ls lliuri de bruixas; y 'ls jóvens valents de tot arreu desafian tota especie de perills pera anar á recullir, al bell punt de la mitja nit, la maravellosa grana de falguera que 'ls hi ha de donar l' amor y la riquesa, puig, com diuhén á la Ribera de Ebro:

En el puerto hay una yerba
que *falguera* se llama,
que en la noche de San Juan
s' *espolsa floreta* y grana.

Y com de totas las creencias que s' refereixen á la nit de Sant Joan pot ser es aquesta la mes curiosa, que permetre dirne alguna cosa.

La grana de la falguera (*helecho* en castellá), s' ha de anar á buscar á las dotze en punt de la nit, posant un mocador de seda plegat ab nou dobles, y á la primera batallada la grana hi cau demunt. Mes es tal lo soroll y terratrémol que llavoras se sent, que hi ha poch homens que tinguin prou cor pera no fugir. En cambi 'ls que s' esperan ja tenen assegurada la sort pera tots los dias de llur vida, y ademés poden ferse estimar de totas las donas que vulguin.

La nit de Sant Joan es també la nit de las consultas y de las adivinacions. ¡Ab quin afany la esperan las fadrinas pera saber ab qui s' hon de casar! Per lograrho, al bell punt de la mitja nit tiran una clara d' ou dins de una galleda ó gibrella plena d' aygua, tot dihent:

Sant Joan granat,
Sant Joan florit,
deixaume vore l' art
que tindrà 'l meu marit.

624

O be

Sant Joan Batista,
apóstol y evangelista,
flor de las flors,
feume sortir l'art
del meu espós.

La primera de aquestas fórmulas s' usa á la Ribera de Ebro, la segona al Alt Ampurdá.

De las figuras que fa la clara d' ou dins de l' aygua, ne deduheixen l' ofici que tindrà l' home ab qui 's casarán.

A Montblanch y altres punts de la Conca de Barberá las fadrinas escriuen en diferents papers, los noms dels fadrins que las pretenen, los enganxan en altres tantas flors de cardot, socarran aquestas al fiam del llum y las llensan dessota de 'l llit; al endemá las treuen y creuen que s' han de casar ab lo fadrí quin nom está unit á la flor que, malgrat la socarradura, hagi florit aquella nit.

En altres indrets de Catalunya se reuneixen las fadrinas, y evans de la sortida del sol, van á veure aygua de alguna font determinada, y creuen que s' han de casar ab lo primer home que veuen després d' haber begut.

Necessaria tot un volum pera detallar las molts costums y prácticas de la nit de Sant Joan, per lo que dono ma tasca per terminada, no sense fer constar que á la Ribera del Ebro he trovat una reminiscencia del culte al sol en la següent oració que acostuma á dir la maynada cada dia al mati:

Bendit sia 'l sol,
bendit sia 'l dia,
bendit sia l' Amo
que mos lo envia.

G.

Barcelona, 14 de Agost de 1887.

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLUM IV DEL FOLK-LORE CATALÁ.

V.

Prescindint de las *Festas majors montanyesas*, del senyor Bosch de la Trinxeria, puig aquestas varián al infinit y fora menester tot un llibre pera descriureles, passaré á ocuparme dels *Dinars de morts y Honras grassas*, del senyor Gomís.

674

Aquest senyor ha concretat son estudi al Alt Empurdá, esmentant sols incidentalment algun que altre punt de altres encontradas catalanas, sent aixís que podria haver allargat més son articlet y fins haverlo fet molt més interessant si s' hagues pres la pena de consultar lo tractat de Moed-Zaton, en lo Talmund, destinat tot ell á detallar las fúnebres ceremonias dels juheus, Allí hi hauria vist que aquestos tenian ja la costum de fer *Dinars de morts*, presa sens dubte dels assiris,—com moltes altres costums de las que ells tenian; hi hauria vist que aquells dinars eran públichs ó particulars, segóns la importancia del difunt; hi hauria trovat també la costum de plorar y picar de mans en los enterros, pres pels juheus dels egipcís, y altres moltes costums molt curiosas que haurian vingut á tom en lo esmentat article.

Segons dit tractat las ploraneras acompanyavan al difunt plorant y picant de mans; gemegavan totas á l' hora ó be cantaban una especie de lamentacions. Consistiau aquestas en estrofas cantadas per una de las presents, responent á cor totas las altres al final de cada una de ellas.

Los dinars de morts estavan també en us entre 'ls grechs. Quan Priamo va á reclamar lo cos de Hector á Aquiles, diu: «Sabs que, plens de consternació, estem tancats dins la vila y que l' bosch y la montanya ahont anirém á buscar la lleyna son lluny. Consagrariam nou dias als plors en nostras casas; lo desé comensariam los funerals y donariam lo *dinar fúnebre* al poble (1).» Y quan Eneas, arribat á las costas de Sicilia, celebra l' aniversari de la mort de son pare Anquises, mentres ell fa 'ls sacrificis sos companys fan bullir las calderas ó donan voltas al ast ahont se rosteixen las viandas que han de servir pera llur diná (2).

També entre 'ls romans se celebravan dinars de morts y hi havia la costum de fer anar ploraneras als funerals. ¿Que no ha vist *Uacrimatoris*, ó sia eixos petits pomets de vidre ahont se recullian las llágrimas que se havian de depositar en las tombas de aquells perqui se llensavan? Quan Eneas envia á Evandro lo cos de son fill Palas, lo fa acompanyar de mil soldats pera que vagin plorant á son enterro (3).

A Castilla donavan lo nom de *plañideros* y *plañideras* als homens y donas llogats espressament pera anar gemegant y plorant als enterros, y he llegit, no recordo ahont, que no fa pas gayres anys hi havia encara á la isla de Córcega la costum de llogar ploraneras.

En la Edat-Mitjana tenian á Fransa la costum de fer anar un joglar vestit ab la roba del difunt derrera l' mort en los enterros del rich; lo joglar devia imitar los gestos y modo de caminar del difunt quan vivia, lo qual arrancava grans plors als parents y amichs que anavan al enterro (4).

(1) Homero, *La Iliada*, cant XXVI.

(2) Virgili, *Eneida*, llibre V.

(3) Virgili, *Eneida*, llibre XI.

(4) Emili Senvestro, *Lo Progrés*.

En lo curiós llibre titulat *Fuenerals dels reys d' Aragó á Poblet*, publicat per l' erudit arxiver de la Corona d' Aragó don Manuel Bofarull y Sartório, hi ha l' següent capítol, que es una bona mostra de la importancia que als *dinars de morts* se donava á Catalunya:

«*Del aparell de viandes que deu fer lo senyor rey en lo Monestir de Poblet pera lo jorn que se deu fer lo soterrament.*»

«Aprés que tot lo demunt dit sira ben concertat et totes les dites coses ben ordenades lo Senyor rey que dit soterrament vol fer face fer en lo Monestir de Poblet tal provisió de vitualles pera la sua Casa et tota la altra gent que vindrá al dit monestir per rahó de la dita sepultura per manera que per la multitud gran de la gent que en semblants coses acostuma de occorrer no prengues lo Monestir notable dampnage ans sie lo aparell tal et tan bondos que baste abundantment pera tots. E dich que lo dit aparell se deu fer de pa y vi et peix y altras viandas de observancia et non pas de carn perque en dit Monestir no si menja carn per los religiosos ni per ningun hoste que vinga et per açó se deu fer dita provisió de viandes de observancia car lo contrari siria en gran profanació de la observancia en que dit monestir es posat et de las ordinacions de son Orde.»

Y en lo Calendari Catalá any IV, pl. 140 y 141, corresponent al any 1868, hi ha lo següent article de don Antoni Bofarull, que prova que 'ls dinars de morts eran molt generals en nostre pais:

Lo dinar de mortuorum.

«Quan una casa de pagés ha tingut la desgracia de perdre á un dels seus, á mes de las parts de rosari que resa al mort cada vehí, aquella lo dia del enterro dona un dinar á tots los parents y vehins al acabarse las missas. Aquest dinar s' anomena de *mortuorum*. Al rodador de la taula se seuhen los de la casa, 'ls parents y demes convidats, sent cosa d' esmentar que las donas de la casa del mort portan caputxa negra, y las demes mantellina blanca. La taula esta parada ab dos estoballas y la sopa del dinar ha de ser arrós ben groch y no altra cosa: no s' hi pot menjá cap classe de birám. Quan son á los postras, se trahuen las estoballas de sobre y queda la taula ab las que tenia á sota totes ben netas y lo mes novas possible. Llavoras se dona una cerilla á cada hú de los convidats; entran los capellans que han cantat l' ofici del mort, se tancan totes las finestras, si n' hi ha, y quan tot és ben fosch, llavors, encesas que son las cerillas, lo rector se posa al cap de la taula y 's cantan ab tota solemnitat unas absoltas. Finidas eixas cada capellá cobra un duro, que se li dona embolicat ab un paper, y un pá blanch de lliura y mitja, com també se 'n dona un á cada hú dels convidats. Aixó son los postras del dinar del *mort*, aprés de las que tothom se 'n torna á casa sua, excepte 'ls parents que 's quedan alguns dias á fer companyia y consolar als que han tingut la desgracia de perdrene un dels seus.»

També la costum de fer lo panegírich del difunt, de que parla l' senyor Gomis, es cosa molt antiga. Las pinturas de las parets interiors de las tombas á Egipte no eran mes que panegírichs. Los héroes de la antigüetat feyan

676

los de llurs amichs morts en lo camp de batalla. Tiberi feu lo de August (1). .
Aquesta costum s' ha transmés de sigle en sigle fins á nosaltres. Los dels
reys y personas principals se fan encara pels capellans; los dels particulars
los fa cada hú á casa seva. No hi ha ningú que no alabi á sos difunts, per
mes dolents que hagin estat en vida.

Per aixó deya aquell:—Desdixat de mi lo dia en que m' alabin.

Barcelona, 1er de Setembre de 1887.

G.

(1) Suctori, *Historia de dotze césar*.—August.

Una rectificació necessaria.

La Junquera 23 Setembre de 1887.

Sr. D. Joan Serra y Sulé,

Benvolgut amic: he rebut sols avuy lo número 269 de L' ARCH DE SANT MARTÍ del 17 de Juliol, que vosté ha tingut l' amabilitat d' enviarme; qual número conté la *carta 2.ª* sobre la Miscelánea Folk-lòrica; article crítich firmat per G.

En eix escrit, lo senyor G. ocupantse de mon article *Caritat de brenas en los Santuaris dels Pyreneus*, diu lo següent:

«En son afany de voler donarse explicació de costums que l' ver folk-lòrista no deu fer mes que *fotografiar*, pera dirho aixís, á menos de estar ben segur de llur origen, lo senyor Bosch de la Trixeria cau en un grave anacronisma posant la reunió dels anacoretas en comunitat (benedictins) després de la invasió dels alarbs que tingué lloch en lo primer ters del sigle VIII, quan es ben sabut que en los Pyreneus hi havia ja monastirs en la primera mitat del sigle VI ó sia uns dos cents anys avans de la invasió dels alarbs.»

Me permetrá lo meu erudit crítich de respondrerli.

Dich jo en mon article: vers lo sigle VI los anacoretas que vivian en los llochs solitaris y escabrosos del Pyrineu, hi construhiren capellas (cellas) hont feyan penitencia. Quant la invasió dels alarbs obligá á la gent de la terra á refugiarse en las montanyas, los fugitius trovaren aquells *servents* de Deu que 'ls ampararen, compartint ab ells las caritats rebudas dels cristians.

Poch temps despres aquells anacoretas se reuniren en comunitat (los Benedictins); però conservaren la piadosa costum de fer durant certs dias del any, en lo Santuari, las caritats dels primitius temps.

Francament no se veure l' anacronisma en que he incorregut, segons lo meu crítich G. Puig dich y repeteixo que los convents de benedictins se fundaren en los primers temps de la invació dels alarbs, en los sigles VIII, IX y X, es dir durant la Reconquista.

Citémne alguns.

S. Martí de Canigó.—Construhit per Guifredo, 1007; consagrat per Oliba, 1009.

S. Miquel de Cuxá.—Sa fundació 878.

S. Genís de Fonts.—S' ignora la data de sa construcció. Lo document mes antich que 's coneix es de 819.

Sta. Maria d' Arles de Vallespir.—Hi ha una data de sa consagració 1046. Se coneix un document de 821.

S. Andreu de Soreda.—S' ignora sa fundació. Lo document mes antich que 's coneix es de Louis le Debonnaire, rey de Fransa que prengué lo monastir baix sa protecció, 830.

746

S. Feliu de Guixols.—S' ignora sa fundació; sols se coneix un document de 938.

S. Quirich de Culera.—Fundat en 814, lo mateix que S. Llorens del Munt.

S. Pere de Rodas.—Sigle IX.

Diu l' autor de la *Historia crítica de Catalunya* tom. II. Cap. III, pl. 68:

«Corresponde á los reinados de Carlos Magno y de Ludovico Pio la erección, fundación, renovación y consagración de varios Monasterios é iglesias de Catalunya. S. Quirich de Culera y S. Pere de Roda son de esa época.»

Diu lo senyor Pella y Forgas en sa historia del Empurdá, Cap. XXXII

pl. 377: A la iglesia y mas que á ella en general á la orden religiosa de San Benito se debió que no continuase bárbara y pobre la misera población del norte de Catalunya, y abandonada la agricultura último recurso de la civilización de los pueblos.

Los monges de Arles, S. Víctor de Marsella, Cuxá y otras insignas abadias habian ido esparciéndose por el territorio arrebatado á los africanos y no bien hubieron inaugurado su obra de regeneración con el del establecimiento de pequeños prioratos (celle), en el alto y bajo Ampurdán, en la Cerdaña, y los valles de Ripoll y Montseny, pensaron en dar mayor eficacia y estabilidad á su obra de colonización *sentando los cimientos de poderosos monasterios, pues ya veian segura por la reconquista la hora de establecerse en Catalunya.*

Ja veu lo senyor G. que no hi ha tal anacronisma. Per mes proba li aconsello de consultar. Merino, España Sagrada.—Villanueva.—Marca. Montalambert, Les moines d' occident.—Pi Ferrer y Pi y Margall, Recuerdos y bellezas de España, Catalunya.—Pierre Vidal, Guide historique es pittoresque dam les Pyrénées Orientales, ect.

Desitjaria que lo senyor G. nos fes coneixer un monastir benedicti del peu dels Pyreneus que existís, com ell diu en la primera mitat del sigle VI. Allavors confessaré lo meu error, y pot estar cert que li quedaré agrahit.

Si l' Orde de S. Benet fou sols fundat en país llunyá, (Italia, reyal. Napolis) A Monte-Cassino, en 529 ó sigle VI, era dificultós que en lo mateix sigle se troessin ja monastirs benedictins en nostras valls pirenaicas, mes, si, cellas ó capellas hont los anacoretas feyan penitencia, pera reunir-se alguns temps després en comunitat. fundant aquells célebres monasteris quals ruinas fan encara nostra admiració.

Espero, senyor Director, que me farà l' obsequi de reproduhir eixa carta en L' ARCH DE SANT MARTÍ, de lo que li quedará agrahit son servidor y amich.

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLÚM IV DEL FOLK-LORE CATALÀ.

VI.

Ab la galanura de estil que li es propia y ab la minuciositat que ell acostuma, descriu lo senyor Maspons y Labrós lo *ball de gitanas en lo Vallés*. No es món ánimo seguirlo pas á pas en la descripció de las pintorescas collas

que hi prenen part, dels moviments de las parellas, ni menos en la evocació dels recorts que á la pensa li venen al parlar de las costums de la terra que l' ha viste naixe. Molt altre es mon propósit.

En materia de balls cada terra te 'ls seus, mes ó menos típics, y no acabaria may si hagués de descriure tots los populars que he vist dins y fora de Espanya.

Faré, donchs, sols notar al senyor Maspons y Labrés que 'l ball que anomenem de gitanas al Camp de Tarragona es molt diferent del que aytal nom té en lo Vallés.

A Reus, per exemple, lo ball de gitanas consisteix en una comparsa d' homens, vestits ab unas enagüetas curtas, blanques, ab cenefas de diferents colors, calsillas de cuyro ab cascabells ó sense, espardeñas ab betas bermelles, cos de camisa blanca, faixa y banda de seda també bermella y barret en forma de paparina, per l' estil del dels nigromántichs, cubert de cintas y flochs molt llampants.

Un dels homens de aquesta comparsa porta un pal de uns vint pams de alsaria del que penjan diferents cintas de variats colors; cada hù dels demés ne pren una ab la ma dreta y tot ballant al so de la dolçaina y del tamboril forman mil figuras, passant tan aviat per damunt com per dessota de las cintas de llurs companys y formant al entorn del pal una vistosa trena de tans colors com cintas hi ha.

Com se veu aquest ball es de destresa, com lo de bastons, y es ben diferent del de parellas de jovens y noyas del Vallés.

L' article que segueix es del senyor Almirall y té per objecte fer algunas consideracions sobre 'l mateix ball de gitanas, y per cert que sa inserció en aquesta *Miscelánea folk-lòrica* ha donat lloch á no pocas criticas que no crech pas siguin del tot justas.

Es molt cert que l' article del senyor Almirall no es folk-lòrich en lo sentit estricte de la paraula, mes no per axó 'l trobo fora de lloch en lo llibret que m' ocupa, puig que aquell no es altre cosa que consideracions fetas sobre datos folk-lòrichs. Y aixís com pera mi es tan arqueolech lo qui recull los antichs restos sepultats en las capes de sorra del desert, com lo qui 'ls classifica y cataloga en lo museu, com lo qui, estudiantlos en aquest museu, los compara y ne deduheix conseqüencias, qualsevols que aquestas siguin, aixís també considero que es tan folk-lòrich lo qui recull los restos del antich saber popular ó estudia las costums dels pobles, com lo qui de aquestos aplechs ne treu las conseqüencias que tingui per convenient, y sino aquí va aquest exemple: Lo senyor Gomis, en lo tomo primer del *Folk-lore catalá*, va recullir y ordenar una serie de datos y preocupacions sobre 'l llamp y 'ls temporals, posant al costat de las prácticas populars las de la Iglesia catòlica, de tal modo que á primera vista 's comprén que unas y altres son las mateixas. Ara be, lo senyor Maspons, en un eruditíssim prólech, va treure de aquells datos conclusions diametralment oposadas á las que dels datos recullits per l' autor se desprenian. ¿Vol dir axó que l' esmen-

828

tat senyor Maspons no fes folk-losisme? Molt al contrari, ne fen y de la bona manera ab que ell sab ferne.

Jo encara crech més; crech que si 'ls dats folk-lòrics que s' recullin no haguessin de servir pera treure 'n conseqüències, tant se valdria no recullirlos.

Y cuidadó que no soch pas de aquells que creuen que 'l *folk-lore* 'ns pugui portar al coneixement del origen dels pobles, puig pera mi es tan difícil conèixer aquest origen per las costums dels pobles, com ho es saber per los jochs de las criaturas, qui son los pares de las que s' hi entregan. Es més, quan més estudio la Historia, més convensut estich de que tots los pobles que han habitat y habitan en la terra, en igual grau de desarrollo ó civilizació; han tingut y tenen costums mol paregudas.

Preneu qualsevol de las preocupacions y prácticas avuy en us entre nosaltres, y 'n trovareu de consemblants en l' apogeo de las civilizacions romana, grega, assiria y egipcia. Quan un se posa a profundisar en aquesta materia, espanta lo lluny a que 'l portan tals estudis. En aquesta branca de las humanas investigacions se pot dir millor que en cap altre que res hi ha nou sota 'l sol.

Mes tornant al article del senyor Almirall, repeteixo que no sols no 'l trovo fora de lloch sino que crech que 'l senyor Arabía ha fet molt be de posarlo en dita *Miscelánea Folk-lòrica*, encara que no sigui més que com a mostra de la diversitat de travalls que en aquest punt se poden fer.

Y ara espero que 'm permetran donar resposta a la eruditíssima carta del senyor C. Bosch de la Trinxeria insertada en lo n.º 241 de aquest mateix periódich.

Diu aquest senyor:

«Desitjaria que lo senyor G. nos fes conèixer un monestir benedictí del peu dels Pirineus que existís, com ell diu en la primera mitat del segle vi. Allavors confessaré lo meu error, y pot estar cert que li quedaré agraït.

«Si l' Ordre de S. Benet fou sols fundat en pais llunyà, (Italia reyal, Napols) A Monte-Cassino, en 520 ó segle vi, era difícilós que en lo mateix segle se trovessin ja monastirs benedictins en nostras valls pirenaicas, mes, si cellas ó capellas hont los anacoretas feyan penitencia, pera reunir-se alguns temps després en comunitat, fundant aquells célebres monasteris quals ruinas fan encara nostra admiració.»

Vaig a complaurel.

Hi ha en l' antich realme de Sobraube, no molt lluny del Riu Cinca, un monestir anomenat de Sant Victorián, que avuy dista molt de ser lo que antiguament era. Dit sant, que vivia en una cova de allí a la vora, fou elegit abat de aquell monestir, que llavors se nomenava *Asanense* ó de Sant Marti de *Asan*; é instituí en ell la regla de San Benet. Morí Sant Victorián lo dia 12 de Janer del any 561, després de uns 30 anys de abadiat. Era Italiá y axó explica que conegué l' ordre de Sant Benet y l' aplicás al monestir que ell regia, fundat, segons alguns historiadors, pel rey got Gesalvico pels anys 506.

Més cap á Catalunya, y en lloch ahont encara 's parla catalá,—mes ó menos adulterat,—en la vora esquerra del Essera y entre 'ls llochs de Seira y Carbarnéns, en lo comptat de Ribagorsa, hi ha las runas de un altre monestir, lo de Sant Pere de Tabernas, que depenia del *Asanense*, ahont lo bisbe de Saragossa hi portá un os del bras de Sant Pere quan se vegé obligat á fugir de la capital del seu bisbat per la invasió alarb.

Un y altre de aquestos dos monestirs son donchs anteriors á aquesta invasió y 'l primer es ben bé de la primera mitat del sigle vi, com jo havia afirmat.

Pot lo senyor Bosch de la Trinxeria consultar lo *Teatro histórico de las Iglesias de Aragón* de Fray Joseph de Huesca y la *Historia de la muy noble y muy leal ciudad de Barbastro y descripción geográfico-histórico de su diócesis*, per lo Dr. D. Saturnino Lopez Novoa, y no podrá menos de convences de que no vaig fer una afirmació gratuita.

Pot ser dels monestirs de nostras valls pirenaicas, quina fundació ó renovació s' atribueix á Carlo Magno y á Ludovico Pio, no se n' han conservat prou notícias per no estar tan íntimament lligats ab la vida de algun sant y sobre tót de un sant tan valió com Sant Victorián á quina intersecció se atribueixen molts de las victorias obtingudas pels reys de Aragó sobre 'ls moros.

Faig punt, porque aquesta carta se va fent massa llarga, y deixo pera una altre lo continuar l' examen de la obreta que me ocupa.—G.

Barcelona, 25 Octubre de 1887.

Sr. Director de ARCH DE SANT MARTÍ.

Molt senyor meu y amic: Dech donar las gracias al meu crítich G. per haverme indicat l' existència d' un monastir benedictí, fundat segons alguns historiadors per lo rey got Gasalvico, pels anys 506, en l' antich reyalme de Sobrarbe, anomenat Sant Victorian. Dit sant que fou elegit abad de aquell monastir instituí en ell la regla de Sant Benet.

En quan al segon monastir que senyala en lo comtat de Ribagorsa, dependent del primer ó sia del *asanense*, la seva afirmació no és tant precisa en quan de la data de sa fundació com per la del monastir de Sant Victorian que fica en la primera mitat del sigle VI.

Donchs, siguén aixís, lo Sr. G. y jo tenim rahó, encara que los dos monastirs que cita siguin un xich lluny de nostra terra; puig que al parlar jo dels convents de l' orde de Sant Benet, me referia sols als monastirs de Catalunya. Per xó li cito los que nos son coneguts, tots fundats en los sigles VIII IX y X, durant los primers temps de la Reconquista.

Lo Sr. G. que considero com un erudit arqueolech, me permetrà de presentarli alguns datos precisos sobre la fundació dels monastirs benedictins de nostra terra. Los crech interessants com á datos folk-lorichs.

1.º Sant Andreu d'Exalada, en lo Conflent, Rosselló.—Existia en 840 y fou destruhit en 878. (*Publicateur des Pyrénées Orientales de 1836*. Núm. 19).

2.º Sant Genis des Fonts, Rosselló, al peu dels Pyreneus (Albères).—Creese fue edificado en tiempo de los godos, y reedificado por el abad Sentimiro, con favor de Carlos el Grande, confirmandolo este año (814) Ludovico. Consta de los privilegios en el archivo del convento. (Feliu de la Peña, tom. I, página 247)... Anno 819 aut paulo ante fundatum est monasterium sancti Genesii de Fontanico in pago Ruscinonensi de religioso quodam viro nomine Sentimiro. (Marca Hisp. col. 347).

3.º María d'Arles (Vallespir).—Castellanus I fundator et Abbas, aun 812. (*Gallia Christiana*, tom. VI).

4.º Sant Andreu da Surada, Roselló, al peu dels Pyreneus (Albères).—Anno 830 aut Circiter, Gaucelmus Comes, frater, ut opinor, Bernardi Ducis Septimania et Barcinonis, impetravit ab Imperatore Ludovico Pio proceptum regnae tinctionis pro monasterio Sancti Andreae Suredensis in diocesi Helenensi. (Marc. Col. 249).

5.º Sant Feliu de Guixols, provincia de Gerona.—Lotharii Regis Francorum ceptum pro Sonario Abbate... et Sancti Felicis Guixalensis. Anno 958. (Marc. 891).

6.º Sant Llorens del Mont. — El convento de San Lorenzo del Monte cerca de Tarrasa ya era fundado el año 917. Consta en el archivo de Villa-Bertran, de la donación del conde Borrell. (Feliu de la Peña).

7.º Sant Pere de Roda.—Anno 1022.—Guifredus seu Wifredus Narbonensis archiepiscopus consecravit an. 1022. III Nonis Octobris notam cenobii S. Petri Rodensis ecclesiam, Vice-Petri Gerundensis episcopi. *Gall. Christiana*, tomo VI, col. 33.) Existia en 974.—Veurer Bins marca una donació de Gauzfred. Consta de Rosselló.

8.º Santa María de Ripoll.—Anno octingentesimo octuagesimo octavo (838) Wifredus illi cui Pírosi cognomen hoesit... Ecclesiam Vice-Ausonensi Euculentis redditibus donavit et monasterium Rivipullense ordinis Sancti Benedicti a se conditum summa cum munificencia locupletavit. Marc. Hispano).

9.º Sant Pere de Camprodon.—Año 942.—Este año, el serenísimo conde de Barcelona Remofredo, al cual, equivocados algunos llaman Vinfredo, fundó la Abadía de San Pedro de Camprodon, pidiendo al obispo de Gerona la antigua iglesia de San Pedro que era parroquia de dicha villa. (Feliu de la Peña, pl. 278).

10.º Sant Esteva de Banyolas.—Año 780 y 781.—Por este tiempo fue fundado el convento de San Estevan de Banyolas, de la religión de San Benito por orden del santo Emperador Carlos Magno. (Feliu de la Peña, pl. 228). Ja sabém que son primer abad fou Benito (avaus del any 822), qui governa el cenobi de San Esteva desde sa fundació, ó siga desde 'ls temps del comte

858

Pdilon, fins al entorn del any 822 y al qual deu Banyolas una bona part de sa actual existencia... (Ensaig históric sobre la vila de Banyolas, per Pere Alsius y Torrent.

Pera resumirme, tornaré á posar la qüestió pregant al Sr. G. y á nostres arqueólechs la resolguin: 1.º Existian monastirs benedictins en nostras valls pyrinaicas catalanas al sigle VI? 2.º N' existian al sigle VII?

Al meu modo de veure aqueixa qüestió ha sigut tractada ab tota l' erudició que se mereix, per D. Antonio de Bofarull, en sa *Histoia Critica de Catalunya*, en los darrers capitols del tomo primer.

Sempre de V. afcm. servidor y amich, C. Bosch de la Trinxeria.

La Junquera 31 Septiembre de 1887.

Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica.

VOLÚM IV DEL FOLK-LORE CATALÀ.

Al article del senyor Almirall segueixen dues notes folk-lòricas del President del *Folk-lore català* D. Gayetà Vidal de Valenciano.

La primera de ellas, titulada *Endevinar lo que han menjat los nens*, me ha deixat ab lo desitj de saber en que consistia la sabiesa de tal *endevinació*, y, com suposo que á la majoria dels lectors los haurá passat lo mateix, vaig á subsanar una omisió del autor explicant com y quant pot adivinarsse lo que han menjat los nens.

Generalment, y sobre tot entre la classe del poble, 'ls nens no se distinguen per llur pulcritut en lo menjar, aixís es que si 'ls pares no tenen cuidado de rentalsi la cara després de haver menjat solen conservar al entorn de la boca claras senyals de lo que han menjat, sobre tót si son ous, xocolata ó altre vianda que 'ls embruti la cara; y llavors res més facil que poguer endi-

876

vinar lo que han menjat sense mes que picals'hi l' front ab los nusos dels dits. De vegadas ni necessitat de tals senyals hi ha; basta haverlos vist menjar sense que ells se n' adonessin. Ja veyeu si la cosa es senzilla una vegada explicada.

La segona nota se titula *Perqué de las abecerolas ne dihem lo Jesús* y crech que esta en lo cert al dir que n' dihem *lo Jesús*, lo mateix que 'ls castellans ne diuen *El Cristus*, per la costum de encabessar las abecerolas ab la xifra de aquest nom.

Lo dimoni en los cuentos populars, per don Joseph Cortils y Vieta, es sols una petita mostra de lo que en aquesta materia pot ferse, puig no hi ha mes que fulleijar los quatre volums del *Año Virgíneo* ó 'ls molts llibrets donats á la estampa per lo nostre paísà Rvnt. Pare Claret, pera trovar un sens fi de exemples de fets en que lo dimoni hi intervé de una manera directa: y si dels llibres passen á la tradició oral ne trovarem encara molts més; sols que aixís com en los llibres lo dimoni hi representa sempre un paper terrificich, en los cuentos populars hi representa molts vegadas lo mateix paper que l' graciós en las comedias. Si haguéssim de judicar del magí del dimoni per lo que de ell nos conta la tradició oral, hauriam de considerar á aquest com un pobre home que de tothom se deixa engañar. Nombrosos son los cassos que de aixó podria esmentar, mes me contentaré ab recordar lo que va unit ab la construcció de tots los ponts del diable de dins y fora de Catalunya y que no repeteixo perque tothom lo sab de cor.

Lo que més caracteriza als pobles es la cansó. Cada hù de ells té la seva peculiar y es de veure com li parla al cor quant lo sent lluny de la seva terra. Mireu com cambia la expressió de l' andalús que lluny del seu país sent cantar una *rondena*, una *soledad*, un *jaleo* ó una *malaguena*; la de un aragonés al sentir cantar la *jota*; la de un castellá quan sent punteijar unas *seguidillas*; la de un gallego al escoltar los pausants y monótonos compassos de la *mungueira*; la de un vizcaí al sentir lo tamboril y l' flautí que toca un *zorrico*, y tindreu una idea de lo que sent lo catalá al escoltar en llunyanas terras las cadenciosas baladas de las nostras montanyas.

Una nit era jo al café de Sant Lluís, en lo carre de la Montera á Madrid, y nostre paísà y célebre violinista Fortuny se posa á tocar lo *ranz de las vacas*, la cansó característica dels montanyesos suissos. Un suis que allí á la vora d' ell prenía café, se se va posar á plorar com una criatura. En aquell moment no podia jo compendre lo sentiment de aquell bon home. Pero més tart, quan trovatme jo á Suissa en mitj de l' hivern, vaig sentir tocar ab notable maestría una malaguena per lo guitarrista Miralles, me vingué soptadament á la memoria aquell pobre suis de Madrid. Iy axó que haviam passat més de deu anys!

En altre ocasió, trovatme en una masia del Camp de Tarragona, una bona dona, tot gronxant lo bressol en que jeya son nen, cantava aquella tan coneguda cansó de *Lo Fill del rey* que comensa

877

Tres n' eran tres ninetas

Imes ay!

Tres n' eran tres; tres n' eran tres;

L' una 'n renta bugada

Imes ay!

L' altre l' estén,

que mes hay!

L' altre l' estén:

y vaig sentir una impressió com may mes he sentit. Y es que aquella cansó era la mateixa ab que 'm feyan dormir a mí quant era criatura y no la havia sentida cantar feya lo menos setze anys.

Per axó cada vegada que veig un aplech de cansóns populars no puch menos de pensar en lo plaher que experimentarán aquells de quin país sían al sentir las cantar de nou, ja que res hi ha com ellas pera fer vibrar las cordas del cor humá.

Seguixen á aquestas cansóns recullidas per lo esmerat mossen Joan Segura quatre respostas á diferents preguntas del interrogatori del Folk-lore catalá, y de ellas m' ocuparé en ma octava y derrera carta.—G.

Barcelona 31 Octubre 1887.

BERTRAN I BROS, Pau
1888

Rondallística. Estudi de literatura popular ab mostres catalanes inédites, B.,
La Renaixensa, p 5-50. (17)

RONDALLÍSTICA

I

FOLK-LORE

L'estudi de les rondalles populars, que be's pot anomenar *Rondallística*, forma part principal del novíssim *Folk-lore*, ciència de les tradicions populars considerades com a reveláyres de la vida íntima y social, passada y presenta de la generalitat humana.

Tan jove com es aquesta ciència y ja es imponderable 'l vol que ha prés, crexent encara de 'n día en día: rondalles y llegendes, cansons y follies, creencies y supersticions, oracions y refrans, costums y jochs, endevinalles y dites, tot axó, en fi, que constitueix lo saber tradicional del poble, per ell meteix tret y ensenyat y après y tornat a ensenyar y a aprendre continuament, tot s' arplega avuy ab febrosa activitat, no tan sols a Europa sinó a tot arreu del mon, tot s' estudia ab una novetat crítica que maraveilla.

May s' havia fet cas d' aquesta cultura del poble, nascuda y pexada a la escalfor de la llar, com no fos per motejarla (pobre Ventafochs! de toxa y malgirbada; mes, gracies a la progressiva ilustració de la nostra época, veritable vareta de virtut que tot ho escorcolla y remou, ja ha sigut sa válua reconeguda y de cop y volta ha pujat, desde 'l pregon de la cendrera ahont havia viscut anys y panys, al altíssim lloch d' honor que li pertoca.

A dreta lley la prioritat en l' aplega de la tradició popular, aplega que be demostra alguna estima, correspon, entre 'ls pobles

—(6)—

d' Europa nascuts a nova vida en la Edat mitja, als de nissaga llatina, que poden presentar, además dels col·lectors del *Romançer* castellà, obra del poble en sa millor part, als italians Straparole y Basile, al portugués Troncoso y á Perrault de Fransa, que als sigles setze y disset ja publicaren famosos llibres de rondalles tradicionals; mes, s' ha de dir, perxó, que totes aquestes empreses, purament literaries y encaminades á moralisar ó á divertir, poquíssima influencia han d' haver tingut en l' actual moviment científic-popular, iniciat á Alemanya pels germans Grimm, á principis d' aquest sigle, ab la publicació de ses *Rondalles d' infants y de la vora del foc*, admirablement interpretades y comparades, proseguit á tot arreu ab vivíssim afany per amadors entusiastes de la nova ciencia, ja coneguda universalment ab lo nom tret á Inglaterra de *Folk-lore* (de *Folk*, gent, y *Lore*, saber tradicional); y ab tanta forsa creix y tan alé manifesta, que ni la Geologia, recurrent les entranyes de la terra al darrera del home fòssil per transportarlo vivent á la antigor més remota, ni la Antropologia, amidant ossamentes humanes per fitar exactament les races, descendentes d' Adam, que Deu va estendre sobre la terra, ni la Filologia comparada, encarant al mirall del Sanscrit, sa riquíssima troballa, les nacions d' Europa ab les de l' India y de la Persia, que s' hi veuen talment ab fesomia de filles d' una metexa mare, ni cap altra, en fi, de les ciencias modernes desitjoses d' aclarir l' origen de la humanitat, la rebutjan per companya; enfilantse atrevidament totes plegades, á semblansa dels gegants de l' antiga faula que volfan escalar lo cel, temps enllá y més enllá sempre, cuydant arribar al capdemunt del mou que, si no toca al cel, no se 'n deu faltar gayre.

II

RONDALLES

Altrement, si no fossin tan conegudes les rondalles y s' hague-
ssin d' explicar podria dirse que son aquestes comunes relacions
populars de fetes tradicionals, animades a estil de drama, prosáy-
ques gayrebé sempre é imaginaries al sentir del meteix poble,
maravelloses generalment y, quan no, sempre típiques, llampan-
tes, excepcionals d' alguna manera, sovint morals ó didáctiques y
devegades alegóriques, al parer de la crítica correnta, en que in-
tervenen ja sers inferiors al home, com bèsties, plantes, la natura-
lesa inorgánica; ja superiors com fades, bruxes, gegants, nanos,
encantats, monstres, follets, fantarmes, prínceps maravellosos,
sants, ànimes en pena, dimonis; ja l' home meteix en son estat
veritable.

L' argument es sempre senzill: débils que sobrepujan als forts,
odiats que adquirexen estima, separats que s' unexen; però sa
metexa senzillesa 'l fa interessantíssim, sobretot pel poble que 'l
troba completament ajustat á sa inteligencia. No hi falta pas, com
á veritables obres belles que son les rondalles, la exposició dels
fets que motivan l' acció, 'l núch d' obstacles que torban son com-
pliment, y, per fi, 'l desenllás ó desaparició del núch destorbador:
exposició, núch y desenllás tan ben portats, moltes vegades, que la
preceptiva literaria mes rigorosa 'ls podria posar y tot per exem-
ples. Altrement, totes les bondats y maleses capissades per la
fantasia popular hi entran á la barreja, com á conseqüència
del caracter dels distints actors; y entremix d' un admirable
esperit justicier, que dona á cadescú son merescut, hi ressurta una
propensió contínua, sentimental, no calculada, al engrandiment

— (8) —

del xich y al enxiquiment del gran, l' un bó y l' altre dolent gayrebé sempre.

L' acció de lloch, no á un sol punt determinat, sinó á la terra, á sotaterra, al mar, al áyre, al cel, al infern, verificantse sovint mudances d' un lloch á l' altre; y, en quant al temps en que passa, ja n' indica prou la vaguetat, sobrentesa comunament per llunya-na, l' comensament general de les rondalles que, per tota explicació, l' refereix á «una vegada».

Justament aquestes diferencies de lloch y temps caracterisan la rondalla, diferenciantla de la llegenda, altra producció semblanta de la imaginació popular, però axís com de personatjes mes concrets, de vegades talment històrichs, de lloch gayrebé sempre fixat á una encontrada, á una població, á un edifici, á un riu, á un llach, á una montanya, á un camí, á un arbre, y de temps determinat regularment, com l' época dels moròs, l' any de la fam, la guerra del francès, lo que li dona un tírat mes veritable, sobretot pel poble que 's riu de les rondalles y creu en les llegendes, diferencia d' altra mena que pot ajudar també molt á distingir y anomenar degudament unes y altres.

No será de mes notar, ara que vé á tom, que l' nom catalá *rondalla* corresponent, en les demás llengües llatines, al *cuento* castellá (que també ha pres carta de naturalesa á Catalunya), al *conto* portugués, al *conte* francès, al *conto* italiá y á la *basme* rumana, es nom tradicional, no solament en significat sinó en sa formació metexa, com deguda segurament á la costum viventa encara á Catalunya (sobretot á Segarra, però mes general avans), d' aplegarse á les vetlles de hivern al rodador d' una sola llar, á fi d' estalviar foc y llum, la gent amiga d' un vehinatje, alegrant sovint la tasca, que cadescú 's porta, contant fetes tradicionals per torn ineludible; de manera que, d' uns llabis á altres llabis, la vérbola popular, sempre animada y expressiva, ronda y enronda la llar ab una cadena de relacions que, de tant rondar y enrondar, s' anomenan rondalles; formació nominal, per altra part, qu' en lo camp llingüístich te altres precedents que l' abonan per veritable, com ho es, ben segur, la denominació d' *escolis* ó torts (*σκολιός*) que 'ls cants de taula, ó brindis d' avuy, prengueren á la Grecia antiga, ab motiu, segons sembla, de la figura torta que venia á

-(9)-

fer la taula del festí voltada de lliures, ahont los improvisavan per torn los convidats que 'n sabian.

Fora d'aquesta qüestió, purament de nom y particular, tota una pila d'altres, mes generals y complicades, n' ha exposat á la pública discussió la novíssima entusiasta estima de la tradició popular, sobretot respecte á l'origen, la formació, l'antiguitat, la transmissió, la essència, la classificació y la recolecció de les rondalles; havent recaygut sobre cada una d'elles parers tan distints que, solament agatats al engros, es dir, sense contar les petites diferencies, poden considerarse com formant tres escoles principals:

1.ª *Escola mítica* que preten que les rondalles son purs mites ó fragments de l'antiga teodica aryaná, personificacions senzilles de fenòmens naturals, sobretot del sol y de l'auba;

2.ª *Escola històrica* que nega tot sentit mítich rondallesch y, posa 'l niu de les rondalles, no á l'Índia mítica sobrexida per tota Europa, sinó ja á l'Índia búdhica ó històrica ben fixada á les valls indo-gangétiqúes;

3.ª *Escola antropològica* que afirma que les rondalles, plenes en sa major part de candoroses absurdideses y personificant ó no fenòmens naturals, son sobrevivencies ó remembrances de l'antich estat selvatge de la humanitat. (1)

(1) La primera d'aquestes escoles, creada pels germans Grimm, reforçada per Hahn y sobretot per Kuhn, Schwartz y Max Müller que hi han introduit una enginyosa explicació (mes tentadora en boca del eloqüent Max Müller) fundada en la influencia del primitiu llenguatge sobre 'l pensament (per lo qual s'anomena també *filològica*), ha tingut y té encara avuy, en que va de baixa innumerables partidaris, com Ralston á Inglaterra, Braga á Portugal, Brueyre á Fransa, Gubernatis á Italia, etc; de la segona, inaugurada per Benfey, l' eminent comentador alemany del Pantxatantra, n' son los principals mantenedors Cosquin y en certa manera Köhler, eruditíssims rondallayres; y 'l celebrat publicista ingles Andreu Lang, inseguint á l' admirable Tylor en sa manera d'escorcollar, sobre 'ls selvatges vivents, l'esperit de la primitiva humanitat, ha desplegat la tercera que, despres de conquestes célebres com la de Mannhart, lo sabi director de la *Revista de mitologia alemana* y entusiasta en un principi de la escola mítica-filològica, ha posat al costat de Lang á mitòlechs tan notables com lo nortamericá Fiske, los francesos Gaydoz y Bergaigne, lo belga Charles Michel y altres que la sostenen actualment ab crexent fortuna.

III

COLECCIONS

Girant la vista á les principals coleccions de rondalles, ahont ressalta al viu la fesomia general borronejada, la primera que se'n vé al davant, tant per sa antiguitat com per sa importancia, es la sanscrita *Pantxatantra* (*Los cinch capítols*), feta, si s'ha de creure al meteix llibre, pel brahma Vixnu-sarman, ab l'intent de instruir en mitx any á tres joves prínceps, valentse de faules de bèsties «acompanyades de sentencies de bons poetes.» La data de l'obra, tipo originari de tots los llibres rondalleschs, no 's coneix pás; mes, tal com es avuy, refeta y tot, ab ses setanta quatre faules distribuïdes en cinch capítols, sembla que 's pot referir al sigle quint de l'era cristiana; devent tenir en compte que la colecció primitiva, desgraciadament perduda, escrita en vell sanscrit ó pali, d'ahont per reducció 's formá l'*Pantxatantra* (reduit encara á son torn en multirud de imitacions sanscrites tan divulgades algunes com la *Hitopadesa*), probablement ja existia á l'India set ó vuyt sigles abans, durant l'època budhista, gran aymadora de rondalles. De totes maneres es induptable que al comensament del sigle sisé, y després d'una traducció siriaca ara de poch descoberta, (1) per manament exprés de Cosroes, rey de Persia contem-

(1) Un veritable capítol de novela 's podria escriure de la troballa d'aquesta traducció, interessantíssima per haver sigut tret directament del original sanscrit y ser al meteix temps lo manuscrit mes vell conegut del *Pantxatantra*. Ebedjesu, autor nestoriá del sigle tretze, refereix en son catálech d'escriptors siriachs que un tal Bud, allá vers l'any 570, «havia tradit de la llengua indiana en siriach lo llibre *Calilag y Dam-nag*»; però, com no 's conexia cap mes rastre de tal traducció, la cita era comunment tinguda per errada; quan tot plegat, en 1868, arribá á noticia

— (11) —

porani de Justinia, ja se 'n feu una traducció en antich persá ó pehlvi, la qual, dos cents anys mes tart, en temps del gran califa Almanzor, va ser trasladada al árabe ab lo nom de *Calila y Dimna*, y del árabe 's retraduf á totes les principals llengües d' Europa y Assia; haventse estés tant per tot arreu aquestes faules, sobre tot entre la gent principal de la Edat mitja, que be pot ser considerada l' obra del bon Vixnu-sarman com la que ha tingut mes influència, després de la Bíblia, en la civilitació humana.

Desde l' Assia, bressol de la humanitat, s' ha de saltar, traspasant pobles y terres, á les nacions llatines d' Europa per trobar, entre 'l devesall de imitacions orientals originades del Pantxatantra, altres aplegues de rondalles populars tradicionals, pero mos-

de Benfey, lo sabi orientalista de Goetinga, que cert ardiaca siriach, fent un' aplega á Munster, havia dit al professor Bickell que, poch temps abans, uns relligiosos caldeus procedents de l' India, n' havian regalat una copia al Patriarca católich d' Elkoeh. Benfey desseguidá y ab l' interés qu' es de suposar, escrigué als molts amichs que sos estudis indianistas li havian fet á l' India, encomanántlosli sobre tot la remesa del manuscrit ó d' una copia, resultant que ningú 'n sabia res y cap pogué trobar en lloch manuscrit ni copia; haventse perdut y tot, per mes desgracia, 'l rastre del ardiaca siriach, primer revelador de sa existencia, ab qui tal volta s' hauria encaminat millor la cassera. N' obstant, dos anys mes tart, informat Benfey de que 'l meteix Patriarca caldeu, possessor de la copia referida, segons ses noticies, era á Roma com á membre del concili convocat pel Papa, s' hi posá en relació per medi de bons amichs, y, encara que no 'n tragué 'l resultat qu' esperava, n' adquirí la indicació de que probablement existia á Merdin un manuscrit semblant. Ab aquest nou dato, donchs, Benfey encarregá per carta á un seu amich, lo Dr. Socin, que s' esqueya de viatge científich per l' Orient, l' anada á Merdin en busca del manuscrit desitjat; però 'l Dr. Socin recorregué tot Merdin y sa rodalia y sempre en vá, á pesar de les recomanacions que tenia del Patriarca de Diarbekir pels monastirs cristians, únichs cataus de llibres en aquella terra; fins que un dia, ja bo y cansat y sens esperansa, passá la llinda d' un pobre convent de caldeus: diu:—Tindriau algun libre de faules?—Un n' hi ha d' haver,—li van respondre. Busca d' aquí, regira d' allá, y al últim, entre llibres de reso inútils y coberts de pois, va topa un vell manuscrit, que obrí ab ánsia, llegint en son títol de lletres berrmelles *Calilag y Damag*. ¡Quín salt de cor allavores! Contenint, n' obstant, l' esclat de sa sorpresa, va dexar lo manuscrit desseguida com qui no 'n fa cas, y sols al cap de quinze dies y per sotá má va enviarlo á emmanllevar. Ja en son poder lo tresor tan buscat, y despres de fer proposicions de compra que 'ls bons caldeus, sabedors ab indignació de que l' estranger mal creyent tenia son libre, no volgueren pas escoltar, á correccuyta 'n feu tréure una copia, que pogué remetre finalment á Benfey, en Abril de 1871, la metexa segurament que per voluntat de Benfey, ara difunt, ha sigut publicada per son amich Bickell, catedrático de teologia católica á Inspruck: *Calilag und Damag*.—Leipzig, 1876.

—(12)—

trant ja, dintre la metexa tradició, la estampa característica de noves nissagues.

A Itàlia principalment, en 1550, ja 's presenta la titolada *Piacevoli notti* de Joan Francesch Straparole, obra que contenint xexanta cinch rondalles tretes directament del poble gayrebé totes, contades en dotze vetlles á semblansa del *Decamerone* de Bocaccio per dotze dones y dos joves, cridá fortament l'atenció pública, escampantse desseguida en gran á copia d'edicions sovint repetides.

Poch temps després, en 1575, aparexen á Portugal los *Contos é Historias de proveito é exemplo* de Gonçalo Fernandez Troncoso, ab vint y nou rondalles derivades la major part, si no totes, de fonts tradicionals populars ó erudites, havent obtingut també á pesar de son estil forsat y de les llargues divagacions morals que hi barreja 'l colector, gran fortuna entre 'l poble, que la *Peste grossa* de Lisboa (tal vegada motíu principal de la obra, axís com la célebre peste de Florencia ho sigué del *Decamerone* per notable coincidència que no sembla pas casual) acabava de delmar d'horrorosa manera.

A un' altra colecció italiana que surtí á Nápoli en 1637: *Il Pentamerone ovvero Lo Cunto de li cunti*, de Joan Baptista Basile, ja hi figuran cinquanta rondalles (deu per cada jornada en que 's divideix l'obra, com indica 'l títol) copiades també dels llabis del poble y al mateix poble recontades sense retochs literaris fonamentals, y, encara que l'estil ha sigut molt tildat per massa artificios, be li pot servir d'algun descárrech á n' axó la causa metexa, que no es altra que 'l dalé del colector d'encabir en la relació frases y modismes del llenguatge popular: y altrement, aquest defecte no fou pas obstacle, perxó, á la divulgació de l'obra, que desseguida 's compendiá en llengua toscana y 's traduí en bolonyés, además de ser reimprésa en napolitá, son llenguatge original, moltes vegades.

Prou coneguda es la colecció francesa *Histoires ou Contes du temps passé* de Cárles Perrault, exida á París en 1697 (un any abans que 'ls *Contes des Fées* de la comtesa d'Aulnoy, coleccioneta, sinó tan notable, pel meteix estil), reimpressa, seguidament á Fransa, traduïda á moltes llengües y, per mes fortuna encara, en-

— (13) —

galanades per dibuxants de bona mà ses galanes rondalles, que son totes també provenientes del poble y estan recontades generalment ab tanta fidelitat de fons y forma que á n' algunes y tot, com á la *Pell d' ase*, fora un xich de color á la moda de l' época, afegit segurament pel colector, poques tares ja hi pot trobar la escrupulositat folklórica d' avuy dia.

A Italia, á Portugal y á Fransa 's despertá, donchs, primer qu' en lloch l' afició á rondalles populars, no havent esclatat tan de plé á les altres terres llatines per causes fáciles d' encertar, com la pèrdua de nacionalitat á Catalunya y 'l consegüent desús literari de la llengua catalana que, si decantá al valenciá Joan de Timoneda á escriure en castellá la major part de sos *Cuentos de sobremesa* (1569), y de son *Patrañuelo* (1576), no impedí, perxó, que 's coleccionessin en la llengua del pays molts (1) *Eximplis é Miracles*, veritables rondalles de convent, y la llarga dominació árabe á Castella que per traduccions é imitacions tan notables com *Calila é Dymna*, *Libro de los engannos et los asayamientos de las mugeres*, *El Conde Lucanor*, *El libro de los enxemplos*, *El libro de los gatos*, hi deixá tota una literatura popular oriental en boga.

S' ha de repetir, perxó, que totes les citades coleccions antigues, y encara les mes modernes de Musäus, Günther y Vulpius fetes á Alemanía al final del sigle passat, no tenen altra mira que la instrucció moralista ó l' entreteniment rialler, sense l' esperit científich que al comensament d' aquest sigle, tragué 'l cap á la metexa Alemanía ab les *Rondalles d' infants y de la vora del foch* (2) dels germans Guillem y Jaume Grimm, obra admirable,

(1) Lo Patriarca de nostra literatura, D. Marian Aguiló, «que fué el primero en escribir y por consiguiente en coleccionar cuentos ó consejas (*Mitl. Rom. cat.* pag. XII-Bar. 1882)» ja n' ha fet estampar dos volums, n' estabillissims par la historia de la tradició á Catalunya.

(2) D' aquesta obra importantíssima per la historia del Folklore: *Kinder-und Hans-Märchen, gesammelt durch die Brüder Grimm*, n' exí 'l primer volum á Berlin, en 1812, contenint vuytanta y tantes rondalles anotades cada una en apéndice; seguí 'l segon volum en 1815, ab setanta rondalles igualment anotades; y després d' una «Segona edició corretgida y aumentada» dels dos volums, publicada en 1819-1822, ab cent xexanta una rondalles y nou llegendes infantils, sortí un tercer volum en 1822, ad les notes comentatives y un estudi sobre la literatura

—(14)—

mes que per la ingénua veritat de les rondalles, passades dels llabris del poble á les pàgines del llibre ab tota la sentida fumosa de la llar, per sa original interpretació mítica, sabiament apuntalada ab narracions y creencies similars d' altres temps y terres, novetat que soptá á tothom com la descoberta de riquíssima mina en terra molt trepitjada.

D' allavors ensá, seguint les petjades dels dos germans il·lustres, s' ha fet tanta feyna de recullir rondalles y n' han surtit á tot arreu del mon tantes aplegues, engruxides mes cada dia que passa ab minucioses esborcollaments noves, que per assentarles una á una ja caldria que:

«...la mar se tornes tinta,
les montanyes paper d' or»;

arribant al punt de que l' entusiasme folklòric ja cúyda á semblar, mirat d' un tros lluny, mes que passatgera, moda com s' ha temut alguna volta, (1) veritable mania universal, ab associacions expressess, revistes especials y llibres á dojo.

rondallesca, autorisat, com los anteriors, per abdós germans Grimm; havent sigut reimpressos los dos primers diferents vegades (1837, 1840, 1848, 1850, 1859), ab moltes adicions y algunes supresions, y l' tercer solament un cop (1850), molt refet y augmentat per Guíllerm Grimm, que hi figura com autor únic.

(1) «La moda ha llegado... Lo que hay que temer es que la marea baje y que se lleve la moda lo que la moda ha traído» (M. Milá: *Poesía popular*, en lo *Diario de Barcelona* de 13 de Octubre de 1882, pagina 12425-27).

IV

COMUNITAT

La gran sorpresa causada per la obra dels Grimm, relativa principalment á la maravillosa semblansa que 's notá, per primera vegada, entre les rondalles de distintes encontrades y nacions europees y assiátiques, com si les possehissen talment en plena comunitat, s' ha repetit y s' ha augmentat extraordinariament á cada nova publicació que ha vingut á axamplar la conexensa de la tradició popular rondallesca, no solament dintre d' Europa y Assia, sinó també cap á l' Africa, l' América y l' Oceania, escorcollades darrerament ab lo meteix resultat de general semblansa.

Axis, be es prou popular á Catalunya la rondalla del *Mitx-pollet*: «Diu que una vegada era un *Mitx-pollet* que va trobar un dineret y, enflocat ab un floquet que se 'n va comprar, va emprendre camí per casarse ab la filla del rey, amagantse á sota la cua un llop, una guineu, un riu y una pila de masses, que successivament li surten al pas, volentlo seguir, sense poder caminar tant, pero que li fan bon servey al ser al Palau, ahont lo rey, enterat de son atrevit intent, fa tancar al *Mitx-pollet*, per ferlo perdre, ab los caballs, que 'l llop degolla, ab les gallines, que la guineu mata, á dintre una gerra d' oli, que les masses trencau, y finalment á una gran foguera, que 'l riu apaga, amenassant anegar al meteix rey y á sa filla que s' ho miravan, sino que á n' aquell punt lo rey promet sa filla al *Mitx-pollet* si torna á replegar lo riu, y ell, fentho axis, se casa ab la filla del rey com era son propósit». Donchs, aquesta rondalla tan infantil no es pas catalana exclusivament, apesar de l' ayre catalanesch de sa forma, sobretot contada per llabis montanyans, sino que está escampada per tot Europa, com

- [16] -

clarament ho indican la abundancia de versions ja recullides desde l'un cap á l'altre.

A Castella se conta de un *Medio-pollito* (1) que també marxa á veure 'l rey contra la voluntat de sa mare, trobant pel camí 'l ayga, 'l foch y 'l vent, sols que no vol atendre les súpliques de cap y, per mes dolenteria encara, al passar, per davant d' una iglesia de Sant Pere, 's posa á cantar, fent un mal retret al Sant; però, agafat despres per un cuyner del Palau, tampoch l' ayga, á pesar de ses súpliques, s' está d' escaldarlo, ni 'l foch de suplirlo, ni 'l vent d' endúrsel en l' ayre, acabant ab lo orgullós mal creyent Sant Pere meteix, que 'l clava á dalt d' un campanar, ahont encara tá de bandereta.»

Recorrent la Fransa, 's troba primerament á Provensa un «*Gau* (2) que, tan mal creyent com son company castellá, dexa á sa mare y marxa á veure terra, no volent favorir tampoch al vent, ni al foch que trova y afrontant també á Sant Pere ab un gran *ka-ka-ra-ká* á dintre sa metexa iglesia, fugint de la qual cau á les grapes d' un cuyner que 'l ploma y l' entrega á la venjansa del foch y de Sant Pere, ben amatent á reclamar *lou miserable* á fi d' engastarlo á la punta de son campanar per joguina del vent y exemple d' orgullosos.» Al Llenguadoc «*Mitat de Gal*, (3) dirigintse á casa d' un senyor ab quí havia bratat sa troballa d' una bossa d' escuts per un sach de grá y manutenció regalada, troba pel camí y se 'n dú ab ell una guineu, una destral y una riera, qu' en sent á casa del senyor, desitjós de fer perdre á *Mitat de Gal* per no haverli de complir la promesa, 'l salvan respectivament de gallines, de banyes de bous, y de fora encés, fentli recobrar finalment sa bossa d' escuts, ab la qual se n' entorna.» Al Poitou una «*Moueté de quene* (4) s' en va á reclamar una bossa de diners que s' ha de-

(1) *La Gaviota*, por Fernan Caballero.—Madrid, 1861.—T. I, página 104-111.

(2) *Armana provençau pèr lou bèl an de Diéu* 1866.—En Avignoun —Pág. 25-28.

(3) *Quatre contes languedociens recuellis d Gignac*.—Paris, 1878.—Pág. 25-33.

(4) *Contes des provinces de France*, par Paul Sebillot.—Paris, 1884.—Pág. 281-289.

— (17) —

xat pendre per un senyor de carrossa, amagantse pel camí una guineu, un llop, una escala, una riera y un axam d' abelles, que troba, ab qual ajuda 's desfá després de les gallines, dels caballs, del pou, del foch, y del pes del senyor lladre, que al fi torna 'ls diners á la pobre bestiola.» A la Alsacia-Lorena «*Moitié de coq*, (1) que te dexada una bossa d' escuts per vuyt dies, s' en vá, finit aqueix temps, á reclamarla á casa 'l deutor, ahont prou haguera perdut la vida, si una escala, una riera y un llop, que havia arreplegat pel camí, no haguessen tret al animaló d' un pou, del foch, y del poder dels bous y de son amo, mort també á les dents del llop, dexant dintre un armari la bossa d' escuts que *Moitié de coq* recupera altra vegada.» A la Champagne «*Bout de Canard*, (2) anant al palau del rey per demanarli uns diners dexats, te sort d' una guineu, una escala, una riera y un axám, que s' amaga á dintre 'l cos, y que, en sent l' hora, 'l lliuran de les gallines, del pou, del forn, y del rey meteix que li volía llevar lo cap si ultimament no l' haguessen fet entrar en mes rahó les fiblades de les vespes.» A la Picardia «*Coquelet*, (3) tot portant á vendre á París una perla que ha trobat, deu no morir de set, d' un esparver ó d' uns lladres, pel camí, á una riera, á una guineu, y á un llop que surten en sa ajuda y ell s' allotja al cos, reconegut, fent atipar després al llop d' ovelles y á la guineu de gallines, y dant pas franch y plá á la riera després de servirsen per anegar una barraca de segadors que no li volian dexar llit; arribant finalment á París, ahont toca un gran preu de sa perla.» A l' Alta Bretanya una «*Moitié de Coq*, (4) meytat d' un gall d' un home tan drogo que, no quedantli ja res mes. l' anava á vendre sancer si la seva dona no n' hi hagués reclamat la meytat que li tocava, un día que, gràtant al femer va trobar una bossa plena d' or, va corre á durla á sa mestressa, pero 'l rey que passava ab sa carrossa li va pendre, y

(1) *Méhusine*, recueil de mythologie, littérature populaire, traditions et usages pub par MM H. Gaydoz et E. Rolland.—Paris, 1878.—Col. 180-182.

(2) *Ibidem*. 182.

(3) *Littérature orale de la Picardie*, par E. Henry Carnoy.—Paris, 1883.—Pág. 211-217.

(4) *Contes des paysans et des pecheurs* (2e serie des *Contes de la Haute Bretagne*), par Paul Scbillot.—Paris, 1881.—N° LXXI, pág. 317.

la Moitié de Coq, ab dos sous que tenia pel viatge, marxa á París al meteix palau del rey á reclamar la bossa, y pel camí troba una guineu, un Llop y 'l riu Sena, qu' ell s' amaga á sota l' ala y que al palau que va ser, lo lliuran de morir al galliner, al estable, y á una foguera de dos cents fagots, ahont lo rey lo fa ficar per no retornarli la bossa; pero, espantat al últim ab l' escampall del Sena, li promet retornarli y encara alguna cosa á sobre, si recull l' ayga del riu, cosa que fa la Moitié de Coq y, ab sa bossa plena d' or, s' entorna ab sa mestressa á viure plegats y felisment per sempre.» A la Marca un «*Petit tro de jau*, (1) meytat guardada y feta creixer per sa mestressa d' un gall que dues germanes havían heretat á partir, troba un dia, esgratinyant á un pilot de terra, una bossa plena de lluisos d' or, que, al portarla á sa mestressa, un passant jant pillastró de París li roba; pero ell marxa á París en reclam de sa bossa, recullint pel camí un llop, una guineu, una riera y un axám d' abelles, que, en arribant á casa de son lladre, 'l lliuran succesivament de sos bous, de sa viram, de son forn encés, y de morir axafat sota 'ls peus de son llit, y li fan recobrar ultimament la bossa, ab la qual lo Petit tro de jau s' entorna á casa seva, quedant felissos per sempre més ell y mestressa.»

Resseguint l' Italia, 's conta á Sicilia d' un «*Menzu gaddzzu*, (2) meytat viventa d' un poll escaducer d' una llocada partidora entre dues comares, que, havent trobat un dia una caixa de moneda, se li queda 'l rey y ell s' en va á reclamarli, recullint pel camí un axám d' abelles, un riu y una remada de llops, que despres, cumpmint per torn sa tasca, 'l treuen d' entre potes de caballs, d' un forn encés y d' una gibrelleta ahont volia ofegar-lo 'l rey meteix, si les abelles, clavántseli á les anques, no l' haguessin fet desistir y entregar, si us plau ó per forsa, la caixa de moneda, qu' es la sort del Menzu gaddzzu y sa mestressa.» A les montanyes del Abruz un «*Jjuombre*, (3) fill d' una dona massa ansiosa de

(1) *Revue des langues romanes*.—Montpellier, 1879.—Troisième serie. T. I. (xv de la collection). Pág. 105-112.

(2) *Fiabe, novelle e racconti popolari siciliani*, raccolti ed illustrati da Giuseppe Pitrè.—Palermo, 1875.—Vol. III.—Pág. 77-82.

(3) *Tradizioni popolari abruzzesi*, raccolte da Genaro Finamore—Lanciano, 1882.—Vol. I.—Pág. 222-225.

descendencia encara què fos un *capdell* (jjuombre), intenta casarse ab la filla del rey y, mudat ab son vestit nou, 's posa en marxa, trobant pel camí y emportantsen també ab ell, una fusina, una guineu, ún llop y un riu; bons companys que 'l lliuran de les gallines, dels conills, dels caballs y del forn encès del palau real, cumplint quiscun sa feyna respectiva, sobretot lo riu que, no solament apaga 'l foch del forn, sino que anega soldats y cort y rey y reyna, respectant solament á la prímpcesa porque s' havé á casarse ab son pretendent si li salva la vida.» Al meteix Abruz un «*Galluccio*, (1) tret de casa per sa mestressa, 's posa en camí á cam-pársela, trobant un vesper, un estany d' aygua, y una guineu, que 's fica al ventre y que despres, quan lo fill del rey, per no sentir son cant axordador, lo fa tirar al galliner, á la quadra y á un forn ardent, li salvan la vida, la guineu matant les gallines, les vespes esverant los caballs, y 'l ayga apagant la fornerada.»

Entrant á Portugal, s' ensopega á Coimbra ab un «*Pinto bor-rachudo*, (2) que, portant al rey la troballa d' una bossa de diners, s' empassa pel camí un riu, una guineu, un llop, una óliba, y un pí, que li surten á fer nosa, y arriba felisment al palau del rey á presentar la bossa; pero despres, veyentse tancat al galliner, al es-cudeller, á la estable, á una gerra y á un forn bruzant, porque demana son tresor á bells crits, se serveix dels companys que porta al ventre per exirsen, y 'l rey tant meteix, per salvar d' ayga son palau, li torna la bossa.» Al Minho un «*Pito-suro*, (3) marxant á exposar al rey les quexes dels galls y capons que no volían ser morts per l' home, 's troba destorbat en son camí per un riu, una gran pedra y un vesper, y ell, engolintsels, tira endavant y arriba al palau del rey, ahont, per bona entrada, 'l tancan al galliner, á la quadra y al jardí, pero 's salva sempre, vomitant sos companys que, á cópia de malífetes, obligan al rey á concedir la audiència desitjada, en la qual, encara que no aten la pretensió del Pito-

(1) *Usi è costumi abruzzesi*. Fiabe descrite da Antonio da Nino.— Firenze, 1883.—Vol. III.—Pág. 11-15.

(2) *Contos populares portugueses*, colligidos por F. Adolpho Coelho — Lisboa, 1870.—Pág. 20-22.

(3) *Tradições populares de Portugal*, colligidas é anotadas por I. Leite de Vasconcellos.—Porto, 1882.—Pág. 165.

—(20)—

zuro, li perdona, n' obstant, la vida.» Al Brasil portugués un «Pinto pellado, (1) volent presentar al rey un paperot que ha trobat, s' endú á dintre l' ouera una guineu, un riu y un gran esbarzer, que li surten pel camí, servindli la guineu per lliurarse de les gallines y sortir del galliner, ahont lo rey, cremat de son atreviment l' havia fet tancar, y 'l riu y 'l esbarzer per destorbar lo pas de sos perseguidors, fentlos perdre temps en buscar barques y en dar revoltes per no punxarse, y ab axò 'l Pinto pellado logra arribar sá y bó á la seva terra.»

Saltant á la llatina Rumania (2), s' hi troba un gall que, tret de casa per son vell amò perque no podia com la gallina d' una vella vehina, replega á la carretera una bossa ab dos cornats y, axís que la duya á casa, li roba un senyor de carrossa que passava, per lo qual lo gall, corrent darrera d' eli reclamant sempre sa bossa, 's veu tirat á un pou, á un forn encés, á la estable y á la cambra del tresor, sortint del pou bebentse tota l' ayga, del forn apagantlo ab l' ayga del pou que portava al ventre, de la estable empasantse tot lo bestiar, y de la cambra del tresor engorjántse tot lo diner, y axís inflat ab tant bestiar y or á dintre que talment semblava una montanya, y á més ab sa bossa dels dos cornats que al fi opté, se 'n torna á casa y al mitx del pati 's posa á tréure bestiar y diner ab tanta abundancia que 'l vell, son amo, 's troba felís per tota la vida.»

Passant á la Grecia (3), ja surt al Epiro un gall que, apallissat per son amo fins á trencarli una cama perqué no pon, fux á la montanya y, tugint, troba una guineu, un llop y un riu, que s' amaga á sobre la cua, y que després, havent entrat al hort del rey, desde ahont canta desvergonyes al meteix rey, al príncep y á la príncepsa, lo lliuran, cadescú per torn, de picades de gallines, de potades de caballs y del foc del forn, en que 'l vol fer perdre 'l

(1) *Contos populares do Brasil*, colligidos pelo Dr. Sylvio Romero — Lisboa, 1885.—Pág 13-14.

(2) M. Kremnitz: *Rumanische Marchen* —Leipzig, 1882.—Núm. IV, pág. 42.

(3) F. J. Von Hahn: *Griechische und albanische Märchen*.—Leipzig, 1864.—Núm. 85, pág. 85. (Märchen and Epiros.) També la contan á Naxos, segons lo meteix von Hahn: *Neogriechische Volksmärchen*, Tomo B.—Athenas, 1874.—Pág. 33. (Märchen and Naxos.)

— (21) —

rey, lo qual se decideix finalment á tancar-lo al soterrani del tresor porque s' escanyí menjant monedes, pero lo gall no s' escanya, sino que, quan está ben plé d' or, fá 'l mort, ab una moneda entravessada al béch, y ab aquesta estratagema logra tornar á casa son amo, fentlo feliç per sempre ab la cópia de moneda que li treu sobre una estora.»

Ficantse ja en terra eslava, s' ensopega á l' Albania (1) ab un gall «que, veyentse renyat també per son amo porque no pon, se'n va al jardí del rey y 's posa á cantar fins que 'l rey lo sent y 'l fa tancar á la cambra del tresor, d' ahont, fingintse mort axís qu'está ben tip de moneda, 'n surt y se 'n torna á casa seva, fent ditxós á son amo ab la papatxada d' or que li búyda.»

Finalment al tou meteix de la terra eslava (2), s' explica que un gall, «veyentse esquivat de sa casa per drogo, se'n va pel món á campársela, y trobant un llop, un falcó, un riuet y un axami d' abelles, se 'ls fica á dintre 'l cos; y, arribant á la capital, se'n puja al terrat real y 's posa á cantar insults al rey y á la reyna, desvergonyiment que li val ser tirat als caballs, als gansos, á un forn encés y á sota 'l bací real, sense morir may, gracies á la ajuda dels companys que porta al cos; sent tancat finalment á la cambra del tresor porque 's mori de gana, pero allí s' atipa d' or, y, ab lo ventre plé de diners, y ademés un á sota cada ploma, futx cap á casa seva y fá á son amo feliç per sempre vomitanthi tres piles de moneda.»

¿No es realment maravellosa la comunitat rondallesca que comproban plenament aquestes vint versions del *Mitx pollet*, ja conegudes fins ara?

Pero no s' atura la semblansa á les rondalles d' una agrupació geogràfica de pobles, com Europa, sino que s' allarga enllá, d' una part de món á l' altre, entortolligant ab sa cadena de versions tota la rodàlia de la terra. La rondalla tan estesa per tota Europa (3)

(1) *Contes Albanais* recuillis et traduits par Aug. Dozon.—Paris, 1881.—Núm. XXIII, pág. 177.

(2) Dr. Fr. S. Kraus: *Sagen und Märchen der Südslaven*.—Leipzig, 1883.—Núm. 26.

(3) Végintse per mostra: de Catalunya, *Lo Rondallayre*, per F. Maspons y Labrós.—Barcelona. 1875.—1, pág. 43, *Cuentos pop. catalans*, per id., pág. 106; de Castella, *Biblio. de las trad. pop. españolas*, 1, pá-

—(22)—

d' una *Fada d'ayga* que un galant sosprén al bany, amagantli 'l marvellós vestit volador y obligantla axís á casarse ab ell, també 's conta á les demás parts del món. A l' Assía (1) «lo prímpcep Siva-Das veu á la claror de la lluna com se banyan á l' estany d' una bosquina cinch nimfes nues, y regonexent en una d' elles á sa buscada, l' apsara Tillotama, amaga la roba de totes y no la torna fins que logra la promesa de poderse casar ab sa elegida.» A l' Africa (2) «Ahmed ben Abdallah, anant á cumplir sos debers de mahometá fidel, troba una noya talment com les hurís celestials banyantse á una riera, y, adonantse de la pell de coloma ab qu' volava, li pren y no li dona sino á cambi de casament; y tenen filles y viuen dítxosos per molts anys, fins que arriba un dia que ella, á la vista d' una pell de coloma, futx á barrejar-se ab ses companyes d' ayga, no retornant sino á abrassar ses filles alguna volta.» A l' América (3) «un cacich sorprén á l' ayga d' un riu les tres filles d' un altre cacich enemich seu, y, amagant la roba de la més petita, ella, per haverla y volar ab ses germanes, li promet que 'l hiurará de la mort; promesa que compleix treyentlo de grans perills, enamorantsen finalment y esdevenint sa esposa.» A l' Oceania (4) «Kasimbaha pren lo vestit volador de la divina Utahagi, que troba banyantse en una font, en companyia de set germanes, y ella, no podent retornar sense 'l vestit á sa morada celestial, consent en quedar-se á la terra y 's casa ab son enamorat robáyre.»

gina 189; de Fransa, *Melusine*, 1ª época, Paris, 1878, col. 446; de Italia, *Fiabe, novelle, etc.*, da Giuseppe Pitre, Palermo, 1875.—I, pág. 412; de Portugal, *Contos trad. do povo portuguez*, p. Th. Braga, Porto.—I, página, 10-71; de Inglaterra, *Contes pop. de la Grande-Bretagne*, p. L. Brueyre.—Paris, 1875.—Pág. 261-263; de Alemania, *Kinder und Hausmarchen*, p. Grimm, Berlin, 1874, núm. 49; dels paysos eslaus, *Chansons pop. bulgares*, per A. Dozon, Paris, 1875, pág. 152-156; *Contes pop. de la Russie*, p. L. Brueyre.—Paris, 1874.—Pág. 123-141; de Suecia y Noruega, *Contes pop. de la Finlande, de la Norvège, etc.*, p. Beauvois, Paris, 1862.—Pág. 181; etc.

(1) *Indian Antiquary*, 1875, t. iv, p. 57. (Apnd. Certeux & Carnoy: *L'Algerie traditionnelle*, t. 1, p. 90.)

(2) *L'Algerie traditionnelle*, par A. Certeux & E. Henry Carnoy.—Paris, Alger, 1884.—T. 1, p. 87-89.

(3) *Contos populares do Brazil*, colligidos pelo Dr. Sylvio Romero.—Lisboa, 1885.—Pág. 78-83.

(4) *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft*, vol. vi, pág. 536. (Apnd. Stan, Prato: *Una novellina popolare monferrina*.—Como, 1882.—Pág. 47.)

V

ORÍGEN

Donchs ¿cóm explicar aquesta semblansa que avuy dia ja 's pot dir universal? La ciencia folklórica, á pesar de l' abundancia de parers y discussions, no ha pogut encara resoldre 'l complicat problema d' una manera induptable, definitiva, ni li podrá resoldre sugurament fins que, explorat y resseguit l' últim recó de mon, la tasca recolectora no quedi completa y acabada: mentres-tant, perxó, sembla que, pujant al origen rondallesch, podria explicarse á la vegada: 1.er per comunitat del origen local de les rondalles; 2.ª per identitat constitutiva del esperit humá que á tot arreu, per lo tant, ha d' haver esclatat en idéntiques produccions; 3.er per transmissió mútua de poble á poble, constituint axís en patrimoni general los productes particulars de la idiosincrassia ó la fantasía de cada un.

1.er Si ja totes les probabilitats no inclinassin á considerar veritable en les rondalles una remota comunitat originaria, probalitats que, per altra part, y encara que tirant á distint objectiu (com-ara, á la demostració del Diluvi per les recordanses universals que 'n quedan), vistes avesadíssimes á distingir en la foscuria de l' antigor han fonamentat al fort de probes científiques terminants, la Bíblia sola, revelant la comuna procedencia de la humanitat rondallayre, bastaria per aclarir lo misteri y per proclamar á boca plena que la causa primera de la universal semblansa de les rondalles ha de ser son naxement comú á dintre l' assiátich bressol de la humanitat, part d' allá de la Torre de Babel, quan los homes parlavan encara una sola llengua.

No fora difícil, certament, que 's tildés aquesta explicació de

—(24)—

massa vaga y general; però discorrent un xich, y esbrinant al mateix temps les que s' han proposat, no ho semblará tant.

Donchs, sinó ¿ahónt y quán hauria tingut lloch aquest origen comú de les rondalles? ¿L' hauria tingut, tal volta, á n' aquell Egipte, patria primitiva dels colonisadors marxants fenicis que, carregats ab ses marxandisses, enfonzaren ses peujades en totes les platjes de bona cala, recorreguent tan bella part de mon com de fira en fira? No faltan parers d' aqueix sentit; però, encara que alguns importants descobriments, com la rondalla dels *Dos germans* (1) en lo papyrus Orbiney, de edat de trenta tres sigles, segons los egiptólechs, y la metexa xinell-leta de nostra *Ventafochs*, ja mencionada per antics autors grechs com á troballa d' un Faraon, (2) proban que d' algunes relacions populars molt generalisades la versió egipcia es la mes vella coneguda, no son prou, ni páries, perxó, per haber de considerar de sopte l' antiquíssim regne faraónich, tan axut y tan inflat, y ja ab sobrada civilitació, además, per creador d' absurdideses primitives, com regalada font de nostres humils rondalles.

¿Será veritat, com vol la escola mítica, que aquest origen comú es árya y solament árya, provenient de les altures del Assia Central, vivenda primitiva y comuna de la rassa mare nostra, dividida despres en pobles distints y escampada pel mon ab ses mítiques rondalles? Realment, la rassa árya, ja crescuda y multiplicada en son lloch de naxensa, y á una época que investigacions verídiques fan pujar á sobre tres mil anys de l' era cristiana, per repetides emigracions, causades tal volta per sa metexa crexensa, s' escampá pel mon, formant les grans families irania, india, pelásgica, celta, germana y eslava; de les quals, la india, una de les primeres, establerta á les xamoses valls del Indo y del Ganges, ahont constituí la memorable nació india-brahmánica, s' esllencá á son torn, durant les grans lluytes entre 'ls tradicionals brahmans y 'ls reformadors budhistes, en noves emigracions colonisadores; havent sigut ella també, per altra part, la que conservá millor que cap,

(1) G. Maspero: *Les contes populaires de l' Egipte ancienne* Paris, 1882.—Pag. 5.—(Col. *Les litteratures populaires*, t. IV.)

(2) Strabon: XVII, y Elianus: *Var. Hist.* XIII, 33.

—(25)—

gracies á sa organissació social per castes, mutuament infranquejables, la fesomia originaria, retratada en sa riquíssima literatura, que á la Edat mitja sobretot, época de sotraguetx general y barreses de pobles, revisqué á tot l' Occident, com proba la escola històrica, per mediació principal dels erudits fugitius de Bisanci, hereus de la Grecia llegendaria, dels mogols de Rússia, dels árabes d' Espanya y dels creuats y pelegrins de Terra Santa. Mes, aquesta suposició no 's pot admetre tampoch per causa general y única de la misteriosa semblansa: ¿cóm sípercás explicar ab ella la existència de rondalles semblables á les aryanes que 's troban en pobles de distinta rassa, apartats, extranys? ¿cóm darse compte, per altre cantó, de les no semblables que també s' hi troban? cóm abonar, finalment, lo privilegi exclusiu de creador de mites y rondalles que s' otorga á la rassa árya? Tot lo mes (y valga la disgressió en favor de la nostra rassa) l' origen comú, ó millor, cert esclat arrelador ó goxament comú aryá-índich s' ha d' admetre tocant als pobles aryanes; però aquí, n' obstant, ja 's presenta entre 'ls folkloristes partidaris del origen asiàtic particular un notable dissentiment. Uns, que forman la escola mítica, aferrats á la idea de que tota la semblansa rondallesca s' enclou als pobles aryanes, fora dels quals solament s' hi troba per pura casualitat, pensan que les tradicions ni 's dexan, ni 's enmanllevan sense penyora de sanch, de manera que la semblansa entre les rondalles tradicionals de dos pobles ha d' implicar sempre sa germanor de rassa, ó sa fusió íntima històrica ó prehistòrica, sostenint, per lo tant, que l' origen comú de les rondalles tingué lloch abans de baxar los áryes de son enlayrat bressol de l' Assia Central, ab ses creencies mítiques als llabis, desferes ara pel temps en país de rondalles qu' encara contan sos descendents; y altres, mantenedors de la escola històrica, persuadits á la vista de les semblanses que 's troban sovint entre rondalles de pobles ben distints d' origen (que totes, per altra part, resseguint son camí, treuen á l' India), de que ab la sola llàbia d' un viatjant, ó ab les pàgines d' un llibre s' ha pogut operar la transmissió rondallesca, proclaman que aquest origen comú no ha tingut lloch fins despres d' establerts los áryes á l' India, produhinthi una abundosa literatura rondallesca, escampada pel mon principalment á la

-{ 26 }-

Edat mitja. Donchs ¿quina banda tindrà rahó? Segurament cap en absolut, però totes dues en part, ja que, al fi, sos parers no semblan pas tan antitétichs que, ben rumiats, en compte d' excluirse mutuament, no 's completin 'l un á l' altre, y que, no solament per héure la major certesa sinó per rasonada convicció, cal lligar y admetre al plegat, considerant que si la difusió edatmitjenca de la literatura indiana 's comproba historicament, també es innegable que la metexa feta, ja implica en los pobles receptors reminencies rondallesques semblables, además encara de que be 's troban prou rondalles que, denotant sa major antiguitat no portan pas les velles coleccions de l' India; podentse afirmar, per lo tant, ab la má al cor de la ciencia folklórica, que gran part de les rondalles populars tradicionals Indo-europees s' assemblan perquè, sobre son primitiu origen comú, arrán tal volta de lá divina creació, han tingut un meteix goxament, ja que no origen, aryá-índich, que arrenca del Assia central ab la naxensa de la rassa y acaba de ferse á l' India brahmánica de l' Edat mitja.

Dexant los áryes en particular y tornant á buscar l' origen general de la semblansa rondallesca ¿no 's podría pujar encara sitgles amunt y tréure la explicació del miracle de dintre les coves de alguna rassa prehistórica? A n' axó ¿qué s' hi dirá? Be s' han cregut trobar en nostra tradició reminescencies y sobrevivencies d' elements primitius, com camites y semites, ó de les tres grans rasses prehistóriques, anomenades, per ordre de major antiguitat, de Canstadt, de Cro-Magnon y Turaniana, la inventora de la escriptura cuneyforme y del metall, qual existencia successiva á Europa, anteriorment á sa colonisació árya, sembla que senyalan clarament avuy dia les troballes osteològiques de la prehistoria; però, per veritat qu' axó sia, com justament, tenint en compte la universalitat de la semblansa rondallesca, s' hauria de dar, siper-cás, la preferencia de font ocasional á la rassa, indubtablement asiática, que resultés arrel de totes les rasses, també per aqueix cantó 's vindria á parar, malgrat á tant gasto de ciencia, á la senzilla explicació que, com s' ha índicat, ja proporciona la Bíblia sola; havent de repetir, en sustancia, que la causa primera de la semblansa general de les rondalles es son naxement comú ab la humanitat, no sobrexida encara de son primitiu viver asiátich.

—(27)—

2.ª Además de la comunitat del origen local, ja salta á la vista que la formació de les rondalles no pot pas ser exclusiu patrimoni de la primera época de la humanitat, encara apinyada á la vall del Eufrates. Lo período mitopéych ó creador de mites, esdevinguts despres llegendes y rondalles, no acabá pas de sopte al escamparse la rassa humana per l' ample de la terra; va durar bona cosa mes, dúra poch ó molt encara y segurament durará sempre. Y donchs, com certament l' home, n' obstant sa distinta coloració y fesomia, s' assembla per tot á ell meteix en la part anímica, y posat, per lo tant, á la vista d' acontexements iguals ha d' haver fantasiat á tot arreu de semblant manera, sobretot quan la humanitat no tenia altrá página á llegir que la espléndida de la Creació, una y sola, y sempre admirable y misteriosa, contemplada encara gayrebé exclusivament per les actuals tribus selvatjes, mirall reflector, segons la escola antropológica, de la antiga humanitat; es indubtable també que la identitat constitutiva del esperit humá ha de ser altra gran causa de semblansa rondallesca, causa que, avuy día meteix, apesar de la atmósfera científica que tot ho ompla, sense dexar casibé ni lloch á la fantasia mes rústica per enfilarse als grans fenòmens de la naturalesa, es facilmente observable en les tradicions familiars de fetes senzilles, comunes en la realitat, fáciles de repetir-se ensá y enllá, que passen á formar devegades veritables rondalles, com-ara, en les de lladres y malfactors que, per desgracia, á cap poble 'n faltan.

3.ª Finalment, no hi ha pas dubte tampoch de que rondalles nascudes en lloch y temps diferent, ja tal volta á dintre la fantasia d' alguns Hofmanns populars, ó al foch d' entusiasmes poétichs, ó al esclat de fetes realment históriques, despres desfigurades, ja també, com pensa la escola mítica-filológica, originades per lo qu' ella 'n diu *malaltia del llenguatge*, ó sia, pels varis significats d' una metexa paraula, que han pogut donar lloch á confusions, convertides, á cópia de temps, en llegendes y rondalles, y fins ¿perqué nó? les d' origen degut á la comunitat é identitat humana, quan ja en algun indret, gran rondallayre, havian prèns forma completa; poden totes haverse barrejat y escampat arreu, com á floral semensa que 'l vent porta de la montanya al plá y del plá á la montanya, per viatjants de mar y terra, per emigracions y con-

—(28)—

quistes, per infinitat de relacions literaries, relligioses, comercials y de tota mena hagudes entre 'ls pobles; donchs, encara que aquesta explicació, axemplada massa, 's torna bon xich asprosa, considerant no mes, per via de comparació, la dificultat ab que prenen, y arrelan y crexen les plantes bosquetanes trasplantades al jardí y les jardinenques al bosch, be 's pot admetre, n' obstant, relativament á nacions germanes; vehines, relacionades dintre la historia.

Axis, donchs, la comunitat d' origen local, la identitat del esperit humá y la mútua transmissió, que tal volta 's podrián relacionar per sa extensió, la primera ab la humanitat en general, la segona sobretot ab les rasses, y la tercera ab les nacionalitats, venen á formar, cada una en sa part, la causa general de la semblansa rondallesca, que may, perxó, arriba á ser tan completa que no dexi traspuar poch ó molt l' ágre respectiu del pays contador, causa á son torn de infinites variants en que 'l pastor de montanya 's torna pagés al plá y pescador á marina.

VI

FORMACIÓ

Estretament lligat ab l' origen ó naxement de les rondalles, tan misteriós y discutit, se presenta 'l problema de sa formació y crexensa: ¿cóm s' haurán format, donchs? ¿cóm haurá crescut y posat brot sobre brot y branca sobre branca aquesta ufanosa arbreda de rondalles populars, que ombreja regaladament á la humanitat entera? Considerant les rondalles segons sa naturalesa originaria, y dexant de parlar aquí de les formades al impuls idiosincrátich particular, poétiques, históriques, filològiques ó d' altra mena, encomanades despres d' orella á orella, com corre la moneda de má en má, á distints pobles, á distintes nacions, á distintes rasses, qual formació per tant senzilla y evident, no necessita pas rahons probadores; la resposta, encara que solament pot descansar en lo natural sentit, no sembla pas fosca ni duptosa.

En efecte, tocant á les rondalles qual origen s' enfonza al de la humanitat, sa formació y crexensa, á la llum de la rahó, es una veritable página histórica; donchs l' home primitiu, ó, si tan amunt no 's vol anar, l' árya primitiu meteix, que no s' en pot dessemblar gayre, de inteligencia tan infantil com impresionable de cor, qu' en época remota habitava les altures del Assia Central, punt de parada de l' Arca de Noé, tenint per ocupació 'l pastoretx y 'l conreu de la terra, encara molla, tal volta, de l' aygua del Diluvi, per llengua 'l palí ó vell sanscrit, admirable y tot en lo rastre que 'n mostran los llibres sagrats de 'l India, per lléys ses costums puríssimes y fresques; creya també, ab respecte religiós, en una especie de xamós politeisme, no excluidor segurament de la idea de un sol Deu, en que les forces y 'ls fenòmens de la natu-

—(30)—

ralesa, sa constant contemplació, 's personificavan com si fossin altres sers vivents de comuna y terrena imatge; poètiques crencies mítiques que, corrent d' en boca en boca, 's devian entortolligar ben aviat, formant petites accions, dramàtiques, llegendàries, rondallesques, y que, esteses pel món ab l' escampament de la rassa, si ja no, tal volta, en estat de mites purs, en forma de llegendes y rondalles, s' anaren perpetuant y engruxint á tot arreu, devallant de pares á fills, modificantse sempre, ab entonacions distintes sota 'l sol del mitxdià, ó entre la gebra del nord, com se modificava l' estat moral de les generacions, y perdent, al fi, dintre 'l gruix d' elements secundaris, històrics, religiosos y socials de tota mena, agafats en sa secular devallada, la transparència mítica primitiva, ja completament estranya, per altra part, á les noves visites, que apamavan exactament les taques del sol y 'l destriavan engruna á engruna.

· Així meteix, d' esperit á esperit, y de centúria á centúria, s' han d' haver format, independentment á tot arreu, les rondalles semblables á causa de la identitat del esperit humà, posat á la vista ó al contacte de situacions y espectacles iguals, que tan poden arrencar, com assegura la escola antropològica, d' aquell primitiu estat del home «en que ni existian les idees més ordinàries sobre la naturalesa de les coses, ni 's conexian los límits de la possibilitat, concebintse tot de ben distinta manera qu' ara, ó sia, l' estat selvarje,» (1) com poden tenir l' origen més modern, y tant poden ser mítiques com d' altre mena, ja qu' es evident y palpable encara que la primitiva propensió humana á personalisar l' univers, la facultat imaginativa, la associació d' idees, no han parat ni pararan may de treballar, ab més ó menys briu, sobre l' etern desconegut, pasta formadora y fértil de rondalles. Súrtin en fermansa la plassa del poble, la taula del café, la metexa rambla barcelonina, ahont, si trona, per exemple, hi brollan espurnes de brill tan mítich com: «al cel hi ha unes bodes que trasladan les calaxeres,» ó, si pedrega: «al cel hi ha un batetx que tira confits;» instintives ex-

(1) Andrew Lang: *La Mythologie*, traduit de l' anglais par Léon Parmentier.—Pág. 59.—Paris 1886.

—(31)—

pressions que, bromistes y tot, trahexen y senyalan á les clares la sanch del primitiu home incult sobreviveña en les venes finíssimes del home civilisat, y que per esdevenir completes rondalles mítiques no més esperan axó que ara no es tan fácil, es dir, que la imaginació popular s' enfilí sériament més enllá buscant lo mouu y trenant les circunstancies del batex y de les bodes.

VII

ANTIGUITAT

Tocant ara á la fetxa de naxensa de les rondalles, d'aquestes metexes rondalles que 'ns han contat y encara contem á la vora del foch en les vetlles de la hivernada ¿qué se 'n dirá per probar palpablement que ha de ser en gran manera remota? Dexant de retreure aquí l'origen de la major part, olvidant les cites abundoses que se 'n troban á la literatura antiga, posant de banda y tot sa universalitat metexa, que no pot pas ser cosa d' un día ¿sa forma primitiva, espontánea, fresca; que 's arrapa tan fortament als cors infantils, mostrant arreu que infants y rondalles van plegats com primaveres y flors, no divulga prou clarament que, en sa gran majoria, han d'esser filles de la infantesa dels pobles? Ademés d' axó, que salta á la vista, però que forá difícil, á la hora presenta, de resoldre practicament respecte á les rondalles de semblansa explicable per la indentitat del esperit humá ó per la transmissió mútua, l'origen assiátich comú senyalat com altra causa de semblansa, visible avuy principalment en la tradició aryana, la més estudiada, y que molt sovint pot rastrejarse pas á pas en documents escrits, sinó fins al capdemunt, fins allá hont arriba la escriptura, ja dona fé igualment de sa fondíssima antiguitat que, per moltes, se 'n vá probablement á cinch mil anys endarrera; passant talmant á n' axó que 'l temps, de gorja mes devoradora que cap gegant antropófach, hagi respectat les rondalles, tan débiles y desvalgudes, mentre s'ha engolit imperis y civilisacions y llengues.

Se 'n vol una proba? Moltes se 'n podrian presentar ab tantes rondalles que 's trovan vivint regaladament al meteix cor de la pagesia, entre bona gent que tal volta no han vist en sa vida altre

-(33)-

llibre que 'l missal de la parroquia mes vehina, rondalles que, á la llum esplendorosa de la nova ciencia folklórica, semblan arrencades talment al Pantxatantra ó recordan pariones en antiquíssimes obres escrites; però retrayéntne, per curtedat, una sola quín rabadá montanyés no sab la feta del *Llop y 'ls dos marrans*? «Diu que una vegada eran dos marrans molt magres que se 'n pujavan á pasturar á montanya, y pel camí 'ls va surtir el llop volentsen menjar un, però ells, fentli avinent qu' en tornant estarian mes grassos, van lograr que s' esperés; y á la tornada li van dar á entendre que, si se 'ls hi posava entremitx, á igual distancia de tots dos, li senyalarian, corrent fins á n' ell, quín s' havia de menjar, que fora 'l darrer que hi arribaria: axís ho van fer, y 'ls dos marrans, que ja baxavan ab prou dalit de montanya, encloguent al llop en sa ferma tussada, 'l van esclafar.»

Donchs, be; aquesta rondalia, tan popular á l' alta Catalunya, es induptablement originaria de l' Assia, y desde 'ls rústichs llabís del pastor catalá que la conta, se 'n podria resseguir pas á pas la llarga ruta, com qui segueix un rastre de llop en terra molla, comensant d' agafarla en la munió d' imitacions essópiques que la retreuen en sa primera ó segona part, (1) pujant amunt sempre de noves á velles fins á les escoles del Renaxement, tant enamorades del exemple essópich, y á la rondallesca Edat mitja; passant de les imitacions essópiques, y per entremitx encara de famoses produccions edat mitjanes que la recordan, com lo *Romans de la guineu*, (2) á les nombroses traduccions del Pantxatantra que la portan

(1) Veginse: *Fabulas de Isop*, filosof moral preclaríssim, y de altres famosos autors, etc.—Figueras, any 1842.—Llib. V, faul. xi: *Fabulas de Esopo*, filósofo moral y de otros famosos autores, etc.—Barcelona 1856.—Pág. 177-178: *Fabulas en verso castellano* por D. Felix María Samaniego.—Madrid 1832.—Lib V, fáb. xviii: *Fables de La Fontaine*, etc.—Paris, an VII.—Lib. IX, fab. x: *Fabula Essopi*, etc. autore Joach. Camerario Pabergensi.—Norimbergæ 1546.—Fab. cccclxxxix. *Fables inédites des xii è xiii è et xiv è siècles*, etc.—Paris 1885.—Pag. xcviij, cxxvi. Etc.

(2) *Romans du Renard: Le Loup et les deux Moutons*. Aquesta obra satírica, la *Biblia profana del mon*, com ha sigut anomenada, pertany segurament al sigle dotze (V. P. Paris: *Nouvelle étude sur le Roman de Renard*.—Parigi 1861), y obtingué tanta boga en son temps que se 'n conexen vuyt versions distintes: quatre en llengua d' oil, y altres quatre en llatí, vell alemany, vell flamench y vell baix saxó.

- (34) -

gayrebé totes, com la castellana del sitgle tretze *Calila è Dymna*, ahont se conta un fet semblant de *dos cabrones monteses y una gulpeja*, (1) en qual forma ja havia de ser coneguda á Espanya á principis del sitgle dotze, segons testimoni d' un escriptor árabe andaluz contemporani que la cita; (2) y enfilantse per les traduccions pantxatantrines, fetes les unes sobre les altres y enganxades entre sí com anelles d' una cadena, s' acabaria la tasca rastrejadora entrant al meteix cau sanscrit del Pantxatantra y trobanthi ben consignat (I, 5) que una vegada en un camp «dos marrans enrabats reculavan l' un del altre y acostantse de nou ab fúria 's copejavan ab los caps, que 'ls regalavan de sanch; quan un xacal pel gran desitx de la sanch, va correr al camp de batussa y, estantse adalerat llepant la sanch, va escáures justament entremitx dels dos caps que 's tussavan, y hi va morir;» (3) relació induptablement mare de la nostra, que, á n' aqueix punt, pertanyent la redacció actual de la obra indiana al sitgle V de la nostra era, ja treu ab tota certesa una edat de catorze centúries, que pujan á mes d' una vinticinquena considerant que 'l perdut original pali del Pantxatantra, tal vegada versificat, (4) com gran part de les primicies intelctuals dels pobles, ha de correspondre á deu ó dotze sigles abans, quan la predicació budhista, més ardorosa com més novella, comensá á convertir l' India (sitgle vii a. de J. C.) á cópia de similis, apólechs y faules, que posá de moda, encara seguida avuy

(1) *Calila è Dymna*, Cap. III. (*En Escritores en prosa anteriores al siglo xv recogidos é ilustrados por D Pascual de Gayangos*.—Madrid 1860.—Bib. Rivadeneyra, LI, pag. 23.)

(2) Ibn Bessam, metge de Sevilla y notable historiador qu' escribia son *Tresor de la gent d' Espanya* l' any 503 de la Egíra, corresponent al 1109-1110 de Jesucrist (*V. Recherches sur l' hstoire politique et litteraire de l' Espagne pendant le moyen áge* par R. P. A. Dozy.—Leyde, 1849.—Tom. I., pág. 351.)

(3) *Pantxatantra ou les cinq livres*, recueil d' apologues et de contes, traduit du sanscrit par Edouard Lancereau.—Paris MDCCLXXI.—Pág. 45.—*Les deux beliers et le chacal*.

(4) Kosegarten, primer editor del text sanscrit del Pantxatantra (*Pantschatantrum sive quinquepartitum*, etc., edidit I. G. L. Kosegarten.—Bonae 1848) creu que l' obra primitiva era escrita en vers (*op. cit.* pag. XI), y 'l reverent Dubois, son primer traductor modern (*Le Pantchatantra ou Les Cinq Russes*, etc., par M. l' Abbé Y. A. Dubois.—Paris 1826) y missionista gran conexedor de l' India, manifesta (*Mœurs, et institutions des peuples de l' Inde*, II, 150) que la memoria d' un Pantxatantra en vers no s' ha perdut encara en aquella terra.

—(35)—

als temples de Budha; y finalment, fins dexant sempre de contar aquí, com argument probador d' antiguitat en general, l' origen asiàtic comú de moltes rondalles que, si aquesta 'l tingués com es molt possible, s' ensorraria á una época incalculablement remota, no gayre llunyana segurament de la divina creació del home, tan infantil d' inteligencia que lligava 'l Cel ab la Terra barrejant-ho tot, reparant encara al meteix Pantxatantra, entre son text de *sloques* ó sentencies poètiques, moltes d' elles passades probablement de la boca del poble, ahont les mantenia la tradició, á la primera redacció de l' obra, un passatge (I, 4) que refraneja 'l causar-se 'l mal un meteix ab la dita de fer com «un xacal entremetx de una batussa de marrans», (1) expressió que demostra clarament la molta popularitat que ja havia de tenir la faula aludida, s' arriba tan enllá, centúries endins, que ja no sembla gran pecat d' exageració 'l posar la naxensa de nostra rondalla del *Llop y 'ls dos marrans* á cinch mil anys endarrera.

(1) *Pantchatantra ou les cinq livres*, etc. trad. p. E. Lancereau, p. 41.

VIII

TRANSMISIÓN

Discorrent ara sobre la feta, que sembla un misteri, de com aquestes rondalles tan bessones s' han escampat pel mon, be 's poden dexar á un cantó les que la identitat del esperit humá ha originat semblables aquí y allí, á la manera que tots los pujols crián lo pí ferm y la canya doblegadissa totes les torrenteres.

Ni cal parlar tampoch aquí de les rondalles esclatades en camp particular y que després ha fet tornar generals la transmissió mútua, realisada á la barreja per caminants, mariners, conquistadors, emigrants de tota mena é infinitat d' altres vies, com darrerament per estudiants y llibres, ja qu' es feta que no admet dupte y avuy dia encara es facilment comprobable.

Ara, tocant á la manera com les rondalles nascudes ab la humanitat y pexades, tal volta ab amor de mare, per la primitiva rassa arya, tan vivament rondaliáyre, han vingut d' Assia á Europa y á les demás parts del mon, traspasant generacions y pobles y terres per cáure als escons de les nostres llars, feta en que hi sembla ressurtir, com á clau principal del enigma, una misteriosa *supervivencia*, hoste inseparable de la humanitat, ó un cert *atavisme* espiritual, ja 's presenta altra vegada entre les escoles que han sostingut la existencia, (encara qu' exclusiva) de les rondalles asiáticas, la mítica y la histórica, divisió de parers, conseqüencia natural del distint origen pretingut, *mitich-arya* d' una part, ab la tradició oral de generacions á generacions per vía transmisora, de manera qu' elles foran les resultes darrereres de les velles creencies mítiques dels nostres pares aryan, passades de pares á fills en tot l' ample de la rassa: y literari-indi de part altra, ab tot un enca-

-(37)-

denament d' enmanlleus literaris y orals per anelles de llibre á llibre y de boca á boca, comensant ab les conquestes d' Alexandre y ab la formació de reyalmes grechs á les metexes portes de l'India, continuant desde 'l sitgle anterior á la nostra era, per la rondallesca literatura budhista, que de l' India passá á la Xina, de la Xina al Thibet, y del Thibet als Mogols que la dexaren á Europa en la llarga estada de doscents anys que hi teren; mentres d' altre cantó, al bell plé de la Edat mitja, 'ls árabes, que guerrejavan á 'l India, s' enamoravan de les rondalles indianes y les traduían á sa llengua, despres de serho ja en persá, escampanles rápidamente á sos germans d' Assia, Africa y Europa é infiltrantles als pobles cristians del Occident, ahont penetraren també á doll pels creuats y pelegrins que les duyan de Terra Santa. Mes á n'aquí, com al punt de partida, aquestos distints parers, ben lligats sempre ab l' origen primordial rondallesc, anterior als áryes y als indis, en qual florida imaginació pogueren treure les rondalles comunes fondíssima goxada, s' unexen y completan; considerant que la persistencia de la tradició oral primitiva en totes les rasses y de la aryana en totes les branques de la rassa, sense la qual no s' explicaria prou be la universalitat d' algunes rondalles, com les referentes á l' home forsut ó Herakles grech, d' existencia occidental anterior á la difusió de la literatura indiana, históricament comprobable fins per pobles faltats de tota instrucció literaria, no contradiu pas en res sa indubtable difusió histórica oral y literaria, verificada desde l' India á totes direccions, necessaria á son torn per explicar la existencia de rondalles aryanes, ó que 'n tenen tot l' ayre, en pobles no aryans; resultant axis que la transmissió de les rondalles asiàtiques-comunes ha d' haver sigut obra de la tradició oral revelada de pares á fills, desde 'l principi de la humanitat, per grahons de gèneres incontables, y axamplada oral y literariament, desde 'l sitgle anterior á la nostra era, y sobretot á la Edat mitja, ab l' escampall de la literatura de l' India, ahont brahmans y budhistes eran tan aficionats á explicarho tot per simils y rondalles.

IX

ESSENCIA

Peró quina excelència hi ha sota 'l rústich vestit d'aquesta germandat universal de rondalles per haver despertat á tot arreu tan viu interés en esbrinar la seva historia? D'algunes realment, sinó de moltes, sembla que s' en podria dir qu' en elles s' enclou, com al flayrós pá de casa 'l llevat de l' avior, la primera flor de la fantasia de nostres antichs progenitors, áryes y proto-áryes: ses creencies mítiques.

Així en la rondalla de la Ventafochs, tan coneguda de totes les literatures populars y tan amagadora de sa essencia mítica en ses váries formes actuals, la xamosa donzella, personificació de la claror del dia, s' ha de veure tencada á la fosca cendrera per sa cruel madrastra, imatge de la nit, fins que una vella fada benéfica, qu' es la lluna, la 'n treu, apiadada, y la fa sortir, lluint son riquíssim vestit matinal, á la festa espléndida del galan príncep, ó 'l sol ixent, que se n' enamora y la pren per esposa.

Contemplant les rondalles per aqueix cantó, s' hi veu bellugar en son fons l' espectacle enter de la naturalesa, poétich, animat, ab fesomia humana ó figura d' animal ó semblansa de objectes comuníssims, tal com se representava en la verge imaginació de nostres passats; podentshi reparar clarament, segons la escola mítica, lo sol ó l' istiu, qu' es l' héroe salvador, lo príncep encantat, lo cavaller vencedor del monstre, l' home forsut, la mola axafadora; la lluna, qu' es la bona padrina, la gegantesa piadosa, lo formatje gustós; l' auba, que es la noya órfana, la dona d'aygua, la muller indiscreta; la nit ó l' hivern, qu' es la vella bruja, lo gegant devorador, la mala madrastra, 'l llop, lo lloch de l' encan-

—(39)—

tament; los dies, que son los fills maravellosos, perduts, sacrificats; los llustres matinal y vesprech, que són los dos germans, bessons, maltractats, l' un salvador ó víctima de l' altre; lo vent, qu' es la bota corredora, la catifa volayre; 'l núvol de pluja, qu' es la vaca, 'l toballó abundant de vianda; la boyra, qu' es lo serpent, lo dragó: tipos místichs principals, que no resultan, perxó, tan clars y ben probats que no 's puguin posar molts en quarentena, ni tan distints, per altra part, fins considerantlos tots veritables, que no 's puguin enclóure en dos, axó es: en la llum y la fosca, la vida y la mort, la bondat y la maldat, eternament en llúyta.

Fora d' axó, y passant de llarch excelencies ja comunes y visibles, com la històrica, la estètica ó la filològica, les rondalles qual colecció mes vella coneguda es feta ab l' intent d' ensenyar, be 's poden considerar també, per son esperit general, quan ja no sia per la manifesta intenció del exemple, sempre viu y pintoresch, com á llissóns instructives, moralistes, pràctiques, que s' han encarnat á la consciencia de les generacions; tenint á n' aqueix sentit una fulla de serveys brillantíssima, firmada á nom de les velles religions pels sacerdots budhistes, que instruïan l' Índia ab símils tradicionals; á nom de la Filosofia per Sócrates, que 's valia de faules per convencer millor á sos dexebles; á nom de la Política, ó rahó d' estat, per l' emperador Cosroes, que oferí mitx imperi al traductor persá de les rondalles indianes, y pel califa Almanzor també, que remunerá ab vuytanta mil piastres á son traductor árabe; y sagellada, finalment, per Jesucrist meteix, lo Mestre dels mestres, que no 's desdenyá de posar á sos divinals llabis parábols de fesomia tant popular com la del Fill pródich.

¿Quí sab, encara, si la munió de dites refranesques, que no 's mouen de la boca del poble, provenen totes ó bona part, de rondalles morals perdudes en lo mar inmens del temps, com la estrella qu' arriba á platja prové del barcó anegat ones endintre? La probabilitat de que axis sia 's despren de les moltes rondalles encara contades que son pura explicació ó desplegament de locucions populars, induptablement llevar ó frúyt de les metexes rondalles.

X

CLASSIFICACIÓ

Altremet l'activitat recolectora, tan aviat nascuda com ja grandíssima, ha produït en poch temps tanta multitud de col·leccions rondallesques que ni ha dexat fer una bona tria, classificant científicament les rondalles y distribuintles per menes ordenades, soptant sa inmensa abundó, vinguda segurament massa plegada per poderla abrassar d'un cop de vista, als metexos folk-loristes, com lo gran bé de Deu de l'any de l'abundancia, que, segons relacions populars, seguí á l'any de la fam, devía soptar als pagesos més previsors, que no tingueren tampoch casals als graners per colocar degudament la cullita.

Cada colector á n'aqueix punt ha obrat á mida de son gust, presentant les rondalles á la desbandada, sense classificar, ó classificantles, en tot cas, expressament per sa col·lecció, petita ó grossa, sense allargar la vista més enllá ab l'intent d'abrassar totes les produccions rondallesques.

N'osbtant, tres probatures s'han fet de classificacions científiques generals que valen la pena de ser recordades: la de Von Hahn, la de Baring Goult y la de Braga; les dues primeres recomanades y tot pel *Comité de rondalles populars*, rama de la *Folklore Society*, de Lóndres, que també les publicá, (1) y la darrera presentada per son autor, (2) ab ajuda de teories de Taylor, l'eminent escorcollador de les civilisacions primitives.

(1) Acta de la sessió de 22 Juny de 1882.

(2) *Contos tradicionaes do povo portuguez*.—Porto, (1885).—Vol. I, pág. XLVI.

Von Hahn fa tres divisions principals: 1.º La familia, ab subdivisions de marits y mullers, sobrenaturals y naturals, que han experimentat abandono, expulsió, ó venta y compra; de pares y fills, desitjats, abandonats y fillastres; y de germans y germanes: 2.º Barrejes, en que s' hi comprenen les obtencions de núvia, la presa d' heroines y assumptes varis, com dones d'ayga despullades de sos vestits y casades, besties agrañades que salvan á un héroe, etc.: 3.º Contrast entre 'l món exterior y 'l interior, en que hi campejan l' héroe que vens al dimoni ó l' enganya, etc.

Barning Goult fa dos grupos: 1.º Histories familiars, subdividides en classes de marits y mullers, sobrenaturals y naturals, que han suferit abandono, ó decepció; de pares y fills, que poden ser fills sobrenaturals, abandonats, padrastres ó madrastres, y pares enamorats de sa filla; de germans y germanes, que son tres germans, tres germanes, un germá y váries germanes ó al contrari, germans bessons, y germá y germana; y de núvies en que hi entran la núvia cambiada, robada, la princesa curada d' orgull pel núvi, la princesa desencantada, y la núvia haguda per la forsa ó pel talent: 2.º Assumptes varis, subdividits en homes que surten al món invisible, viatjant al cel, al infern, ó lluytant ab sers sobrenaturals; homes iguals á altres homes, però que un d' ellis obté la supremacia; rondalles en que hi ha sospita d' un criat fidel; les que agafan á la barreja homes y besties; y per fi, aquelles en que hi entra la sort dependenta de la conservació d' algun amulet ó misteriós objecte.

Braga fa tres divisions: 1.ª Concepcions fetixistes peculiars als pobles selvatges y persistentes en les civilisacions kusxites y mongóliques, en que hi entran la comparació per diferencia, la persistencia de la metexa concepció ab mira moral y forma literaria, y sa disolució popular en locucions proverbials y referencies alusives: 2.ª Concepcions politeistes, propies de les societats rudimentaries y abundoses en les civilisacions semítiques y aryanes; en les quals se comprenen los mites antropomórfichs del sol, de l' auba y de la nit, del cel, dels núvols y de les estrelles, dels dies y dels crepúscols; y 'ls mites antropopátichs formadors d' epopeyes, en que 'l sol hivernal ó estiuench es lo jove héroe que mor y resuscita, com Aquileus y Ligurt, y la primavera es la donzella roba-

-[42]-

da, com Sita y Helena: 3.ª Concepcions monoteïstes, propies de les societats superiors, en que preponderan les idees abstractes, observantshi l' olvit dels temes mítichs entre 'l poble que ja en les rondalles no més hi veu prínceps, noyes, velles, tresors, llops y monstres; sa renovació per les formes literaries, novelístiques y llegendesques, y sa mitificació racional, ab la comparació per plausibilitat, en exemples y parábols.

D' aquestes tres classificacions ¿qué se n' ha de dir? Massa exteriors les dues primeres, sembla que, sense plan ni nort, vagin cassant, de divisió á subdivisió, les rondalles que s' escapavan; y tampoch satisfá la darrera, no solament per la inseguretad dels principis en que 's funda, alguns inacceptables ja desd' ara, sinó també per sa amplitut excessiva, que indubtablement la fa surtir fora del género rondallesch per moltes bandes.

Reconexent que no ha arribat encara l' hora d' una classificació completa y definitiva de les rondalles, impossible de fer segurament mentre 'n quedin per recullir, cada dia, perxó, 's fa més desitjable en les coleccions l' adopció d' un método classificatiu, uniforme, clar, senzill, condicions tal volta no tan estranyes al següent, establert, prenent l' home per tipo, sobre la personalitat possible dels principals actors de les rondalles, forsosament més baixa ó més alta que la humana ó la humana metexa, que no 's pugui exposar de passada á la consideració pública dels folk-loristes; podentse, además, dir en son abono que probablement segueix l' ordre d' aparició de les rondalles, donchs sembla natural que 'l home no civilisat s' havia d' adonar primer dels sers inferiors que 'l voltavan, personalisantlos tots á sa imatge y semblansa, remonant després sa inteligencia, admirat y temorós, als sers superiors, ja creats ó qu' ell se creava, atribuintlosli facultats majors á les seves, y finalment s' havia de reparar ell meteix, retreyentse en infinitat de dites jocosas y acudits de tota mena.

MÉTODO CLASSIFICATIU DE LES RONDALLES POPULARS

I.—*Rondalles baix-humanes:*

1.er de besties, 2.ª de plantes, 3.er de la naturalesa inorgànica.

II.—*Rondalles sobre-humanes:*

1.er de fades, 2.ª de bruixes, 3.er de gegants, 4.^t de nanos, 5.^t d'encantats, 6.^è de monstres, 7.^è de follets, 8.^è de fantarmes, 9.^è de prínceps maravillosos, 10.^è de sants, 11.^è d'ànimes en pena, 12.^è de dimonis

III.—*Rondalles humanes:*

Del home.

NOTA BENE. Les rondalles *mixtes*, ó realitzades per actors de distinta personalitat (baix-humans y sobre-humans, sobre-humans y humans, etc.), deuen formar subdivisions de la especie á que pertanyin los héroes ó 'ls actors de més importancia.

Tirant, sens dupte, al mateix punt de la classificació general rondallesca, s'ha proposat també pel *Comité de rondalles populars*, de Lóndres, als folk-loristes de tots los paysos, la catalogació en extracte de les rondalles conegudes, per papeletes en que hi constin títol, personatjes, argument, circumstancies incidentals, lloch de publicació, caràcter de la colecció y observacions del col·lector; papeletes que servirian al citat *Comité* per formar una estadística completa de rondalles; però, á n'axó, alabant com se mereix la iniciació de la idea, qual dificultosa realització ja declara prou sa metexa grandaria (no caldria més, ara com ara, al bó de la época recolectora, posar á totes les coleccions noves una senzilla llista indicadora de les rondalles del mateix pays anteriorment publicades?

XI

RECOLECCIÓ

Repasant ara aquesta tungada recolectora, que comensa al lo sitgle y está encara al plé de sa activitat, s' hi veuen al primer cop d' ull dos criteris ben distincts, practicament plantejats: l' un, procurant aplegar no mes, y encara moltes vegades sense gayres escrúpols de fidelitat, l' argument de les rondalles; y l' altre, mes nou, cuydant d' agafar també y de reproduir exactament sa forma externa, la *ipsissima verba* del rondallayre. Entre l' un y l' altre la tria no es pas duptosa; y cada día, per lo tant, á pesar de la facilitat que acompanya al primer, tan agradós també á la vanitat literaria que 's fica ab ell en terreno vedat abont convindria de debó que hi hagués Guardia Civil, aumenta considerablement la estima del darrer, qu' es, sens dupte, l' millor y l' únich científich. Es indispensable que fondo y forma, tan íntimament lligats als llabis del poble rondaller, se recullin units, sancers, immaculats, y que s' presentin axís meteix ab tota franquesa y fora escrúpols de monja, sense supresions ni afigidures, sense barrejes (r) ni retochs de cap mena; donchs l' ánima popular, qual conexensa 's busca, no solament apareix al fondo de les rondalles, sino també, y molt sovint encara millor, al entrenat de la forma, si al fondo ab sa fesomia general humana, á la forma además ab lo tirar característich de cada terra. Per altra part, una de les veus que cla-

(r) Grímm meteix caygué en peccat, barreiant ó encadenant com una sola rondalla d' un petit *Patufet* varies versions de les comarques del Mein, Hesse, y Paderborn. (Ob. cit., n.º 45).

—[45]—

man fort á n' aqueix sentit es la veu de la filologia, ciencia amantíssima de les formes dialectals populars, qu' en son estat incult y verge revelan infinitament millor la vida del llenguatge que les llengües acadèmiques, ja baix lo poder de les plomes estilistes.

Axis, donchs, l' éyna recolectora per excelencia ha de ser la escriptura abreviada y rápida, que arriba á sa plenitut pràctica ab la notació taquigràfica, á fi de no perdre cap incident ni paraula de la narració: entenent, n' obstant, que si la grosseria té dret á ser recullida, la brutícia ni la obscenitat jamay, com no s'ia ab destí á coleccions reservades exclusivament á la conexensa dels sabis: y altrement, lo colector ha de saber distingir, sobretot per l' áyre tradicional, tan inconfundible, una vegada conegut, com l' olor de la viola boscana, les veritables rondalles populars de les paparrutxes fútils, indignes de conexensa.

Convé sobremanera que de cada rondalla s' indiqui sa proveniència local, ab la que sol estar íntimament relacionada; y aquesta indicació sola be pot estalviar generalment, sinó les circumstancies rondallístiques excepcionals de la persona contadora, que al criteri del colector toca anotar, la revelació de son nom que, ademés de treure á la rondalla part de sa xamor colectiva, en últim resultat no te altre objecte que servir de passaport testificatiu, ben poch favorable certament á la honradesa verídica del colector, y gens falaguer tampoch per la bona gent del poble que, quan mes francament s' ha expressat, mes sembla que 's treu á la vergonya pública.

Criatures, vells y dones son los arxius de rondalles que ab preferència s' han d' escorcollar, tant per sa comuna abundancia com per héure la narració (bé massa facilmente modificable, á causa de sa forma prosáyca, que ni d' una metexa persona surt igual dues vegades), ab mes caracter colectiu y puresa tradicional, deslligada de la subjectivitat, impossible, perxó, d' esquivar totalment, que 'l vigor de la vida ó 'l temperament personal hi engastan ab mes forsa; á qual fi també la falta de instrucció literaria del narrador, que no ha d' obstar á sa claretat d' expressió, circumstancia igualment atendida, axis com sa vida quieta, millor en masía qu' en vilatge y millor en vilatge qu' en ciutat, favorexen evidentament la

—(46)—

cullita de sos llabis; jamay, per altra part, gáyre facils de desclóure á causa de la candorosa basarda que 'l poble, convensut del escassíssim mérit de ses rondalles, te sempre de cáure ab elles en la burla del colector ó interessat en recullirles, y sols la bona astucia del meteix, comensantne alguna, citant persones conegudes que n' hi han contat, oferint pagar la estona, ó valentse d' altres medis que sobre 'l terreno ja proporciona la prática, dirigits tots á tranquillisar l' esvalotat amor propi del requerit, poden vencer sa repugnancia.

Finalment, sense perdre de vista may, contra 'l novíssim torrental d' anotacions inmensas, vessantes d' erudita curiositat, que 'l saber suprimir es lo primer manament de la lley de tota ciencia novella, l' actual estat dels estudis folklórichs demana imperiosament al colector de rondalles, á mes de la classificació corresponent de les metexes, sempre imprescindible, sa personal contribució, per notes adjuntes, al esclariment d' alguns punts verament importants, com son: la extensió de les rondalles ó amplada de mon que agafan, es dir, si son universals ó 's troban á tot arreu, si son pròpies d' una rassa en general ó si ho son d' un poble en particular; son origen, sa formació, sa antiguitat, sa transmissió y sa essencia. (1)

(1) La escola mítica, per veu del filòlech Max Muller, redueix á tres los punts principals:

- 1.er Si les rondalles existexen á tot arreu y son, per lo tant, un natural producte del esperit humá en son pas de la rusticitat á la cultura;
- 2.ª Si se 'n pot refer la historia desde 'l temps present á l' antich y seguirne la migració del Orient al Occident;
- 3.er Si 's pot explicar son origen ó tréure en clar sa rahó d' esser, descobrint sa primera formació dintre 'l bressol mitopéych del llenguatge ó de la pensa humana. (*Archivio per lo studio delle tradizioni popolari*.—Palermo, 1882.—Vol. 1, fasc. I, pág. 7-8.)

XII

RESULTATS

A pesar del esplendorós conjunt dels estudis rondallístichs, que ja semblan á hores d' ara un aforrat esplet d' espigues rosses á punt de fals, no s' ha de tenir la vista gayre fina per véurehi campejar entremix alguna clapa negra de niella qu' en interés de la cullita científica convé senyalar ab la má ben estesa: tals son, entre altres, la poca escrupolositat de bona part d' aplegues realisades que, encara que no arribin á ser pures falsificacions *pro pecunia* com los restos lacustres extrets dels llachs de Suissa, qual engany s' ha descubert després d' haver servit tant per proba de la existencia y naturalesa del home prehistórich, haurian de ser refetes de cap y de nou; lo sistemátich menyspreu, amagat sota la importancia del procés científich pur, de la fesomia bella de les rondalles, tan reclamada per la historia crítica literaria que ja hi comensa á entrevéure l' origen y filiació de les mes admirables inspiracions estétiques, y l' esclussivisme d' escola, com-ara 'l de la mítica y de la históricha que tant se 'n disputan la essencia, abdós inseguibles certament en tot son úrp, però 'l primer repugnant y tot, moltes vegades, per sa furtor absurdament irreligiosa. La novetat, causa en tot temps de neófits massa fervorosos, va promoure també, á seguiment de la teoria de Grimm que descubrí á les rondalles «les últimes maravellozes resultes dels antichs mites originaries escampats per tota Europa, 'l ressó de les velles religions portades per alguns pobles fora de sa pátria primitiva», un febrós desfici en busca de correspondencies mítiques entre rondalles viventes y creencies mortes, desfici que, desfet en veritable mitomania, ha anat pujant, pujant,

—[48]—

com l'aygua d'una riuada, acabant per semblar talment un immens riu surtit de mare. L'escola grímmica no s'acomentá de les rondalles que de dret li pertanyian per son evident caràcter mítich, sinó que, ab mes coratge á cada nou éxit, les abasegá totes, estirantles, encongintles ó masegantles convenientment al llit procústich de son excludivisme, fentles entrar plegades, ab complert olvit de sa diversitat essencial, originaria ó nativa, á dintre les panteistes págines del Rig-Veda, son veritable sarró encantat, ahont ha pretingut encabir y tot, per veu d'alguns mitomaniachs furiosos, dignes de llástima, fins la metexa religió cristiana; cayent, per lo tant, en interpretacions forsades, falses y ridícules que l'han ensorrada al general descrédit. Però, á n'aqueix punt, per natural reacció, aparequé la escola històrica que, á son torn, acabá per negar tota mena de simbolisme mítich rondallesch, afirmant que cada rondalla té sa patria primitiva dintre 'l cèrcol de la historia, qu' es l' Índia per la major part; excludivisme igualment insostenible, pensant no mes en la progenitura prehistòrica indiana, induptablement árya en lo físich y en lo moral mítica, circumstancia que de totes maneres ha d' haver tingut influencia en la fantasia històrica immediata d' aquell poble, rondaller per excelencia.

N' obstant aquestes tares, que sens dupte s' anirán perdent, la rondallística comensant de convertir en realitats fruytoses sa plenitut de florides esperanses, ja ha tancat les boques que de bon principi se 'n reyan, motejántla de infantil y fútil, y ja se n' emporta avuy dia totes les vistes, com un nou arch de Sant Martí que toca ab la corva de son brillant cèrcol tota la humanitat, iluminántne la desitjada conexensa.

Ella, agafada als materials vivents que s' afanya á recullir com arenes d' or depositades per la rierada dels sigles, s' endinsa á les primeres époques en amigable companyia ab les ciencies prehistòriques, inventariántne, per la confrontació induptiva y deductiva, les creencies, les costums, l' estat social, inventari completament indispensable pel cabal compliment de la sentència délfica *coneixte!* que ara atormenta les conciencies ab mes forsa que may, donchs l' home, part integrant de la familia humana ¿cóm coneixerá son present si desconeix son passat?

—(49)—

Ella, ab ses germanes folklòriques, va escrivint de 'n mica en mica la pàgina que falta al llibre de la història, la pàgina del poble, factor importantíssim, per no dir capital, en la política, la moral, la literatura, l'art y la ciència; donchs, la tradició popular, com un arbre gegantí quals llarguíssimes arrels traspassessin totes les capes de la terra, posant á cada una, y segons sa composició, nous filaments, traspassa també ab ses rondalles totes les èpoques ó capes del temps, modificantse típicament á cada una y de cada una mostrant, per la relació que hi tenen ses modificacions, la fesomia especial y propia, introbable gayrebé sempre en lo text de reys, de capitans y sabis que forma 'l llibre de la història conegut fins ara.

Ella retrata encara com un mirall iomens, universal, lo caràcter present del poble, que viu á tota vida en l'ayre de ses rondalles típiques, aquí esforsat y altiu ab sos héroes gloriosos, allí abatut y miserable ab sos faramots horribles, prenent gran relleu sa imatge á la llum de la comparació, que 'n dexa véure y tot, d'encontrada á encontrada, pel jayent especial que hi han prés les rondalles comunes, no solament les diferències essencials, sinó 'ls rasquetxs mes subtils, com la arruga tétrica del front ó 'l platximós clotet de la barba.

Son procediment històrich comparatiu, qu' es lo científich per excelencia, revela cada dia noves veritats que sobrepujan en importància á les mes celebrades de les altres ciències sociològiques, agafades al meteix método de investigació: com ara gnó es una certesa filològica que per la semblansa actual de les varies llengües neollatines se treuria en clar la existència de la antiga llengua de Roma, mare de totes, encara que se 'n hagués perdut memoria y rastre? Donchs, axís meteix, la rondallística per la semblansa de les rondalles de pobles distints, allunyats, desconeguts actualment, fa indubtable també (forapart, á voltes, del poder de la identitat espiritual humana ó del cercol de la mútua transmissió), la existència primitiva d' una tradició única y comuna, tota plena de conseqüències importantíssimes per la història del home sobre la terra.

Finalment, renunciant per la llargària de la tasca, que no foragens fàcila, á detallar concretament un per un los serveys de la

—[50]—

rondallística, que's confonen devegades, com l'espléndida gradació de tints d'un sol naixent, entremix de la celística lluminosa que forman á una les ciències històriques y prehistòriques, ja no es possible d'aptar de sa grandíssima importància, digna de l'atenció general; urgint en gran manera la recolecció de rondalles, matèria primera de totes ses investigacions, abans que la impremta, el vapor ó la electricitat, que nivellan á passes de gegant los caràcters dels pobles, arrasantne tota mena d'essència típica, no les acabin de malmetre y d'esborrar per sempre.

AGUILÓ, Marià
1893

"Prólech" in M. Aguiló, Romancer popular de la terra catalana. Cançons feudals cavalleresques, B., Alvar Verdaguer, p XI-XXXII. (18)

PRÒLECH

COMPROMÏS, per sobirà encàrrech, á publicar lo Romancer popular de la llengua catalana, sobrevinguérenme extraordinaries y greus obligacions de ma carrera, la translació de la Biblioteca provincial y universitaria... y après... la recruada y 'l ròlech d' una malaltía incurable. De llavors ençá he esperat debades, ja que no la salut, les estones de sossech y de escalf que son mester per escriure; y vell, desmemoriat y empeguit de la tardança, entrech als aymadors de la poesia del poble un llibre que no es fill del estudi sino de la paciencia, les fulles rònegues de les cançons de la terra, arrancades á la memoria de menestrals y pagesos, que comencí á percaçar ab inconscient fal·lera allá en les derreríes de ma infantesa.

- xii -

Estampades de temps y á correccuyta les contingudes en aquest volum, han esperat en va lo pròlech y les notes que deurian acompanyarles. Sols l' agraïment mou, á males penes, la sexuguesa de ma ploma per pagar lo tribut de regonexença á la Corona que se digná encomanarme la publicació del Cançoner tradicional d' aquesta regió, com lo símbol mes comprensiu de l' amor que nostres Monarques professan á tots los pobles del Principat, y dels antichs Reyalnes que la componen, y com una manifestació de benvolença al idioma, que renaix á la literatura per l' enginy del gloriós estol d' escriptors quel conrean.

Mes com est llibre de cançons populars, tretes de la tradició oral, no es pas lo primer que veu la llum á Barcelona, cal recordar aci als qui m' han precehit en la publicació de consemblants reculls, y forçat per llur exemple dir qualche cosa del present, començat abans que 'ls altres. Deman, donchs, llicencia per comptar á la bona de Deu, y molt per demunt demunt, la llarga y enujosa aplega dels materials ajustats per esta tardívola impressió. Catalunya no ha anat á la reçaga en la profitosa feyna d' escorcollar sos cants y ses arreconades tradicions, sens pretendre per açò que tinga sa tasca del tot llesta.

— XIII —

No dech entrar en lo camp flayrós d' exa poesia en que 'm nodriren, trescat per amichs ja tots defunts, sens dirlos, lo peu al estrep per anarlos á trobar: á reveure, á Deu siau! Lo primer qui 'l guaytá des de l' altesa de sa intuició poderosa, mes com á musich que com á literat, fou en Pau Pí Ferrer, de immortal memoria: après lo recorregué y esbriná ab tanta d' erudició com d' amorosa gelosía, l' egregi catedràtich en Manel Milá y Fontanals, de gran y merescuda anomenada: mes tart, ab febrosenca cuyta l' infatigable catalanista en Francesch Pelay Briz, Mestre en Gay Saber; y derrerament en Bertran y Bros, estudiós poeta y folklorista apassionat, qui abans de sa preciosa *Rondallística* nos dugué una toya de *Cançons y follies inédites* del peu mateix de la montanya de Montserrat, aliont nasqué, y fa poch morí, dexant un dolorós buyt en les lletres regionals.

Moltes son les cançons escaduceres estampades en Revistes y Setmanaris catalans, y mes les incloses en les publicacions dels Excursionistes. De totes voldria recordarmen per citarles en son lloch; puix de cascun romanç sen pot formar tot un romancer, ab tantes de fulles com persones hi ha qui 'l sapian, ja que may he pogut trobar dues copies verament pariones ni

— XIV —

entre la gent matexa qui 'ls cantava á chor en una treballada ò tall de feyna. Les nostres cançons, sobretot les antigues, si no mudan la pell sencera com les serps, se pot dir que cambian moltes de ses escates, no ja en cada vila, sino en cascuna de les boques que les galejan.

* * *

Durant la llarga temporada en que 'l començat renaxement literari de la llengua materna dormia com un infantó malatiç ensopit en el breçol, sens que 'ls poch's qui 'l vetllavam poguessen endevinar la vinguda dels Jochs florals, que havian de transformar per encantament aquell breç en carro triomfal; lo dalè de veurel pujar y creixer sanitó's me feya esperararne el miracle mes aviat de la poesia popular que de la artística, atesa la fredor ab que entre 'ls literats aquesta fou rebuda en un principi.

Un libre de cançons catalanes, dictades per gent qui no sap de lletra, era lo millor memorial de greuges, que un poble entoçonit per sentiment y per necessitat á conservar sa llengua materna pogués presentar als fills qui la renegan y á aquells qui 'ns la han bandejada de nostres escoles. Exa poesia anònima y

- xv -

humil, la única capacitat de desarmar la crítica y la enveja, me semblava aposta per tornar a encendre 'l foc de l' amor patri en los cors en que n' hi covia una sola espurna. La fruició misteriosa, increíble a qui no la haja sentida, que exos cants atractivols tenen pels infants qui ab ells se agombolaren, y l' amor que mes tart despertan a la llengua que s' ha après de confegir tot breçolantse y condormintse al so de ses tonades, me 'n exageravan el poder y la válua, fins al punt de creurels ab prou força per axecar ells sols la sacrilega llosana d' oblit que n' Aribau, en Cortada, en Martí, y singularment en Rubió y Ors havian intentat remoure y alçapremar ab llurs rimas catalanes.

Desgraciadament per realisar aquest somni juvenivol tot lo que 'm sobrava d' entusiasme y d' abnegació, mancava de temps y de medis; puix calia visitar encontrada per encontrada tots los territoris ahont se parla nostra llengua. Desitg que may logrí satisfer del tot, jatsia a copia de viatges arribas personalment a recullir ab mes o manco sort un bon esplet de cançons en distints pobles de cascuna de la vintena de vegueries en que Catalunya abans estava compartida, y en especial en totes les valls pirinayques, en les yllés Balears y en diferents llochs del antich regne de Valencia.

- xvi -

Mentres poguí dispondre de les vacances d' Agost, que llavors se 'ns concedian, solia destinar quasi cada any dita mesada a una d' exes treballoses caceres que 'm tenian el cor robat. L' espectacle de la naturalesa, la riquesa del llenguatge de la pagesia, los monastirs y les esglesies bizantines, los castells, sovint los archius parroquials o 'ls de les batllies, y a vegades los llibres vells tirats en les gorfes o graners, compensavan llargament les molesties y perills d' algunes d' exes apressades exploracions.

Ventura d' açò, puix que l' aplega dels cants tradicionals es una de les feynes mes fexugues y de mal fer. Tot lo que aquesta poesia té d' agosarada y franca, sembla que les minyones, axí vilajanes com camparoles qui son les qui especialment la guardan, ho tingan de desconfiades y de vergonyoses per dirla al foraster qui de sopte se presenta ab desitg de transcriurela. May arriban a creure que persona de distint estament pugua fer cabal d' exes cançons passades de moda com lo ret y la filosa; y quan se 'n persuadexen no saben explicarsho sino per un ram de bogeria.

Lo temps que 's pert en cada poble en que un atura a pararhi los filats que 's fan mester per exa caça singular, acaba per ferse incom-

— XVII —

portable, atès lo migrat profit que les mes de les voltes se'n sol traure. Per acursarne tan amolinós preparatiu, sempre á recomençar, puix que'n lloch es possible arribar y moldre, triava los llogarets arreconats de les comarques mes enderrerrides, ahont la poesia popular, amiga dels pobres, hi conserva ecos llunyans de les veus de la Edat mitjana. Sovint les afraus mes rònegues me donavan les millors cullites; y quan no, un que altre exemplar sencer é incorrupte d'exa poètica flora, marcida, esfullada y quasi perduda en la terra baxa y á punt de perdres fins en l'alta Montanya. Si la fosca m'hi atrapava ab unes quantes cançons de les desitjades ja en cartera, me aconortava ben aviat de no trobarhi llit ni pal·liça ahont jaure (com prou vegades m'esdevingué), y estesa la manta demunt la terra broxa, lo sach de nit per coxi, m'adormia somiant aquell cant ideal que may de la vida arriba á copiar-se.

Trencada en la guerra dels Set anys la cadena de la tradició, del tot rovellada y fesa desde la de la Independencia, cuytava á replegar-ne ses anelles escampades, ab la febre ab que se acudiria á salvar los documents d'un archiu en que s'hi calás fochi. La antiguitat visible d'algun romanç d'aquests avivava la dèria de descobrir als que fantasiava amagats

— XVIII —

derrera de cada serralada, que al acabarsem los dies vagarivols havia de dexar ab prou racança per trescarla un altre any, si á Deu plahia.

Recorregut tan sols, y encara ab sobreru cuyta, una tercera part del territori catalanesch que'm proposava seguir, vaig inventariar los materials que tenia, ajustant en un plech totes les versions de cada romanç, y distribuint aquests en les seccions que'm semblaren mes propies, senyalantles ab sengles rètols á fi de colocar totduna en son lloch les copies que de nou replegaria. *Cançons feudals cavalleresques* posí interinament á les incloses en est volum, y ab eix títol, que no tractaré ací de defendre, romanen.

* * *

Quan n'estenia l'inventari, fa una quarantena d'anys, me animava la falaguera ilusió de ordenar lo romancer ab consell y ajuda d'un gran literat amic, qui'm demaná escriuren lo procimi per ferbi l'estudi de la poesia popular que rumiava. Joyós d'exa espontánea oferta, á la qual no's fixá temps per complirla, redoblí l'esforç per acrexer la colecció, y fins les importunances als coneguts qui tinguessen

- XIX -

alguna avinentesa d'ohir cantar á gent forana, perque m'aydassen á augmentarla.

Abans d'empendren la publicació lo com me deya, y no m'enganá, que era mester visitar les yllas d'Esvissa y Formentera, ahont necessariament la vella poesia que cercava, s'hi havia de trobar viva encara é *in fraganti*. Mes les vacances de 1852 se'n vingueren, y en lloch de ficarme en un dels llauts d'exa travessia, que cap vapor disputava á les veles llatines, quedí de sopte compromès per l'amistat á pujar á la diligencia que'm dugué á la coronada vila ab la excelent companyia de mon amich y mestre D. J. M. Quadrado.

La passió prou arrelada per conixer nostres MSS. literaris triumfá aviat de l'anyorança de la poesia popular. L'antich menyspreu de nostra llengua dexá traure, ja des de principis del segle XVI, nombrosos còdices, molts d'ells únichs, que expatriats de Catalunya fan grossa falta á la llengua renaxent, freturosa de semblants caminadors. Los recondits en les Biblioteques del Escorial, de Madrid y de Çaragoça m'obligaren á perllongar fins á l'any següent lo viatge á les Pityuses.

Cal recordar, emperò, que en esta temporada la veu del catalanisme, tan sumorta en lo Principat, ressoná per primera volta, que jo sapia,

- XX -

en la Cort; y dins lo petit y triat cercle en que podia ferse ohir, va trobarhi llavors un eco mes simpátich, al parexer, que en la matexa Barcelona. La alarma hi tardá uns quants anys encara á despertar aquell yrat é imprudent rebuig, que, com era natural, serví de contier ò burjó per acabar d'encendre el foch en la capital de Catalunya.

Á Madrid hi sortí, aquell any, un notable article á favor de la escola literaria catalana, axí dels qui's servian de la llengua oficial com de la materna, escrit per persona autorizada, qui feu ses primeres armes en *El Artista*, heralt del romanticisme espanyol, y viu per honra de les lletres y de les Academies. Al cap de taint temps, molts dels pensaments ab que encoratjava nostra literatura poden servir de prolech per justificar actuals publicacions regionalistes. Aparegué lo dia 14 de Novembre en lo acreditat periòdich *La España*, té per títol *Poetas modernos mallorquines.....* y per autor D. Pedro de Madrazo.

La entretinguda revisió dels MSS. catalans de les Biblioteques del Escorial, de la Nacional y del Archiu de la Royal Academia de la Historia, y 'l regonexement de quasi totes les demés de Madrid, incloses les dels principals bibliòfils, la de Don Pascual de Gayangos, en

— XXI —

particular, m' hi ocuparen mes d' un any. Esperançant ab l' ilusió de trobar l' auxili que era mester per publicar la *Biblioteca Catalana* que de temps somiava, llegia curós les obres desconegudes, n' inventariava els mots y refranys que m' innovavan, testimoniejats ab son text corresponent, y copiava entegres aquelles obretes que m' parexian mes propies per enllepolir als lectors y fer estimar nostra llengua.

Toledo, ahont s' hi venian llibres de D. B. J. Gallardo, y Çaragoça, ab son *Cançoner* desconegut, allargaren profitosament encara mon viatge de retorn. Á Lleyda, cercant al matí recorts de sa antiga Universitat y volums de ses estampes primeres, y al capvespre cançons entre la pobriçalla dels arravals, torná á reapareixer lo assedegament d' aquella poesia embriagadora, ab tal força, que vaig resoldre anarment cuytós á espassarlo á les ylles d' Esvissa y de Formentera, ahont la mesada curta que hi romanguí fou tan fruytosa, que sempre mes m' ha racat no trobar lleure per tornarhi.

Capficat en estes investigacions (ridicules cabories als ulls de la generalitat), ignorava, y tardí molt á saberho, que París al entretant les hagués posades de moda, donant sa poderosa empenta per l' estudi y l' enaltiment d' exes cançons desvalgudes.

— XXII —

Un decret del príncep President de la República, del 13 de Setembre de 1852, preparat per Mr. Fortoul, ministre d' Instrucció, maná recullir y publicar les poesies populars de tots los departaments de la França; y poch après sortiren de la Estampa, ja Imperial, les *Instructions du Comité de la Langue, de l' Histoire et des Arts de la France*, redactades pel sabi catedràtic Mr. Ampère, per servir de norma en la replega y classificació de les cançons que se anavan á cercar.

Aquest decret, que despertá aviat en la nació vehina nombrosos colectors, y n' há fet y 'n fa tot sovint exir de nous, trascendí á sa guisa en lo conreu literari de nostra llengua; jatsia no se haja publicat encara la edició oficial del *Cançoner* ques demanava. En 1854 apareguren á Barcelona *Observaciones sobre la Poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos, por D. Manuel Milá y Fontanals*. Imprenta de N. Ramírez, 1853; y est llibre benvolgut, escrit en castellá, tingué mes tart, sens que son autor s' ho proposás, una influencia decisiva y ara per tots regoneguda en nostre renaxement, provant una volta mes lo poder marvellós de la poesia del poble.

* * *

- XXIII -

Encalçat per la mort, no m'entretindré à comptar les rêmores y'entrebanchs de tota mena que han empatsat la publicació del present Romancer. Sens ells tal vegada n'hi havia prou per deturarmen ab les indecisions porugues de ma insuficiencia, ab mes ilusories confiances en vanes promeses de cooperació, y mes que tot, ab la impossibilitat de donar jamay per acabada una recolecció que sempre dexa tant que espigolar. Tot sacrifici me semblava poch en la empresa de reconstruir eix trocejat monument nacional, creat pel poble catalá ò enmol·lat per ell mateix á sa imatge y semblança.

Ací donchs oferesch aquest volum com un primer grahó en la llarga volta d' una escala en que han d' encabirsenhi molts: los materials replegats en mitja centuria per bastir los demás jauen oblidats en una prestatjada, y sols Deu sap qui 'ls veurá aprofitats. No es cosa d' arribar desde abaix apreciacions y paritats que al arribar al cim pugan quedar enjòliques y mal fundades. Un escaló s' ha de recolzar demunt l' altre, y es mester pujarlos tots per conexas millor á cascun, y guaytar des de dalt la fesomia del poble qui 'ls ha construïts.

Prou sabuda es la consemblança que 'ls cants populars y les rondalles de les nacions del Mitgdia de l' Europa tenen entre sí, y no fre-

- XXIV -

tura tant conjuminar nous coteigs ni ponderar la importancia d' aquests estudis per una ploma despoderada com la meua. Per sort l' estudi de les literatures populars segueix per hont se vulla estant de moda, una de les de mes durada en est segle mudadiç. Poetes y erudits, sabis y aficionats les han tretes de la fosca de sos amagatalls, venjantles del menyspreu ab que abans se les tenia. La nova generació no ha rebujat, com sol succehir, l' exemple de la passada, ans al contrari, l' amor un xich poruga per la poesia tradicional que 'ls avis y pares mostraren, los fills l' han convertida en escalfada devoció, y los nets quasi en fanatisme. Si de primer començá per abellir y robar el cor ab l' encantament de les tonades ab que enmantellá y cubreix á voltes la cruessa de sos dictats, al conèxerse aquests per l' estampa, la lletra prová que no era menys que la musica, y com el vi generós, pujá al cap d' alguns escriptors, qui á força d' erudició y d' enginy, filosofant, comparant, y fins fantasiant, de rondalles y cançons n' han fet una ciencia, encimbellada ja entre les trascendentals, que l' aristocrática Anglaterra batejá ab lo nom de *Folk-Lore*, acceptat per tot arreu. Tal es la munió d' obres compilades á est fi, en un sens nombre de llengues y de dialectes que caldria consultar

- xxv -

per saber pregonament aquest novell ram de la literatura, que bastarian per sí soles á formar una gran biblioteca.

* * *

Exa cobejança viva que empeny als colectors á salvar del oblit los vells cants populars, senyala sa pròxima desaparició, tota vegada que ningú se entreté á estar lo que abunda, sino lo que, minvant de dia en dia, perilla aviat de perdres. Tantdebò que esta frissor, estesa per tot arreu com un providencial contagi, hagués arribat á temps per archiuar tots los testimonis d' una poesia may escrita de que 'l llibre 'n serà la tomba. Maravellosa força tenen les tradicions per arraparse de nou y reverdir; mes, ara per ara, romanen esmortuïdes y quasi esborrades en la memoria del poble, qui ensibornat en la transformació que lo adalera, romp ab son passat, y rebuja y menysprea l' exam de recordances del avior, que abellia y delitava la mesquinesa de les llars mes freturoses.

Dever es, donchs, de recullir estes flors boscanes y cuytar á trasplantarles á les plançes de la conservadora estampa, ja que 'l baf de nostre segle s' ha tornat mortal per elles. Mes si 'l fum de les fábriques de vapor sembla que les em-

- xxvi -

boyra y les sema, y 'ls esbufechs de les locomotores les acaban de neulir y abrusar, també es prou cert que la malura les mustigava y consumia de temps enrera.

De lluny ve 'l menyspreu literari per nostra poesia popular, un dels baluards derrers de la nacionalitat catalana que hem vist acabar d'enderrocarse per sí sol. Veritat es que la actual renaxença de la poesia artistica, sentint la necessitat d' exa força un temps inexpugnable, se afanya coratjosa á reconstituïrlo debellnou; mes encara que tinga molt guanyat per alcançarho, si 'l poble no s' hi ajuda, no 'n reeixirà victoriosa. Nostre romancer tradicional, per les memories que conserva, pareix que ha devallat tota l' escala dels estaments, des de l' alterós palau á la cabana camperola; y desgraciadament fins que ha tingut un peu fora del darrer grahó no hi hem acudit, ab pietat tardivola, á traure'l d' una mort segura.

Quan l' aristocracia buydá sos acimats castells y paratgivolis casals, per gaudir en les ciutats ó ferse palaciana en la Cort, los regalats joglars qui hi pujavan á solaçar als catllans ab cants y lligendes, glosanthi lo cas esdevingut de nou que 'l romanç èpich escampava, veren decaure l' ofici de la jotglaría, que mancat de protectors poderosos aná de rotabatuda sempre

— XXVII —

mes fins á abolirse. De tart en tart se 'ls troba acompanyant noces y bateigs; y quan algun dels vilatges principals los crida á festa major, fan la *passada* al sò de les gralles, cantan com *albaders el bon jorn* davant de les cases de la prohomenia, son *capdancers* en les ballades de plaça, y seguexen á les pabordesses en la capta del *lleuant de taula*. La menestralia fou la darrera que 'n les professons anyals de Corpus Christi, ò en les extraordinaries de cossos sants y de vingudes de Rey á jurar los Furs, duya sa cobla de joglars tras de ses costoses invencions y de ses honrades banderes gremials:

La època del Renaxement, de recordança trista per la llengua materna, ab sos novells ideals, la generalisació del estudi del llatí, lo predomini del magestuós idioma oficial ennoblit per tants d' escriptors eximis, ab son Teatre y son Romancer, començaren á arreconar y subplantar á poch á poch la nostra poesia tradicional, viltitudada per la gent lletrada. L' erudit barceloní Mossen Francesch Alegre, al definir en lo quinzen segle la *Poesia e la Faula*, prescindeix, al ocupar-se de la primera, de dir res de la del poble, y nota al parlar de la segona que *deixa de fer mencio de una specia de faula, ficle en fets e apariciencia, que no parteix dels poetes ans es cosa de doncs e de homens ignorants,*

— XXVIII —

e ho degudament perdut lo nom de faula nomenantse rondalla, dita a rodando, perque rodant del començ a la fi, acaba sens donar altre fruyt.

La avorrició de sabis y moralistes per la poesia del poble, tan palesament confessada pel romançador y glosador de les Transformacions d' Ovidi, no 'n tingué prou d' excomunicar cançons y rondalles, sino que l' oy arribá fins al mateix llenguatge en que s' li dictavan. Ben aviat quasi tots los qui volgueren escriure pel públich dexaren la llengua en que enrahonavan en la privadesa de la familia y en tots los actes de ciutadanatge, desviantse de son idioma nadiu y desamparant á aquells de llurs compatricis que no n' entenian d' altre.

Afrontada la tradició popular ab lo desdeny dels homens scients del país y ab lo menyspreu dels forasters; confosa als ulls de molts ab la poesia vulgar y mercadera, germanastra bordissenca que li sortí trascantó per escarnirla y afollarla ab parades de barrueres fulles, ve minvant y decaent de generació en generació fa segles, y ara desvalguda y moridora, roman abandonada de sos derrers fets, les classes jornaleres.

Los milenars de milenars de fusos que 'ls saltants dels rius y les fábriques de vapor fan giravoltar per tot Catalunya, no sols han ofegat

— XXIX —

el cant ab llur soroll, sino que aturaren pera sempre lo torn casolá de filar llana ò seda, que no mancava en l' axovar de les menestres ni de moltes senyores, arrancant á la vegada la filoceta de canya de mans de les pageses, qui en no treballant la terra duyan á tothora atravessada en les vetes del devantal.

Arreconades exes eynes feyneres, que foren per tantes centuries el dot y els arreus de les mestresses de sa casa, y les companyones especials de cançons y de rondalles, han anat també abolintse les *filades de veynat*, que en los llogarets aplevats de montanya donavan abrich y solaç en les vetes de l' hivernada. Entrada de foch ò acabat de sopar se ajustava la pobre gent al alberch convingut, que en temps del fret fort solia esser una de les bouals ò establies escalfades per la bafor del bestiar, y allí á la claror d' unes teyes ò del llum ganxut de ferro, de doble carola, pagant l' oli una nit per hom, la miserable cabana se convertia tantost, per encant de la tradició, en una mena d' escola reglamentada del saber popular, ahont s' hi perpetuavan, com en eternal planter, les ensenyances, cants, lligendes y adagis de l' Edat mitjana, y qualcuna de ses fatillerfes.

He dit reglamentada, porque 'is jays, apropats al foch, dirigian, segons costum, aquell

— XXX —

aplech, en que fins els vetes hi estavan senyalats. Les dones, afunyades á filar, seyan arribades á la paret, y decantats d' elles, los homens, se aslontonavan al mitg y descansavan del treball de la jornada asseguts damunt ses capes oldanes ò de sos caputxos rossos. En exes reunions s' hi trobava temps per tot, des de passarhi en comú la corona del Roser, fins á tenirhi ses estones de platxeria y de gatzara; mes les rondalles, les cançons, les endevinalles y en alguns llochis unes quantes corrandes ballades, abans de despedirse, n' eran divertiment y solacies que no solian mancarhi.

Per armar de sopte una de les dances antigues catalanes, ara oblidades ò en desus les mes, no hi calen sonadors, ab lo cant n' hi ha prou per guiarla. *Ballets* ne diuen, á l' Empurdá y en altres territoris, á les cançons romancesques que solen servir per acompanyar la dança, com se 'n digueren *balades* ò *ballades* fins á principis del segle XVI. Los esturiments preferits per dit acompanyament eran los mes sentimentals, los que mellor imitaven la veu humana. En les viles de Montanya, la gravetat del ball tradicional *del ofici* el dia de la festa major davant de la portalada de l' esglesia bizantina, sol servirse de les tenores, encara que tingan llogada altra cobla pel sarau.

- XXXI -

* * *

La poesia popular catalana es mes per obida que per llegida. Cada romanç viu dins sa tonada propia, que no sols es el segell quel distingeix, sino que n' es l' essencia, l' ànima. La lletra, en boca de cantadores cofoyes de sa bona vet, tot sovint es una especie d' ossamenta mal lligada, á voltes sens cap ni peus. En saberne unes quantes posades y la tornada ne tenen prou; entregades al encís d' aquelles notes, tan senzilles com potents y consiroses, les cantan y galejan sent poch cabal de les paraules que hi diuen. Dura encara l' eco del derrer mot de cada responament, qual sò perllongan bella estona, y ja 's desitja acurçar la pausa solemnia que separa una posada de l' altra, despertantse exa set insaciable, exa anyorança viva de ohir rependre 'l cant per escoltar una vegada mes sa melodia tendríssima que fa somiar de despert dolcíssims somnis.

La fruició que esta lley de musica fa sentir es quasi indefinible. El romanç divorciat de sa tonada pert mes que l' arbre quan li cau sa fulla, mes que la rosa d' olor quan li fuig sa flayre. Qui haja ohit aquest cants en plena vida, prop d' arbresdes ahont els rossinyols refilan ó 'ls

- XXXII -

moxons li xarrotejan, al trobarlos reclosos en un volum recorda 'ls armaris dels museus ornitològichs, plens de violats aucells que 'n postures escayentes mostran llurs plomes irisades; mes per bonichs que sien son muts, no cantan. Profá en l' art, m' ha racat molt no poder recullir personalment la melodia de cada cançó. Confés que qualche pich al apuntar la lletra morta d' algun d' aquets ballets curts, mitg infantivols mitg lírichs, ara entremaliats adés tranquils, seguits quasi sempre ab gracioses taral·les de mots incoherents (que grans mestres no desdenyarian d' encastar en llurs obres com les pedres mes precioses), n' he esquexat felló el paper, ab la impressió del qui cull una d' aquelles floretes de borriçol, y ab l' esforç de trencarla, la corona s' espolsa, el vent l' escampa, y en la ma sols queda el trist capoll, un bri que 's llança. Y no es per minvar la valua literaria d' exes antigues narracions, dir lo que perden separades del cant que les informa y vivifica, sino per fer constar que les devem á la bellesa de ses melodies que les han fetes arribar á nostre segle, salvantles com la eura ufanosa que estoja ruines importants.

FARNÉS, Sebastià
1893

"La massa popular", La Veu de Catalunya
nº 32 p 377-378, nº 33 p 389-391, nº 34
p 401-403, nº 35 p 413-415, nº 36 p 425-
427, nº 37 p 437-439, nº 38 p 449-450,
nº 39 p 461-463, nº 40 p 474-476. (19)

ANY III.

Barcelona 6 d' Agost de 1893.

NÚM. 32.

LA MUSSA POPULAR

L'afició que per tot arreu se nota á recullir la literatura del poble que la tradició oral transmet d'una á altra generació, filla es, sens dubte, de la nostra época d'anàlisis. Lo folk-lore es un dels elements d'estudi pera la conexensa de la sociologia.

Més, apart d'aquesta significació de la novella branca del saber humà, ne té una altra, no menys important, poderós incentiu pera son progrés: es document pera l'estudi de la vera historia.

Tenim, donchs, que estadistas y historiadors, impulsats per l'afany d'aplicar l'anàlisis á llurs respectives aficions, troban ample camp en lo folk-lore pera llurs estudis.

No obstant, ni un, ni altre d'aquests dos aspectes que ofereix pera l'observador la ciencia de la tradició oral, no son prou pera aquilatar la importancia del folk-lore; cal descobrir en ell un terç aspecte, mes ampli, mes elevat, mes generós: l'aspecte purament estètic. Baix aquest aspecte es lo folk-lore espill abont se retrata 'l poble, quinta essen-

cia de son esperit, vera escola de bon gust artístich.

Perqué considerám en lo folk-lore aquestes tres aspectes, y per que estám fermament convençuts de que 'l tercer es superior, abraça, per dirho aixís, totes las significacions diverses que la tradició oral té, cada vegada que mirám á nostres compatriotas, dedicats al estudi de la sociologia, de la historia ó de la gaya ciencia, girar los ulls envers aquesta font abundosa y frescal de la literatura popular, sentim extremat goig y refermám la esperança de la realisació de nostres ideals catalanistas.

Podrá ésser de gran utilitat lo conèixer la manera d'ésser, la manera de pensar d'un poble determinat; tindrà gran importancia esbrinar l'origen y desenvolvement d'una idea, d'una institució desapareguda ó caduca; però la conexença aprofundida del caràcter, de las aspiracions, de las crehencias, de las supersticions, de la estètica de tal ó qual poble es, veritablement, molt mes interessant per que s'enllaça ab un problema de política y de literatura del dia, qual solució se troba encara embolcallada entre las bromas del pervenir.

Catalunya té un folk-lore copiosíssim, com que fou un poble ab vida independent, ab vida y fesomia propias. Lo sociòlech cosmopolita ha de trobarhi força materia d' estudi y l' historiador general ó regional pot espigolarhi valiosos documents. Però l' esperit artístich, lo cor patriota, l' ànima assedegada de llibertat y de justícia, al tastar d' aquesta regalada font, exclama pariódant una frase bíblica: ¿que hi fá de bon estar aquí: quemshil!

Es que baix lo punt de vista purament artístich, las bellasas de la literatura popular tenen l' aventatge sobre las que ofereix la literatura clàssica d' haver sigut apreciadas, avvaloradas, gosadas, no per uns quants anch que sían los mes ilustres fills de tal ó qual época, sinó per tots y per totes las épocas, sense respectes humans, sense apassionaments, sense simpatias per l' autor qual nom jau en l' oblit.

Axó per l' home de letras d' esperit universal, pe 'l geni que s' alça per damunt de la humanitat y pert de vista als contorns dels pobles, los colors de las raças y 'ls artificiosos límits dels estats. Mes per aquell mancat de alas que té á honra viure la vida de sa terra y de son temps, ¿quín tresor lo de la literatura popular! Ja no li valdrá estudiarse á si mateix, estudi, per cert, ben difícil; ja no haurá menester fer provaturas para endevinar lo seu gust estètic y 'l de son públich: senso vacilacions y sens duptes entrarà en aquest camp exhuberant de vida y tot ell li será ben camí para assolir lo seu objecte.

Y heus aquí perque estám convençuts de que la nostra literatura catalana, ó s' inspirará en la escola de la literatura popular ó no será literatura catalana. Y heus aquí també per que hem dit en otras ocasions y ho repetimavuy, que nostras investigacions folk-loricas no tenen res que veure ab l' arqueología y ab lo folk-lore comparat: nosaltres los catalans no recullim la tradició oral para arxivarla, sinó para popularisarla; no 'ns mou l' atany de descobrir analogias y diferencias entre 'l

nostre folk-lore y 'l d' altres pobles, sinó 'l desitj de reconstituïr lo passat literari de la nostra patria en quant se conserva dins del present para preparar un pervenir gloriós para Catalunya y que corresponga á sa brillant historia.

Y lo que dihem en general de tota la literatura popular, pot concretarse y entendres dit per lo que respecta á una de sas brancas mes importants, al *Romancer popular*. Ell ha d' ésser font d' inspiració, manifestació espontánea de lo que demana, ó millor, exigeix lo poble catalá de sos poetas; ell, en una paraula, ha d' ésser la única escola de la goya ciencia de Catalunya si volém conservar nostra fesomia propia y lo primer llibre que llegescan y estudien aquells qui 's senten tocats de la màgica inspiració poética.

Resumint, donchs, dirém que l' art, superior á tot lo terranal, s' encarna sempre en los pobles de la mateixa manera que 'ls esperits celestials prenen formas terrenas quan se decidexen á baxar á la terra: l' art té patria com l' home.

La poesia ha d' ésser popular y la poesia catalana ha de beure sa inspiració de la font de la tradició oral.

Lo gran llibre y la gran escola para 'l poeta catalá ha d' ésser lo *Romancer popular de la terra catalana*.

Y prou de preàmbol que ja s' ha estlarguissat massa, però que consideravam necessari para marcar bé la significació de la obra qual primer volúm ha vingut á nostras mans, que ab lo títol que va apuntat s' anuncia, deguda al eminent mestre En Marian Aguiló, y que representa tota sa vida dedicada gayre bé exclusivament á posar de relleu las virtuts, los honors y las grandosas de la patria catalana.

SEBASTIA FARRÉS.

ANY III.

Barcelona 13 d' Agost de 1893.

NÚM. 33.

LA MUSA POPULAR

II

S' ha discutit molt en nostres temps y mes lluny, sobre l' origen de la poesia popular, lo mateix que de la música del poble, y d' entre la munió d' opinions que s' han exposat á tal propòsit, poden esmentarse com las principals, la que suposa al poble sens instrucció y sens estudis, autor no sols de las rondallas, ditas, proverbis y endevinallas, sinó també de las cançons que de generació en generació tramet la tradició oral; la que entén que aquestas obras d' art son fillas del geni instruit y estudiós, que s' fan populars per sa bonesa y que 'l poble malmet, estargeix ó conserva ab mes ó menys fidelitat; la que suposa que en lo popular hi ha dos autors: lo qui inventa y 'l qui dona forma á lo inventat, y lo primer es 'l erudit, y lo colaborador de ell es lo poble...

A dir veritat no 'ns satisfá cap d' aquestas opinions que tendexen á sancionar un divorci que en realitat no existeix en la verdadera obra d' art, entre lo fons y la forma; ó bé volen establir una separació entre 'l poble y

'l poeta, separació que tampoch existeix en la realitat.

Diriam á tal propòsit algunas cosas que 'ns sugereix la música popular, sinó temessem la palmeta dels mestres en l' art divina, y ab rahó tenim de tèmpera los qui hi som profans. Més, com que en poesia, per més que hi hajan mestres, hem convingut en que tots podem ésser crítics, iniciats y profans; com que n' hi ha prou ab saber llegir y escriure pera atrevirse á fer alguna ratlla curta, bé 'ns será permés á nosaltres, que mes d' un colp caiguorem en la temptació, exposar tota una teoria sobre aquest interessantíssim assumpto de l'literatura.

Per a nosaltres es indubtable que la poesia popular pot tenir diversos orígens, y nàixer ja de la poesia erudita, ja de la poesia inculta; més, en un y altre cas, se pojan d' acort poeta y poble pera traure una obra acabada. Si la vida s' prova caminant, lo púmen se demostra fent poesia. Heus aquí per que pot afirmar-se que foren grans poetes los autors de D. Joan y D. Ramon, *Les dues Dames*, *Blancaflor*, *Lo testament de N' Amalús*, *Las tres pastorellants*, *La filla del marçant*, etc., y crítics no vulgars, los qui nos las han trametas ab sas

bellezas de forma y ab sas joyas verament estéticas, que 'n son la essencia. De la mateixa manera que 'l mestratge en los Jochs Florals, se guanya 'l mestratge en la poesia popular: sols que en los primers se necessitan tres composicions judicadas per consistori de set personas, y en la segona n' hi ha prou ab una sola obra aprovada per set generacions.

Sol succehir que nasca una cançó sens cultura; més si quelcóm aprofitable té, alló viu y rebrota, perfeccionantso en sa essencia y en sa forma al passar de generació en generació, com s' allisan y s' arrodonexen còdols y palets al rodolar del cim de las montanyas fins á la platja, á la furiosa empenta de las riadas. També pot ocórrer, y estám segurs de que ha succehit, que 'l poeta retórich, lo conexedor de las reglas de versificació, dicte la poesia, la cante ab tonada propia ó emmanlevada, y si quelcóm de bó té alló, prospere y sobrevisca fins á l' anomenada del poeta, correigit y aumentat pe 'l crítich de cent caps que 's diu poble.

No hi ha dupte que la tonada s' anomenada d' una cançó, tant ó més que la lletra mateixa, més tampoch no cal duptar de que si variants se troban en la lletra de las cançons, per lo que respecta á sa tonada, las variants se multiplican, ab lo qual dit está que la vera cançó popular no es la que se sent un colp, ni dos, ni quatre, sino 'l conjunt de totas las variants, si possible sos recullielas, coleccionat per mans expertas, y per un esperit ben trempat en l' amor de la patria y en l' amor de la poesia. Son preciosas medallas malmesas per la incuria del temps y dels elements, totas d' un mateix encuny, més no totas malmesas d' un mateix indret, per lo qual está fora de tot dupte que hi ha la possibilitat de reconstituir la medalla, ab paciencia y constancia, cotejant los diferents exemplars que d' aquell encuny mateix se recullen.

Y heus nos aquí, estimat lector, arribats al punt més delicat que ofereix la crítica del llibre que nos ocupa, lo que donará materia

para escribir mas rallas y tal vegada lo que nostre estimat mestre N' Aguiló, llegirá ab mes despleir en tots los crítichs: lo procediment seguit pe 'l colector del *Romaner popular de la terra catalana*, al presentar al públich lo valióis leuyt de sas llargas investigacions.

Si 'l Sr. Aguiló lo arqueolech ranci ó folklorista escrupulós, nos hauria donat una collecció de cançons convenientment enumeradas, y en cada cançó una collecció de variants, cada una ab una lletra diferenta del alfabet, respectant de la cançó popular fins lo vici de pronunciaió que hagués notat en qui n' hi proporcioná una variant. Tot lo mes que s' hauria perueís, distressar alguna paraula de massa atrevida, que tal vegada sa mare cantava ab mes ignocencia que ell perque sens dupte professava una práctica menys acomodaticia.

Peró es lo cas que 'l Sr. Aguiló no es folklorista ni arqueolech en lo sentit estricte y ranci de la paraula. Es arqueolech perque estima la historia, y estima la historia y 'l saber popular perque es bon poeta y bon patriota.

Convençut de que 'l renaxement catalá no ha ressucitat cap mort; convençut de que Catalunya viu, de que l' idioma patri existeix, complert y acabat, aneli que s'ia escampat arreu per tot lo territori com arbre que ha perdut sas fullas arrabassadas pe 'l vent en totas direccions, la tasca del Sr. Aguiló ha sigut tota sa vida recullir aquestas fullas oblidadas y polsosas, y tornarias cada una á son lloch para reconstruir l' arbre ufandós de la patria catalana. Pera axó lo Sr. Aguiló, en sas excursions, aplegava la follia, la cançó, lo proverbi, lo modisme, lo mot, lo llibre vell, lo manuscrit, los goigs, las estampas, en una paraula, tot lo que la ponentada y tramontana exóticas, havían arreballat y escampat fins á dexar despallada y seca la revellida soca.

Al publicar las cançons que havia de fer lo benivolgut mestre de tots los catalanistas? Donchs, es molt senzill: de totas las variants recullidas extrauren una variant típica, va-

riant que resulta alguns cops doble y triple per que las dessemblanças son tan fondas y marcadas que fan irreductible 'l conjunt á la variant típica línica. Repetim que aquest procediment no és lo del folk-locista modern, y tal vegada se sublevará l'estol d'aquests bons senyors que atresoran objectes antics per que estan enamorats dels forats dels còrcols, de las tacas d'aygua y pois, dels esboranchs de las arnas y dels pegats de rovell y verdet. Però ¿qué se n'hi ha de donar á nostre bonvolgut mestre de la cridoria d'aquesta gent desventurada, que prefereix lo vell per lo estropellat y no per lo respectable?

Nosaltres no mes que aficionats al folklore, y precisament perque creyém de necessitat la reconstitució del idioma patri y de la nostra literatura, no n'hi farem cap retret, bon al revés, alabarém son procedir com lo millor, anch que totes las iras reservadas contra 'l colector, se giren contra 'l nes humil de sos admiradors.

SERASTIÀ FARRÉS.

ANY III.

Barcelona 20 d' Agost de 1893.

NÚM. 34.

LA MUSA POPULAR

III

Hem dit que nosaltres creyem en la necessitat de la reconstitució de la llengua y de la literatura patria, y 'ns hi afermám. Estám convençuts de que 'l catalá, com á llengua viva y com á llengua conveuada, no ha dexas may d' ésser, per mes que 'ls sabís de la nostra terra haguessen cregut, per espay de llarga temporada, que calia treballar en llabor y profit d' una llengua y d' una literatura forasteras.

Desterrada la llengua catalana de las escuelas, de las universitats, fins del temple; menyspreuada y fins posada en oblit en lo libre y en la publicació periódica; ridiculizada, quan no tinguda per morta, en lo teatre, la pobra se refugiá á la llar senzilla de nostres menestrals y treballadors, ahont encara pogué respirar l' alé sanítos del amor patri. I a riquesa de la llengua catalana, aquella dolcesa d' expressió dels sentiments tendres; aquella energia mascula pera expressar actes de voluntat d' una raza avesada á exercitarlar; aquella claretat y precisió de tórmens

pera la investigació científica; aquella varietat de matissos y tons ab que ajuda poderosament á la obra artística, totas las excelencias de la filla predilecta de la mare del Laci, han existit y existexen encara, per molt que hajan treballat, pera serias desaparéxer, superbiósas aspiracions de raza forastera y totas preocupacions de géneras catalanas.

Més, la existencia del catalá era y es tota especial. Esquivada la nostra llengua del correu literari ó escrit, tingué d' axoplugarse sota 'l mantell protector de la tradició oral; y mentras las escasas obras literarias que 's produhian en los segles de decadencia de nostra literatura maltractavan la sintaxis y la prosodia catalanas, y corrompian l' idioma ab neologismes y barbarismes que avuy rebuça fins lo mes ignorant dels fills de Catalunya, allá á la vora de la llar, l' avi ensenyava als nets de una manera práctica, la llengua catalana, contantlos rondallas, proposantlos endevinallass, reptantlos ab algún proverbi ó aforisme, ó adormintlos ab alguna cançó de la ve lluria.

L' avi era verament patriota sens saberho; trametia á sos nets l' esperit del poble catalá, sens preveure, ni de lluny, que un dia aquest

esperit volgués expansionarse fins á donar vida, com abans feya, á tota una gran nacionalitat.

Y aquest dia vingué; y als primers accents de la corda patriòtica dels trobadors nous, respongué una aspiració noble y santa per part d' un d' ells, per part d' En Marián Aguiló, de reconstituir aquesta llengua tan venerada com escarnida y menyspreuada. Lo nou trobador se proposá trobarla aquella llengua catalana perduda, refugiada tímidament sots la protecció de la tradició oral, y presentaria davant de sos fills pera que aprenguessen á estimarla, al véurela tan bella, y davant dels estranys pera que li tributassen lo respecte degut á sa alta gerarquia dintre de la familia llatina.

Y heus aquí un altre aspecte que avalora lo *Romancer popular de la terra catalana*. ¡Ab quin goig, ab quina satisfacció devia registrar nostra benivolgut mestre la existencia d' un mot, d' una frase, de un modisme aprés en lo manuscrit que la tardana estampa trobá ja revellit, y que tal vegada cregué indigne de perpetuar, reproduhíntlo!

Algún colp la hem admirada aquesta fé ardent y entusiasta del mestre Aguiló: pera ell no hi ha en la llengua catalana tórmens peculiars d' una comarca, perque Mallorca ab sas especialitats, lo mateix que Valencia, se troban escampadas y conservadas religiosament per tot Catalunya; cont no hi ha tampoch arcahismes en la llengua catalana perqué de tots los mots y de tots los modismes continguts en los clássichs se 'n troba testimoni vivent avuy en dia. Aquestas afirmacions son atrevidas, però, al menys, tenen la ventajosa sualtrá cosa no d' ésser dictadas ó inspiradas pe l' mes pur amor á la llengua materna.

Qui doptará de la certesa d' aquesta teoria patriòtica, per poch que haja recorregut algunas encontradas catalanas, fins ahont no han arribat las emmatzinadoras alienadas del centre y de la cosmópolis? Si, nosaltres també duplarem, però un dia recullirem, en floch

arreserat d' aquestas corrents modernistas, dos refrans típicchs:

No hi ha res averganyat
que no sia freturat,

A qui de lluny no procura
de prop no li fa fratura.

Y aquests proverbis no 'ls obirem de boca d' un lector dels clássichs de la edat d' or, ni tan sols los havíam testimoniat del *Tirant lo Blanch* ó del *Somni de Bernat Metge*. Lo qui 'ls citava sabia lo que 's deya sens haverho aprés en cap llibre.

¡Quantas y quantas riquesas enclouen los cartonís que guardan, convenientment classificadas, las cançons de la terra, quals primicias podém assaborir avuy! En lo *Romancer* apendré d' enrahonar y d' escriure com Deu nos mana als catalans.

Escola del bon dir es la tradició oral, com es escola també del bon sentit estético. No es sols lo poeta lo qui auirá á beure á n' aquesta font abundosa y frescal, sino tot catalá qui desitje conéxer, admirar y estimar sa llengua nadiua.

Y heus aquí una altra consideració que 'ns feya esperar ab ansia la publicació del *Romancer*.

Pe l' primer volum no més será difícil que s' endevine la classificació que l' mestre Aguiló ha feta de las cançons per ell recullidas. «Cançons feudals cavalleresques posí interinament á les incloses en eix volum, y ab eix títol, que no tractaré aci de defendre, romanen.» Aixís diu lo Sr. Aguiló en son prólech. ¡Per qué ha publicat primer aquestas cançons que altrás? ¡No hauría estat mes acertat lo Sr. Aguiló publicant primer las cançons religiosas? Sí: la que 's vulla la classificació per ell adoptada, per força haurá de dedicar un ó més volums á las llegendas, idilis, baladas y divinos que 's referexen á la vida mística de Nostre Seoyor y dels servents de Deu. Més, tampoch li hem de fer retrets d' una preferencia que tal volta s' explique per una causa purament material, de mes avençament de

aquest volùm que dels altres, per que aquí sí que té aplicació perfecta aquell algorisme matemàtic de l' orde dels factors no altera l' producte.

Pròu voldríam deixar comprovats aquí, tota vegada que parlám del aspecte filològic del *Romancer*, los acerts de son compilador referents á la existencia de la unitat lingüística, y de la continuïtat clàssica dintre de la literatura oral, ab testimonis tretts del mateix *Romancer*. Los versos 65 y 64 de la composició 59,

—Torneu densá el matí,
qu' exirà á la carrera...

semblan del temps d' En Joan II. Y aquest testimoni pot multiplicarse ab un lleuger exàmen del libre que no fem aquí, per que 'ns portaria massa per enllá en nostra lleugera disquisició, apartantnos del verdader tema qual títol va al cap d' aquest article.

Hora es ja de que entrém de plé en l' exàmen de las bellasas que enclou la musa popular.

SEBASTIÀ FARNÉS.

ANY III.

Barcelona 27 d' Agost de 1893.

NÚM. 35.

LA MUSA POPULAR

IV.

La poesia popular, atenentnos a la nostra teoria sobre son origen, —per que, com recordaran nostres lectors, també nosaltres tenim teoria propia en aqueix punt, —la musa popular té com a caràcter distintiu la espontaneïtat, aqueixa naturalitat que fa semblar al lector nat per poeta, y a la poesia filla directa de sos mateixos lectors. Si es un erudit lo creador d' una llegenda o balada, s' ajustarà, pot ser sens saberho, a las aficions, al gust, al esperit del poble a qui dedica sa creació, o bé aquest mateix poble, de generació en generació, anirà suprimint, retollant, esmolant per dirho aixís, l' usprosa forma que li donà son autor, y la canço, al cap de temps, exirà de aquest torn que anomenam poble, ben lliça, ben espontànea, gayre bé del tot extranya al enrevesament d' una erudició oxòtica. Al contrari, si es un fill del poble, sens illustració y sens gust que per casualitat ha trobat un assumpte digne d' ésser cantat pel poble, a copia de temps aquest anirà omplint buyt, encastantli brillants y perlas que arribaran

a enriquirla, y exirà, a la fi, de las maús de aquest artífice incògnit sinó del tot perfecta y acabada, ben digna d' haverla pensada un geni de primer orde.

No obstant la musa popular nos apareix sovint ab alguna xavacanada que trau de solch al mes entussiasta, y aqueix fet tan sovinteja que arriba a fer creure a algú que la musa popular es xavacana per naturalesa. Aquí també hi escáu la nostra teoria pera explicar satisfactoriament la contradicció que 's nota entre 'ls dos caràcters de xavacanería y sublimitat que 'ns ofereix la poesia popular. En efecte, a nostre entendre, lo xavacà es fill no del autor sinó del transmissor, y la rabó es clara; o bé la tradició oral ha consagrat ab sa aquiescència aquella xavacanería, y allavors es tot un poble, mes que tota una generació, qui sent com una bellesa aquell adefeci, monstruositat, o bé es sols una mà poch amiga de la estètica general y de la particular de son poble la que ha encastat en aquella joia un palet de riera o un cul de got a faysó de brillant o podra preciosa. Es aixís que lo primer no pot ésser per que la bellesa fora altrament apreciada y coneguda sols per gent triada, y no centre vers ahont convergexen los passos de

tota la humanitat, hem d'acceptar com a fet innegable y constant lo segon.

Y lo que acabam de dir de las varietats d'ibem de las contradiccions, dels despropòsits que s' notan en algunas cançons populars. Sovint una variant nora aclarirà l concepte ó l posarà en son punt, quan una variant delectuosa lo dexa incompleert, vago ó poch precis. Vejas sinó. La cançó primera de *El Joan y D. Ramon*: á Mallorca la cantan condensant la exposició així:

Don Joan y Don Ramon
venien de la capada:
Don Joan cau del cavall,
y Don Ramon li colava

En cambi á Catalunya completan aquesta part de la cançó, començantla ab virilitat y energia, digne principi de tot un poema heroich:

N' hi anaren quatre cents,
no 'n tornaren ni quaranta
á les batalles del rey
molt hi van, no 'n tornan payres
Dos dels que varen tornar
son hereus de bones cases:
quan ne foren pel camí
tots dos cavallers debaten
Don Joan cau mort al camp,
Don Gastó ferit quedava.

Y hens aquí com quatre versos se converteren en deu, y hens aquí, com quedan explicadas una pila de vaguetats que 'ns tramenten los conductes orals de la musa popular.

Será tan discutible com se vulga la interpretació de nostras cançons heroicas ó cavallarescas; però es innegable que ha d' haverhi regles certes y precisas pera cercar l original en mitj de tantas copias incompiertas, ó pera referir si acís no s troba. *Los Tres Estudiants*, per exemple, se presentan en lo *Romancer* ab duas variants que comencan:

A la vila de Tolosa
n' hi ha tres estudiants.

A la vila de Tortosa
n' hi ha tres estudiants.

Es innegable que la primera, en aquest

punt, es mes verídica. ¿Per què? Per que hi ha variants que comprovan que l fet se fé passar á Tolosa, avuy vila de Franca; entre otras podém citar la que dona l motiu veritable de la presó y mort dels tres estudiants: las dissencions religioses entre catòlics y huguenots.

S' ha de tenir en compte que la musa popular se val sovint d' imatges mes ó menys acostadas á la realitat pera assenyalar una cosa perillosa, tant baix lo punt de vista moral com baix l aspecte polítich. Pera indicar la deshonra d' una noya, recordám la cançó que fé desfullar per ellas matexas totes las rosas del roser á qual ombra s' era asseguda.

En *Don Joan y Don Ramon*, aquest diu á sa mare per indicar que ha debatut ab altre cavaller, restant ferit de mort:

Mare, vinch de ca l barber,
sangries de mort m' ha Jades.

Donchs en *Los Tres Estudiants* heus aquí lo motiu, lo delictes comés per ells:

Un dia tot passejante
vovela del camí ral
ja n' encontran tres ninetes,
tres ninetes molt galants,
Els les en tiran pedretes,
pedretes los van tornant:
les en tiran de molt grosses:
y 'n tocaren la mes gran.

¿Quinas pedretes son aquestas? En altra variant son xançes ó xancetas, burlas, etc., y havian d' ésser molt ofensivas quan tot seguit atorgeix la cançó:

Les ninetes son sentides
y 's en han posat en mal.

O bé segons altra variant:

Les ninetes ne son llestes
justicia van demanant.

Per força havian d' ésser burlas d' aquellas que afectan mes á l ànima: però nostra sospita de que *les pedretes* eran diatribas contra la religió professada per las tres ninas, vé confirmada per las paraulas que tenen entre ells los tres estudiants á dins de la presó:

Lo mes petit sempre plora,
lo mitjansor ja no tant,
lo mes gran les aconsala:
—Germans meus, no ploren tant:
que 'n tenim un germà à França
servint al Duch de Rohan,
que si la nova sabla,
se 'n vindria aquí al instant,
n'otaria jutge y batla
y à tots los seus escrivan.

Es aquesta una variant que no consta en lo *Romançer*, però que es popularíssima á Catalunya. Donchs, lo Duch de Rohan fou un cèlebre capdill d' huguenots del Mitjdia de França, y aquests heretges tenian dius de Tolosa grans simpatias, precisament entre 'ls estudiants de capellá, en aquella época de reforma religiosa en que molts negavan l' autoritat pontificia, precisament perque cadascú tenia un Papa al cos.

Y hous aquí una de las cançons que á nostre entendre no venen prou ben classificadas dintre del volum que 'ns ocupa. *Las Tres Estudiants* no es una canço feudal ni cavalleresca, sino una llegenda ó canço histórica.

SEBASTIÀ FARNÉS.

ANY III.

Barcelona 3 de Setembre de 1893.

NÚM. 36.

LA MUSA POPULAR

V.

Per l'anàlisi que feren l'altre dia de la *Campó dels Tres Estudiants*, se pogué veure com diferents variants d'una mateixa cançó se completan entre si, fins a revelar la època de son assumpte. Hem d'advertir avuy que la gran varietat ab que 's presentan las cançons populars, obliga al colector a buscar entre ellas las que oferen una fisonomia típica, no tant pera evitar la monotonía al publicarlas com pera oferir al públich una obra d'art lo mes completa possible, notjantia de las materias extranyas que la poca condició dels transmissors hi ha dexat.

Aquest treball, per mes que sembla que no tinga res que veure ab lo folk-lore, es, á nostre entendre, indispensable pera la colecció ó conreu de tota branca del saber popular.

En efecte, los folk-loristas han considerat necessari l'estudi comparatiu de las literaturas populars dels diversos païssos á fi de deduirne la historia, lo procés seguit per tal ó qual feuyt del saber del poble, y arribar fins á son origen pera trobarlo en tota sa puresa.

Donchs bé; nosaltres conceptuám necessari de tot punt que 's comparen unas ab otras las variants de las distintas comarcas de la terra, quan de la colecció de nostras cançons populars se tracte, y que 's complete 'l sentit ab un' coteig minuciós de las variants que 'ns oferix una mateixa comarca. Així, al donar al públich la colecció de cançons, podrán oferirseli aquestas en llurs mes puras formas y 'l coteig entre las variants tipo será mes profitós y més fàcil.

Se 'ns dirá que aquest estudi comparatiu y de complement de las cançons populars no pertany tant al recolector com al públich; mes aquesta observació no té pera nosaltres un gran pes tota vegada que niagu pot estar en millors condicions pera fer un treball d'aquesta mena com lo qui ha dedicat tota sa vida al servey de la tradició oral.

Aquesta es nostra convicció. No obstant, no hem de fer cap cirrech al Sr. Aguiló per que no haja fet aquest treball depuratiu de las cançons populars contingudas en lo primer volum del *Romaner*. Las circumstancias en que ha tingut de fer la colecció y 's obstacles ab que ha lluytat l'excelent mestre, l'oximen de tota culpa en aquest punt.

Peró no es menys cert que, per regla general, las diverses variants d' una cançó son altres tants testimonis de la unitat de la matexa en son origen. Al través del anajahit fullam format per la infinita varietat en que 's presenta tota cançó popular, s' i troba un sistema de brancatge que parteix d' una soca. ¿Per que hem de contentaracs ab l' admiració platónica d' unas quantas fullas, gayre bé sempre polsosas y esgroguehidas, si tenim lo medi de admirar lo magestuós arbre des de sa soca arrelada fondatament en lo cor del poble català?

Y que axó es possible, aném á demostrarho avuy ab un petit assaig de depuració de la primera de las cançons del *Romançer*, en un de sos detalls, per via d' exemple. Es de advertir que no hem excullit la cançó que oferís mes facilitats pera un treball consemblant, sinó la primera que trobám en lo volum, ab lo qual dit está que la tasca es facilíssima sempre, ab una mica d' atenció y paciència.

Quatre son las variants de la *Cançó de Don Joan y Don Ramon*, y en totes ellas, la mare surt á rebre á son fill que torna de la batalla y li parla. En la primera variant li diu:

—D' hont veniu, mien fill Ramon
d' hont veniu, colors mudades?
—Ma mare, saynat me som,
la sayna m' han errada.

Donchs bé: á ayials paraulas respón la mare ab una imprecació, y replica 'l fill, reprenentia; y aquest diálech viu y animat, que constitueix una de las millors bellesas de la cançó, lo trobám precisament incomplet en totes quatre variants. Son quatre exemplars d' una medalla d' un mateix encuny, malmesos tots quatre, però permetent refer ab un còteig l' exemplar tipo ben complet.

En efecte, heus aquí com diu la primera variant.

—Oh, malbeja tal barber
qui tal sayna us ha dadal
—Ma mare no flastoméu,
que es la dacrera vegada.

La vaguetat d' aquests quatre versos es manifesta. Aquí hi falta sentit: no pot endevinar-se la veritadera significació d' aquesta *dacrera vegada* que fa immotivada la flastomia de aquella mare sens ventura. Però, examinant aquest passatge en la segona variant ja s' esvaeix molt la boyma que tapa 'l veritable sentit de la cançó.

Efectivament, en la segona variant diu la mare:

—Maltit siga 'l barber
y 'l metge queu ordenava.

Tenim aquí duas flastomias, una contra lo autor directe de las feridas del fill y altra contra 'l causant indirecte de las matexas. Lo fill li respón:

—Mare, no 'l malobigáu,
que vos matexa 'n sou causa:
no tentau sinó un fill,
y l' deu fet anó en batalla.

Com se ven, lo fill repta á sa mare, per una de las duas flastomias: la que 's refereix *al metge queu ordenava*, que era ella matexa. No queda, donchs, completa tampoch la contestació del fill, sense tenirhi en compte la quarta variant, que diu:

—Ma mare, no 'l flastoméu,
que no me 'n donará d' altres:
jo 'm moriré en lo castell
y ell es mort á dins la plaça.

Observeu com aquesta noble y cavalleresca resposta aclareix lo sentit d' aquella *dacrera vegada*, qual vaguetat no tenia explicació ab sola la primera variant: «No cal que dema' eu per ell, *pel barber*, mes cástich, per que ja está judicat; no demanéu tampoch cástich per 'l causant indirecte de ma mort.»

Que vos matexa 'n sou causa:
no tentau sinó un fill
y l' deu fet anó en batalla;
á las batalles del Rey
molts q' hi van, no 'n tornan gavres:
trist de tu 'n só tornat
per morir al arribar.

Notém de pas la sublim quexa del cavaller que hauria preferit morir sobre 'l camp de

batalla; y al disponer su darrera voluntad, ob-
cés per aquesta idea, insisteix, en totes qua-
tre variants, pera que la gent pugan dir:

Deu perdó lo cavaller
que n' es mort à la batalla.

Aquest final de la cançó es altament miste-
riós; ab dificultat podran donarli sentit las
quatre variants que conté 'l *Romanç*, mes
tanpoch no es nostre objecte aclarir aquest
punt interessant de la cançó. Creyém haver
dexas demostrat, per lo que respecta al dià-
lectè sostingut per mare y (VI), que las quatre
variants se completan y dexan entreveure
perfectament la preexistència d' un exemplar
complet d' aquesta cançó cavalleresca, de
las millors, siqó la millor del volúm que 'ns
ocupa.

SEBASTIÀ FARRÉS.

ANY III.

Barcelona 10 de Setembre de 1893.

NÚM. 37.

LA MUSA POPULAR

VI

En las cançons populars, la tonada li té una gran importància. No per que pugui dir-se, com hem sentit à dir per alguns, que la tonada ó melodia ajude à donar color à la lletra, ni siquesa li serveix de complement; y la raho es clara, que la melodia que acompanya nostras cançons populars no pot representar aquest paper, tota vegada que 's tracta, per regla general d' un motiu musical que abraça quatre versos, sovint no més dos, ab respost ó sense, y aquest motiu se va repetint sempre lo mateix en tota la cançó, tant si 'ls versos que 's cantan expressan odi, com amor; tant si descriuen una batalla, com si revelan l' anyorament del estimat.

Y aquesta monotonía que per força han de tenir totas las cançons populars de la nostra terra, pera desmentir als qui volen atribuirli à la melodia un paper distint del que representa, vé agravada molt sovint per la costum de repetir lo tercer y quart vers, l'entne lo primer y segon de la següent posada, per manera que

devegadas fins queda en l' ayre la frase política.

No; la melodia popular no completa lo sentit de la cançó, ni li dona mes colorit. Altrement no serviria una mateixa tonada pera cantar cançons distintas, com sovint succeeix. Lo que li ha de cert es que la tornada sol expressar una idea que 's reflexa en tota la cançó y li dona un eucis impossible de descriure. Podriam citar-ne algunas, però 'us limitarem à fer notar, atenentnos al primer volum del *Romançer*, la cançó de *La Filla del Marçant*, la XXX, variant 59 y 60, qual tornada

La virondoul
La vironden iquina donzellat
La virondoul

es la millor mostra de que la música pot perfectament manifestar la burla, l' epigrama; y 'l sarcasme.

En altres cançons no 's repeteix cap frase fora de la mateixa cançó, sino senzillament un de sos mateixos versos que, naturalment, variarian à cada posada; y com à mostra d' aquesta tornada *sui generis*, citarém *La Cançó de la Sanaritana*, qual melodia exigeix aquesta forma de posadas:

Que ditxosa n' es
la Samaritana,
que anant á la font
ab Jesús parlava.
¡Anant á la font!

Jesús li digué:
—¿Vols darmen de l' aygua?
—No par cert, senyor,
que 'm costa de traure,
¡No par cert, senyor!

Tant la repetició del «quina donzella» de la primera, com la del tercer vers de cada posada, en la segona, donan á dites cançons un eucís inexplicable: en la primera es l'acusació irònica d' aquella minyona que «diuen que es la mes bella»; y en la segona revela, gayre bé en totes las posadas, afany ponderatiu del gran miracle obrat pel bon Jesús.

Ja protestarem de que som profans en qüestions musicals; emperó, sfans permés ficar peu en aquest camp, per exigència de la materia poética.

Las tonadas han tingut gran transcendencia en la musa popular, tota vegada que ellas han contribuít poderosament á la conservació de la forma poética, apart de lo que bajan pogut influir en la facilitat de transmissió de la balada ó petit poema que ab ellas s' ha vestit.

Abans deuriam estudiar las variants de ritme que ofereixen las tonadas al passar d' una á altra comarca de Catalunya; però aquest estudi es mes propi de la jove escola musical que ab un entusiasme digne de tota l' honra está recollint, coleccionant y estudiant aquestas preciositats artísticas ab que las mares fan riallera la vida pera 's tendres infants, y ab que 's treballadors del camp suavisan l' aspre d' un treball esdernegador.

Lo ritme poétich no sol coincidir ab lo ritme musical, y aquesta es una nota característica de nostra musa popular. Tothom canta, sense trobarho malament,

La filla del marçant
que es la mes bella.

Y no es pas que nostre poble no sentie 'l ritme poétich. Al contrari, en tant lo sent, en

quant aquest ritme, ho repetim, ha estat medi poderós pera conservar la puresa de forma de la composició poética.

Lo que tal vegada succeeix es que 'l poble per un fenomen que 's repeteix fins á constituir llei en lo llenguatge, atén sols á una tónica, que sol ésser la que marca l' incís, axís com en las paraulas dona color y vida sols á una vocal tónica.

Per la importancia que aquesta tónica té pel poble, poden classificarse las cançons en quatre grupos principals.

La forma preferida per 'la musa popular es lo vers assonantat de setze silabas, compost de dos hemistiquis de vuyt, ó sia la forma de romanc, assonantats los parells.

Aquesta forma, que pot variar en lo nombre de silabas, pot presentarse en quatre combinacions diferents: 1.º Un hemistiqui agut y altre plá; 2.º Un plá y altre agut; 3.º Los dos plans, y 4.º Los dos aguts.

Lo primer volúm del *Romancer* nos ofereix mostres de las quatre formas ditas sense que n' hi trobém d' altra. No vol dir axó que la musa popular no n' admets de diferents, però lo fet de no trobarne cap en aquest primer volúm, ja diu ben clara y manifestament que aquestas son excepcionals.

Naturalment que no podrán cantarse ab una mateixa tonada sinó las cançons d' un mateix nombre de silabas y d' un mateix grupo dels quatre en que acabám de dividir las; y es natural també que, tota vegada que la melodia vé á ésser com un motillo dintre del qual se fonen los versos de la canço, de quatre en quatre, al llegir una canço popular, del primer cop de ull, ja podrém apreciar sa major ó menor puresa de forma, al veure la tónica dels dos hemistiquis, que la música exigeix que sia constant.

Del primer volúm del *Romancer* pertanyen al primer grupo d' aguts y plans alternats, las cançons 1, 2, 3, 4, 16, 18, 19, 20, 23, 33, 36, 57, 59 y 60, es á dir 14 cançons ó variants qual ritme 's troba en tota sa puresa.

Baix aquest punt de vista, es mes perfecte

'l poble que no pas lo poeta il·lustrat, qui 's permet barrejar, entre 'ls versos lliures, aguts y plans, com bé li sembla, sense pensar en que condempna sa composició á no poder ésser may cantada, y per lo tant, á no poder penetrar may dintre 'l cor del poble.

Poden classificar-se en aquest grup algunes variants que, com la 65, contenen alguns versos incorrectes,—la citada 'n té onze per un total de noranta dos—mes aquestes incorrecions son fillas ó bé de la falta de precisió en la exigencia de la tonada, ó més sovint en la transmissió de la lletra independentment de ta cançó, la qual sol ésser cantada á troços no més, y recitada y fins narrada en lo restant.

Així han anat perdent algunes de las cançons sa forma poética típica, després sa forma poética genérica, y á la fi, en prosa mes ó menys poetisada, han arribat á nosaltres convertidas en rondallas ó llegendas.

SEBASTIÀ FARRÉS.

ANY III. Barcelona 17 de Setembre de 1893. NÚM. 38.

LA MUSA POPULAR

VII

Del primer volum del *Romancer* pertanyen al segon grup, d' un hemistiqui pla y altre agut, las variants 7, 8, 14, 15, 21, 22, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, y 49, aquestas 22, correctas de forma. Ademés, deuen classificar-se en aquest grup las 9 y 10 variants de la canço 1V; la primera ab los versos 39, 41 y 43 incorrectes, y la segona ab incorrecció en lo 37.

Es d' advertir, y axo prova una vegada mes la certesa de nostra afirmació de que las variants d' una canço popular se completan unas ab otras, que en aquesta canço 1V, *La filla del rey de França*, los tres versos incorrectes de la variant 9 se troban en la variant 10 en forma pura des de 'l vers 43 endavant, y al contrari, lo vers 37 que es incorrecte en la variant 10, se troba correcte en la variant 9, vers 33.

Igualment pertanyen á aquest grup, lo 28, que té sols vuyt versos incorrectes per un total de 152; lo magnífich romanç 42, ab 19 versos incorrectes per un total de 268; la 50

ab 7 versos incorrectes per un total de 200; la 52 que té incorrectes los versos 49, 53, 59 y 75, essent de notar en aquesta variant de la canço de *Los tres estudiants*, que aquestos versos incorrectes los hem sentit en una variant recullida en lo Vallés, en forma correcte, y en comptes de dir

Já 'a pregunta al portaler....
calléu, calléu, portaler....
no 'm diríeu, portaler....

se diu:

Já 'a pregunta á la hostalera....
calléu, calléu, hostalera....
no 'm diríeu, hostalera, etc.

Finalment pertanyen á aquest grup, encara que ab algú vers incorrecte, la 53, 54, 55, 56 y 61.

Lo tercer grup, que ofereix plans los dos hemistiquis, no té en lo present volum cap exemplar de forma pura, degut sens dubte á la índole especial de la llengua catalana, rica en mots aguts. No obstant, devém colocar en aquest grup la variant 31, canço XXV, que ofereix 17 versos incorrectes en un total de 148, y, ademés, las variants 3, 6, 11, 12, 17, 23, 37, 38, 39, 58 y 62, en las quals gayre bé abundan tant los versos incorrectes, com los correctes.

Del quart grup, o sia versos de dos hemístiqüis aguts, no n'hi ha cap en aquest vòldiu, parlant propiament, ab lo qual dit està que ropugnan á nostra musa popular, no obstant y l'abundor de térmens aguts que nostre idioma ofereix. La combinació de dos hemístiqüis aguts resulta sumament dura.

No obstant, la variant 24, del segon grup, ofereix los versos incorrectes que conté, tant á la vora l'un del altre, que á voltas se presenta duplosa en classificació, y sembla pertanyer al quart grup:

Gira 'ls ulls al cel,
y al baixar lo cap,
ovira un fuster
que unes forques fa.
—Fuster, bon fuster,
per què servirán?

Ja 'n digué lo rey:
—Alluxa 'l dogal,
aDúixa, butxí,
cuyta á despenjal.

Lo butxí respón;
—Ja v' es suassa l'ari,
lo Comte ja es mort,
Deu l' ha judicat.

Per aquesta sola mostra, pot judicarse de la poch agradable combinació que ofereix, per una aurella delicada, aquest quart grup. Es d' advertir, emperó, que alguna composició popular trobám ab totes sas terminacions agudas; mes, se tracta de versos sense intercis y tots ells assonants, forma típica que nos presenta una cançó humorística que comença:

Lo rector de Polinyá,
quan ha sopat no té pé.

Oltreix cert contrast lo rigor que s' observa, per una part, en la conservació del accent final dels versos, y per altra lo poch escrupol que mostra la musa popular en l' acceptació dels assonants.

Al capdevali, l' assonant ja vé á ésser com una perversió de l' aurella, delicada pera 'ls consonants; mes, aquesta perversió se 'ns presenta tan exagerada en la musa popular cata-

lana, que es capaç d' escandalitzar las castas aurellas dels académichs. Per efecte de la llei constant del catalá en donar importancia especial á la vocal tónica, dexant en lloch secundari, sense color ni só precis, las vocals no accentuadas, es molt comú, adhuc entre nostres poetas moderns, en los qui ha influít poderosamente la pulcra métrica francesa y la al·lisonant métrica castellana, admetre com á assonants perfectes *pare* y *suara*, axis com s' admet com á consonants perfects *amor*, *flor* y *or*, *fret* y *let*, etc. Donchs la musa popular se permet altrás llicencias en aquest punt, o sió, llegescas:

Prompte mana á ses criats
que vajan á convidarlo,
mentre ella eullirá flors,
per donarli á l' arribada.

(XVIII-36 vs. 7-10).

Lo consell que ella li dona,
que se 'n vesteca de fraro,
y que se 'n vaja al palau,
escuses de confessaria.

Promptement pren la breuera,
pera aná al convent del frares,
mentre 'ls dos cavalls millors
ha manat que li ensallassen.

—Don lo quart, pare Prior,
vinch porque 'n deve dos bálits.

(XXXII-62 vs. 471-180).

Alfortunament son escassissims los exemples de semblants cançudas, com la d' admetre que *húbit* es assonant de *frare*, y es de desitjar que la musa popular no sia limitada per nostres poetas precisament en aquestas llicencias, que bé poden permetres al geni popular que tant y tan hó ofereix, digne d' ésser conegut y admirat.

SEBASTIÀ FARNÉS.

ANY III. Barcelona 24 de Setembre de 1893. NÚM 39.

AVIS D' ADMINISTRACIÓ

Fem á saber á nostres abonats y colegas que la Redacció y Administració de nostre setmanari s' ha traslladat al carrer del DUCH DE LA VICTORIA, núm.º 9, pis 2.º, ahont deurá remetre tota la correspondencia.

LA MUSA POPULAR

VIII

Hem dit que las diferents variants d' una determinada cançó popular, son exemplars incomplets d' un exemplar típic ùnic, lo qual pot trobarse fent una detinguda comparació entre totes las variants de la mateixa cançó existents. Ja sabem que aquesta afirmació resultarà en la pràctica massa absoluta per que sovint serà impossible trobar aquest exemplar ùnic, ó per que no viurán totes las variants, ó per que, si huc vivint totes, no podrà reunirles cap col·lector.

Peró, ademés, pot succehir que l' col·lector prenga per variants d' una mateixa cançó, las que ho son de cançons diferents, anch que tracten un mateix assumpto ab detalls iguals ó pareguts.

Axó es lo que li ha succehit al Sr. Aguiló, com los hi succehi á tots quants lo precediren ó l' acompanyaren en la tasca de recullir cançons populars,

Atenentnos al primer volúm del *Romancer Popular de la Terra Catalana*, y tenint present la divisió que, respecte de la tonada, hem fet de las variats cançons populars, es fició veure que las variants 24 y 25 de la cançó XII, titulada *Lo Comte encareerat* ó *Lo Cavall de la Reyna*, no son, parlant propiament, variants d' una sola cançó, sinó duas cançons distintas. La primera, de versos composts de plá y agut, (un xich imperfectes), ha de tenir per força una tonada diferent de la segona, de versos composts d' agut y plá, sense cap imperfecció. Es impossible que pugan cantarse, ab la mateixa tonada, aquestas duas cançons, que començau:

Ílan pees á la Reyna
lo millor cavall
de les establas

que hi ha a n' el palau.

Ay!

Lo millor cavall
que 'l Rey té no 's troba;
divon, y no es cert,
que l' ha mort el Comte.

Ay!

La cançó XVII consta en lo volum que 'ns ocupa de las variants 30, 31, 32, 33 y 34. Donchs bé, aquestas cinch variants no poden cantarse ab una mateixa tonada per rahó del metre.

Per aquesta rahó hem de trobar en dita cançó XVII, tres cançons distintas, totes pertanyents al grupo de *plá y agut*, es veritat, però la 30 consta de set sílabas cada hemístiqui, de sis la 31, y de vuyt la 32, 33 y 34.

Per aquesta mateixa rahó no poden considerarse com a una mateixa cançó las 40 y 41 (XX), per que la primera té 'ls hemístiquis de vuyt sílabas, y la segona de set. No obstant, las dugas pertanyen a un mateix grupo.

A un mateix grupo, per últim, pertanyen las 44, 45 y 46 (XXIII), y no obstant, tampoch poden considerarse com a una sola cançó. Las dugas primeras se semblan en la forma y en lo fons, però la tercera s'aparta de sas companyas, tant pels detalls del assumpto que tracta, com per sa mateixa forma; las dugas primeras fan l'agut en e, y la tercera lo fa en a. Pot donarse 'l cas de que las tres se canten ab una mateixa tonada, per que pertanyen a un mateix grupo; emperó ningú podrà creure que sian variants d'una mateixa composició literaria, no sols per la diversitat del assonant, sinó també per la diferente manera de tractar l'assumpto.

Y fins en aquest punt especial d'individualisar las cançons populars, si se 'ns permet la expressió, tampoch se pot ésser absolut. Nos guardarem prou de dir que un cambi d'assonants revele diversitat de exemplar tipo, no obstant, 'es gayre bé regla general que las cançons populars arromañadas presenten unitat d'assonant. Las rahons que 'l poble té pera seguir aquest ús gayre bé constant, son

a nostre entendre, en primer lloch, la constancia en la repetició d'una tornada que rima sempre ab cada posada, sia aquesta de un ó dos versos; y en segon lloch, la costum de repetir lo darrer vers de una posada, jentne lo primer de la posada següent, ab lo qual diu está que 's fa necessaria la unitat d'assonants baix pena de que no vingues bé alguna posada.

Emperó, trobám en aquest primer volum algunas excepcions a n'aquesta regla general que auém a apuntar, sens perjudici de que mes endavant pugám estendre mes aquest petit assaig sobre la *Musa popular*.

La variant 13 de la canço V, titulada *Les dues dianes*, comença ab divuyt versos, assonants en ea, canviant tot seguit en aa, que es precisament l'assonant de las variants 11 y 12 de la mateixa cançó.

La 13, (IX) comença ab deu versos assonants en ea, també canviant tot seguit ab l'assonant en aa, que es precisament lo de la variant 19 de la mateixa cançó; en cambi la 20, de la mateixa cançó, té l'assonant en ua, en los deu primers versos, y tot seguit los continúa en aa com la 19.

La cançó XXIII ofereix tres variants, las dugas primeras en e y la tercera en a.

La XXIV es ab assonant en o, los cinquanta primers versos, y en i los demés, com las altres tres variants de la mateixa cançó.

Finalment, la 27, variant única de la canço XIV, ofereix un exemple de verdadera anarquia en sa assonancia. En efecte, comença ab dos versos en ia; segueix en aa fins al vers dotze; torna a reprendre en ia fins al quaranta, y cau de nou en aa fins a la ff. Es d'advertir que aquesta cançó es una verdadera mostra d'irregularitats, per que no sols las presenta en la rima, sinó també en lo ritme, y ja veurém mes endavant com las ofereix també en lo mateix assumpto que tracta.

Aquest cambi d'assonants voldrà dir que existescan tants exemplars típics, com assonants diferents? Heus aquí un punt a resoldre, de gran interés pera l'estudi de la *Musa popular*.

De moment nos limitarem a dir que no fora extrany que aixis fos. Arran d' un fet que ha mogut l' atenció pública, a davant d' un assumpte triat en una cort d' amor, pot succehir molt bé que stan dos o mes juglars los encarregats de rimar un mateix assumpte. ¿Per que no? ¿No 'ns ofereix la literatura *arundita* un sens fi d' exemples de la matexa naturalesa?

Sia com se vulla, dexám en peu aquesta qüestió que exigeix mes espay y mes temps del que podem disposar, pera tractarla com se mereix.

SEBASTIA FARNÉS.

LA MUSA POPULAR

IX T BARREJA

Sovint s'ensopega ab un inconvenient que té regular importància al recollir de viva veu las produccions de la musa popular, ja sian recitadas ó cantadas, lo qual exigeix per part del coleccionador una sagacitat á tota prova pera salvarlo. Nos referim á la barreja de duas ó mes composicions d'assumpto anàlech, y alguns colps del tot diferent, que per una causa ó altra han vingut á formar una variant nova.

Aixís com sol passar que, per un detall insignificant d'una rondalla que s'assembla ó recorda altra rondalla, s'alegexen dos fragments de duas rondallas distintas y s'forma una variant que tant pot serho de la una com de l'altra; també passa axó en las cançons. Mes, en las cançons, hi ha altres circumstancies que fan mes possible aquesta barreja; y sovint resulta difícil descobrirla.

Das cançons distintas, pertanyents á un mateix grupu, d'un mateix nombre de silabas en cada hemistiqui, poden perfectament cantar-se ab una mateixa tonada, y es molt fre-

quent que s'hi canten. Donchs bé, conservant lo mateix cantàbil, es facilíssim passar de una á altra cançó, y la facilitat aquesta es mes gran si qualsevol detall de la una fá esmentar un vers de l'altra.

Creyéim que l' dever del coleccionador de cançons populars, es donarlas al públich tot lo mes depuradas possible, sense escripols de folk-lorista ranci, per que creyéim que no ha de pagar la musa popular las culpas de la ignorancia ó torpesa dels seus transmissors. No vol dir axó que sia un gros delicta la no depuració de las variants recullidas; lo que volém significar es que, en tots temps, lo no treballar sol ésser comoditat, y dels dexats es lo regne d'aquest mon.

Mes, si nosaltres podém trobar en aquest primer volúm del *Romancer* algún exemple de barrejas mes ó menys coherents de cançons distintas, no 'us autorisará axó pera calificcar de poch cuydadós al coleccionador, ab tant menys motiu, quan precisament se tracta de nostre bevolgut y estimadíssim mestre En Marián Aguiló, lo proto-tipo dels escriptors endreçats.

Donchs si; ab la mateixa alegría ab que un conegut nostre, intelligent bibliofil, nos comunicava un dia que havia pogut trobar una errada, de caixa en un volúm del Sr. Aguiló, nosaltres podém comunicar avuy á nostres lectors que hem trobat tres dels que calificam de descuyts, en lo primer volúm del *Romancer*, y ab aquest goig donarém per terminat aquest lleuger exámen del esmentat volúm.

Primer descuyt. La cançó X, titulada *Punió de la adúltera* ó *Lo retorn sospat*, conté duas variants, la 21 y 22. Per altra part, la XXIV, titulada *La Druda* ó *la mort de la mala mulier*, conté quatre variants, las 47, 48, 49 y 50. Donchs bé, aquesta darrera—que per mes sonyas té los 50 primers versos assonantats diferentment de las altres variants y fins del restant d' ella mateixa,—es sens cap mena de duple, en son començ, una variant de la cançó X. Comparem siudó:

22	50
De mall de matxada del dia de l' Ascensió, si porta li enramada de flors y foyes d' oliv. ¿Qui l' ha enramada la porta?	Ahans de trencar el dia, ahans de sortir el sol li han enramada les portes y la finestra de flors.
No es cap foy de corrador, l' ha feta l' comte Ben Jaume, mohot del Emperador... El Comte se passejava de la finestra al balcó, com veyia goyiar la dansa cantava aquesta cançó: «Rosa vera, rosa fresca, rosa de vera color.....	No l' ha feta la enramada cap pagós ni cap mossón; qui l' ha feta es doc Francisco, el fill del Emperador. Qui l' ha feta la corcaxada se 'n ve ahans del seu balcó, y tocant una viola li canta aquesta cançó. «Rosa fresca, rosa bella, ramell de la bona olor.....

Segon descuyt. La cançó XI, titulada *La infantina de França*, té una sola variant, la 25. Per sa part, la XIX, titulada *Los dos germans* ó *Rosa florida la gentil cativa*, conté tres variants, la 57, 58 y 59, y en totes ellas hi ha un passatge semblant ó igual al que conté la primera, com se poden comparar:

33	57
«Hont voléu anar, senyora, á les anques ó á la silla? —A les anques, cavaller, per la vostra honra y la mia.	De la sella ó de la gropa triau vi hoch que 'us plauria. —A la gropa vull anar per mes honra vostra y mia.
si no 'us puch far de vos hoiare tot desseguida. —De vos no podéu far, que no vos maltractaria, vos tractaré com si fo-ssau una germaneta mia.	No pot ser, lo cavaller, fladeta no hi seria. —Tan fada hi seréu vos cum una germana mia, y per la creu de la espasa jura no la tocaré.

Tercer descuyt. La cançó XIV, *A les hortes del Rey moro* ó *La infantina y D. Ganvany*, que conté una sola variant, la 27, en una bona part d' ella, començant pel primer vers, s' assenbla á la XXXII, *Lo deslliurament de la infantina que estava encarcerada*, que conté sols la variant 62. Que faça qui vulga la comparació.

Cal observar que sovint pera fer aquestas barrejas que tenen tot lo caràcter de profanacions, s' ha d' admetre la pluralitat d' assonant que, com diguerem, tant repugna á nostra musa popular; en cambi, los fragments de cançons distintas que hem comparat, casan perfectament en assumpto, en metre y en rima.

No acabarem aquestas observacions, que hem fet á corre-cuyta, guiats sols de nostre entusiasme y bon desitj, sense recomenar

molt eficaçment al mestre Aguiló que apareix
y donga á llum aviat lo segon volum del *Romancer*,
y seguidament tots los que mancan, que, segons
tenim entès, arriban á 19. Y aquesta súplica li
dirigim tant per l' amor que portam á las
lletras catalanas, com pel ver afecte que
sentim pel bevolgut mestre, lo coleccionador
del *Romancer*, convençuts com estam de que
ab sa publicació té de guanyarhi la literatura
catalana en gran manera, però ademés, ben
segurs de que 'l *Romancer Popular de la terra
catalana* es la obra capital del Sr. Aguiló,
y 'ns ha de dolre molt, als qui de cor l'
estimam, que quede incompleta aquesta obra
y per lo tant destilubida la gloria que ab
ella 'l Sr. Aguiló se té ben conquistada.

SEBASTIÀ FARRÉS.

Notes.

- 1.- Reedició facsímil in J. Molas, M. Jorba i A. Tayadella. (Eds), 1984, La Renaixença. Fonts per al seu estudi (1815-1877), B., Departament de Literatura Catalana de la Universitat de Barcelona-Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona, p 58-74.
- 2.- Primera edició in La Corona, 8 de març de 1843; Nova edició, corregida i augmentada, in La Lira Española, 18 i 25 d'octubre de 1846. No he sabut trobar completa la versió de La Lira Española a les biblioteques barcelonines.
- 3.- Nova edició a M. Milà i Fontanals, 1888-1896, Obras completas, vol VI, p 1-154.
- 4.- Encara que l'autor no li doni aquest títol, de fet, representa la introducció de l'obra. Desconec noves edicions.
- 5.- Desconec noves edicions.
- 6.- Desconec noves edicions.
- 7.- Desconec noves edicions. Versió íntegra.
- 8.- Desconec noves edicions.
- 9.- Desconec noves edicions.
- 10.- Nova edició corregida i augmentada, C. Gomis, Folklore Catalá, 1912, Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa, p 82-89. Posteriorment, la sèrie continua a la mateixa publicació, vg. la bibliografia general.
- 11.- Desconec noves edicions.
- 12.- Reedició facsímil, Miscelánea Folk-lórica, 1981, B., J.J. de Olañeta editor.
- 13.- Id. Id.
- 14.- Cels Gomis. Cf. el capítol corresponent.
- 15.- Amb dues rèpliques de Carles Bosch de la Trinxeria, que també es reproduueixen.
- 16.- Reedició censurada al Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana, 1887. Vg. la bibliografia general, C. Gomis, 1887, "Cartas sobre la Miscelánea Folk-lórica".
- 17.- Editat també a l'Anuari dels Jochs Florals de Barcelona de 1888. Es dona la versió íntegra, excepte les rondalles de mostra.

18.- El text del pròleg fou reeditat en alguna revista de l'època que no puc precisar. Per la resta desconec noves edicions.

19.- Desconec noves edicions.